

CAIETE FOLCLORICE ARGES

XVII

PITEȘTI - 2014

**CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CONSERVAREA ȘI
PROMOVAREA CULTURII TRADIȚIONALE ARGEȘ**

**ASOCIAȚIA FOLCLORIȘTILOR ARGEȘENI
„CONSTANTIN RĂDULESCU-CODIN”**

CAIETE FOLCLORICE ARGEȘ

XVII

*Comunicări și materiale pe teme de folclor,
etnografie și etnologie*

Pitești, 2014

Colectiv redacțional

Director: dr. Sorin Mazilescu

Redactor:

lect. univ. dr. Alexandru Mărchidan, directorul Editurii „Alean”

Referenți științifici:

a) conf. univ. dr. Adriana Rujan

b) conf. univ. dr. Adrian Sămărescu

c) prof. Costin Alexandrescu

Coordonator volum: lect. univ. dr. Sorin Mazilescu

Corectură: prof. Constantin Cârstoiu

Culegere și tehnoredactare: Viorica Stoica

Copertă: Lavinia Oancea

CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CONSERVAREA ȘI PROMOVAREA CULTURII TRADIȚIONALE ARGEȘ

Str. Armand Călinescu, Nr. 14 – Pitești,

Județul Argeș, cod poștal: 110047; tel./fax: 0248/219080,

e-mail: creatieag@yahoo.com

<http://www.cultura-traditionala-arges.ro>

ISSN 1584 - 2126

Sesiunea de comunicări din 11 mai 2013

*DE LA ULIȚA SATULUI LA SCARA BLOCULUI.
MUTAȚII SOCIOLOGICE ȘI ETNOGRAFICE*

Personalitatea argeșeană a anului

FOLCLORISTUL ȘI ETNOGRAFUL DR. MIHAIL M. ROBEA LA 85 DE ANI

Prof. Costin Alexandrescu, Pitești

Mihail M. Robea s-a născut la 16 octombrie 1928, într-o familie de țărani, în localitatea Mioveni-Argeș. Urmează studiile școlare de toate gradele: școala primară (1936-1942), în comuna natală, Liceul „Vintilă Brătianu” (1942-1950), la Pitești, apoi Facultatea de Filologie a Universității din București (1950-1954). Își dă licența în filologie chiar în anul absolvirii (cu teza „Arta literară a prozei lui I.L. Caragiale”, 1954). După absolvire este numit profesor de limba și literatura română la Liceul Militar „Dimitrie Cantemir” din Predeal, mutat în orașul Breaza (17 septembrie 1954 – 5 noiembrie 1957). Transferându-se în București, funcționează în învățământul preuniversitar: director la Școala din Brănești (5 noiembrie 1957 – 5 noiembrie 1959), director și profesor la Liceul Teoretic „George Călinescu” (5 noiembrie 1959 – 1 septembrie 1975), profesor la Liceul Industrial „Anghel Saligny” (1 septembrie 1975 – 1 septembrie 1991), Liceul Industrial Nr. 19 (1 septembrie 1991 – 1993) și Liceul „Optica Română” (1 septembrie 1994 – 1 septembrie 1995); iar în învățământul universitar, în perioada 1960-1964, ca lector de Limba și literatura română, post obținut prin concurs, la catedra de specialitate a Institutului de Petrol, Gaze și Geologie din București.

Paralel cu desfășurarea succesivă a studiilor și a activității sale didactice de mai târziu, el este atras și preocupat de multitudinea aspectelor etnografice și folclorice. Sub impulsul dorinței de a cunoaște trecutul și civilizația propriei sale așezări sociale și al

lecturii unor monografii sătești generate de școala sociologică a lui D. Gusti, începe să fie constant preocupat de alcătuirea monografiei Miovenilor. În acest sens, încă din ultimii ani de liceu, adună date istorice de arhivă, informații etnografice de la bătrâni, reține și cântece de la povestitorii și cântăreții locali, îndeosebi de la lăutarii din familia Marica, și întreține o bogată corespondență cu specialiștii musceleni, în special cu preotul Ioan Răuțescu (1892-1974) de la Dragoslavele. La sfârșitul ultimului an de liceu (1950), monografia comunei natale, într-o primă variantă, era încheiată.

Debutează cu un articol lexical („Vocabular regional din Muscel”) publicat în revista „Cum vorbim?” (an I, nr. 3, dec. 1949, p. 34), bazat pe o secvență din monografia amintită.

În perioada imediat următoare încheierii studiilor, preocupările lui Mihail M. Robea din domeniul culturii populare se largesc și se intensifică pe mai multe planuri. Continuă să frecventeze Institutul de Folclor, să-i cunoască investigațiile din teren, metoda modernă aplicată, ansamblul mijloacelor tehnice utilizate, debaterile teoretice ale folcloriștilor de aici (Mihai Pop, Al. Amzulescu, Corneliu Bărbulescu ș.a.).

În 1978 își susține teza de doctorat „Folclorul din Valea Vâlsanului - Argeș”, avându-l conducător științific pe prof. univ. dr. doc. Mihai Pop. Teza, o sinteză a întinsului studiu cu același titlu, având la bază o cercetare aprofundată pe teren.

Tot în această perioadă i s-au cristalizat folcloristului cele trei direcții ale activității sale etnofolclorice – caracteristici proprii oricărui folclorist – pe care el, în pofida numeroaselor obstacole editoriale și întâmpinate pe teren, le urmează cu consecvență și anume: identificarea și teaurizarea producțiilor populare; editarea unor bunuri folclorice ignorate sau a anumitor texte tipărite anterior, dar greu de găsit acum; studierea spiritualității populare. Evident, în mod practic, toate aceste laturi desfășurate alternativ formează aspectele intime și coerente ale unui singur fenomen.

În *spațiul identificării și teaurizării*, ancheta folcloristică din Mioveni-Argeș a fost reluată, după un răstimp, într-o altă arie geografică, din apropierea Capitalei, în microzona Brăneștiului. Din

satele microzonei (Brănești, Băjenari, Pasărea, Islaz, Vadul Anei și Piteasca), unele fiind așezări cu populație bulgară, reține, în anii 1957-1959, anumite cântece lirice vechi și numeroase date despre unele obiceiuri specifice acestor localități, în special obiceiul cucilor, de la Lăsatul-Secului, la Postul Paștelui. Datele respective și ilustrațiile fotografice vor constitui substanța materialelor despre obiceiul cucilor.

Urmează însă o amplă investigație monografică în Valea Vâlsanului, bogată în folclor, vale situată în nordul Argeșului, la limita dintre zonele folclorice Argeș și Muscel, cu populație răspândită în 40 de vechi așezări, atestate documentar încă din secolul al XV-lea. După cercetarea materialelor istorice aflate în Arhivele Statului și a celor folclorice din principalele biblioteci (privitoare la microzonă), au fost stabilite componentele organizatorice, metodologia potrivită, documentația, mijloacele tehnice adecvate (de înregistrare și fotografiere).

Întrucât investigarea în „punctele-pilot” s-a dovedit infructuoasă într-o microzonă – căci nu se descopereau toate fenomenele etnofolclorice – a adoptat culegerea în serie (sat cu sat), care a condus la rezultate extraordinare. Dar a necesitat, pentru el, unul singur, o muncă uriașă și un timp mai îndelungat. Prin eforturi deosebite, investigațiile începute în toamna anului 1968 au fost încheiate la sfârșitul anului 1972. Însă, în anii următori (1973-1997), a revenit periodic, pe teren, pentru înregistrarea de proză în Stroești. Acțiunea a condus la un rezultat puțin sperat – la înregistrarea pe bandă magnetică a sute de povești și de cântece și la transcrierea pe fișe a zeci de descrieri ale obiceiurilor și fenomenelor folclorice. Proza, un sector întins, a fost valorificată editorial în volumele: „Basme, snoave, legende și povestiri populare” (București, 1979, două ediții); „Basme populare românești”, 1986; „Basmul cu Ion Săracu și Sfântul Soare – Basme populare din Muntenia”, 1994; „Basme și legende populare românești”, 1996; „Băiatul de împărat și Iozefina-cea-Frumoasă”; „Basme, legende și povestiri”, 1998. Bogăției și varietății creației folclorice din satul Stroești îi sunt dedicate două volume: „Folclorul poetic din Stroești - Argeș”, 1980,

și „Proză populară din Stroești – Argeș. Basme, snoave, legende, povestiri populare”.

Se află în stare de imprimare culegerea poetică a văii, „Cântece și poezii populare românești” (700 de pagini). Toate culegerile au texte transcrise științific, unele chiar „dialectal”, și posedă un aparat critic complex. Cărțile au fost primite în termeni favorabili de către specialiști, remarcându-li-se valențele științifice și valoarea contribuției lor la înnobilarea tezaurului folcloric: N. Constantinescu, Al. Dobre, C. Negreanu, Iordan Datcu, Aurică Gh. Olteanu, Adriana Rujan, Maria Cuceu, I. Moanță, I.T. Alexandru, Al. Andrei, G. Munteanu, I. Cruceană ș.a. Datorită valorii sale, volumul „Basme populare românești” a fost distins cu premiul „Simeon Fl. Marian”, al Academiei Române pe anul 1986.

Cercetări etnofolclorice a mai întreprins, de asemenea, și în alte arii argeșene și muscelene, în microzonele Miceștiului și Mioveniului, precum și în câteva așezări din zonele Suceava, Vaslui, Botoșani etc., de unde a adunat producții poetice și piese de teatru.

Publicarea textelor etnofolclorice inedite și a altora devenite rare, însoțite de comentarii pertinente, constituie o altă latură a activității lui. Un ciclu de orații de nuntă din 1828 și un altul de colinde și rețete medicale constituie substanță a două lucrări: „Vechi orații de nuntă în Argeș” și „Vechi texte folclorice din nord-vestul Munteniei”. Aceste texte, descoperite în carnetele de însemnări ale unor preoți din prima jumătate a secolului trecut, ilustrează faptul că transcrierea folclorului a început cu mult timp înaintea lui Vasile Alecsandri.

Dintre autorii editați și propuși pentru reeditare, cu textele selecționate și cu aparatul critic realizat de el, notăm: George Ulieru, „Scrieri”, 1966, cu un jurnal impregnat de aspecte etnofolclorice și folclorice; Mihail Canianu, „Studii și culegeri de folclor românesc” (în colaborare cu Al. Dobre) și ultima apariție editorială din 2011, Dumitru Mihalache, „Basmul cu Roșu-Împărat și Verde-Împărat. Povești, poezii și obiceiuri populare”, o lucrare care-și așteptase apariția de foarte mult timp. A mai publicat, în 2009, „Mioveni-

Argeș. Corpuscul de documente și inscripții ale orașului Mioveni”, la Casa Editorială „Muntenia”.

O contribuție importantă și-a adus Mihail M. Robea la elaborarea culegerii de „Colinde și obiceiuri de iarnă din Argeș-Muscel”, editată de Centrul Creației Populare Argeș în anul 1998 (reeditare, 2011, Editura „Alean”).

În 2003, instituția numită îi acordă *Premiul pentru cel mai reprezentativ cercetător, culegător și valorificator al folclorului argeșean*; în 2012 primește *Premiul de excelență pentru întreaga activitate în slujba culturii populare*, iar la Sărbătorile Argeșului și Muscelului, Consiliul Județean Argeș îl declară *Fiu și Cetățean de Onoare al județului Argeș*.

Are peste 120 de studii și articole în care probează rigoarea metodei, cuprinderea integrală a fenomenului cercetat – exprimându-și opiniile cu probitate în pagini care se rețin. Este membru de onoare al Asociației folcloriștilor argeșeni „Constantin Rădulescu-Codin”.

Preocupările sale nu se opresc aici. Multe din manuscrisele dlui Mihail M. Robea așteaptă să vadă lumina tiparului. Să-i dorim să fie sănătos, să-și vadă proiectele împlinite, bucurie la cei dragi și, la ceas aniversar, 85 de ani, să-i urăm un sincer: La Mulți și fericiti Ani!

SCRIERILE PUBLICATE ȘI INEDITE ALE AUTORULUI

I. FOLCLOR ȘI ETNOGRAFIE

1. Volume tipărite

1. Robea, Mihail M., *Basmе, snoave, legende și povestiri populare*. Folclor din Valea Vâlsanului – Argeș, București, Societatea Literară „Relief Românesc”, 1979, 213 p.

2. Robea, Mihail M., *Basmе, snoave, legende și povestiri populare*. Folclor din Valea Vâlsanului – Argeș, București, Societatea Literară „Relief Românesc”, 1979, 231 p. Ediție nouă, adăugită.

3. Robea, Mihail M., *Folclorul poetic din Stroești – Argeș*, București, Societatea cultural-științifică Stroești – Argeș, 1980, 248p.
 4. Robea, Mihail M., *Basme populare românești*, București, Editura Minerva, 1986, XLV + 865 p. (Colecția „Folclor din Oltenia și Muntenia”, vol. IX). Lucrarea a primit premiul „Simeon Fl. Marian” al Academiei Române pe anul 1986.
 5. Robea, Mihail M., *Basmul cu Ion Săracu și Sfântul Soare*. Basme populare din Muntenia, București, Casa Editorială „Cuget, Simțire și Credință”, 1994, 174 p.
 6. Robea, Mihail M., *Basme și legende populare românești*, București, Casa Editorială Muntenia, 1995, 240 p.
 7. Robea, Mihail M., *Proză populară din Stroești – Argeș*. Basme, snoave, legende, povestiri populare, București, Casa Editorială Muntenia, 1997, 288 p.
 8. Robea, Mihail M., *Proverbe și ghicitori*, București, Casa Editorială Muntenia, 1998, 160 p.
 9. Robea, Mihail M., *Proverbe și zicători. Ghicitori*, Ediție nouă, revăzută, București, Casa Editorială Muntenia, 1998, 160 p.
 10. Robea, Mihail M., *Proverbe, zicători, ghicitori și strigături*, București, Casa Editorială Muntenia, 160 p.
 11. Robea, Mihail M., *Băiatul de împărat și Iozefina-cea-frumoasă*. Basme, legende și povestiri populare, București, Casa Editorială Muntenia, 1998, 144 p.
 12. Robea, Mihail M., *Cântece și poezii populare românești*, București, Casa Editorială Muntenia, 2004, XXXII + 352 p.
 13. Robea, Mihail M., *Mioveni – Argeș. Corpusul de documente și inscripții ale orașului*, București, Casa Editorială Muntenia, 2009, 328 p.
 14. Robea, Mihail M., *Ceramica populară din nord-vestul Munteniei: Valea Vâlsanului – Argeș*, București, Casa Editorială Muntenia, 2012, 96 p.
 15. Robea, Mihail M., *Lumini Etnice. Studii și articole de etnologie*, București, Casa Editorială Muntenia, 2012, 304 p.
- A contribuit, cum spuneam, cu materiale de folclor la realizarea lucrării coordonate de Adriana Rujan și Costin

Alexandrescu, *Colinde și obiceiuri de iarnă din Argeș-Muscel*, Pitești, Centrul Creației Populare al județului Argeș, 1998 (XXXII + 352 p.) și 2011 (ediție revăzută și adăugită, XXVI + 422). Extrasele din culegerile de colinde și obiceiuri culese de Mihail M. Robea au fost numerotate: 6a, 6b, 7, 8, 13, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24a, 24b, 25, 47, 139, 141, 164, 303, 375a, 375b, 382, 398, 402, 403a, 403b, 409, 425a, 425b, 429, 431, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 450, 453, 455, 456, 460a, 463, 464, 465, 466, 467, 469, 470, 471a, 471b, 472, 485a, 492, 501, 502, 508a, 508b, 515b, 515c, 526, 540.

2. Ediții îngrijite ale unor folcloriști

Mihail Canianu, *Studii și culegeri de folclor românesc*. Ediție îngrijită de Mihail M. Robea și Al. Dobre. Cuvânt-înainte de Dan Horia Mazilu. Studiu introductiv de Al. Dobre. Glosar, indicele subiecților anchetați și bibliografie de Mihail M. Robea. București, Editura Minerva, 1999, 282 p.

Dumitru Mihalache, *Basmul cu Roșu-Împărat și Verde-Împărat. Povești, poezii și obiceiuri populare*. Ediție critică, îngrijită, note, comentarii, glosar, bibliografie, studiu introductiv și indice de persoane, Casa Editorială Muntenia, 2012, 416 p.

3. Ediții îngrijite ale unor scriitori

1. George Ulriu, *Scrieri*, Ediție îngrijită, tabel cronologic și bibliografie de Mihail M. Robea, prefața de I. Biberi, București, EPL, 1967, XXIV + 200 p.

2. V. Alecsandri, *Poezii, proză și teatru*. Antologie și tabel cronologic, București, Casa Editorială Muntenia, 2001, 255 p.

3. I. Creangă, *Povești, povestiri, amintiri*. Antologie, tabel cronologic și glosar, București, Casa Editorială Muntenia, 1998, 192 p.

4. I. Creangă, *Povești, povestiri, amintiri*. Antologie, tabel cronologic, glosar și „Aprecieri critice”. Ediție nouă, revizuită și completată, București, Casa Editorială Muntenia, 2003, 224 p.

5. M. Eminescu, *Poezii și proză*. Selecția textelor, îngrijirea lor și tabel cronologic, București, Casa Editorială Muntenia, 2000, 192 p.

6. M. Eminescu, *Poezii și proză*. Selecția textelor, îngrijirea lor, tabelul cronologic și „Aprecieri critice”. Ediție revăzută și adăugită. București, Casa Editorială Muntenia, 2008, 192 p.

7. I. L. Caragiale, *Schițe, nuvele, teatru*. Antologie și tabel cronologic, București, Casa Editorială Muntenia, 2004, 222 p.

8. I. L. Caragiale, *Schițe, nuvele, teatru*. Antologie, tabel cronologic și „Aprecieri critice”, București, Casa Editorială Muntenia, 2005, 227 p.

9. P. Ispirescu, *Basme*. Antologie, tabel cronologic, „Aprecieri critice”, București, Casa Editorială Muntenia, 2002.

10. P. Ispirescu, *Basme*. Antologie, tabel cronologic și „Aprecieri critice”, București, Casa Editorială Muntenia, 2003, 176 p.

11. Ioan Slavici, *Nuvele*. Antologie, tabel cronologic și „Aprecieri critice”, București, Casa Editorială Muntenia, 2002, 160 p.

12. G. Coșbuc, *Poezii și proză*. Antologie, tabel cronologic și selecția „Aprecierilor critice”, București, Casa Editorială Muntenia, 2001, 144 p.

13. G. Topîrceanu, *Poezii și proză*. Antologie, tabel cronologic și selecția „Aprecierilor critice”, București, Casa Editorială Muntenia, 2002, 125 p.

14. Emil Gârleanu, *Din lumea celor care nu cuvântă*. Antologie, tabel cronologic și aprecieri critice, București, Casa Editorială Muntenia, 2005, 177 p.

15. Edmondo de Amicis, *Cuore – inimă de copil*. Cuvânt înainte de Al. I. Odobescu, Ediție îngrijită și tabel cronologic, București, Casa Editorială Muntenia, 2005, 304 p.

4. Volume pregătite pentru tipar

Studii și articole de etnologie, vol. II.

Pagini de istorie literară.

Povești, poezii și obiceiuri populare de la românii din afara granițelor.

Folclorul din Valea Vâlsanului – Argeș. Studiu monografic.

Mioveni – Argeș. Corpusul de documente și inscripții ale orașului, vol. II.

Structuri folclorice și valori etnografice din Mioveni – Argeș.

II. STUDII ȘI ARTICOLE DE ETNOLOGIE

1. Studii și articole de folclor și etnografie

1. *C. Rădulescu-Codin, un pasionat și harnic folclorist*, în „Cultura poporului” (București), an VI, nr. 5, mai 1956, p. 57-58.

2. *C. Rădulescu-Codin, un mare folclorist al regiunii noastre*, în „Secera și ciocanul”, an. VI, nr. 741, 9 sept. 1956, p. 2.

3. *Noi date despre folcloristul C. Rădulescu-Codin*, în „Revista de folclor” (București), an. III, 1958, nr. 4, p. 140-145.

4. *Andrei Bârseanu – folcloristul*, în „Limbă și literatură” (București), vol. IV, 1960, p. 195-210.

5. *Culegerea și valorificarea folclorului literar în presa democratică (1920-1944)*, în „Limbă și literatură”, vol. XIII, 1967, p. 145-163.

6. *140 de ani de la nașterea haiducului Radu Anghel*, în „Secera și ciocanul”, an. XVIII, nr. 4260, 21 ian. 1968, p. 3.

7. *George Călinescu și folclorul*, în „Manuscrise” (București), an. III, 1970, nr. 3, p. 18-20.

8. *Culegerea și studierea folclorului din Valea Vâlsanului – Argeș*, în „Tribuna școlii argeșene” (Pitești), vol. IV, 1971, p. 70-73.

9. *Gheorghe Florescu, dascăl entuziast și folclorist pasionat*, în „Școala Argeșului” (Pitești), vol. II, 1973, p. 102-103.

10. *Jocul Caprei în Valea Vâlsanului – Argeș*, în „Museum”, Muzeul Golești – Argeș, vol. I, 1974, p. 205-225.

11. *Folclor*, în „Orizonturi”, an. VI, 1976, nr. 1, p. 17 (Articol nesemnat).

12. *Concepția științifică despre folclor în presa democratică din perioada interbelică*, în „Orizonturi”, an VI, 1976, nr. 2, p. 61-76.

13. *Festivalul „Cântarea României” la liceul nostru*, în „Orizonturi”, an VII, 1977, nr. 1-2, p. 60-62.

14. C. Rădulescu-Codin – *pedagogul*, în „Interferențe”, 1977, p. 9-124.

15. *Vechi orații de nuntă în Argeș*, în „Interferențe”, vol. I, 1978, p. 89-196.

16. *Teatrul folcloric: jocul cucilor din Brănești – Ilfov*, în „Interferențe”, vol. I, 1978, p. 167-188.

17. *Vechi obiceiuri populare cu arii de circulație insulare în Argeș*, în „Museum”, Muzeul Golești – Argeș, vol. II, 1978, p. 541-556.

18. Ovid Densusianu – *creatorul modelului de monografie folclorică orală*, în „Buletinul Societății pe anul 1978”, Societatea de Științe Filologice din R.S. România, 1978, p. 109-110.

19. *Balada populară în zona subcarpatică a Munteniei*, în „Interferențe”, 1979, p. 157-164.

20. *Unitatea folclorului din Argeș și Muscel cu cel din alte zone ale țării*, în „Interferențe”, I, 1979, p. 165-178.

21. *Folcloriștii argeșeni și publicațiile folclorice conduse de Gh. N. Dumitrescu – Bistrița*, în „Mehedinți – istorie și cultură” (Drobeta-Tr. Severin), vol. II, 1980, p. 631-639.

22. Alexandru Dima – *exeget al artei populare din Drăguș – jud. Brașov*, în „In memoriam” Alexandru Dima, Iași, Universitatea „Alexandru I. Cuza” – Iași, 1979, p. 177-182.

23. *Aspecte ale pomiculturii și viticulturii în Mioveni – Argeș*, în „Museum”, vol. III, Complexul Muzeal Golești – Argeș, 1980, p. 317-325.

24. *Obiceiurile de iarnă și repertoriul lor folcloric în Argeș*, în „Museum”, vol. III, Complexul Muzeal Golești – Argeș, 1980, p. 671-677.

25. *Participarea argeșenilor și muscelenilor la Primul Război Mondial reflectată în folclorul local – 60 de ani de la*

formarea statului național unitar român, în „Museum”, vol. III, Complexul Muzeal Golești – Argeș, 1980, p. 685-690.

26. *Folcloriști argeșeni: Dumitru Mihalache*, în „Argeș”, an. XVII, 1982, nr. 3, p. 3.

27. *Despre publicația Școala Mehedințiului*, în „Școala Mehedințiului”, Drobeta-Tr. Severin, vol. X-XI, 1983, p. 176.

28. *Folcloriști argeșeni: Constantin N. Mateescu*, în „Argeș”, an. XIX, nr. 5 (153), mai 1984, p. 11, 15.

29. *Dumitru Mihalache, etnograf și folclorist*, în „Revistă de Etnografie și Folclor”, tom. 30, 1985, nr. 2, p. 166-174.

30. *500 de ani de atestare documentară. Mioveni – un oraș lângă uzină*, în „Argeș”, an. XX, nr. 9 (169), septembrie 1985, p. 3.

31. *Dumitru Mihalache (1885-1916)*, în „Buletinul Societății de Științe Filologice pe anul 1985”, București, Societatea de Științe Filologice din România, 1985, p. 149-150.

32. *Ceramica populară din Valea Vâlsanului – Argeș (I-III)*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 32, 1987, nr. 1, p. 49-62; II, *ibidem*, nr. 3, p. 257-273 (Olărie); III, *ibidem*, tom. 35, 1990, nr. 1, p. 87-101. Cu 27 de foto.

33. *Aspecte istorice și etnografice din Mioveni – Argeș. 500 de ani de atestare documentară*, în „Studii și comunicări”, vol. IV, Câmpulung Muscel, Muzeul Câmpulung Muscel, 1987, p. 151-161.

34. *Ion Chelcea (n. 1902)*, în „Buletinul Societății pe anul 1987”, p. 88-89.

35. *Folcloriști și etnografi din Argeș: Ion Chelcea*, în „Argeș”, an. XXIII, nr. 2 (197), februarie 1988, p. 10.

36. *Vechi texte folclorice din nord-vestul Munteniei*, în „Memoriile Comisiei de Folclor”, Academia Română, tom. II, 1988, p. 49-61.

37. *Câteva obiceiuri din Maramureș*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 34, nr. 4, 1989, p. 307-308.

38. *Protecția juridică a operelor folclorice*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 34, 1989, nr. 4, p. 371-373.

39. *Creațiile paremiologice în monografiile sătești ale cadrelor didactice în deceniile 4 și 5 din secolul nostru*, în

„Proverbium Dacoromaniae”, vol. 4, 1989, Drobeta – Tr. Severin, Academia Română, 1989, p. 35-38.

40. *Lupta țăranilor din Mioveni – Argeș pentru aplicarea reformei agrare din 1864. La 500 de ani de atestare documentară*, în „Studii și comunicări”, V, Câmpulung Muscel, Muzeul Câmpulung Muscel, 1989, p. 169-173.

41. *Monografiile sătești muscelene ale învățătorilor din perioada 1940-1943. Valențele lor etnografice și folclorice*, în „Studii și comunicări”, V, Câmpulung Muscel, Muzeul Câmpulung Muscel, 1989, p. 221-229.

42. *In memoriam. Dimitrie Al. Nanu*, în „Buletinul Societății pe anul 1989”, București, Societatea de Științe Filologice din România, 1989, p. 42-43.

43. *Aspecte etnografice și folclorice ale unei monografii despre Fierbinții de Sus – Ialomița*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 35, 1990, nr. 2, p. 193-196.

44. *Mioveni – o așezare demolată își revendică numele ei istoric*, în „Argeșul liber”, an. I, nr. 34, 9 februarie, 1990, p. 2.

45. *Tipologia folclorului românesc – aspecte teoretice și metodologice*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 35, 1990, nr. 5-6, p. 274-277.

46. *In memoriam. Constantin C. Negreanu*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 37, 1992, nr. 2.

47. *Bibliografie cu lucrările lui Constantin Negreanu*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 37, 1992, nr. 2, p. 201-207.

48. *Pr. Ioan I. Răuțescu. La centenarul nașterii sale*, în „Curierul de Argeș”, an III, nr. 179, 2 oct. 1992, p. 2.

49. *Folcloristul Ion Cruceană la 81 de ani*, în „Curierul de Argeș”, an. III, nr. 181, 9-12 oct., 1992, p. 2.

50. *La aniversarea Institutului de Etnografie și Folclor*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 39, 1994, nr. 1-2, p. 11-13.

51. *File de monografie*, în „Pohta Mihoveanului”, leatul 1994, luna lui Gustar, p. 1.

52. *Aspecte etnografice și folclorice în monografia comunei Drănicu – jud. Dolj*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 39, 1994, nr. 3-4, p. 299-305.

53. *Folclorul în publicațiile centrale ale Societății de Științe Filologice din România*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 39, 1994, p. 306-308.

54. *Un folclorist: Gheorghe I. Pârnuță*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 39, 1994, nr. 5-6, p. 465-472.

55. *Ioan I. Garofoiu (1897-1982)*, în Gheorghe Pârnuță, Flaminu Mârțu, Ovidiu Isbășescu, *Oameni din Cetatea de Scaun. Personalități și figuri muscelene*, București, Edit. V. Cârlova, 1995, p. 140.

56. *Un complex economico-cultural într-un sat tradițional – Mioveni – Argeș*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 40, 1995, nr. 2, p. 245-247.

57. *Ioan I. Garofoiu – folcloristul*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 48, 1997, nr. 3-4, p. 287-294.

58. *Ceremonialul înmormântării în zona Văii Vâlsanului – Argeș*, în „Caiete folclorice”, Pitești, 1997, p. 30-41.

59. *Plugușorul în Valea Vâlsanului – Argeș în contextul contemporan*, în „Caiete folclorice Argeș”, vol. II, Pitești, Centrul Creației Populare Argeș, 1998, p. 36-41.

60. *Dumitru Mihalache – un mare prieten și colaborator al lui C. Rădulescu-Codin*, în „Caiete folclorice Argeș” – vol. III, Pitești, Centrul Creației Populare Argeș, 1999, p. 21-42.

61. *Fondul monografiilor satești ale învățătorilor – importantă sursă documentară pentru etnografia și folcloristica din Argeș*, în „Caiete folclorice și etnografice Argeș – Muscel”, an IV, Pitești, Centrul Creației Populare Argeș, 2000, p. 16-27.

62. *Monografii satești argeșene în manuscris din deceniile 4 și 5 ale secolului al XX-lea – valoroase surse de documentare pentru istorici și etnografi*, în „Argesis”. Studii și comunicări. Seria istorice, vol. X, Pitești, 2001, p. 403-412.

63. *Ion I. Popescu – Preocupări etnologice*, în „Argesis”, vol. XI, Pitești, 2002, p. 549-555.

64. *Etnologi argeșeni omiși din dicționare* – George Florescu (p. 581-584), Constantin Stancu (p. 584-586), în „Argesis”, vol. XII, Pitești, p. 581-586.

65. *Aspecte ale păstoritului din nord-vestul Munteniei în cântecele lirice și în baladele populare din Valea Vâlsanului – Argeș*, în „Caiete folclorice Argeș”, vol. V-VI, Pitești, Centrul Creației Populare Argeș, 2004, p. 28-35.

66. *Mioveni – Argeș. Corpusul de documente și inscripții*, în „Mioveni”, nr. 65, iunie 2004, p. 4.

67. *Etnologi argeșeni omiși din dicționare (II)* – G. Cristea Niculescu (p. 675-677), C. Sorescu (p. 677-679), în „Argesis”, tom. XIII, Pitești, 2004, p. 675-679.

68. *Nicolae Ghebeș – folcloristul*, în „Argesis”, tom. XIII, Pitești, 2004, p. 681-689.

69. *Povestiri și amintiri despre război, din nord-vestul Argeșului*, în „Caiete folclorice Argeș”, vol. VII-VIII, Pitești, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Argeș, 2005, p. 58-66.

70. *Legenda populară în nord-vestul Argeșului*, în „Caiete folclorice Argeș”, Pitești, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Argeș, VII-VIII, 2005, p. 174-179.

71. *Cu gândul la aniversarea C.J.C.P.C.T.*, în „Arc peste timp”, Pitești, C.J.C.P.C.T. Argeș, 2006, p. 314-315.

72. *Legende populare din Valea Vâlsanului – Argeș*, în „Argesis”, tom. XV, Pitești, 2006, p. 513-534.

73. *Momente și aspecte principale din istoria orașului Mioveni – Argeș*, în *Mioveni – pași în timp*, Pitești, Editura „Alean”, 2007, p. 58-99.

74. *Interiorul locuinței tradiționale din Mioveni – Argeș*, în „Argesis”, XVI, Pitești, 2007, p. 489-498. Cu foto.

75. *Corpusul documentelor și inscripțiilor orașului Mioveni – Argeș (Introducere)*, în *Mioveni-Argeș. Corpusul de documente și inscripții ale orașului*, București, Casa Editorială Muntenia, 2008, p. 7.

76. *Dumitru Mihalache, etnograf și folclorist*, în „Argesis”, XVII, Pitești, 2008, p. 401-424.

77. *Colindatul din Ajunul Crăciunului în Valea Vâlsanului – Argeș*, în „Argesis”, XVIII, Pitești, 2009, p. 341-349.

78. *Momente din frământările sociale ale sătenilor din Mioveni – Argeș*, în „Lumini etnice”, p. 263-268.

2. Culegeri proprii și editări de texte în periodice

1. *Din vremea haiducilor (legendă)*, în „Orizonturi”, an. VI, 1976, nr. 3, p. 19. Nesemnat.

2. *Cuza Vodă în cătunul Sărăcineni (legendă)*, în „Orizonturi”, an. VI, 1976, nr. 3, p. 19.

3. *Variante ale baladelor „Miorița” și „Ciobănașul” în Valea Vâlsanului – Argeș*, în „Orizonturi”, nr. VI, 1976, p. 43-51.

4. *Teatrul popular: 1. Banta lui Bujor, 2. Țăranul și boierul*, în „Orizonturi”, an. VII, 1977, nr. 1-2, p. 49-55.

5. *Vlad Țepeș – 500 de ani. Legende despre Vlad Țepeș și familia sa: 1. Din vremea lui Țepeș Vodă. 2. Poiana Doamnei*, în „Orizonturi”, an. VII, 1977, nr. 1-2, p. 56-57.

6. *La comemorarea a 60 de ani de la luptele de la Mărășești. Aspecte ale Primului Război Mondial în cântecele populare*, în „Orizonturi”, an. VII, 1977, nr. 1-2, p. 57-58.

7. *Teatrul popular haiducesc: Prinderea lui Jianu*, în „Orizonturi”, an. VIII, 1978, nr. 1, p. 39-47.

8. *Teatrul popular haiducesc: 1. Banta lui Bujor, 2. Jocul cerbului*, în „Orizonturi”, an. VIII, 1978, nr. 2, p. 46-51.

9. *Vechi cântece populare lirice*, în „Orizonturi”, an. VIII, 1978, nr. 2, p. 51-53.

10. *Teatrul popular: Banta lui Păunaș*, în „Orizonturi”, an. IX, 1979, nr. 1-2, p. 65-68.

11. *Obiceiuri tradiționale: 1. Jocul caprei, 2. Urătura cu plugușorul*, în „Orizonturi”, an. IX, 1979, nr. 1-2, p. 68-71.

12. *Balade populare: 1. Bogatu și săracu, 2. Prin pădurea Bradului*, în „Orizonturi”, an. IX, 1979, nr. 1-2, p. 71-72.

13. *Colinde și balade*: 1. *Ia sculați, sculați!* 2. *Radu lui Anghel din Greci*, 3. *Bogatu și săracu*, 4. *La fântâna din baltă*, 5. *Cântecu' lui Ghiță Cătănuță*, 6. *Uncheșii*, în „*Orizonturi*”, an X-XI (1980-1981), p. 57-61.

14. *Cântece din gura poporului*, în „*Revista de Etnografie și Folclor*”, tom. 35, 1990, nr. 1, p. 102.

3. Recenzii și note de lector

1. *Înflorește folclorul argeșean*, în „*Secera și ciocanul*”, an. XV, nr. 3367, 4 martie 1965, p. 2.

2. *Un îndreptar practic și eficient în culegerea folclorului*, în „*Secera și ciocanul*”, an XVII, nr. 4378, 9 iunie 1968, p. 2.

3. *Îndreptar pentru culegerea folclorului*, în „*Gazeta învățământului*”, an. XX, nr. 952, 21 iunie 1968, p. 4.

4. *Basmul cu Soarele și Fata de împărat*, în „*Secera și ciocanul*”, an. XXIV, nr. 6171, 24 martie 1974, p. 2.

5. Constantin Stancu: *Soarele și luna*. Balade și cântece de dragoste și dor, în „*Interferențe*”, vol. I, 1978, p. 346-347.

6. Iordan Datcu și Sabina C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor* (1979), în „*Orizonturi*”, an. IX, 1979, nr. 1-2, p. 72-73.

7. Al. Andrei, *Valori etice în basmul fantastic românesc* (1979), în „*Învățământul liceal și tehnic profesional*” (București), an. XXVIII, nr. 6, iunie 1980, p. 41.

8. Ion Cruceană, *Pe Argeș în jos, pe un mal frumos*, în „*Secera și ciocanul*”, an. XXXI, nr. 6606, 13 nov. 1981, p. 2.

9. *Ansamblul urban medieval Pitești de Eugenia Greceanu*, în „*Secera și ciocanul*”, an. XXXII, nr. 6673, 25 febr. 1983, p. 2.

10. *Dicționarul folcloriștilor și folcloriștii argeșeni*, în „*Argeș*”, an. XIX, nr. 2 (150), febr. 1984, p. 5.

11. *Legende istorice de Petre Stănescu*, în „*Secera și ciocanul*”, an. XXXIV, nr. 6732, 13 apr. 1984, nr. 2.

12. *Povești de C. Rădulescu-Codin*, în „*Secera și ciocanul*”, an. XXXIV, nr. 6760, 26 oct. 1984, p. 6.

13. Gh. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, în „*Argeș*”, an. XXI, nr. 3 (175), mart. 1986, p. 11.

14. Gh. Dumitru-Maican, *Muzeul viticulturii și pomiculturii din România*, București, Editura Sport-Turism, 1983, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 31, 1986, nr. 2, p. 200-201.

15. *O colecție reprezentativă: Literatură populară* (I), în „Argeș”, an. XXII, nr. 3 (187), mart. 1987, p. 8.

16. *Valori etnografice într-o publicație musceleană*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 35, 1990, nr. 1, p. 79-81.

17. Moise Mitulescu, *Floare albă din cunună. Folclor muzical din județul Argeș*. Cu o Prefață de prof. Ludovic Paceag. Pitești, Asociația Folcloriștilor Argeșeni „C. Rădulescu-Codin” și CICPMAN, 1982, 59 p., în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 37, 1992, nr. 4, p. 431-432.

18. *La izvoare*. Povești, poezie populară și cercetări de folclor, de Grigore Botezatu. Chișinău, Hyperion, 1991, 240 p., în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 38, 1993, nr. 1-2, p. 168-170.

19. Miklós fils – de jument. Contes d'un tzigane hongoris. János Berki raconte. Recueillis et présentes par Veronika Görög. Budapest, Maison d'Édition de l'Académie des Sociétés des Hongrie – Paris, 1991, 258 p., în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 38, 1993, nr. 3, p. 271-273.

20. Dim. Al. Nanu, *Folclor din Oltenia și Muntenia*, în „Calende”, an. III, nr. 9 (33), sept. 1993, p. 9.

21. Ion Stăvăruș, *Povestiri medievale despre Vlad Țepeș-Dracula*, Studiu critic și antologic, în „Calende”, an. IV, nr. 2 (38), febr. 1994, p. 5.

22. *Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”*, Serie nouă, tom. 3, 1992, București, E.A.R., 1993, 258 p., în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 39, 1994, nr. 1-2, p. 182-183.

23. *Ethnos*. Revistă științifică de etnografie, folclor, artă populară, în „Revista de Etnografie și Folclor”, nr. 5-6, p. 573-574.

24. *Proverbiar Dacoromaniae*, vol. 4, 1989, nr. 5-6, p. 573-574.

25. *O valoroasă colecție de folclor argeșean*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 40, 1995, nr. 1, p. 105-106.

26. Adriana Rujan, Costin Alexandrescu, *Colinde și obiceiuri de iarnă din Argeș – Muscel*, Pitești, CCPJA, 1998, XXVI+422 p., în „Cultura”, an. II, 1999, nr. 1, p. 4-5.

4. Cronici

1. *Simpozionul „Argeșeni în spiritualitatea românească”*: C. Rădulescu-Codin, *folclorist argeșean de valoare națională*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 33, 1988, nr. 1, p. 113-114.

2. *Ședința publică de comunicări a Comisiei de Folclor a Academiei R. S. România*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 34, 1989, nr. 5, p. 509-510.

3. *Simpozionul anual al Muzeului din Câmpulung Muscel*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 35, 1990, nr. 1, p. 81.

III. LIMBĂ, LITERATURĂ ȘI PEDAGOGIE

1. Ediții îngrijite ale unor scriitori

Vezi secvența 3. *Ediții de scriitori îngrijite*, p. 291-292.

2. Studii și articole

1. *Vocabular regional din Muscel*, în „Cum vorbim” (București), an. I, nr. 9, dec. 1949, p. 34.

2. *Vocabular regional din Muscel*, în „Cum vorbim”, an. II, nr. 4, apr. 1950, p. 39.

3. *Cum s-a format numele în Muscel*, în „Cum vorbim”, an. III, nr. 2, febr. 1951, p. 23-24 (semnat în anagramă).

4. *Vocabular regional din Argeș*, în „Cum vorbim”, an. IV, nr. 2, febr. 1952, p. 37.

5. *De vorbă cu profesorii de limba română ai școlilor de 7 ani*, în „Gazeta învățământului” (București), an. VII, nr. 337, 23 sept. 1955, p. 3.

6. *Muzeul „Dimitrie Cantemir”*, în „Gazeta învățământului”, an. VIII, nr. 382, 3 aug. 1956, p. 1.

7. *Familia și școala în condițiile cazării elevilor la școală*, în „Secera și ciocanul” (Pitești), an. VI, nr. 755, 2 sept. 1956, p. 2.
8. *15 ani de la moartea lui George Ulieru*, în „Secera și ciocanul”, an. VIII, nr. 1348, 27 aug. 1959, p. 2.
9. *Colaborarea dintre școală și familie la Liceul Militar „Dimitrie Cantemir”*, în „Revista de pedagogie” (București), an. VII, nr. 8, aug. 1958, p. 56-61.
10. *Vocabular regional în Argeș*, în „Limba română” (București), an. VIII, nr. 6, iun. 1959, p. 60.
11. *George Ulieru și administrația vremii sale*, în „Viața românească”, an. XII, nr. 9, sept. 1959, p. 133-134.
12. *Completări la un jurnal*, în „Viața românească”, an. XIV, nr. 2, febr. 1961, p. 170-172.
13. *George Ulieru – scriitorul*, în „Limba și literatură”, an. VI, 1962, p. 195-210.
14. *George Ulieru, Douăzeci de ani de la moartea sa*, în „Secera și ciocanul”, an. XIII, nr. 2906, 7 sept. 1963, p. 2.
15. *I. L. Caragiale – revizor școlar în Argeș*, în „Secera și ciocanul”, an. XIV, nr. 3233, 26 sept. 1964, p. 2.
16. *Opera coșbuciană în conștiința argeșenilor*, în „Secera și ciocanul”, an. XVI, nr. 3844, 17 sept. 1966, p. 2.
17. *Marina Nicolaev*, în „Orizonturi”, an. VII, 1977, nr. 1-2, p. 40 (Medalion nesemnăt).
18. *I. L. Caragiale – revizor școlar în Argeș și Vâlcea*, în „Interferențe”, 1977, p. 125-130.
19. *Societatea „Prietenii istoriei literare” din București*, în „Buletinul Societății pe anul 1978”, București, Societatea de Științe Filologice din R.S. România, 1978, p. 41-47.
20. *Mihail Eminescu în publicațiile din Argeș și Muscel*, în *Mihai Eminescu, Omagiu (1889-1979)*, București, Societatea literară „Relief Românesc”, 1979, p. 307-334.
21. *Ecouri ale vieții și operei lui George Coșbuc în conștiința Argeșului și Muscelului*.

ZDRELEA HAIDUCUL ȘI COPIL-ROMÂN, EROI AI FOLCLORULUI MUSCELEAN

Prof. George Baci, Domnești

Când eram mic, bunicul îmi vorbea, nu de puține ori, despre eroi populari, personaje de legendă, dar și despre haiduci. Mă plimba pe muscelul dinspre Scondile și-mi arăta în depărtare codrul – puntea dintre om și sacru, dintre om și pelerină invizibilă care-i proteja reperele spirituale. Era o lume ce făcea parte din amintirile lui, de om al dealurilor, al naturii cu care discuta ori de câte ori cosea iarba dimineața, pe rouă, ori când reteza vreun salcâm pentru a-l pune bornă de hotar la una din grădinile sale.

Haiducii lui fluturau curcubeie deasupra capului acoperit cu umbra lunii și galopau liberi peste dealurile Muscelului, poposind pentru ceva odihnă la un han, ori lângă piatra lui Zdrelea de la Corbi. Erau îndelungi străjeri la porțile *codrului*, despre care bunicul spunea că era asemenea unei caravane a sufletului. Haiducii nu erau loviți de ploi, de apa grea și involburată a Râului Negru (Râului Doamnei), ei își legau plete de ninsoare și picioarele de pământul reavăn. Haiducii, zicea bunicul, credeau în jurăminte. Nu trăiau din vise, ci doar din scopuri împlinite.

Am crescut cu asemenea povestiri despre libertate, cu pilde și învățături dezlegate de societate, împreunate doar cu fantezia lumii, despre care bunicul spunea că era condusă de haiduci, de libertinii răzvrătiți și adunați pentru a spune ce cred, ce gândesc. Am crescut învățând sacralitatea istoriei și semnificația ei în actul educativ al neamului. Am crescut la umbra tradiției și obiceiurilor, a locului și a vremii, însușindu-mi zicerile orale despre „oamenii mari” ai Muscelului, așezându-mi personalitatea pe spinarea adevărului ori a legendelor ce mențin mereu proaspătă spiritualitatea românului.

Obșteanul muscelean, acest tăinuitor al răbojului domnesc, stăpân al locului și al vremii, ca moșnean ori clăcaș, a cântat în doinele, baladele și cântecele sale populare și faptele haiducilor – frații lui de spiritualitate și de istorie.

Una din poveștile de atunci, despre haiduci, mi-a rămas în cămara memoriei ca o pildă despre eleganța poporului român de a-și duce prin vremuri eroii. Iată-o:

Haiducul Zdrelea, pe nume Alexandru Corbu, s-a născut în Corbi în anul 1790. Copilăria și-o petrece în sărăcie și necazuri, slugă la boier, până la vârsta de 18 ani, după care se rătăcește prin ținutul Gorjului unde află de Tudor cu care se împrietenește, se leagă frați de cruce, în lupta pentru ridicarea țărănimii.

Face o călătorie în Rusia în jurul anilor 1818-1820, învață carte, învață limba rusă, se face preot. Este hirotonisit, însă părăsește cinul și iarăși îl întâlnește pe Tudor cu care se leagă de această dată, să lupte ca pandur, în oastea lui. Este numit căpitan de pâlc, se împrietenește cu un oltean din părțile Dunării de Jos, poreclit Mărunțelul. Împreună iau parte la luptele duse de Tudor, călătorește pe malul Oltului până la București, în calitate de ofițer de pâlc de panduri. Aici rămâne pe lângă Tudor ca unul din ofițerii cei mai apropiați și-l sprijină, se înapoiază la Golești și face parte din acei care se opun ca Tudor să ia legătura cu eteriștii.

După uciderea Vladimirescului, amărât de supărare, cu o parte din panduri și cu Mărunțelul dă lovitură după lovitură boierilor și popilor, opozanții lui Tudor. Atacă rădvanele cu mărfuri care veneau și care se îndepărtau spre Dunăre.

Atacurile se țineau lanț la Dunăre și dincolo. Nu iartă niciun ciocoi, niciun negustor eretic și, deși preot, nu iartă nici sfințitele fețe bisericești, cărora le ia o parte din bani și împarte țăranilor săraci, obidiți, bolnavi; le cumpără vite de plug și de lapte, căsătorește fete sărace și sprijină familiile tinere. Pe toți îi învață să lupte împotriva exploatarii și să lovească în clasa boierească.

Poporul l-a păstrat în folclor. Iată două fragmente din multele variante populare:

1. Zdrelea ici, Zdrelea colea

*Zdrelea trece Dunărea,
După ce banii-i lua,
Fete mari că mărita,
Boii-n curte le-aducea,
Bună casă -ntemeia...*

2. Zice popa:

*Hai Zdreleo, vin și mănâncă,
Și de bani nu-mi fă osândă!
Iar Zdrelea îi răspundea:
Părinte, sfinția ta,
N-am venit la tin' să beau,
Și numai banii să-ți iau .
N-am venit la tin' să mânc,
Numai de gât să te strâng.*

A căzut prin împușcare cu arginți. Este înmormântat cu multă jale de populația Sălătrucului – Argeș și din împrejurimi unde haiducul a dat sprijinul material țăranimii obidite.

Un cântec popular îi descrie moartea:

*Galben ca flăclia
De galbenă ceară,
Pe-o scândură veche
Aruncată-afară.
Zdrele - acum doarme,
Iar după el, nimeni,
Nimeni nu plângea.
Poporul în juru-i,
Trist cu -nfiorare,
La el se uita.
Unii-și făceau cruce,*

Alții de mirare
Capul-și clătina.
El să fie oare?...
El să fie, Zdrele?...
Ce-i vestit în țară,
De negru păcat,
A stins zile multe,
Și lege-a călcat.

Un moșneag atuncea
Cu o barbă lungă,
La Zdrelea mergând
Scoase doi bani netezi
Din vechea sa pungă,
Lângă mort îi puse,
Își făcu o cruce,
Mâna sărutând,
Astfel și grăind:
Oameni buni ast-vară,
Bordeiul mi-arsese,
În câmp rămăsesem.
Nevasta bolnavă și patru copii.
Când creștinul ăsta,
Domnul odihnească-l,
Pe-un cal alb ca iarna,
Pe deal se ivi.
Și de acolo-n goană
La mine veni.
Aproape de mine
Calul își opri,
Îmi dete o pungă
Cu bani și-mi grăi:
„Cu copii afară
Nu poți ca să stai,
Mergi degrabă-n țară,

*Cumpărați merinde,
Ca să ai de hrană
Și boi pentru muncă,
Să-ți refaci căminul.
E a lui Zdrelea poruncă”!
Biru-i greu, podveada-i grea,
Sărăcuț de maica mea!
Unde merg și orice fac,
De belele nu mai scap,
Nicăieri nu mai încap.*

O altă poveste a bunicului, pe care am însemnat-o mult mai târziu, pe un caiet cu foile îngălbenite, găsit într-o ladă păstrată de bunica în camera de la drum, cândva fusesse de zestre, se referă la un erou popular, Copil-Român sau Românaș.

Viteazul acesta s-a născut în satul Poienărei și a trăit între anii 1750 și 1800. Iată cum povestesc bătrânii:

A fost odată, demult, luptă strașnică cu turcii, iar românii noștri se luptau ca zmeii, de făcuseră cărări în oastea păgână, iar pe acel câmp, cât vedeai cu ochii: *Nu era porumb, nici grâu,/ Numai sânge până-n brâu,/ Nu era iarbă, nici izmă,/ Numai sânge, până-n cizmă./ Și nici orz și nici secară,/ Numai oaste de cătană.*

Între luptătorii de vază era Copil-Român, care făcuse minuni de vitejie. Povestea arată că s-a dus chiar la Țarigrad și a răpit din mâinile turcilor trei fete de împărat pe care păgânii le țineau de mult robite. Din pricina aceasta și lupta a fost mult mai aprigă. Într-o zi, pe când Copil-Român și cei doi frați ai săi ședea la masă cu fetele și petreceau, sânt anunțați că se apropie turcii însoțiți de tătari. Copil-Român se urcă pe o movilă (deal) să vadă bine ce este. Văzând oaste multă de turci și tătari venind spre ei, le spune fraților:

*Dine, Dine, neică Dine,
Și tu neică Constandine,
Nu e ceață de la nor,
Ca să se-nalțe la cer;*

*Nu e pulbere din vânt
Să se lase pe pământ,
Ci vin tătari cu droaia,
Ca frunza și ca iarba...
Și mai colo-n răsărit,
Nu știu: lăpușii au înflorit,
Ori că turcii - au tăbărât...*

Frații, auzind așa, l-au trimis înapoi, să vadă cam câtă oaste este.

Copil-Român s-a dus, dar văzând zeci de mii că vin în grabă spre ei, n-a mai venit să le spună, ci, cum avea putere de uriaș, și-a încălecat murgu și-a făcut semnul sfintei cruci și, cu paloșul în mână, a intrat singur în oastea păgână. Să fi văzut atunci! Picau, mare, păgânii ca la seceriș snopii. și tăie voinicul la dușmani vreme multă, pe cine ajungea îl și ciopârțea! Nici în gaură de șarpe nu scăpau tătarii de el. Și când era soarele-n chindie, mai avea Român, o mie.

Văzând că nu mai sosește Copil-Român, mândrulița lui a început să grăiască:

*Dine, Dine, neică Dine,
Și tu neică Constantine.
Vezi, Roman că nu mai vine?
Ori tătari mi-l-au tăiat;
Ori turcii mi-l-au mâncat
Și pustie m-au lăsat.*

Au plecat frații la oaste și acolo Copil-Roman văzându-i, le-a grăit de departe:

*Dine, Dine, neică Dine,
Și tu neică Constantine,
Voi păziți-vă de mine:
Calu' mi-s-a-nfierbântat,
Ochii s-a-mpăienjenat,*

*Paloșu-n sânge spurcat,
Nici nu s-a mai săturat.
Călușelul de sub mine,
Nici nu mai cunoaște bine,
Voi mai bateți marginile,
Să bat eu mijloacele,
Că le știu soroacele.*

Și mergea lupta înainte și voinicul, viteaz fără pereche, a răpus și un cazac, comandant cu trei fire-n barbă și două la mustață că de stângaci, era stângaci, dar de sabie, dibaci. De la o vreme, frații n-au avut de lucru și s-au îmbrăcat în haine tătărești și cine știe cu ce gând s-au amestecat în oastea dușmană. I-a păscut păcatul, însă, că voinicul nu i-a zărit, i-a tăiat și pe ei, fără să-i cunoască:

*Capu că le reteza,
Capu-n sulită-l puneă.
Pe-amândouă le izbea,
Peste câmpuri le-arunca...*

ȘEZĂTOAREA ȘI CLACA ÎN ULIȚA SATULUI

Prof. Cezar Bădescu, Arefu

In lumea satului, ulița este o permanență, fiindcă în curgerea timpului ea rămâne mereu pentru alții și alții. Chiar dacă își mai schimbă aspectul, ulița e de serviciu mereu pentru toată lumea. Nu greșim afirmând că ulița este preludiul pășirii în viață – fiindcă după naștere pe ea copilul este dus spre biserică să primească harul dumnezeiesc prin botez – și totodată primul loc de pribegie, fiindcă tot pe uliță copilul pornește spre locurile îndepărtate de casa părintească, să cunoască lumea.

Ulița contribuie și la realizarea într-o comunitate a comuniunii, întrucât legăturile exterioare de zi cu zi, pe bază de vecinătate, treptat nasc afinități ce duc spre trăiri emoționale, spirituale, menite să sudeze puternic legăturile între indivizii respectivi. Țăranul a simțit întotdeauna nevoia să nu se izoleze de restul semenilor, dimpotrivă, să dea o mână de ajutor la caz de nevoie sau să primească de la cei din jur apreciere și sprijin de câte ori pornea o treabă serioasă precum construirea casei, întemeierea unei familii, începerea sau terminarea lucrărilor agricole etc. Între obiceiurile sale tradiționale, șezătoarea și claca ocupă un loc important. Prin modul de desfășurare, ele se aseamănă, dar nu trebuie să le confundăm, întrucât scopul diferă și într-o oarecare măsură și conținutul. Claca reprezintă modalitatea de a ajuta prin muncă gazda organizatoare, pe când șezătoarea este o formă de a lucra în interes personal, alături de alții, ca timpul să se scurgă în chip mai plăcut. La șezătoare, fiecare vine cu lucrul lui de acasă și pleacă înapoi ducând rodul muncii sale. Ambele demonstrează felul în care omul de la sat știe să îmbine utilul cu frumosul. Sub acest aspect mai sesizăm o ușoară diferență, în sensul că la șezătoare se pune mai mare accent pe latura artistică - glume, joc, ghicitori. Oarecare diferență există și în privința anotimpului de desfășurare. În Arefu, clăcile se făceau mai ales toamna și iarna, iar

șezătorile către primăvară când fetele și femeile pregăteau hainele - ii, fote, cămași, veste împletite cu undrele - pentru Sfintele Paști. Protagonistii la clăci și șezători sunt oamenii de toate categoriile, de la copii, la cei cu plete argintii. Ponderea o au însă fetele și femeile, ca fiind cele cu mai mare îndemănare la muncile efectuate, fie că e vorba de tors, de cusut, sau de curățat semințe de dovleac pentru făcut uleiul la teasc. Nelipsit este un fluieraș din sat, lui revenindu-i rolul de a-i ridica după scaune pe participanți, ca să încingă horele în ritmul viersului pornit din acest instrument de suflet al românului. Copiii asigură voioșia prin ghidușiile lor sau trebuie să răspundă la întrebările maturilor, să dezlege o ghicitoare sau o problemă de istețime sau atenție. Flăcăii vin mai mult pentru joc sau să-și întâlnească iubita, să spună glume și să sloboade câte o strigătură usturătoare la adresa celor mai puțin harnice, mai neîndemânaticе. Câte unul își înfrumusețează bâta, scrijelind cu briceagul, sau pregătește un băț pentru furca de tors pe care s-o dăruiască celor dragi: mama sau iubita. Bătrânii povestesc întâmplări din viața lor și a satelor, amintesc câte o legendă, spun chiar povești și dau sfaturi de viață celor tineri.

Locul de desfășurare a celor două manifestări era casa unui gospodar. Ele se organizau pe cătune. În Arefu, pe Mohor, erau preferate casele Smarandei (Dica) lui Ilie Sinca (Matanie), Ion Ștefan (Ciocan), Ioana lui Ilie Ștefan (Ioana lu` Ciocan), Gheorghe Boian (Milinton), sau Ileana Ivașcu, fluieraș fiind Gheorghe Jitea, zis Marcu, de la care ne-a rămas o minunată sărbă numită “Sârba lu` Marcu”), sau Costică Mihăilă (Țigănușu). Pe Deal, ele se făceau la Ion (Onică Bârlă), Ion (Ionică Bostan), Gheorghe al Florii, unde cântau fluierașii, Gh. F. Dobrin (Scriban), și mai târziu Ion N. Sinca (Băluțu), iar pe vale la Ilie Dineț (Trăncănel) care chema să cânte din fluier pe Nicolae Matei (Roman), și Gheorghe Dicu.

Gazda trebuia să asigure participanților câte ceva de-ale gurii – de obicei floricele din boabe de porumb, boabe de porumb fierte și amestecate cu zahăr și nucă pisată, mai rar, gogoși. Nelipsită era și țuica de prune care în nopțile reci de toamnă și iarnă se fierbea.

Aburul ei gădila plăcut nările celor prezenți, iar fiecare pahar sorbit sporea veselia.

În ce privește claca, e bine să precizăm că termenul s-a păstrat din perioada medievală când claca era una dintre cele trei componente ale rentei feudale (alături de dijmă și cens, n.n.), și consta în munca gratuită pe care țăranii din satele aservite erau obligați s-o presteze pe moșia sau la curtea stăpânului. În satele de moșneni, termenul s-a păstrat, dar cu altă semnificație, nu de obligație, ci „ca o formă de întrajutorare în muncă”, cum precizează folcloristul Mihai Pop.¹ O putem privi sub triplu aspect: având o *funcție socială*, întrucât contribuie la consolidarea legăturilor de conviețuire pașnică și întrajutorare, *uneori ca un ritual* - vara la strânsul fânului, în zilele nelucrătoare după tradiție, sau toamna, la curățatul porumbului (depănușarea, n.n.) dar și *ca o manifestare folclorică*, întrucât la clacă, precum la șezătoare se cântă, se joacă, se spun snoave, povești, ghicitori.

În Arefu s-a păstrat până în 1952 ritualul ca în prima zi a lui Gustar - ziua Crucii (scoaterea Sfintei Cruci, n.n.-) – majoritatea bărbaților apti de muncă să meargă la cosit de clacă în Băjenie și Gheorghioiu – două proprietăți de fânețe ale preotului din sat. Acesta era momentul de când se putea începe cositul câmpului. Până atunci nimeni nu cosea decât în vatra satului. Se strângeau aproape suta de cositori. Preotul mergea împreună cu ei și era permanent cel din urmă pe polog, adică îi lua, cum se zice, cu coasa de la spate. Pe ulița noastră treceau la prânz și amiază câte patru-cinci femei cu cheltele pe cap, în care duceau mâncarea gătită de preoteasă, pentru acești cositori. Obiceiul a dispărut azi fiindcă după apariția abuzivului Decret de confiscare a pământului chiaburilor, preotul a fost băgat în această categorie și, ca să nu-i fie copiii dați afară de prin școli, a cedat pământul statului, iar de câțiva ani a trecut și el la cele veșnice.

Noi, copiii, așteptam cu multă nerăbdare, toamna, claca la curățatul (depănușarea) porumbului. Dacă la celelalte clăci copiii

¹ Mihai Pop, *Obiceiuri tradiționale românești*, Editura Univers, București, 1999, p. 129.

sunt mai mult spectatori, la curățatul porumbului ei lucrează cot la cot cu adulții. Noi ne suiam pe grămadă – bătrânii ziceau: „ca găina în vârful grămezii” – și ne luam la întrecere cine găsește primul cocoșel (cocoșelul era porumbul cu boabele roșii ca sângele, n.n.), iar la sfârșitul clăcii, cine a găsit cei mai mulți cocoșei. Acum nu prea se juca, fiindcă, de regulă nu se pleca acasă până nu se termina întreaga grămadă de curățat, dar se spuneau glume și ghicitori. La o astfel de clacă am auzit eu prima dată ghicitoarea „ce ființă este aceea care dimineața merge în patru picioare, după-amiaza, în două, iar seara în trei?” – cu care Sfînxul din Teba își devora victimele până s-o dezlege Oedip. Bătrânul de atunci, fără să știe de Sfînx ne-a spus-o nouă mult mai simplu, sub forma: „cine merge dimineața în patru picioare, la amiază în două, iar seara în trei?”.

A doua clacă la care copiii lucrau serios alături de adulți era cea pentru curățatul sâmburilor de dovleac – pentru făcutul uleiului la teasc - imediat după lăsatul secului de Crăciun. Gazda își servea invitații cu gogoși de post sau eventual ceai de tei sau de măceșe.

Copiii râsufiau ușurați ca simpli spectatori la clăcile pentru torsul lânii sau al cânepii. Din cânepa melițată, în urma tragerii prin piepteni și perie cu dinți de metal, se obțineau trei produse: fuiorul fin (din fibrele cele mai lungi), păceșul (ceea ce rămânea la a doua mână) și zgreibenii. Firele rezultate prin toarcerea celor trei produse aveau destinații diferite: cele din fuior – folosite la urzeală, cele din păceșu – la bătătura pentru pânză, iar cele de zgreibeni, la confecționarea preșurilor de așternut pe pardoseală pentru călcat pe ele. La aceste clăci, gazda, pe lângă produsele amintite, venea și cu țuica fiartă (noapțile erau mai răcoroase, n.n.), iar veselia era la ea acasă: fetele cântau, se juca, băieții nu pierdeau prilejul să ciupească fetele (pe vremea aceea ciupitul era mai la modă decât sărutul, n.n). Câte un bătrân hâtru pune la încercare istețimea copiilor, dacă erau elevi, adresându-le întrebări ca acestea : „Pe un fir de telegraf, s-au așezat nouă ciori. Un vânător împușcă trei ciori. Câte ciori au mai rămas pe firul de telegraf?” (niciuna, că celelalte au zburat). Sau aceeași întrebare școlărească binecunoscută: „Într-o clasă sunt mai multe bănci și mai mulți elevi. Dacă se așază câte doi elevi într-o

bancă, rămâne o bancă fără elevi, iar dacă stă câte un elev în bancă, rămâne un elev fără bancă. Câți elevi și câte bănci sunt în clasa respectivă ?”: 4 cu 3.

Nu lipseau nici împunsăturile prin strigături de la băieți pentru fete: „fetele care nu joacă, le cură (curge, n.n.) nasul băltoacă.” (e vremea guturaiului), sau „fata mamei, jucăușă, cu gunoiul după ușa. Pune boii la tânjeală, să scoată gunoiu-afară”. Răspunsul fetelor: „neica-al meu de la Galați, cu genunchii degerați și cu pantalonii spărți. La horă să-l refuzați!”.

Nu lipseau nici ghicitorile. Iată câteva: „Sus, copaie, jos, copaie. La mijloc mațe de oaie” – dovleacul; „Sâcâită, vai de ea, șade în vârf de nuia, și se vaită cin` s-o ia” – aluna; sau „cine pleacă la plimbare și ia casa în spinare?” – melcul; sau „Cine în ogradă stă, când naște se laudă.” - găina când ouă.

Aminteam la început specificul șezătorii față de clacă. Dacă vremea e favorabilă, șezătoarea se desfășoară și în aer liber, în jurul unui foc ce luminează până târziu în noapte, fermecând privirile. Atmosfera e mult mai destinsă, plină de veselie și voie bună. Se doinea mai mult, din gură, din frunză sau fluier. Jocurile îndrăgite erau: „De doi”, „Sârba”, „Sârba lu` 22”, „Sârba lu` Marcu”, „Pingeaua”, „Mânioasa”, „Negustorașul”, „Alunelul”, „Chindia”. Unele jocuri mai vechi precum „Ghimpele”, „Drumul dracului” și chiar „Pingeaua” – tinerii de azi nu mai știu să le joace, fiindcă nu se mai cunosc melodiile sau cei care știau să comande bățiile pentru picior au dispărut.

La șezători, copiii recurgeau la unele șiretlicuri realizate cu un fir de ață înnodat la capete. Patru erau acestea: descurcarea firului dat după degetele mâinii stângi, laba-gâștei, masa și fierăstrăul. Primele două se puteau face de un singur copil, iar pentru ultimele trebuiau să fie doi copii.

Ghicitorile nu lipseau. Iată câteva de actualitate chiar: „Cine aleargă pe fier, când trece, tu fugi de el?”. Trenul; „Cine scormonește locul și n-are râțul ca porcul ?” - tractorul; „Îi dă gustul la mâncare, te pișcă cu-nflăcărare?” – ardeiul; „Ce intră în casă fără să deschizi geamul?” – soarele, lumina, întunericul. Și una oarecum hazlie,

vizând cucoanele de odinioară: „Mama mare când trăia gaură cu păr avea, carne moale-n ea băga, și ce bine se simțea!” – manșonul.

Se încerca în chip discret și păcălirea unuia din cei prezenți, spre hazul celorlalți. Cel ce și-a propus să păcălească adresa întrebarea: „Cine poate să scrie frumos?”. Apela îndeosebi la școlari sau la un tânăr mai sărac cu duhul. Apoi continua „Să ne închipuim un dialog între un boier și un țăran. Tu să scrii pe câte un rând, așezând unul sub altul doar întrebarea boierului și răspunsul țiganului. Ai înțeles? Atunci scrie”:

«Mă, țigane,
gar, cucoane
cine țigane?
a cucoane!
scris țigane».

După ce a terminat de scris, păcălitorul îl îndeamnă: „Acum citește cu voce tare numai începutul fiecărui rând!”. Fără să-și dea seama, respectivul – elev sau tânăr – citește propoziția: „Măgar cine a scris. „Hazul e mare, iar cel păcălit roșește. Cu mare interes la șezătoare erau ascultate legendele, mai ales cele despre istoria satului: cum a luat naștere așezarea, cum au devenit herișanii (arefenii, n.n.) moșneni, sau ce fapte a mai săvârșit gloriosul voievod Vlad Țepeș. Buni povestitori de legende au fost: Ion Nicoale (Onică Olăruș), Constantin Onea, Ion (Onică Bostan), Jogăraru Maria (Aurica lu' Ciocan).

Ultima mi-a furnizat și mie informații despre clăcile și șezăturile de odinioară. Multor turiști străini veniți în Arefu le-a povestit cu har despre darul făcut herișanilor – cei 16 munți și zece întărcători – de către Vlad Țepeș pentru credința cu care l-au slujit. Femeia are 86 de ani și totdeauna e bucuroasă ca să te primească în casa ei pentru a-ți spune câte ceva din câte știe și a petrecut în viață. O bună cunoscătoare a felului cum se organizau clăcile este și Maria Dobrin (Maria lui Isoc), acum în vârstă de 76 de ani. Ea mi-a spus câteva dintre ghicitorile menționate.

Astăzi clăcile s-au rărit fiindcă nici porumb nu se mai cultivă mult ca odinioară, cânepa a dispărut, iar femeile au pierdut

obișnuința torsului, chiar și la lână. Șezătorile se organizează mai mult cu scop distractiv, a dispărut rolul de întrajutorare. În prezent, dacă se mai duc cu lucrul câte două, trei femei vecine, una pe la alta, și mai mult de curiozitate, să fie la curent, să afle ce se mai întâmplă prin sat.

Chiar dacă aceasta e situația azi, nu trebuie să uităm că, în timp, claca și șezătoarea au jucat un rol important. Pentru țărani, ele au fost o școală a vieții. Aici, copiii au deprins respectul pentru vârstnici, au descoperit și însușit câte ceva din zestrea spirituală a neamului. Tinerii au învățat să iubească frumos, să creeze frumosul prin lucrurile făcute alături de semenii, să încânte prin glumele de bun-gust, să fie buni și drepecți ca eroii din basme sau legende.

DOGĂRITUL ȘI ÎMPLETITUL NUIELELOR. MEȘTEȘUGURI TRADIȚIONALE ALE BEREVOEȘTENILOR

Prof. Mariana Bordeanu,
Prof. Cristina Sava, Berevoești

Eu cred că veșnicia s-a născut la sat. Astfel își exprima poetul nostru filosof, Lucian Blaga, cea mai profundă credință a sa și cea mai adevărată.

De ce? Pentru că „Aici orice gând e mai încet,/ și inima-ți svâcnește mai rar,/ ca și cum nu ți-ar bate în piept,/ ci adânc în pământ undeva.”

În pământul acesta strămoșesc, unic pentru noi, românii, mai „răsar” ici colo nestematele care ne definesc: tradiții, obiceiuri, meșteșuguri.

Din noianul de meșteșuguri populare, două mi-au atras atenția în mod special: dogăritul și împletitul nuielor, care își mai găsesc și astăzi materializare în viața Berevoeștului muscelean, dar a căror adevărată tradiție nu a rămas, din păcate, decât ca o amintire a bătrânilor aflați în viață.

Românul a fost dintotdeauna frate cu codrul. Acesta i-a fost tovarăș, sursă de venit, baza existenței sale.

Lemnul în mâna românului a căpătat forme noi și viață nouă. A fost prelucrat, modelat și transformat în tot felul de obiecte.

S-a descoperit arta de a făuri obiecte necesare traiului zilnic. De la lingura de lemn, cuțitul de lemn sau de mămăligă, până la coșuri, butoaie, buți, trecând apoi la leagăne împletite din nuiiele, în care tinerele mame își adormeau copii.

Toate aceste obiecte sunt o exprimare a spiritualității și frumosului din sufletul românului. El a ajuns să facă din lemn

butoaie de stejar sau salcâm, în care „țipa mustul vinului” sau strângea între doagele butoaielor tăria țuicii. Era un meșteșug dus la perfecțiune.

Din copacii luați din pădure, tăiați adesea manual, se confecționau doage spintecate pe fibra lemnului cu toporul. Nu se taie în circular doaga, pentru că ea n-ar fi rezistat acțiunii de curbare.

Confecționarea unui butoi este o adevărată artă. Odată tăiate, doagele se cioplesc cu barda și li se dau forme mai subțiri la capete și late la mijloc. Dogarul trebuie să fie un om cu toată răbdarea, cu o vedere bună și cu multă pricepere. Unghiul în care se trage o doagă pentru a da forma ovală a butoaielor trebuie păstrat la toate doagele. Cea mai mică abatere înseamnă eșec, adică curgerea lichidului. Îmbinarea doagelor trebuie să fie perfectă pe toată lungimea lor.

Apoi urmează confecționarea butoiului.

Doagele se strâng la un capăt în interiorul unui cerc, apoi se așază cu cealaltă parte la pământ și se face focul în butoi, pentru ca doagele să capete elasticitate și să cedeze până la prinderea cu cercurile și la celălalt capăt.

Cu zeci de ani în urmă, cercurile butoaielor sau buțiilor erau făcute tot din lemn, mai târziu au apărut fierul, tombacul din care s-au făcut cercuri metalice. Fundurile butoaielor se fac după ce doagele au fost strânse cu cercuri și s-a dat forma butoiului. Se dă gardinul și se ia măsura la gardin cu compasul, pentru a stabili dimensiunea fundurilor. Se stabilește raza reprezentând a șasea parte din circumferință. Apoi se încheie capacul cu cuie fără flori, între doagele fundului. Se face o pastă din făină, se pune în gardin și apoi se pune papură. Papura se strânge și astupă orice eventual orificiu care se poate ivi. Apoi se slăbesc cercurile de la un capăt, se introduce capacul în interiorul butoiului și dinspre interior spre exterior se trage capacul în gardin cu o unealtă specială numită zetameră. Se strâng cercurile și apoi se pune ultimul cerc, cel de la capac. La capătul celălalt al butoiului se procedează la fel.

Butoaielor din lemn, care erau o adevărată artă, astăzi le-au luat locul bidoanele de plastic, parcă fără viață, seci. În niciun alt vas țuica nu capătă acea culoare și gust ca în butoiul de stejar sau de dud.

Meșteșugul tradițional practicat îndeosebi de către rromi-rudari îl constituie confecționarea din nuiele a coșurilor, tânelor, colibarelor, leagănelor pentru copii. Din fragedă pruncie, ei se adaptează modului de viață al semenilor, deprinzând tainele artei mănuirii lemnului, îndemânarea, contactul cu acest meșteșug. Această ocupație a rămas neschimbată de-a lungul timpului. Copiii își urmează și ei părinții la muncă și sunt familiarizați cu modul de lucru.

Întrebând bătrânii rromi din satul Gămăcești, am descoperit modul de confecționare a coșurilor.

Se iau „șine” de alun mai grosuțe, se usucă pe plită și se curăță de coajă, apoi se sparg, se subțiază și astfel se obțin prăștiile. Prăștiile sunt ascuțite la capete, unele sunt mai late, altele mai subțiri, se fac două cercuri din șine, se bagă cercul cel mare în cercul cel mic și se face ca o roată. Apoi se leagă la margini, formând o florică, după care se „umple” coșul cu prăștii. După ce s-a terminat de împletit, se curăță capetele prăștiilor. Unele – cele din mijloc – sunt colorate cu vopsele, pentru a fi mai plăcute ochiului.

După ce s-au terminat de confecționat, se așază la umbră. Aproape în același mod se lucrează și tânele și colibarele. Colibarele au opt colțuri, iar prăștiile trebuie să fie mai late când se împletesc. Toarta se face din două cercuri de alun și se leagă cu prăștii la capete, de la început.

Rromii¹ din satul Gămăcești – Berevoești își câștigau existența ca mici comercianți. Ei mergeau la târgurile tradiționale și comercializau coșurile, leagănele, asigurându-și traiul de zi cu zi. Printr-o muncă plină de dăruire și talent, ei reușeau să mențină tradiția acestui meșteșug.

Împletitul coșurilor a fost un meșteșug cunoscut din vremuri îndepărtate. El se realiza, de obicei, sub cerul liber, lângă casă și în sezonul cald. Oamenii lucrau, împleteau, destinși de minunatul instrument muzical al vecinului și consăteanului Nae Bloj – „țeavă”

¹ Informații obținute de la Aurel Bloj, Ileana Bloj, Petre Bloj, Roxana Bloj, Claudia Onică, Margareta Onică din satul Gămăcești.

(fluier) – invitat atât în timpul lucrului, cât și după, urmând o adevărată petrecere. Acest instrument muzical era tovarășul nedespărțit al rromilor în toate ipostazele: muncă, joc, nuntă, descrețindu-le frunțile în clipe amare ale vieții lor, dar și la șezători.

În timp, tinerii au început să adauge în confecționarea coșurilor fire de plastic colorate care modifică aspectul, în așa fel încât meșteșugul original dispare, plasticul luând locul lemnului.

În ultimul timp s-au produs modificări în viața rromilor din satul Gămăcești, în concepțiile locuitorilor acestuia și în special ale celor mai tineri care au început să-și câștige existența prin comercializarea lemnului de foc.

Păcat că se duc meseriașii din satele noastre, deși vasele din lemn: butoaiele, buțile, putinile, coșurile mai sunt încă necesare. Din lemn faci lucruri frumoase care au valoare. Obiectele din lemn făcute cu pricepere devin adevărate opere de artă.

Aceste două meșteșuguri tradiționale sunt o dovadă vie a pasiunii și a dragostei pentru frumos al meșterilor acestei comune, dar, fără îndoială, iată că ele capătă noi valențe, Berevoeștiul îndreptându-se cu pași repezi spre urbanizare.

Cu toate acestea, „Sufletul satului fâlfâie pe lângă noi,/ ca un miros sfios de iarbă tăiată”¹.

Bibliografie:

1. Ion Tican, *Comuna Berevoești*.

¹ Lucian Blaga, *Poezii*, Editura Cartea Românească, București, 1985.

EXISTĂ UN DERAPAJ ÎN FOLCLORUL NOSTRU?

Prof. Ion I. Bratu, Pucioasa, Dâmbovița

Bogățiile unei țări sunt cele naturale: munții, dealurile, câmpiile, apele și pădurile sale, și cele culturale, care la rândul lor sunt de natură materială și spirituală. De natură materială considerăm construcțiile ridicate, căile de comunicație construite de oameni, vestigiile trecutului.

În ceea ce privește bogăția spirituală, aici distingem, în primul rând, cultura populară, cu partea sa superioară, folclorul și în al doilea rând, creațiile oamenilor de cultură ale țării respective în domeniul literaturii, artelor și științelor.

Folclorul este, de departe, cea mai mare bogăție spirituală pe care țara noastră o are. Cu riscul de a deveni didactici, trebuie să menționăm aici paleta mare a domeniilor folclorului: folclorul literar, muzical, dramatic, cel coregrafic, plastic, precum și multitudinea credințelor, tradițiilor și obiceiurilor populare românești.

În cele ce urmează ne vom referi la domeniile folclorului cu care publicul are cele mai multe contacte: este vorba de folclorul literar și cel muzical.

Culegerea folclorului a constituit una din preocupările majore ale intelectualilor români din secolul al XIX-lea. Am da exemple necesare, chiar și pe cele de frunte, dar nu ne permite aici spațiul tipografic; totuși, vom menționa numai cele zece volume ale monumentalei lucrări *Proverbele Românilor* de Iuliu Zanne, apărute între anii 1895 și 1912, care alcătuiesc primul corpus de folclor literar al nostru. Culegerea folclorului de toate felurile a continuat și în secolul XX, o ardoare deosebită întâlnindu-se după făurirea României Mari - când în țară aveam câteva binecunoscute reviste de folclor, precum: „Izvoarașul”, „Șezătoarea”, „Ion Creangă” și numeroase alte pe plan local - până în preajma celui de-Al Doilea Război Mondial (1940-1945).

A urmat o perioadă de aproape 50 de ani de regim comunist, perioadă în care bogățiile folclorului nostru au fost trecute în umbră (*Proverbele Românilor*, de Iuliu Zanne, au fost incluse în celebra și de tristă amintire „Lista cărților interzise”, apărută în anul 1948) și s-a trecut la „făurirea” unui folclor nou, adaptat cerințelor regimului instalat după 1945.

La aceste deziderate, impuse și nicidecum dorite, s-au aliniat unii intelectuali de-ai noștri, astfel că ceea ce numesc derapaj al folclorului nostru a început acum peste 60 de ani. Treptat, treptat, unele din vechile lucrări valoroase de folclor s-au reeditat sub vechiul regim, dar nu integral, ci sub formă de selecțiuni, ceea ce, din capul locului, evidențiază preferința pentru anumite texte, deci un subiectivism al îngrijitorilor acestor ediții. Pe lângă acestea, se tipăresc lucrări de așa-zis „folclor nou”, un folclor inventat, care să susțină noile realități ale societății multilateral dezvoltate, un folclor scris în birou ca suport al așa-ziselor „brigăzi artistice de amatori”. Este epoca în care din hoții și haiducii hoțomani cântați de popor în diferite producții de folclor literar (balade, cântece) sunt făcuți acum marii justițiar ai clasei țărănești asuprite și exploatate. (A se vedea lucrarea *Radu lu' Anghel*, 2003, a lui Mihai Gabriel Popescu și a subsemnatului, care combate acest punct de vedere al epocii dinainte de 1989).

Foarte puține sunt acum lucrările care readuc în atenția publicului vechile comori ale folclorului nostru, și așa menționa aici: *Materialuri folkloristice*, de Ch. N. Țapu și Gr. Tocilescu (reeditare de Iordan Datcu, 1980-1981, care puteau fi retipărite în întregime!) și *Proverbele Românilor*, de I. C. Hîntescu, ediție îngrijită (1984) de prof. Constantin Negreanu și subsemnatul.

Nici cântăreții de muzică populară nu scapă prilejul de a fi pe placul regimului comunist și își dau și ei tributul acestui folclor nou, chiar Maria Lătărețu dând un prim exemplu cu *Sârba muncitorilor*, urmat apoi de alți și alți „rapsozi” ai satului românesc, în special după 1980, sub auspiciile marii manifestări culturale intitulate Festivalul național „Cântarea României”.

În ce privește folclorul literar, acesta cunoaște un regres din ce în ce mai vizibil, prin dispariția persoanelor care îl dețineau și-l comunicau celor din jur, dar și prin dezinteresul celor care se ocupau atunci de cultura populară. Datorită acestui complex trist, chiar tragic, de împrejurări, trebuie să spunem că multe producții de folclor literar au fost pierdute iremediabil, pentru totdeauna. Cei care mai știu acum asemenea creații de folclor literar cunosc forme mult mai scurte sau, mai rău, forme alterate. Este iarăși trist, dar trebuie spus, că în noile condiții impuse de regimul trecut, poporul a încetat a mai produce folclor literar din speciile mult gustate odinioară, precum: doina, basmul, balada, strigăturile, ghicitorile, tocmai din cauza noilor condiții economico-sociale și a absenței cadrului în care acestea erau produse sau utilizate: lipsa șezătorilor sau a clăcilor, oprirea horelor țărănești ș.a.

Au supraviețuit totuși, în aceste condiții, speciile literare scurte, precum snoava (la țară) sau anecdota / bancul (la oraș), zicătorile, proverbele și sfaturile înțelepte (proverbe imperative), multe din ele decente, altele cu un conținut de trivialitate - deci, tot un derapaj. Ghicitorile noastre autentice sunt din ce în ce mai mult „combătute” de ghicitorile compuse de diferiți autori, începând cu Ilie Mirea, urmat apoi de numeroși discipoli, până în zilele noastre, ghicitori care sunt apoi oferite copiilor și publicului, trecând cu timpul drept producții de folclor literar.

Tradițiile populare, obiceiurile noastre legate mai totdeauna de sărbătorile religioase, au fost sub vechiul regim practic aproape interzise, omul nou trebuia să fie în primul rând ateu și apoi docil regimului, să ducă la îndeplinire mărețele hotărâri ale celor două persoane din fruntea țării, considerate a fi singurele personalități ale țării noastre. În școli se făceau diferite activități tocmai de Crăciun sau de Paști, pentru ca elevii să nu fie liberi în aceste perioade, vacanțele se dădeau după sărbători, la sfârșit de semestru, învățătorii aveau datoria să noteze copiii care intrau în biserică la slujbă... Ca fapt relevant, se fabricau mai puțini covrigi în luna decembrie, pentru ca obiceiul colindatului de Moș-Ajun să fie lipsit de suportul material consacrat; totuși, cine ținea să respecte tradiția făcea mari intervenții

pentru a obține un șir de covrigi, iar românul de rând a găsit și alte mijloace de a contracara acest impediment: colindătorii primeau, pe lângă mere și nuci, colindețe (făcute în casă), napolitane sau biscuiți.

De dată mai recentă, putem afirma că un alt derapaj s-a produs în ceea ce privește materialele folclorice spuse sau cântate la colinde. În zilele noastre, în contextul unei sărăcirii generale a populației rurale și orășenești, pentru a scoate niște bani, deci, pentru a colinda cât mai multe case, s-au schimbat - din câte știm și vedem, pe plan local - data precum și orele la care se porneau colindătorii, fie cu Moș-Ajunul, cu „Steaua” sau cu „Plugușorul”.

Datorită aflului de populație din alte zone ale țării, populație adusă aici de industrializarea forțată (fiecare rămânând cu obiceiurile sale de acasă), textele utilizate în partea locului au fost înlocuite cu altele prezentate în mass-media de unele cete de colindători sau de interpreți de colinde (cazul cel mai întâlnit fiind generalizarea unor colinde din repertoriul lui Ștefan Hrușcă!), texte pe care, însă, localnicii mai vârstnici nu le „agreează”, ca să zicem așa. Cetele de colindători, care înainte erau alcătuite numai din băieți, acum sunt eterogene, ceea ce este tot o îndepărtare de tradiție.

Întâlnim la ora actuală, în spectacolele de folclor, o situație de dinainte de '89, un aer de falsă sărbătoare, un festivism care dăunează producțiilor folclorice prezentate, însoțit de alte fapte: s-a revenit la marile ansambluri folclorice, la modul acestora de echipare a dansatorilor și dansatoarelor cu aceleași costume, solistele de muzică populară poartă fote extrem de lungi (neîntâlnite în „garderoba” țărăncii române!), cu multe mărgel, paiete și scilipici pe ele, iar soliștii poartă pantaloni strânși pe corp și ornamentați cu tigheluri și cămăși împodobite cu fel de fel de broderii pe piept și pe mâneci, toate acestea ca să ia ochii publicului. Lucrul cel mai rău pe care îl consider este atitudinea din ultimii ani, când pe scenă, în spectacolele sau în emisiunile Tv cu public, a unor soliști sau soliste de muzică populară, imită starurile muzicii ușoare românești și internaționale și cer prin gesturi semnificative ca publicul să bată din palme pe ritmul melodiei pe care o cântă!!!

Numai spunem nimic despre playback-ul care se face în unele emisiuni de televiziune sau despre spectacolele de folclor fără prezența orchestrei de muzică populară, aceasta fiind înlocuită prin muzica înregistrată pe un CD și redată prin stații de amplificare de zeci de wați putere! S-a ajuns să vezi pe la noi că un solist sau solistă de muzică populară, invitat(ă) să cânte la o manifestare culturală, unde era așteptată să vină cu un taraf, vine cu costumul popular și cu CD-ul înregistrărilor sale în geanta de tip „diplomat” sau – mai simplu – în geanta de voiaj!!!

Nu spunem nimic nou când amintim despre practica unor cântăreți și cântărețe de muzică populară care ne aduc melodii improvizate pe texte confecționate de ei, cu versuri care simți că sunt artificiale, că „șchioapătă”, cu rimă precară; mai vezi câte un interpret din județul cutare având în repertoriul său mai multe piese din alt județ, vezi chiar prezentatoare ale unor astfel de emisiuni cu audiență națională în ton cu oaspeții săi (vezi TVR1 - I.T. cu „cine știe folclor intră chiar în casa ta”), și alte exemple, că-ți vine să fugi de la asemenea spectacole sau să închizi televizorul!!!

În țară, asistăm de o vreme la „modernizarea” grupurilor de muzicanți (lăutari) care cântă la nunți: fără stație de amplificare (care să se audă în tot satul!) și fără orgă electronică - acestea nu mai au căutare, nu mai sunt angajate. Despre repertoriul și calitatea acestora nu mai spunem nimic, doar atât: puține grupuri și puțini soliști mai fac această prestație culturală din vocație sau cu puțină pasiune. Se simte o lipsă acută de instrumentiști, deoarece această profesiune liberă nu mai are atracție în rândul tinerilor, nici căutare; aici semnalez lipsa de țambalagii în județele noastre: nu mai vrea nimeni să învețe a cânta la acest instrument!

De ani buni asistăm la un fenomen cultural de degradare a muzicii lăutărești prin apariția, cultivarea și audierea de o mare parte a publicului a așa-ziselor „manele”, gen muzical pentru care ar trebui ca toți, împreună, să nu avem nicio considerație, dar, totuși, succesul acestor manele este datorat aceloră ce sunt lipsiți de cultură muzicală și de un gust artistic de calitate. Nu degeaba se zice, pe bună

dreptate: ”Spune-mi ce muzică asculți și am să-ți spun ce valoare ai ca om!”.

Spre încheiere, după semnalarea atâtor derapaje ale folclorului nostru, aș dori să subliniez că însăși puterea executivă din țara noastră percutează cu întârziere față de susținerea, promovarea și cultivarea folclorului, a tradițiilor populare, a patrimoniului cultural imaterial. Deși prin legea nr. 410 România a aderat din anul 2005 la Convenția pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial, adoptată la Paris la 17 octombrie 2003, abia în februarie 2008 (!!!) apare Legea nr. 26 privind protejarea patrimoniului cultural imaterial, iar de curând (noiembrie, 2009) a apărut și Ordinul ministrului culturii pentru aprobarea Regulamentului de acordare a titlului de Tezaur uman viu, ce va fi acordat - onorific, bineînțeles - persoanelor care sunt depozitare ale culturii populare românești. Personal, cred că va mai trece ceva timp până se vor desemna acele persoane din satele și - mai puține - din orașele noastre, care merită acest titlu.

Mă opresc din enumerările derapajelor folclorului nostru, dând un ultim exemplu: lipsa folclorului de orice fel în multe dintre monografiile de comune sau orașe apărute în ultimile decenii.

Pe de-o parte, aceasta are drept cauză faptul că aceste lucrări sunt scrise de persoane cu pregătire în istorie, iar pe de altă parte premisei false că nu avem folclor în orașe sau în comunele din preajma orașelor!

Lucru total greșit, avem folclor, mai avem folclor, dar acesta trebuie căutat cu multă atenție, cu multă grijă, insistență și pasiune în zonele marginase ale orașului sau în satele componente, în sipetul inimii oamenilor înțelepți, a acelor bătrâne și bătrâni cu o îndelungată experiență de viață, ori alte persoane ajunse pe culmile maturității sociale și culturale...

La întrebarea deloc retorică „există un derapaj în folclorul nostru?”, răspunsul tuturor oamenilor de bună-credință, după expunerea de mai sus, va fi: DA!

UN MODEL DE CERCETARE ORGANOLOGICĂ.

Harry Brauner, *Cobza lui Vasile Bursuc*

Muzicolog dr. Constanța Cristescu, Suceava

Etnomuzicolog, compozitor și profesor universitar, statornic colaborator al lui Constantin Brăiloiu și primul director al *Institutului de Folclor* din București, Harry Brauner (1908-1988) a dăruit culturii românești, pe lângă propriile-i creații, un tezaur de peste 5.000 de piese muzicale folclorice și informații despre folclorul românesc, păstrate în Arhiva Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” din București, o serie de conferințe radiofonice realizate între anii 1944 și 1948, sub genericul „Geografia muzicală a României”, articole publicate în diverse reviste¹ și un volum intitulat *Să auzi iarba cum crește*².

În Arhiva Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” din București (abr. AIEF) se păstrează manuscrisul unui valoros studiu de organologie neterminat din păcate, început în anul 1936, intitulat *Cobza lui Vasile Bursuc*. Autorul său codifică principiile armonice de acompaniament ale unui talentat cobzar din Teiș, jud. Dâmbovița, pe atunci în vârstă de 55 de ani, pe nume

¹ V. Harry Brauner, „Muzica populară și învățământul superior”, în *Căminul Cultural*, București, 13, nr. 3/1947; „Despre noțiunile de timp și loc în cântecul popular românesc”, în *Studii*, nr. 1/1948, București. A mai colaborat la revista *Muzica*, *Contemporanul*, *Sociologie românească*, *Flacăra*, *Orizont*, *Revue roumaine d'histoire de l'art*, *România liberă*, *Tribuna României*, *La Roumanie d'aujourd'hui*.

² Harry Brauner, *Să auzi iarba cum crește*, 1979, București, Editura Eminescu.

Vasile Bursuc. Acesta este, de fapt, primul studiu organologic de profunzime pe plan național, căruia îi sunt tributare metodologic toate studiile ulterioare dedicate cobzei¹ și nu numai acestui instrument. Acesta este motivul pentru care prezint acest studiu în lucrarea de față, cu speranța publicării integrale ulterioare.

Manuscrisul cu nr. 5 din catalogul de manuscrise al AIEF cuprinde opt pagini dactilografiate, corectate și completate cu mâna de autor, o fișă a instrumentului realizată în creion și cerneală neagră și 23 de pagini cu exemple muzicale notate de mână, reprezentând diverse „țituri” de joc, menite, cu siguranță, să illustreze teoria și să contribuie la împlinirea studiului. Exemplele muzicale ar putea fi incluse într-o posibilă anexă, grupate pe baza următoarelor criterii: *jocul*, „*tonul*”, *tipul de acord* care realizează armonia și *grupul de corzi implicat în acompaniament*. Ele permit cercetătorilor să aprofundeze sistemul de acompaniament armonic al cobzarului. Se impune să precizez că insistența lui Harry Brauner asupra gândirii armonice a cobzarului este determinată de faptul că acest instrument, *cobza, este unul prin excelență de acompaniament*. În acest sens, cercetătorii vor putea folosi ca ghid preliminar în înțelegerea demersului științific și considerațiile martorului ocular al acestui studiu, cercetătorul Tiberiu Alexandru².

¹ V. Tiberiu Alexandru, *Instrumentele muzicale ale poporului român*, 1980, București, ESPLA, p. 105-118; Idem, *Folcloristică, organologie, muzicologie (Studii)*, vol. 2, 1980, București, Editura Muzicală, p. 85-90; Constantin Zamfir, „Contribuții la cunoașterea instrumentelor populare: Cobza”, în *Muzica*, nr. 2, p. 49-53; Constantin Zamfir, Ion Zlotea, *Metodă de cobză*, 1955, București, ESPLA.

² Tiberiu Alexandru, *Instrumentele...*, op. cit., p. 110-114; *Folcloristică...*, op. cit., p. 85-89; „O viață închinată cântecului popular”, în *Flacăra*, 32, nr. 8 (1446), 25.02.1983, București, p. 14; „Aniversări. Harry Brauner”, în *Muzica*, 33 nr. 10 (373), 1983. În ultimele două articole citate, Tiberiu Alexandru apreciază studiul de organologie al lui Harry Brauner ca „o lucrare de specialitate fără pereche”, care „chiar neterminată, /.../ ar merita cu prisosință să fie publicată, spre folosul nostru, al tuturor” (*Flacăra*, p. 14).

Pentru analizarea amănunțită a tehnicii de acompaniament, Harry Brauner a conceput un sistem de notare a acestuia sub formă de partitură, astfel încât fiecărui cuplu de coarde ale cobzei să-i corespundă câte o pereche de portative, pe care să fie redată acordurile în poziția lor reală. (În mod obișnuit, acompaniamentul de cobză se notează pe un singur portativ.) Săgețile arată direcția penei cu care cobzarul ciupește strunele instrumentului, iar cifrele din josul portativelor, digitația. Cuplurile de coarde sunt indicate de cifrele romane puse în stânga acoladelor.

Pe lângă exemplele muzicale ilustrative ale sistemului ritmico-armonic de acompaniament al jocurilor, studiul are atașată și notația acompaniamentului pe care Vasile Bursuc l-a realizat la melodia cântecului atribuit lui Barbu Lăutaru. El reflectă odată în plus gândirea armonică originală a cobzarului, independentă de regulile armonice clasice. Autorul a realizat și un extras al schemei armonice a cântecului, pe care Tiberiu Alexandru l-a publicat într-un studiu anterior¹.

În notațiile muzicale care formează în mod real *Anexa* studiului, apar la nr. 12b și 13b, denumiri ca *Sârba „la despărțit”* și *Sârba „la-ncălicătură”*, ce se cer explicate, întrucât ele reflectă anumite tehnici instrumentale. Lămurirea semnificațiilor lor o datorăm cobzarului Marin Cotoanță:

- „la-ncălicătură” se referă la încălecarea degetului inelar cu degetul de mijloc;

- „la despărțit” înseamnă că „re de la mijloc pune degetul mic pe fa diez și desparte coarda cu unghia”, astfel încât o coardă re rămâne liberă. „Sună Re major”.

Între manuscrisele olograf din dosarul nr. 5, catalogate cu nr. 5d, se află cinci plicuri cu însemnări grupate de Harry Brauner pe baza problematicei urmărite: armonia (4 pagini), modulația (6 pagini), ritmica (4 pagini), introducere (17 pagini), redactare (5 pagini). Expun planul cuprins pe fila 1 din plicul „introducere”, care

¹ Tiberiu Alexandru, *Folcloristică...*, lucr. cit., p. 39.

ne sugerează viziunea sistematică de conținut al studiului proiectat de organolog:

1. definiția cobzei
2. istoricul ei
3. justificarea monografiei cobzei informatorului Vasile Bursuc, cu note despre el (fișa de informator)
4. organografia
5. tehnica
6. terminologia
7. armonia (grafica)
8. ritmica: jocurile generice, derivatele, jocurile compuse.

Cu excepția însemnărilor din plicurile dedicate ritmicii și introducerii, toate celelalte au fost incluse de autor în studiul redactat. Deoarece însemnările despre ritmică completează planul studiului proiectat a fi amplu, le redau selectiv.

„Din analiza jocurilor reiese că formulele ritmice de acompaniament pentru aceleași jocuri diferă după moduri. Explicația informatorului este că îi «vine mai ușor». Mai toate jocurile din regiunea de origine a informatorului au, din punct de vedere al ritmicii de acompaniament, formulele celor două jocuri pe care le-aș numi generice: sau formula Horei sau formula Sârbei. Din punctul acesta de vedere, Hora și Sârba pot fi considerate *jocuri generice*. Din 28 de jocuri, 13 au formula horei și 12 au formula sârbei. Deosebite sunt Geamparelele, Brâul pe 7, Ungurica (Ca la Breaza) și Răzvedeanca. Acestea au așa-numitul ritm bulgăresc, de care mi-am dat seama numai studiind formulele ritmice de acompaniament ale cobzei”.

În continuare, citez fila 2-3 din „Introducere”, deoarece aceasta este un veritabil preambul la studiul propriu-zis și îl argumentează.

„**Cobza** este un instrument de acompaniament foarte răspândit în vechiul Regat și în *Bucovina* (Subl. n., C.C.). După părerea muzicologului Riemann ea ar fi pătruns în Europa adusă între secolele XV și XVI din Asia. Rolul acestui instrument în muzica românească este de a marca mai ales ritmul dansurilor. În

acompaniere, cobzarul întrebuițează anumite armonii care, având în vedere că muzica românească este omofonă prin melodică, sunt influențe ale muzicii occidentale adaptate cântecului românesc. Aceste armonii se deosebesc într-un tot de armoniile muzicii culte, formând un soi de compromis între una și cealaltă. Am crezut demnă de luat în seamă studierea acestui instrument tocmai pentru problemele ritmice și armonice pe care le ridică și care pot întrucâtva ajuta la cunoașterea muzicii românești.

Țin să precizez că studiul meu formează monografia unei singure cobze și anume a cobzarului Vasile Bursuc, ȝigan în etate de 55 de ani, lăutar de profesie, originar din comuna Teiș, județul Dâmbovița. Și am ales acest lăutar pentru că mi s-a părut un adevărat reprezentant al cobzarilor din această regiune, meșteșugul și teoria moștenindu-le, cum singur spune, «de la îi bătrâni», căci și tatăl său și bunicul său tot cobzari au fost. Am ales comuna Teiș pentru că este o comună locuită numai de lăutari, în care tradiția lăutărească a rămas destul de neinfluențată de oraș. Tehnica întrebuițată de cobzarul Bursuc este tehnica tuturor cobzarilor regiunii, el ferindu-se să dea interpretări personale sau să facă virtuozități în afară de școala moștenită de la bătrânii lui. Bursuc este un adevărat cobzar, care știe cântece bătrânești demult uitate, ca de pildă «a Meșterului Manole», «a lui Bogdan și Crivățul», «a Kirei Kiralina» etc. Întrebându-l când a învățat cobza, mi-a răspuns în sugestivele cuvinte: «cu ea m-am născut»”.

Am selectat ca edificatoare câteva segmente din studiu, pe care le citez pentru ilustrarea modului de tratare a problematicii abordate și a nivelului de adâncime analitică vizată de etnomuzicolog.

Cobza este compusă din trei părți principale: *fața*, *burduful* și *gâtul*.

Fața, suprafața netedă de brad care acoperă camera de rezonanță, are lungimea de 48 cm. De forma unei pere tăiate, pornește de la îmbinarea cu gâtul unde este lată de 7,5 cm și ajunge la lățimea maximă de 30,5 cm, de unde se reîngustează. Pe față este lipit *cordarul* din lemn de brad, care se află la 37 cm de la gât.

Cordarul lung de 16 cm are 11 găuri de care sunt prinse coardele. În locul unde pana de gâscă ciupește coardele, este lipită de față o bucată de piele subțire („mașină”) numită *bătaie*, care are rostul de a feri roaderea feței de către pana de gâscă. Tot pe față sunt 12 găuri circulare și una triunghiulară pentru rezonanță („pentru ton”). De obicei, în gaura triunghiulară cobzarul primește banii care i se oferă după ce a cântat. „Mai pui o coardă, o pană, spre păstrare”.

Gâtul, din lemn de fag, este compus din două părți care formează un unghi obtuz. Prima parte a gâtului, în prelungire cu fața, are 7,5 cm lățime și se îngustează până la 4,5 cm. Această parte a gâtului folosește la digitație. Partea a doua a gâtului este îmbinată cu prima parte. Formând un unghi cu fața, este lungă de 24 cm și lată de 4,5 cm. Fețele exterioare ale acestei părți au zece găuri în care sunt introduse cuiele (în cazul de față, în număr de opt). Cuiele (pe care informatorul le consideră de abanos) sunt din lemn vopsit negru și pe ele sunt prinse coardele.

Burdusul, construit din fețe de nuc îmbinate, formează cutia de rezonanță. De la față în adâncime burdusul are 8 cm. Pentru a cânta, cobzarul ține mâna stângă pe gâtul cobzei, gâtul venind deci în partea stângă a corpului. Pana de gâscă o ține cu mâna dreaptă.

Acordul. Cele opt corzi sunt orânduite în patru perechi, fiecare alcătuită dintr-o coardă groasă și una subțire, iar cobza „dreasă”, adică acordată *Re-La-Re-Sol*, fiecare notă fiind împerecheată cu octava ei /.../. Față de diapazonul normal, acordul cobzei este de obicei cu un semiton mai jos.

Scordatura. Numai în anumite cazuri și anume mai ales când cântă în *Do nemodulant*, prima notă este coborâtă cu un ton, obținând acordul *Do-La-Re-Sol*.

Tehnica. Pentru ușurință și pentru a înlătura confuziile, am dat fiecărei perechi de note câte o cifră romană, considerând 1 perechea din stânga: I = Re-re; II = La-la; III = Re-re și IV = Sol-sol¹.

¹ În manuscris, perechile de corzi sunt notate pe portativ. În text am notat cu literă mare notele din octava mică, iar cu litere mici notele din octava I: ex. Re-re.

De obicei, la acompanierea unui cântec cobzarul întrebuințează numai câte trei perechi de coarde, fie I-II-III și atunci spune că acompaniază „de sus”; fie perechile II-III-IV, numind acest acompaniament „de jos”. Mai frecvent este acompaniamentul „de jos”. Excepțional întrebuințează cele patru perechi de coarde, asta putând fi considerată ca o tehnică neobligatorie și personală a informatorului („asta o fac eu așa, de la mine, când vreau să sune basu”). Mișcarea penei de gâscă pe coardă am remarcat-o prin săgeți roșii verticale ($\downarrow\uparrow$), aceasta pentru fiecare pereche în parte, deoarece mișcarea pornește uneori de la octava de sus și alteori invers. Trecând dintr-o singură mișcare de mână pe două cupluri diferite, chiar când fracțiunea de timp nu este aceeași, am prelungit săgeata, pentru a avea cât mai fidelă imaginea mișcării. /... /

Terminologie. Terminologia muzicală moștenindu-se pe cale orală, este foarte confuză. Vocabularul desemnează câteodată numai o notă, sau mai bine zis o coardă; iar alteori, un sistem, un mod. Termenii muzicali obișnuiți sunt următorii:

DO = ȚE sau deformat ȚIA

RE = OPRAL sau BURDOI

MI = SAII

FA = PHANDADES

SOL = RAS

LA = MAȘCARI sau MAȘCARENDE

SI = HAMUR.

„Noi am învățat de la părinții noștri; când făceau școală cu noi, nu spuneau A, spuneau mașcarende.”

Celelalte note cu diezi sau cu bemoli sunt considerate note de trecere și poartă numele de *fărdă* („alea iasă fărdă, numai de la noi, așa...”), neformând niciodată moduri și fiind întrebuințate numai în acompaniament, pentru a îmbogăți armonia.

SI nu poate forma niciodată un mod, nefiind cunoscut ca notă aparte („între *hamur* și *țe vine fărdă*, îla îl punem noi, de la noi”). De asemenea, și MI (saii), denumește o notă (coardă), iar nu un mod.

Căutând semnificația termenilor din tabloul de mai sus, am constatat că ea este felurită și anume:

1) simplă împrumutare

- din teoria germană (*te* sau *ția* fiind C-ul german);
- din cea arabă (*ras* fiind modul lui *sol*).

2) cuvinte țigănești, unele desemnând:

a) calitatea coardei (*saii*, *subțire*, nota *mi* fiind cea mai subțire dintre coarde);

b) tehnica obținerii unui mod (*phandades* = închis, pentru că în acordul lui *fa*, nicio notă nu este pe coardă liberă / „îi zicem așa pentru că *închidem* burdoiul”;

c) locul coardei pe cobză față de celelalte (*mașcari* = mijloc, coardele *la* se află în mijlocul cuplurilor de *re*);

d) adjective a căror explicație n-am putut-o găsi (*opral* = sus);

e) netraductibile, părând a fi termeni propriu-ziși muzicali țigănești, fără altă semnificație (*hamur*).

Dintre toate modurile, cel preferat era modul lui *sol* („ras, îsta-i mai frumos, chiar se zice: ghilabà la ras, le ilèstari, adică: cântă-mi la ras, de la inimă”).

În afară de terminologia suspomenită, pentru coarde informatorul întrebuințează acest vocabular „românesc”, când le cumpără la prăvălie:

Burdoi = re

Subțare = mi

Mijloc = la

Sârmă = sol

„Când ieram tineri la viața noastră, numai așa ceream la prăvălie”.

Informatorul se plânge, spunând: „Aproape că nu știu să le mai cer cum a ieșit acum. M-am dus la o ceasornicărie și-am cerut: «dă-mi un subțare și-un mijloc» – și n-a știut”.

Ingenioasa metodă de transcriere muzicală, capabilă să oglindească amănunțit problemele tehnicii acompaniamentului la

cobză, nu poate fi ilustrată în lucrarea de față, ea putând fi urmărită pe notațiile manuscrise inserate în studiu și pe cele atașate acestuia.

„**Armonia. Terminologia.** A acompania într-o tonalitate se spune «a ține la...» («ține la hamur, ține la mașcari» etc., se adresează vioristul către cobzar când vrea să fie acompaniat într-un mod anume). Modul și acordul îl numește *ton* («acum cântă în tonul lui opral» sau bătând acordul sol: «îsta-i tonul lui ras»). Trecerea dintr-un mod în altul (modulația) poartă numele de «întorsură» sau «torsură» («Aici am multe torsuri, încep la opral, trec la phandades, la ras, la țe... Astea sunt toate întorsurile la care lucrează cântecul îsta»).

Informatorul împarte acordurile în două categorii principale: acorduri «*cu tonuri fixe*» și acorduri «*fărdă*». Acordurile «*cu tonuri fixe*» sunt de fapt acordurile de tonică, fiecare mod având un singur acord de acest fel. Numai pe ele se bazează acompanierea unui cântec, ele neputând lipsi. Acordurile «*fărdă*» sunt acorduri cu note străine sau adăugate, care au rolul de a îmbogăți armonia de acompaniament. Ele nu sunt obligatorii și țin de virtuozitatea celui care le întrebuințează, fiind utilizate mai ales în acompaniamentul jocurilor («tonurile astea fărdă pe punem noi de la noi, ca să aibă dulceață, mai ales la jocuri»).

Tehnica. Acordurile la cobză fiind obținute prin ciupirea coardelor cu o pană de gâscă, ele sunt întotdeauna arpegiate. Informatorul nu armonizează decât modurile DO-RE-FA-SOL-LA și SI BEMOL. Celelalte moduri nefiind utilizate, sunt excluse și din sistemul armonic al cobzei. /... /”

Cobza fiind în primul rând un instrument de marcare a ritmului, Harry Brauner s-a aplecat în mod special asupra armoniei de acompaniament al jocurilor. Pentru aceasta, a ales acompaniamentul la trei jocuri, considerate de către cobzar drept cele mai răspândite: *Sârba*, *Hora* și *Țiitura* (acest ultim fiind acompaniamentul la *Ca la ușa cortului* și la *Țigănească*), pe care le-a transcris în toate modurile. Prin acest mijloc a dobândit un tablou comparativ al tuturor armoniilor întrebuințate de lăutar.

Din analiza tehnicii de acompaniament a cobzei lui Vasile Bursuc, etnomuzicologul a desprins o serie de concluzii importante, pe care le-a redactat grupându-le pe acorduri, după cum urmează: 1) *Acordul DO (ȚE sau ȚIA)*; 2) *Acordul RE (OPRAL)*; 3) *Acordul FA (PHANADES)* și 4) *Acordul SOL (RAS)*.

Deoarece concluziile autorului implică o masivă ilustrare muzicală pe portative la fiecare acord în parte, ele nu pot fi redată în cadrul lucrării de față. Mă limitez a cita o parte din concluziile referitoare la *Acordul FA (PHANADES)*, convingător fiind pentru nivelul demersului științific și pentru rezultatele obținute.

„În acest mod, *sârba* și *hora* se acompaniază «de jos» (pe perechile II, III, IV), iar *țitura* «de sus» (pe perechile I, II, III). Acordul «cu tonuri fixe» pentru *sârbă* și *horă* este FA-LA-DO, pe când, în același mod, acordul obligat la *țitură* este FA-DO-FA. La *sârbă* și la *horă*, în afară de acordul sus-arătat mai întrebuințează ca acord «fărdă» și acordul SOL-LA-DO. La *țitură*, în afară de primul acord, mai folosește și acordul «fărdă» FA-RE BEMOL-FA. /.../”

În încheiere, îmi exprim speranța că modelul de analiză organologică elaborat de Harry Brauner prin acel spectaculos studiu dedicat artei de acompaniere la cobză a unui singur lăutar va vedea lumina tiparului, spre folosul atât al etnomuzicologilor, cât și al tinerilor muzicieni care se vor dedica promovării culturii tradiționale prin reconstituirea și revalorizarea fondurilor documentare de valoare patrimonială, conservate în arhive, coroborate cu modelele imortalizate de specialiștii etnomuzicologi în cadrul unor studii fundamentale.

ELEMENTE TRADIȚIONALE, MUTAȚII ȘI INFLUENȚE ÎN NUNTA MARAMUREȘEANĂ

Referent etnolog Corina Isabella Csiszár, Maramureș

In societatea tradițională, căsătoria reprezintă prilejul pentru cea mai complexă manifestare folclorică. Unele obiceiuri nupțiale maramureșene sunt pe cale de a se pierde sau de a se contamina cu obiceiuri preluate din alte zone ale țării sau chiar cu tradiții importate de peste hotare, de cei care au luat drumul străinătății, pentru a-și câștiga existența. Există teama unor etnologi, folcloriști, antropologi, etnografi cu privire la pierderea tradițiilor noastre ancestrale. Dar de fapt avem de a face cu obiceiuri noi, ca expresii active ale spiritului uman, sistemul obiceiurilor nu se pierde, ci se află într-o continuă schimbare și regenerare.

Cele mai multe nunți aveau loc iarna în satele maramureșene, în perioada *câșlegilor*. Nu se fac nunți în post, pentru că postul implică abținerea. Demult, nunțile se organizau marțea, joia sau duminica. Astăzi majoritatea nunților au loc sâmbăta sau duminica. În zilele noastre nu se mai fac nunți marțea, pentru că se crede că reprezintă o zi dominată de planeta războinică Marte. De fapt, căsătoria reprezintă un rit de trecere, o treaptă în devenire, intrarea în rândul celor așezați, de aceea facem tot ce trebuie să ne asigurăm că nimeni și nimic, nici ghinionul, nici vremea rea, nici alinierile nefaste ale planetelor nu ne vor despărți.

La nunțile de oameni înstăriți participa întreaga comunitate sătească. Sătenii erau invitați de către chemători, care mergeau din casă în casă, cu colaci mari în mână și invitau lumea la nuntă. O grijă deosebită aveau sătenii în alegerea nănașilor. Demult, în satele maramureșene exista o singură pereche de nași, oameni foarte înstăriți și cu frică de Dumnezeu, care cununau toți mirii satului.

Astăzi obiceiul s-a schimbat. Fiecare mire în parte își alege câte două, trei perechi de nași. Mirii îi aleg de nănași pe cei care le-au cunutat părinții sau pe cei care le sunt prieteni. În unele cazuri, astăzi sunt chemați de nași și tineri necăsătoriți.

Demult, nunțile aveau loc atât la mire, cât și la mireasă acasă. Azi nunta se face la căminul cultural. Doar în unele zone, în cazul nunților mici, cu invitați puțini, se mai păstrează tradiția de a face nunțile acasă, separat.

În ziua nunții, părinții mirilor stăteau la intrarea în casă, așteptând invitații și darurile. Demult, *pomninocul* (darul de nuntă) consta într-o traistă plină cu *grâu și o lită de horincă* pe Valea Izei¹, bani *când să pornea taljăru*², 2 metri de material, prosoape, fețe de masă, în Lăpuș, tacâmuri, oale, veselă, *țoluri, mășani de dărălit carne*, în zona Chioarului³. Astăzi nuntașii oferă bani la nuntă – obiceiul de a duce produse a ieșit din uz. Înainte, cei care preluau darurile erau părinții mirilor. Astăzi, în unele zone, momentul preluării darului se face cu strigare și devine un element de prost gust. Neștiind cât a dat fiecare, mesenii se agită la gândul că va afla lumea suma mică pe care au putut ei s-o ofere, spre deosebire de verișorul miresei revenit din străinătate, cu mașină bună și bani. Darul nașului este cel care se strigă primul și este mereu exagerat, pentru a crește darurile celorlalți nuntași.

Înainte de a pleca la cununie, nuntașii se veselesc atât la mire, cât și la mireasă acasă. În acest timp, câțiva flăcăi cu *uiegile de horincă înstruțate cu verdeață*, pornesc după nănași. După sosirea nașilor la casa miresei, nuntașii se pregăteau de plecarea la cununie. Demult, mirele trimitea un chemător la mireasă, pentru a o anunța că el a plecat la cununie și să vină și alaiul miresei la biserică. Astăzi, acest obicei este înlocuit cu ajutorul telefoniei mobile.

În unele zone maramureșene încă se mai păstrează elementele nunții tradiționale: se face cusutul steagului și al cununii miresei,

1 Arhiva C.J.C.P.C.T. Maramureș, Culegător Corina Isabella Csiszár, Informator Ileana Drăguș, 68 de ani, 2007, Oncești.

2 Ibidem, Raveca Hereș, 70 de ani, 2008, Cupșeni.

3 Ibidem, Informator Maria Pop, 73 de ani, 2010, Coruia.

învelitul miresei, portul tradițional al mirilor, strigăturile la mire și la mireasă, strigăturile cu găina la nănași, iertăciunile către părinți, mersul la cununie al mirilor însoțiți fiecare de către două druște, jucatul steagului, în prezența întregului alai de nuntă, strigătura cu grâu, prezența țapoilor, a muzicii tradiționale și îmbălțuitul miresei.

Din nefericire, însă, avem de a face în unele zone din Maramureș cu nunți de tip kitsch, care plutesc pe norul colorat al baloanelor cu heliu. Pantofii albi ascuțiți ai mirelui sau ai miresei, cizmele albe ale miresei, seturile de pahare și sticle din plastic, manelele, păpușile îmbrăcate în miri pe capota mașinilor, prosoape chinezești la retrovizoarele mașinilor, floricelele din plastic în pieptul nuntașilor, cununa tradițională a miresei, combinată cu voal scurt până la umeri, sumne tradiționale asortate cu topuri paietate, cămăși populare cu dantele din material plastic, geci din piele cu baticuri și sumne tradiționale, kitsch-ul nu pare a lipsi din recuzita acestui rit de trecere.

O veche tradiție englezească spune ca mireasa să poarte la nuntă ceva nou, ceva vechi, ceva împrumutat și ceva albastru. În trecut, la nunțile din Maramureșul Istoric regăseam două din aceste elemente. Mireasa purta costumul popular tradițional nou confecționat anume pentru acest moment. Hainele noi semnificau optimismul și încrederea în viitor, speranța în bunul mers al căsniciei. De asemenea, regăsim în portul tradițional de nuntă și ceva împrumutat. Mireasa purta la gât o *zgardă scumpă din bănuți de aur*¹, împrumutată de la o bătrână a satului. Ceva împrumutat semnifica suportul sătenilor și fericirea viitoare a cuplului. Pe cap, mireasa avea cunună de flori și un șlaier alb cu modele multicolore, confecționat la războiul de țesut. Astăzi, unele mirese mai păstrează cununa confecționată din flori naturale sau în special din flori de plastic, căreia îi atașează un voal scurt, de asemenea, din material plastic, un element de tip kitsch. Cununa nu reprezenta doar un semn al distincției, ci era și simbolul neprihănirii și al curățeniei miresei. Voalul, în trecut, era considerat ca un scut de protecție împotriva

1 Ibidem, Informator Ileana Drăguș, 68 de ani, 2007, Oncești.

duhurilor malefice, astăzi, în cele mai multe cazuri acesta nu reprezintă decât un accesoriu vestimentar tradițional sau de tip kitsch.

După cununie, mirii erau așteptați la intrarea în căminul cultural, de către două femei care țineau în mână câte doi *țâpoi*, pâini ritualice cu numele mirilor înscris pe ei¹. S-ar putea crede că în cadrul nunților contemporane, tortul este cel care preia funcția și valoarea *țâpoiului*.

Demult, la intrarea în casă sau în căminul cultural, o femeie cu voce bună arunca peste capetele tinerilor însoțitei boabe de grâu dintr-un *blid*, *ca să aivă noroc*², grâul fiind considerat un simbol al hranei al nemuririi, al inițierii, al uniunii, al binecuvântării și al fertilității. În zilele noastre, grâul se seamănă în Maramureș din ce în ce mai puțin. De aceea, boabele ritualice de grâu au fost înlocuite cu cele din orez, orezul purtând valoarea simbolică de prosperitate, belșug, fertilitate, jertfa oferită spiritelor malefice, pentru a le îndepărta de căsnicia mirilor. Mai rar, în unele zone, grâul și orezul au fost înlocuite cu confetti.

Spartul veselei reprezintă o tradiție care presupune să sacrifice diverse piese, câni, farfurii, pahare, întrucât cioburile se crede că aduc noroc. În unele zone, acest obicei este adaptat. În țara Lăpușului, stegarii sau mirele, întorcându-se de la cununie, trec pragul casei, sub care se află puși cărbuni și au datoria de a sparge cu bota de la steag farfuria care se află așezată deasupra ușii, ca să aibă mirii noroc. *Farfuria trebe să se spargă și să se spargă rău. Vorva așa o fo, că ar fi avut noroc de să spărgea, era bătaie la nunți dacă nu spărgei farfuria, era scârbă*³. Astăzi obiceiul a suferit mutații. Farfuria a fost înlocuită cu cele două pahare de sticlă umplute cu vin pe care mirii înainte de a intra la căminul cultural, au datoria de a le goli și de a le sparge, pentru a scăpa de ghinion în nouă căsnicie.

Sunt nunți care primesc eticheta de kitsch de la o primă privire. Unele nunți de la țară abundă în baloane colorate, de diferite

1 Ibidem.

2 Ibidem.

3 Ibidem.

dimensiuni, în formă de inimioară, umplute cu confetti în interior, inscripționate pe dinafară, umplute cu aer sau cu heliu, prinse deasupra mesei mirilor, pe lângă masa acestora, pe pereți, la intrarea în sală, legate pe spătarele scaunelor. Pentru aceste aranjamente recomandate de „experți” părinții mirilor plătesc sume consistente. Demult sălile erau ornamentate cu cergi colorate lucrate manual, iar în spatele mesei mirilor era așezată o icoană cu *Cina cea de taină*. Pe fiecare masă se afla câte un țâpoi (o pâine ritualică de nuntă) înstruțat. La deschiderea mesei, nașul mare are datoria de a rosti rugăciunea *Tatăl nostru* și de a închina un pahar de horincă, rostind urarea: *Să aivă mirii năroc!*¹ Demult se găseau pahare doar la masa mirilor și a nănașilor. Aceștia închină pentru norocul noii familii. Ceilalți nuntași închinău direct din uieștile de horincă, înstruțate cu verdeață. Astăzi, obiceiul de a închina din sticlă a fost înlocuit de obiceiul de a închina cu toții din același pahar, umplut cu țuică de către doi *cămăruși* (paharnici) anume investiți în această funcție. Fiecare mesean închină și urează noroc mirilor. La unele nunți au apărut paharele și sticlele din plastic și pe lângă țuica tradițională se servește vin de casă sau lichior.

Mirii înconjurau mesele de trei ori, cu câte un țâpoi în mână, realizând astfel cercul magic de protecție a noii familii. Din nefericire, acest interesant ritual din Maramureșul Istoric s-a pierdut în zilele noastre.

Meniul tradițional în Maramureșul Istoric consta în *laște-n zamă* (supă de carne cu tăitei), *ptiroște* (sarmale), *pancove și fâncuri* (gogoși), *țâpoui împitstriți cu busuioc*² serveau drept pâine. Meniul tradițional din țara Lăpușului și țara Chioarului era compus din plăcinte cu brânză și bucățele de carne afumată de porc și, mai târziu, gulaș cu carne de oaie, sarmale și *levișă pă găină* (supă de carne). Astăzi meniul de nuntă este similar cu cel servit la o nuntă urbană: se servesc: *aparativ* (aperitiv), supă de carne, cartofi cu grătar, carne de pasăre cu cartofi, sarmale, salate, *cioarbă pă*

1 Ibidem.

2 Ibidem.

perișoare (ciorbă de perișoare), prăjituri (în special „Buturuga”, „Bețiva” și foile cu miere), torturi.

Taraful tradițional era compus pe vremuri în Maramureșul Istoric din *ceteră, zongoră și dobă*. Actualmente, foarte puține nunți mai păstrează specificul tradițional. Avem de a face cu o contaminare a tarafului tradițional, se aduce orchestră și se cântă la microfon muzică lăutărească. În Lăpuș, Chioar și Codru, demult se cânta cu *vioară, braci, gordună, taragot, clarinet*. Astăzi s-a renunțat la orchestra tradițională în aceste zone, s-au adus importuri precum: *vioară acustică amplificată sau electronică, saxofon sau alto, solist vocal, orgă, tobe electronice*. Dansurile tradiționale din Maramureșul Istoric erau *Feciorescu, Învârtita, Ciurelu' și Dansul ursului*. Astăzi întâlnim manele și forme alterate de tango și sârbe.

În timpuri străvechi, căsătoria era considerată o convenție socială, tinerii trebuiau să aibă același statut ierarhic și financiar. Nu se puteau căsători un tânăr de *nemneș* (de neam) cu o fată *de răi* (de neam slab). Feciorul trebuia să aibă ca zestre – pământ, sau loc de casă, animale, bani. Fetei i se cereau ca zestre pământ, animale și ladă de zestre. De asemenea, fata trebuia să aibă și calități morale și estetice: să fie tânără, frumoasă, isteată, înțeleaptă, blândă, harnică. În zilele noastre căsătoria are cu totul alte fundamente, este bazată mai mult pe dragoste și pe dorința celor doi tineri de a-și petrece existența împreună. Tradiția alegerii viitorului mire de către tatăl fetei este foarte rar întâlnită. Existau și mai demult cupluri de îndrăgostiți ai satului și nu rareori părinții se împotriveau căsătoriei. În aceste cazuri se practica *furtul miresei sau fuga mirilor*. Bisericii i s-a părut un act anormal și de aceea a luptat împotriva lui cu toată puterea, fără să reușească să-l stârpească. La origine, ceremonialul răpirii constituie un rit de trecere la multe popoare indo-europene, compus din două etape distincte: separarea de familia sa și integrarea în noua familie, pe cale rituală. Corespondentul raptului de demult al miresei se practică la nunțile de astăzi sub denumirea de *furtul miresei*. Furatul miresei este, în mod surprinzător, unul dintre cele mai vechi ritualuri de nuntă, păstrându-și aproape în totalitate semnificația. În mod tradițional, mireasa se fura înainte de miezul

noptii. De obicei, cei care fură mireasa sunt prietenii mirilor, iar mirele trebuie să o caute. Întreaga tradiție există pentru ca mirele să realizeze și să demonstreze cât de mult îi duce lipsa miresei. Tradiția răscumpărării are ca scop demonstrarea faptului că mirele își prețuiește mireasa și că poate avea grijă de ea; la nivel simbolic, nu plata în sine contează, ci dorința marelui de a fi alături de mireasa lui pentru totdeauna. Mirele negociază, iar răpitorii acceptă sau ridică miza, până se ajunge la un acord.

Căsătoria este momentul crucial în organizarea conceptuală și practică a etapelor duratei telurice a omului, moment culminant al integrării în destinul individual ideal.¹ Ea reprezintă o schimbare a statutului relațiilor sociale ale individului, trecerea de la un sistem de relații de familie și de grup la alte relații familiale cu implicații în comportamentul protagoniștilor; interesul căsătoriei nu este legat doar de iubirea celor doi tineri, ci este legat și de avere și de necesitatea ca noua familie să contribuie la perpetuarea neamului.

¹ Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1976, pag. 181.

MODALITĂȚI DE CONSERVARE A PATRIMONIULUI CULTURAL IMATERIAL

Prof. Ionela-Daniela Gheorghe, Pitești

Cultura este numele colectiv pe care îl dăm diverselor creații ale omului. Ea este un fenomen, o realitate specifică, definitorie pentru om, considerat a fi „animalul cultural” prin excelență. Cultura este consecința unui îndelung proces de creație, de învățare și de transmitere în interiorul grupului uman restrâns (familie, neam, clan, trib) sau extins, larg (etnie, popor, omenire, umanitate), a experiențelor dobândite în timp. În acest îndelungat și repetat act de transmitere (învățare, preluare, selecție, adaptare) au avut loc ample procese de modelare, de formalizare, de standardizare a bunurilor culturale, la diversele niveluri de manifestare a acestora. De aici derivă *caracterul de sistem* al culturii ca întreg, întreg văzut, însă, nu ca însumare, ca adunare, ca alăturare a componentelor amintite, ci ca relație între acestea, între ele și om, între om și natură.¹

Cultura nu este un depozit de informație, ci un mecanism de organizare extrem de complex, care păstrează informația, elaborând permanent în acest scop mijloacele cele mai eficiente și compacte, care primește informația nouă, codează și decodează mesajele, le traduce dintr-un sistem de semne în altul. Ea este indispensabilă pentru ființarea și funcționarea societății, după cum *societatea (grupul) reprezintă condiția sine qua non a producerii culturii*, care este un mecanism al cunoașterii, elastic și de complexă organizare, reprezentând ramura cea mai importantă a tradiției românești.

¹ Cf. Nic. Constantinescu, Ioana-Ruxandra Fruntelată, *Folclor. Proiect pentru Învățământul Rural*, Ministerul Educației și Cercetării, București, 2006, p. 5.

Încă din cele mai vechi timpuri, cultura a fost apreciată și recunoscută ca fiind esențială și o formă de informare pentru oamenii de știință, interesați de obiceiuri, păstrarea culturii și limbii române, a portului. Cercetarea s-a dezvoltat în timp, oamenii de știință au ajuns la perfecționare, având cunoștințe bine însușite și ajungând mari personalități, transmițând tot ceea ce știu prin articole, cărți, memorii ș.a.

Fiindu-ne transmisă și prezentată în cel mai de preț mod, noi suntem datori să păstrăm cultura în memoria lor, dar și pentru a o prelua și transmite generațiilor viitoare.

Fără cultură am fi săraci pe dinăuntru, lipsiți de adevăr și de istorie. Trebuie să ne străduim să descoperim cultura frumoasă și misterele acesteia.

Patrimoniul cultural imaterial include toate creațiile emanând dintr-o comunitate culturală bazată pe tradiție, exprimate de un grup sau de indivizi și fiind recunoscute ca răspunzând așteptărilor comunității, ca expresii ale identității sociale a acesteia; standardele și valorile patrimoniului imaterial sunt transmise oral, prin imitație sau în alte moduri. Formele acestuia includ, printre altele, limbajul, literatura, muzica, dansul, jocurile, mitologia, riturile, obiceiurile și tehnica meșteșugarilor, a arhitecților și a celorlalte arte.

Se observă că în descrierea domeniului încadrat în patrimoniul imaterial, folclorul ocupă un loc important, dar într-o accepție încăpătoare, ce tinde să asimileze uzul culturii cu tradiția acesteia. E necesar să ne stabilim priorități, să încercăm să înțelegem ce se cuvine să apărăm din tradiția orală a zilelor noastre și mai ales cum să reînvățăm să iubim această tradiție, recunoscându-ne în ea.

Există din ce în ce mai puține zone în care folclorul își păstrează rosturile tradiționale. În contemporaneitate există două tendințe¹:

- prima, de cercetare urgentă pentru salvarea bunurilor folclorului tradițional;

¹ Cf. Mihai Pop, *Folclor românesc*, Ed. Grai și suflet – Cultura națională, vol. I, București, 1998, p. 237.

- a doua, de cercetare a fenomenelor contemporane, tendință care urmărește procesele de transformare, de adaptare a folclorului tradițional la condițiile vieții societății industriale.

Folclorul, sub cele două aspecte ale sale – tradițional, al societății rurale, și folclorul bun de consum al societății industriale de azi – este un bun de continuă comunicare între oameni.

Societatea românească rurală a fost, în trecut, o societate autarhică, producând și consumând singură bunurile.

Începutul procesului de trecere de la folclorul tradițional la folclorul contemporan, în care costumul, cântecul și dansul, poezia și proza devin bun de consum, se situează la începutul secolului al XVIII-lea, odată cu trecerea de la feudalism la capitalism, cu apariția școlii moderne, a armatei, a cărții.

Elementul de dizolvare a tradiției este informatorul-tip, tânăr cu cinci clase primare, plecat din sat la 18 ani, trecut prin orașe mari ale țării. Repertoriul acestuia stă în legătură cu biografia lui și cuprinde șlagăre de profesie și cântece ale copilăriei.

În viața culturală actuală a satului, forța de înnoire domină forța de conservare a tradiției, a patrimoniului cultural imaterial. Cântatul, hora și povestitul nu mai sunt manifestări predominante.

Repertoriul folcloric tradițional, deși nu mai este factor activ în viața culturală a satelor, este într-o stare latentă de unde poate fi reactualizat. Unele categorii tradiționale supraviețuiesc prin schimbare de funcții.¹ De exemplu, în Maramureș, doina veche (dispărută din repertoriul liric) se păstrează în cadrul ceremoniei de nuntă. Cântecul epic cu tematică legendară și eroică se cântă nunului, la nunți; textul de baladă este întâlnit în colinde.

Mai rezistentă decât muzica vocală este cea instrumentală. Tarafurile de lăutari sunt păstrători ai melodiilor de cântece și jocuri din zonele în care trăiesc. Repertoriul de cântece și dansuri tradiționale se păstrează prin obiceiuri (de Anul Nou – colinde, jocuri cu măști; legate de păstorit, de muncile agricole – plugul, călușul).

¹ *Ibidem*, p. 241.

În timp, societatea rurală a devenit, ca și cea urbană, o societate de consum. Datorită mijloacelor de comunicare culturală cu masele, mediile rurale pot să consume același folclor cu mediile urbane, dar și bunuri culturale nefolclorice (muzică ușoară, simfonică, filme, teatru, romane, poezie cultă etc.). În mediul urban se consumă mult folclor datorită faptului că numeroși săteni au populat orașele, pentru ei folclorul fiind ceva familiar, non-exotic.

Folclorul tradițional este creație. Are un limbaj propriu, un cod cu ajutorul căruia transmite pe plan sacral, ceremonial sau artistic, diferite mesaje. Aceste mesaje sunt considerate semne cu semnificație proprie în amplul sistem al semioticii populare. Acest cod elaborat de veacuri nu se învață, ci se însușește din generație în generație, ca și limba maternă.

Folclorul bun de consum înseamnă reproducere a folclorului tradițional. El se supune modei. Se preferă azi cântecele cu melodii ritmate, în locul cântecelor lirice tradiționale, omofone, neacompaniate. Astăzi, concurența o reprezintă taraful de lăutari și orchestra, ce folosesc anumite șabloane pentru acompanient.

În viața culturală, folclorul tradițional se întâlnește cu folclorul de consum și se influențează reciproc. Faptele de folclor tradițional sunt mesaje ale celor ce le creează, adresate lor înșiși sau comunității egale cu ei. Bunurile folclorului de consum se adresează întregii comunități naționale, dispărând atât diferența zonală, cât și diferența sat-oraș. Mesajul este artistic, nu folcloric tradițional.

Moștenirea intangibilă a fiecărei culturi cuprinde modele și moduri, cunoașterea invariantelor, tezaurizarea lor nefiind posibilă fără cercetarea variantelor particulare manifestate pe teren.

Creațiile ce aparțin patrimoniului oral și imaterial al umanității sunt factori vitali pentru identitatea culturală, promovarea creativității și conservarea diferenței culturale, care joacă un rol esențial în dezvoltarea națională și internațională, în toleranța și în interacțiunea armonioasă a culturilor.

Folclorul este un material viu, frumosul folcloric având o dimensiune funcțională.

Conservarea patrimoniului imaterial este importantă deoarece cultura populară are un rol egal cu cel al obiectului de muzeu în exprimarea identității și tradiției populare. Produsul folcloric este rezultatul unui proces a cărui valoare patrimonială este la fel de mare ca și aceea a obiectului material rezultat în urma unei anumite „performanțe” tradiționale.

Perspectiva sociologică și antropologică asupra culturii populare a orientat cercetarea către procesele care au loc în interiorul culturii populare, procese dominate de relațiile care se instituie între participanții la actul de comunicare. Căci cultura populară în ansamblu și fiecare dintre componentele ei în parte reprezintă o formă de comunicare, în cadre socioculturale specifice, între parteneri selectați de mediul creator și purtător al acestui tip de cultură, formă de cultură a cărei condiție de existență o constituie răspunsul la nevoile grupului. În folclor, și în cultura populară ca ansamblu care îl integrează, sunt recunoscute numai acele forme care pentru colectivitatea respectivă sunt potrivite din punct de vedere funcțional.

Numai înțelegând astfel lucrurile pot fi scoase în evidență sincretismul funcțional și mutațiile funcționale care explică procesele de modificare, schimbare, adaptare a faptelor de cultură populară la noile împrejurări economice și sociale, dovedind natura dinamică a acestora, procesul continuu de contemporaneizare a tradiției.

Departate de a fi un „osuar” de credințe și practici străvechi, de obiceiuri și ritualuri de mult dispărute, cultura populară românească se înfățișează și astăzi ca o realitate vie și fascinantă, ca un mod de viață.¹

Patrimoniul cultural imaterial necesită cercetare și conservare, căci ne este folositor pentru înțelegerea culturii tradiționale în ansamblul ei, pentru diferențierea de alte civilizații și pentru cunoașterea noastră, ca persoane aparținând unei anumite culturi.

¹ Cf. Nicolae Constantinescu, Ioana-Ruxandra Fruntelată, *op. cit.*, p. 6.

Existența în afara culturii tradiționale duce la inexistență spirituală, la non-identitate națională. Doar cel ce înțelege frumusețea și bogăția culturală națională ajunge la înțelegerea de sine, la cunoașterea și la descoperirea *Frumosului* spiritual.

Bibliografie:

- Bârlea, Ovidiu, *Folclorul românesc, I*, Editura Minerva, București, 1981.
- Bogatîrev, P. G., Jakobson, R., „Folclorul ca formă specifică a creației (1929)”, în *Ce este literatura? Școala formală rusă*, Editura Univers, București, 1983.
- Cartoian, Nicolae, *Cărțile populare în literatura românească, vol. II*, Editura Enciclopedică Română, București, 1974.
- Constantinescu, Nicolae, Fruntelată, Ioana-Ruxandra, *Folclor. Proiect pentru Învățământul Rural*, Ministerul Educației și Cercetării, București, 2006.
- Densusianu, Ovid, *Folclorul. Cum trebuie înțeles (1910)*, Editura pentru Literatură, București, 1966.
- Ofrim, Alexandru, *Cheia și Psaltirea*, Editura Paralela 45, București, 2003.
- Pop, Mihai, *Folclor românesc*, Ed. Grai și suflet – Cultura națională, vol. I, București, 1998.
- Vasilescu, Mircea, *Iubite cititorule... Lectură, public și comunicare în cultura română veche*, Editura Paralela 45, București, 2001.
- Velculescu, Cătălina, „Folclor și cultură comună”, în *Limbă și Literatură*, nr. 4, 1989.
- Vrabie, Gheorghe, *Folclorul. Obiect, principii, metodă, categorii*, Editura Academiei, București, 1970.

VIATA LA ȚARĂ ÎN DOMNEȘTIUL DE ALTĂDATĂ

Prof. Ion C. Hiru, Domnești

Traiul la țară, adevăratul trai, adevărata viață, este cea petrecută într-o potrivire perfectă între natură și firea omului. Aici, la sate, în aerul liber, ozonat, omul se simte om, îi priește, îl înprospătează, îl revigorează. Câtă dreptate avea marele Lucian Blaga, căci într-adevăr „veșnicia s-a născut la sat”. Traiul la oraș îl înăbușă pe om, îl ofilește, îl omoară. „Dintre toate florile, a scris Jules Michelet, floarea omenească are cea mai mare nevoie de soare”. Atmosfera otrăvită a orașelor poluate este pricina nenumăratelor boli nervoase. Comorile de sănătate și de putere se găsesc în traiul la sat. Jean Jacques Rousseau spune că „oamenii nu sunt făcuți să trăiască ca într-un furnicar. Slăbiciunile trupului, ca și ale sufletului, sunt în strânsă legătură cu aceste îngrămădiri. Orașele sunt prăpăstiile neamului omenesc. În ele, după câteva generații, rasele pier sau se pipernicesc”.

În valea verde a Tudoranului, Lăncioiului, omul pierde negrele gânduri. Oricât de mari ar fi supărările, oricât de chinuitoare ar fi gândurile sau de grele poverile sufletului, când părăsim orașul și intrăm în sânul larg și măreț al naturii, simțim o ușurare, parcă o mână nevăzută ne ridică greutatea adusă de asfaltul încins, de furnicarul urban, de parcurile cu copacii și iarba uscate, și parcă niște brațe ne cuprind într-o dulce dezmierdare.

*Rămas bun, casă tristă și de-ntuneric plină,
De neagra ta-nchisoare mi-e groază și mi-e silă;
În zori, m-ademenește viață și lumină
Și ape ce-mi murmură și vânturi ce-mi suspină.*

La țară, fiecare moment își are plăcerile sale. De cum se desprimăvărează și până-n iarnă, natura se înfățișează în atâtea minunate chipuri, își schimbă mereu podoabele, ferindu-ne de plictiseala și de monotonia vieții de oraș. Primăvara, soarele prietenos își revarsă razele prin aerul curat, mângâindu-ne domol privirile, aducând din nou viață în crângurile din Plaiuri, din deal la Ică, din Podul Lepii sau al lui Curcă.

*Muncitorii pe-a lor prispe dreg uneltele de muncă.
Păsările-și dreg glasul prin buceacul de sub luncă.
Iar pe la tulpini, la umbră, fluturii, flori zburătoare,
Se-ndrăgesc-n-mpărechere, pe sân alb de lăcrimioare.
Și ca roi de pietre scumpe, gândăceii zmălțuiți,
Strălucesc, vie comoară, pe sub ierburi tănuți.*

Începe munca câmpului, „sfânta muncă de la țară”. Dis-dimineață, când roua stă aninată pe firele de iarbă, țăranii domnișani, plugari din tată în fiu, pornesc la aratul Țarinei și Muscelului. Vântul ușor le mângâie obrazul, pe când cântecul ciocârliei răsună în aer. Brăzdarele plugurilor se înșiră pe pământul reavăn, îngrășat de cu toamna. „Boi plăvani, în câte șase, trag, se opintesc în juguri, brațul gol apasă-n coarne, fierul trage brazde lungi (...) Semănătorii harnici, cu sacul subsuoară, pe culme, pe vâlcele se suie și se coboară, zvârlind în a lor cale sămânța după vânt”.

În pacea amurgului, soarele scapătă-n asfințit, înghițit de pădurea cu stejărei a lui Mitică Sultanii. Plugarii domnișani se întorc de la arat, veseli, hăulind pe lângă juguri, îndemnând plăvanii care trag carele, unde dorm obosite plugurile și grapele cu dinți de lemn de salcâm ce ziua întreagă au mestecat sfântul pământ dătător de viață. În zilele cu cruce roșie în calendar, domnișani și domnișance, în straie naționale de sărbătoare, bine aprovizionați cu pastramă, brânzeturi, cașcavaluri de tot felul, pirostriei, tuciuleț și mălai pentru mămăligă, o țuică bună de Tudoran, în căruțe trase de „zmei” cu ciucuri roșii la gât, se îndreaptă cu toții spre munții Nucșoarei. Un dulce neastâmpăr îi cuprinde, respiră din răspuțeri aerul proaspăt și înviorător al munților, plimbându-și privirile, din căruțe, peste pădurile de conifere ale Slatinei. Vârfurile brazilor parcă le șoptesc

tainic, iar ici-colo, mestecenii în haina lor argintie își leagănă crengile, arinii stufoși, la auzul clopoțelilor de la gâtul cailor, își scutură și ei somnul, „ca să spună din frunza cleioasă poveste cu zâne și zmei”.

Merg mai departe, în susul Râului Doamnei, spre Lunci, Colțul Bulii, Balta Pojernei. Un vuiet de apă se aude, e un șuvoi ce se aruncă de la o înălțime amețitoare peste o grămadă de stânci dărâmate. În luminișuri, fiare nevăzute stau tolănite fără frică, ascultând murmurul apei din Valea Rea, din care sar zglobii mulți păstrăvi și lipani. La un moment dat, un cerb speriat, cu coarnele lăsate pe spate, spintecă precum o săgeată, desișul. Pe drumul stâncos, turme nenumărate de oi urcă la munte conduse de măgarii încărcăți cu greutatea desagilor, turme încercuite de câini ciobănești mioritici, lățoși, cu zgardă de tablă în jurul gâtului, ținută cu cuie ascuțite, să le fie de folos în lupta cu ursul. Undeva, într-un luminiș de pe malul apei, lângă primul baraj al lacului Șuța, domnișanii își aleg loc de tabără și de distracție.

Freamătul pădurii se împreună cu răsunetul tălăngilor și al doinelor păstorilor, zise din fluier și cavale. În văzduh, plutesc vulturii, atotstăpânitorii acestor ținuturi muntoase, de unde zărești frumusețile de basm ale Căldării Moldoveanului. Începe distracția. Focul mare pârlăiește berbecuțul la proțap, în timp ce, agățat de crăcane, fierbe tuciul imens în care femeile mestecă cu făcălețul mămăliga galbenă din mălaiul măcinat la moara cu pietre a lui Nae Ionescu, primarul. O noapte de pomină. Distracție pe cinste. Așa se întâmplă de fiecare dată, în fiecare an. E sărbătoarea urcării oilor la munte, în Brătila, Drăghina, Valea Rea, până sus, în Moldoveanu. Rapsodul satului le cântă celor de la petrecere din fluier, caval ori clarinet, brăuri, sârbe, jocuri de doi, pe ritmul cărora țărani noștri, bărbați voinici și femei frumoase, toți roșii în obraz, bat poiana înverzită fără să simtă oboseala.

Zorile se ivesc de după munți, aprinzând răsăritul. Săgeți de foc brăzdează cerul. Valuri de flăcări se revarsă peste Valea Rea, alungând negurile. Soarele, vestit prin mărirea sa dumnezeiască, iese dintr-o prăpastie de lumină, scaldând Balta Pojernei în care câțiva

„muscari” aruncă nadele lor de care sunt agățate muște artificiale de diferite culori și după care sar păstrăvii și lipanii, căutând culoarea preferată. Gârbovul lipan și păstrăvul colorat ca un curcubeu sunt scoși cu iscusință din apă de mâinile dibace ale pescarilor și aruncați cu grijă în coșurile pescărești, împletite din nuiiele. Mai târziu, focurile aprinse în crângul de pe marginea apei încălzesc lespezile de piatră uriașe, și pe acestea sunt așezați peștii să se răscocă, apoi sunt numai buni de stins cu un vinișor din podgoria lui Șerban sau a lui Ică din dealul Domneștiului. În jur, oile își văd de drumul lor, al transumanței, păstrând la fel, în fiecare an, data, traseul și toate obiceiurile legate de urcatul „oilor la munte”, obiceiuri moștenite din moși-strămoși.

E duminică. Toaca de la biserica „Buna Vestire” și cea de la Biserica de Sus, cu hramul „Intrarea în Biserică”, îi cheamă pe credincioși la rugăciune. De pe ulițele satului, din stânga și din dreapta Râului Doamnei, de pe sub poalele codrilor de pe Valea lui Gheorghe, Valea Rudii sau Valea Lupului, curg roiuri de oameni îmbrăcați în straie de sărbătoare, femeile în costume naționale cusute în război, cu maramă de borangic, bărbații, cu cioareci, cămăși cu poale albe, scrobite, cu veste negre de dimie și cu pălăriile rotunde și mici pe vârful capului, de ți-e mai mare dragul să-i privești. În aer, răcoare și un dulce miros de fâneță. O mierlă râde în frunziș, apoi zboară fâlfâind din aripi. De departe se aude vuietul apelor Râului Doamnei și zgomotul cascadei de la moara primarului, apa vijelioasă învârte apoi paletele turbinei de la centrala electrică a industriașului tăbăcar Ghiță Ardei. Din dinamul ei pleacă, prin cabluri agățate pe stâlpi de lemn, curentul electric în satul ce a fost cândva al Basarabilor, devenit acum, în perioada dintre cele două războaie, stațiune balneoclimaterică.

Începe slujba, o slujbă adevărată, oficiată cu dăruire de Părintele Gheorghe sau de Părintele Nicolae, ale căror voci străbat prin liniștea dimineților de duminică. La amiază, tot satul e în bătătura hanurilor, fie la Traicu, la Aliman, la Nică Șuțu, unde se bea vin de Orlești, la Nae Petrică sau la Tecău, cârciumioare curate, cu

pastramă și mititei, cu covrigi și bere de Bragadiru. Fetele și flăcăii satului joacă de răpăie pământul:

*Trei pași la stânga binișor
Și alți trei pași la dreapta lor,
Se prind de mâini și se desprind
S-adună cerc și iar se-ntind
Și bat pământul tropotind,
În tact ușor.*

Cei mai în vârstă stau mai la o parte, privind și ciocnind o halbă de bere sau un pahar cu sprîi de vin de Drăgășani, încropit cu sifon de la Costică Hiru, comerciantul. Din când în când, pe șita de pe case sau prin pomi, se aud gaițele sau se zăresc „cocostârci înfipti într-un picior” ce „dau gâtul peste aripi, tocând din ciocul lor”. În colț, la Pantilică, un dulap și o tiribombă mică, învărtită de Gheorghe Netotu’, îi distrează pe tinerii țărani care chicotesc și se veselesc, sorbind din sticlele cu bilă limonada aromată și mâncând turtă dulce, nucată, păpuși din aluat, vopsite în culori vii și sarailii de la prăvălioara lui Anton Naumovici, cofetarul. La cinematograful din sala Băncii „Înfrățirea”, adus în Domnești de comerciantul Vică Ionescu, rulează un film cu Stan și Bran. Răsetele se aud de afară, din stradă, pentru că nu ai cum să nu râzi de acești mari maeștri ai gagurilor, mai cu seamă că, este știut, domnișanii au simțul umorului.

Și în Parcul comunal, așezat între Râul Doamnei și iazul lui Nae Ionescu, e multă zarvă. Pe băncile din lemn ce străjuiesc aleile se odihnesc, în frumoasele lor costume naționale, supraveghind câte un nepoțel, cei de vârstă a doua. Mai sorb, din când în când, bătrânește, câte o halbă de bere, acompaniată de gustări și de micii a căror rețetă o știa doar Culici lu’ Son, al cărui nume circula prin toată zona și nu numai. Se spunea că stropește conținutul cu zeamă în care au fiert oasele pline de măduvă. Aici vin și intelectualii, preoții Gheorghe și Nicolae Ionescu, învățătorii Luca Paul, Șuşlă, Stăncioiu, Hănescu și Petrică, îmbrăcați în costume naționale, pantaloni din șai alb, cămașă de borangic, haină neagră și pălărie de fetru pe cap. Înconjurați de săteni, dascălii predau o lecție de pomicultură și stupărit, împrăștiind lumină în satul de pe marginea Râului Doamnei.

Terenul de volei găzduiește meciul cu echipa din Retevoești, în uralele suporterilor, destul de mulți, care înconjoară spațiul de joc sau privesc din arinii ce-și aruncă umbrele de pe margine.

Duminică frumoasă de primăvară timpurie. Românii satului își încarcă de energie trupurile vâjoase de munteni. Oare ce-or fi făcând cei de la oraș, închiși în „cutiile lor de chibrituri”, răbdând duhoarea asfaltului încins? Aici, la Domnești, în zi de sărbătoare, zărești, pe ici-colo, grupuri de bilari și țapinari, stând la taifas și punând la cale începerea sezonului de plutărit pe râul Doamnei Clara. Oameni vâjoși, ai căror mușchi se văd proeminenți prin albul imaculat al cămașilor sau al cioarecilor din dimie albă. Toată iarna au făcut șită, cu care vor merge toamna în Vlașca, s-o schimbe pe cereale. Se mai pune și de câte o nuntă, că se mai fac până la lăsatul secului, intrarea în Postul Paștelui. Se tocmesc bucătarii, porcii și vițeei pentru nuntă sunt îngrășați, se tocmesc lăutarii cei mai buni, că așa stă bine unei nunți țărănești. Se fac planuri și câte și mai câte... Nu lipsesc nici țațele, bărfitoarele satului care, adunate în grupuri, cu limba lor ascuțită, vorbesc adevărate și neadevărate: „ai văzut cum se uita aia la ăla?”, „ăla trăiește cu aia”, „Gheorghe și-a bătut nevasta măr”, „au prins-o pe Veta lu’ Pocănel cu Ion al Mizdrii!” și alte clevetiri.

Vine postul mare. De lăsata secului, grupuri de tineri strigă cât îi țin plămânii, să se audă în sat: „A năbăit, bă! Cine, bă? Ion a lu’ Măuțu cu Veta lu’ Bucur. S-o luăm pe Veta pe lopată și s-o ducem la Ion în vatră!” Făceau o roată mare din crengi uscate, îi dădea foc și o prăvăleau pe coastă spre sat. Ce timpuri!

Vine Paștele. Pomii sunt înfloriți. În Săptămâna Mare, serile Deniilor sunt adevărate clipe de liniște și înțelepciune. Copii și vârstnici pornesc spre bisericile satului, ocupându-și locul sub impunătoarele cupole ale lăcașurilor sfinte. Vinerea Mare este așteptată cu nerăbdare, mai ales de către copiii satului care, îmbrăcați în straie de sărbătoare, în mână cu buchete de „mâțișori” de salcie, trec pe sub masa pe care este așternut Sfântul Epitaf. Se cântă Prohodul, iar zecile de lumânări aruncă raze pe fețele pioase ale credincioșilor ce ocolesc biserica. La 12 noaptea, sâmbătă spre

duminică, clopotele îi cheamă pe credincioși la Înviere. Vocea impunătoare a preotului care poartă în mână sfeșnicul împărătesc îi invită la el pe creștinii ortodocși, *să ia Lumina!*. Se ocolește din nou biserica. O mare de lumânări mișcătoare îl urmează pe preotul înveșmântat în odăjdiiile sclipitoare de Paște. Este mirific, o atmosferă de basm, de o frumusețe pură, asemănătoare scenelor din Eden.

Se spune, în dreapta și în stânga, „Christos a înviat!”, „Adevărat a înviat!”, se ciocnesc primele ouă. Apoi marea de lumânări pornește spre cimitir, unde fiecare aprinde morților săi o lumină la căpătâi. Sunt apoi trei zile de sărbătoare, de petrecere, mese copioase cu carne de miel și cozonac și ouă roșii. Finii se duc cu plocoane la nași, apoi toți ies la plimbare pe ulițele satului, în straie de sărbătoare. Conform tradiției, în Duminica Paștelui nu se joacă. Se spune că, în urmă cu veacuri, s-a scufundat un han sub tropăiturile sârbelor și brăurilor jucate de domnișani și au pierit atunci zeci de suflete. Așa că, începând de atunci, nu se mai joacă în prima zi a Sărbătorilor de Paște. În schimb, lumea joacă a doua și a treia zi. Copiii ciocnesc ouăle roșii „pe luate”, tinerii se plimbă pe ulița principală, cei mai în vârstă ies pe băncile din fața caselor și mai schimbă o vorbă. Așa se întâmplă și la oraș? Mă îndoiesc. A doua zi de Paște se joacă iar și, când soarele asfințește, hora se sparge, mulțimea pleacă în pâlcuri vesele spre case:

*Pe deal se suie-ncetișor
Neveste tinere și fete,
Bătrâni cu iarna vieții-n plete;
Și-ncet, în urma tuturor,
Vezi șovăind câte-o bătrână
Cu micul ei nepot de mână.*

Vine vara. De jur împrejur nu vezi decât holde și livezi cu pruni, meri, peri ale căror crengi sunt istovite de roade. Miresme dulci, îmbătătoare, de fân cosit, se împrăstie în aer de pe fânețele presărate cu flori multicolore:

*Iată vin cosașii veseli, se pun în rând. Sub a lor coasă
Câmpul ras rămâne verde ca o apă luminoasă.
Unii brazdele răstoarnă în câpiți, alții le-adună,*

Le clădesc apoi în stoguri și cu stuh le încunună.

Ceva mai la vale, de la Dărmănești încolo, spre Pitești, lanuri întinse de grâne. Spicele coapte se leagănă ca sub vraja unui cântec. Cărduri de fete și flăcăi împânzesc deodată câmpul, secerând spicele și strângând recolta de pe toată holda în snopi.

Secerea, crai-nou de moarte, mereu taie, spicul cade.

Prepelița își ia puii și se duce; lanul scade,

(...)

Mai departe, lucrând iute, un flăcău și-o fată mare

De tot snopul, își dau gingaș o furișă sărutare,

Când o pasăre măiastră, peste lan trecând ușor,

Zice: „Dulce-a mai fi pâinea de la snopurile lor!”

Soarele este puternic. Pe cer nu se zărește crâmpiei de nor și nici măcar o abureală de vânt nu se simte în văzduh. Pe imașuri stau oile, îngrămădite unele în altele, ca să-și facă umbră. Ciobanii, tolăniți și ei pe iarbă, la umbră, îngână o doină din fluier. Este un tablou idilic, cum este zugrăvit și în poezie:

La șipot vine copilița,

Cu păr desprins, cu umeri goi,

Își umple până-n ochi cofița

Și fuge repede-napoi.

Din ce în ce, căldura crește

Și toate ramurile tac,

Prin aer molcom rătăcește

Mireasma florilor de mac.

Se lasă seara peste Domnești. Aerul se răcorește și valuri de umbră încep să-nece Valea Doamnei. Este timpul ca acei trudituri care au muncit toată ziua să se îndrepte spre casele lor, pentru o binevenită odihnă:

Care cu poveri de muncă

Vin încet și scârțâind,

Turmele s-aud mugind

Și flăcăii vin pe luncă,

Hăulind.

*Cu cofița, pe-ndelete,
Vin neveste de la râu;
Și cu poala prinsă-n brâu,
Vin cântând, în stoluri, fete
De la grâu.*

*De la gârlă-n pâlcuri dese
Zgomotoși, copiii vin;
Satul e de vuiet plin,
Fumul alb alene iese
Din cămin.*

Iată viața la țară, iată viața pașnică și sănătoasă din Domneștii de Argeș. Mereu proaspătă, curată, diversificată, ea pare desprinsă chiar atunci din poeziile lui Coșbuc și Alecsandri, din care am citat mai multe versuri, pentru exemplificare. Cu totul altceva decât plictiseala și agitația de la orașe, pe ale căror trotuare orașenii își tocesc blacheurile și nervii.

Într-o seară frumoasă de toamnă am poposit la o mănăstire minunată, dosită într-o văgăună, sub umbroasa revărsare a unei păduri dese de brazi ce înconjoară un lac limpede, plin de flori de nufăr. Se aude talanga vitelor mănăstirii ce vin de la suhat și, în amurg, pe când se albăstrește adânc codrul de brad, în cerdacul plin de flori, de mușcate și crăițe multicolore, stau la taifas cu starețul Teofil. Cei îndrituiți cu grija animalelor stau pe scăunele, ascunși sub burțile vacilor, storcând din ugerile pline laptele curat și bun a cărui grăsime se așterne pe șistar. Apoi oamenii hrănesc și adapă animalele și se aude zornăitul lanțului cu care sunt legate de stâlpul staulului. Se închid ușile grajdului. Călugării merg spre chiliile lor, pregătindu-se de vecernie, după care toaca îi cheamă la masa de seară.

Eu privesc tabloul acesta fermecător, al unei seri de toamnă la schitul Slănic. Cum crește înserarea, starețul se retrage spre chilia lui, cântând ușor, potolit, un cântec de preamărire lui Dumnezeu, cântul lui având ceva din șoaptele pădurii la strecurarea vântului dinspre Bratia. De acolo, se simt acum adierile reci de toamnă. În livada din

spatele bisericii schitului, foșnește uscat frunzișul bătut de cea dintâi brumă a toamnei. Luna plutește în ceruri, printre vârfurile de brazi, ieșind dintre norii rari ce fug repede, răsfirându-se în lumina de argint. Trestii îngălbenite de pe lac șoptesc, atingându-și ușor pământurile, apa tremură în vălurile încrețite. Pe dealurile din jurul mănăstirii, de pe locurile arate, din când în când, o pasăre zvâcnește prin lumina de aur a lunii, câte un iepure fuge speriat, un stol de grauri se pierde în zare în fâlfâit de aripi. La marginea crângului, plutesc prin aer fluturi de toamnă. Sus de tot, în direcția crucii din vârful cupolei bisericii de la schit, răsună tânguios chemarea cocorilor. Pe cărările de munte merg agale turmele de oi. Coborârea oilor de la munte se face pornind din Căldarea Brătilei, Roșu, Groapele, Păpău, Șețu, Rusu, drum pe care turmele de oi, grase și acoperite cu lână curată, coboară pe Valea Doamnei, cu aceiași măgari în frunte, istoviți de greutatea burdufilor plini cu brânză și a pastramei căci, vorba aceea: „Măgărușul duce, nu știe ce duce!” Noatenii grași, oile, berbecii uriași, căluții de munte, câinii „bărbați”, ca cei în „Miorița”, toți se întorc acasă, dar pentru puțin timp, căci vor pleca apoi la vale, în transhumanță, în Bărăgan sau în Bălți, unde vor ierna:

*Ziua moare după culmi;
De pe coastă, pe sub ulmi,
Se scoboară mieii-n vale.
Obosit și blând popor!
Și cântând, pășește-agale
O copilă-n urma lor.*

*Noapte bună, soare sfânt,
Până mâine! Noapte bună!
Mâine iar vom fi-mpreună,
Tu să râzi și eu să cânt.*

*Mâine, până-n zori te scoală,
Adă flori de-argint în poală
Și le-așterne pe pământ!*

S-a dat drumul la vânătoare. Pădurile schitului sunt pline de animale sălbatice ce se vor afla în bătaia puștilor. Când se ivesc zorile, vânătorii salută cu iubire soarele. Cu ochii caută vânatul, iar cu gândul caută amintirile, dorurile, iubirile. Când soarele scapătă spre apus, când amurgul se lasă și umbrele nopții cuprind firea, în inima vânătorului crește farmecul singurătății. Prin ierburi, pe fundalul țărâitului greierilor, se aude, se vede iepurele. O bubuitură și apoi copoiul aduce victorios vânatul. Seara, vânătorii se aciuiază pe lângă vreo stână sau într-una din chiliile de la schit, unde își povestesc izbânzile cinegetice, vestitele „povești vânătoarești”, urmate de râsete și glume ce compensează lungile ceasuri de așteptare și de tăcere ale zilei. Adorm, străjuți de stelele nopții ce se uită de pe cer la ei. Aerul curat al pădurilor ozonate, vânatul proaspăt, apa rece a izvorului cristalin, sunetul de neconfundat pe care îl scoate toaca mănăstirii, cântecul păsărilor, țărâitul greierilor, ochii cercetători ai bufnițelor și câte multe alte minunății de care nu se poate bucura orășeanul stresat. El se bucură doar să guste vitaminele din zarzavaturile aduse de **țăran**, din grădinile bogate și darnice ale **țării**.

Zilele scad tot mai mult și vântul de miazănoapte începe să suiere cu îndârjire prin hornuri. Păsările își părăsesc cuiburile. Lunca și pădurile, bătute de brumă, au început să capete nuanțe ruginii. Toamna s-a făcut stăpână peste natură.

Pe prispă, ca movili de aur,

Stau păpușoi dezghiocați.

Răsună mugetul de taur

Pe câmpii goi și depărtați.

S-aprinde focul sub o leasă,

S-afume prune de uscat.

În vie, poama e culeasă

Și florile s-au scuturat.

Iar teascul strugurii îi stoarce

Și curge-mbătătorul must.

O fată gânditoare toarce,

Privind spre drumul cel îngust”.

Coadă mare la cuptorul de uscat prune al Bucuricăi. Țăranii stau la rând cu lăzile pline cu prune de tuleu sau din cele „urșești”, pentru a le usca pe gratii, la foc domol. Sub nucul țatei Bucurica, unde este construit cuptorul, toamna e lume multă. Ce bune sunt prunele uscate! Toată iarna sorbi din compotul făcut din ele, aromat cu puțină vanilie, sau întingi pofticios cu bucata de mămăligă prăjită în mâncarea de prune uscate. Pe prundul Râului Doamnei au început să se învârtă roțile imense, cu cutii de conserve prinse de ele, care bagă apă rece în buțiile cazanelor de fabricat Țuica, tăria specifică locurilor noastre. Și-au început lucrul povernele, destul de multe la Domnești, sat recunoscut pentru frumusețea merelor domnești și tăria rachiului de Tudoran. Povernele merg până primăvara târziu, prelucrând mai întâi borhotul de prune, apoi cel de pere și, atunci când înfloresc merii în livezi, se fabrică Țuica din borhotul de mere. În gura cuptorului, în jarul de sub cazane, se coc cartofi, se frige pastramă, se rumenesc frigărui cu șuncă. Ce mai viață e la țară, nu, orășeanule?

În sfârșit, vine și iarna. Izvorul nu mai sușotește. Codrul freamătă tânguitor ca un glas de clopot, plângându-și frunza dusă. Pe o creangă, un corb înfrigorat își strânge aripa, iar prin nămeții de zăpadă, pe ulițele dinspre pădure, lupii se aud urlând, căci au ieșit după pradă. Ninge cumplit peste sat. Domneștiul pare a fi asediat de nămeți, îngropat în albul imaculat al zăpezii. Fumurile ies din abundență din hornurile caselor. Tablou de basm. Ninge ca-n poveștile fraților Grimm. Pe uliță, plugurile de zăpadă, făcute din scândură „de 10” și trase de trei sau patru perechi de boi, lucrează de zor și fac pârtie, ca să se poată circula. În șurile gospodariilor, plugurile de arat și grapele se odihnesc. În grajduri, vitele se întrec la mâncare. Câinele, adăpostit în cușca lui, latră din când în când. Oițele sunt și ele la adăposturi. Țăranul domnișan, așezat la gura vetrei, își sucește cu dichis o țigară, citind jurnalul. Vinul fiert sau Țuica aburindă, șunca afumată, cu o ceapă roșie zdrobită cu pumnul pe masă, mămăliguța răsturnată pe talerul de lemn de fag, cu cașcavalul opărit sau afumat înfipt în ea, sau făcută bulz cu brânza din burduf, îi îndeamnă la ospățare pe ai casei.

Sania cu zurgălăi era plăcerea zilelor de sărbătoare, în Domneștiul din timpurile vechi. Se făceau plimbări pe ulițele satului, iar clinchetul clopoșeilor umplea văzduhul. Bobul și săniuța, pe dealul Cărbunelui sau Perișorului, îi cheamă irezistibil pe copii, să se joace și să se întrecă la coborâre. Și câte și câte alte bucurii ale scurtelor zile de iarnă. Noptile lungi sunt ocupate cu țesutul la războaie al plocatelor, velințelor, tișlaifărelor, macaturilor, iilor, maramelor și al pânzei pe care, primăvara și vara, femeile o înălbesc pe prundul râului. Din când în când, vecini, prieteni sau rude se întâlnesc la casa unuia dintre ei, la o șezătoare, unde se lucrează, se cântă, se spun diverse istorii și toți sunt serviți cu gogoși și floricele de porumb.

Ce ziceți, este frumoasă viața la țară, dragi orășeni? Sigur că este. Dar viața ce-am descris-o aici, traiul din satul românesc tradițional, nepoluat, neviciat, este greu de găsit astăzi. Oricum, orășeni, veniți și vă odihniți în sânul naturii, în crângurile și în codrii străbătuți de apele limpezi ale izvoarelor, pentru că viața la țară, chiar și acum, e sănătate curată. Mare câștig au aceia ce și-au clădit un adăpost de vacanță în sânul dător de viață al naturii.

PORTUL POPULAR ÎNTRE VECHI ȘI NOU

Prof. Raluca Mihaela Marinescu, Pitești

Cultura și civilizația tradițională reprezintă pașaportul cu care noi românii ne legitimăm în fața lumii. În contextul integrării europene, patrimoniul cultural identitar este o carte de vizită pe care multe din țările lumii moderne au pierdut-o.

Satul tradițional, în care își trăiește, viața de zi cu zi omul, este un spațiu compus din mai multe învelișuri, straturi, marcat de ritualuri și despărțit de praguri magice. Dacă privim pe orizontală, lumea satului are centru și margini îndepărtate, care pe ariile lor se întrepătrund, creând zone faste și nefaste.

Privind lumea satului pe verticală vom constata că spațiul care este mai aproape de cer este central și mai benefic, în timp ce zona inferioară, spațiul de jos este mai întunecat, malefic chiar. Simbolic, putem spune că în centrul satului se află Biserica – locul cel mai înalt și benefic al așezării. Tradițiile locale se mai păstrează cu unele adaptări la viața actuală.

Portul popular aproape a dispărut astăzi. Portul românesc este plin de grație și de varietate, dar, în același timp, de spiritualitate. Costumul popular românesc conferă corpului o frumusețe spirituală și nu are ca scop scoaterea în evidență a formelor fizice. Pe român, hainele stau de parcă sunt scrise. Portul spiritualizează trupul. Portul românesc este o exteriorizare a frumuseții sufletului și vine să accentueze sărbătoarea și bucuria întâlnirii cu alții. El este distinct de al altor popoare, prin nespusa lui bogăție și prin subtila armonie. Costumul popular este o combinație a tradițiilor locale, a așezării geografice, a climei, precum și a posibilităților economice. El reprezintă o emblemă de recunoaștere, o marcă a identității etnice, un document cu certă valoare istorică și artistică. De la naștere și până la

moarte, costumele populare însoțit omul în toate evenimentele vieții sale, fiind un purtător de simboluri. Ca toate fenomenele de cultură materială, costumele populare sunt supuse unei continue evoluții. Legătura sa strânsă cu viața socială îl face să apară ca un fenomen în continuă transformare, adaptându-se condițiilor mereu schimbate de viață. În general, costumele, pornit inițial de la cele mai simple forme, s-a perfecționat și complicat în atribute estetice. Din generație în generație, hainele de sărbătoare s-au dorit tot mai frumoase, cele bătrânești fiind considerate învechite. În evoluția portului popular s-au înregistrat numeroase progrese, atât în ce privește ornamentația, cât și linia croielii. Formele vechi, cu tradiție, s-au păstrat alături de elementele mai noi, care nu au adus, însă, modificări notabile. De-a lungul timpului, costumele tradiționale au fost supuse unei evoluții permanente, declanșate de cauze complexe, generale sau locale. Acest fapt îi determină pe unii iubitori ai artei populare să deplângă transformarea portului în perioada contemporană. Dincolo de acest aspect aparent, este necesară o delimitare între evoluție și permanență.

Studiind portul popular, este imposibil să considerăm că unele costume ar fi mai frumoase decât altele, ori să vorbim cu regret despre transformare, poate chiar denaturare.

Aceste calificative, își au izvorul într-o falsă perspectivă aplicată costumului popular în diferitele sale etape de dezvoltare, în noțiuni care-i sunt străine; procesul evolutiv cunoaște numai propriile sale legi, care ignoră în final orice limitare.

Procesul începe prin transformarea unor piese, în sensul adaptării lor permanente la alte condiții de viață, impunând ansamblului vestimentar o anumită atitudine, pentru ca apoi să se extindă și asupra comportamentului, ideilor, centrelor de interes. Păstrarea unor elemente tradiționale până în zilele noastre, în unele zone folclorice, este rezultatul forței creatoare a generațiilor de meșteri populari. Portul românesc, ca trăsături generale, are aceeași înfățișare pe tot cuprinsul țării, prezentând, desigur, deosebiri de amănunte, cu schimbări de formă, croială sau doar de modul de folosire a pieptănăturii și a podoabelor. El are ca trăsătură esențială

unitatea în varietate, diferitele costume fiind caracteristice regiunilor și zonelor respective.

Odinioară, bărbații purtau plete care le sporeau prestața, iar mustățile au fost considerate ca semn al bărbăției. Mult timp, sătenii musceleni au păstrat tradiționalul port cu trăsături specifice ocupației lor de păstori.

Bărbații purtau cioareci strâmți pe picior, țesuți din lână, dați apoi la piuă și cusuți pe două fețe, cu mare meșteșug. Pe corp, bărbații purtau cămașă cu mâneca largă sau cu brățară strânsă la încheietura mâinii. Mijlocul și-l încingeau cu chimirul ori cu bete țesute artistic, sub care, deseori, mai purtau și câte un brâu roșu. În despărțiturile curelei înflorate sau ale chimirului, sătenii își țineau banii, amnarul, iasca ori răbojuri zilelor lucrate. Pe cap, se purta pălărie mocănească ori pălărie obișnuită, cu streșinile ceva mai largi. Pălăria mocănească, tare și cu marginile mici, o purtau, într-o vreme, și femeile, fiind bună pe vreme de ploaie și vânturi puternice. Flăcăii își puneau la pălărie pene de gaiță ori coadă de păun cu care se mândreau, mai ales la hora satului. Iarna, copiii și vârstnicii purtau căciuli țuguiate — cușme, aplecate într-o parte, iar uncheșii, căciuli semănând cu un comănac ceva mai mare ori cu o baniță mițoasă.

Peste cămășile frumos înflorate se îmbrăca lăibărica închisă, confecționată din postav de casă ori de fabrică, la care unii își făceau guler de catifea.

Pe vreme rece, bărbații și femeile îmbrăcau minteanul sau zeghea de dimie, de pănură ori din postav.

Bătrânii purtau pieptarul călduros, din piei de oaie, încheiat în niște bumbi, lateral și deasupra umărului stâng; cojoacele lungi, frumos înflorate, precum cele din jurul Sibiului, făcând mai ales faima oierilor. La drumuri lungi cu căruța, prin țară, chirigiii luau cu ei zeghea lungă, cu nelipsita glugă ori sarica (țundra) din piei de oaie, pentru a-i apăra de ploaie și ger. Ca încălțăminte foloseau opinca cu gurguiul drept sau cea țuțuiească cu gurguiul spre exterior, legată cu nojițe sau curele, peste obiele și, mai recent, peste ciorapi de lână.

Nu trebuie uitată batista și șervetul, ambele frumos înflorate, purtate sub chimir ori bete, lucrate cu migală, cusute ori alese pentru

flăcăi de către fata îndrăgită. Batistele și șervetele erau fluturate cu îndreptățită mândrie în iureșul trepidant al jocului, în timp ce chiuiturile cădeau în auzul privitorilor, ca ropotul unei ploi fierbinți de iulie. Mulți purtau la chimir cuțitul băgat în teacă, cu plăsele înflorate, mai ales când acestea erau confecționate din alamă lucitoare.

Costumul bărbătesc mai este purtat, în forma lui neaoșă, numai de vârstnici și bătrâni, și asta doar la ocazii festive. Portul bărbătesc, ca și cel al femeilor, de altfel, a suferit transformări radicale, justificate pe deplin de industrializare și de avântul economic, de ocupațiile noi, care nu mai pot îngădui folosirea în procesul muncii a costumului tradițional.

Femeile au purtat veritabilul costum dacic, răspândit în întreaga zona subcarpatică munteană și cunoscut azi sub denumirea de costumul de la Rucăr, poate pentru motivul că aici este mai bine conservat. Costumul se compune din ia de pânză de tort sau borangic și din fota de lână cu vergi ori cu înflorituri simple pentru zilele de lucru, dar viu și puternic ornamentată pentru zilele de sărbătoare.

Și astăzi, în satele unde se mai păstrează cât de cât tradițiile, costumele fetelor sunt o încântătoare simfonie de înflorituri simetrice, perfect nuanțate în culori, costume ce stârnesc o admirație legitimă. Iile au poalele bogat ornamentate cu modele pe care lucesc fluturi ori beteală sclipitoare. Costumele fetelor–mirese, în nota lor de alb imaculat, impresionează, mai ales iile din pânză topită, subțire ca pânza de păianjen, ornamentate cu splendide modele pe care abundă firul, mărgelile și fluturii. Mijlocul fetelor și nevestelor era încins cu bete înflorate, presărate cu sclipiri aurite de fir și beteală în zilele de sărbătoare, ori ceva mai simple, pentru costumul din zilele de muncă.

La cele mai în vârstă, mijlocul se încingea, mai întâi cu un brâu roșu de lână. Sătencele îmbrăcau lăibărica simplă din postav în zilele lucrătoare, dar și pe aceea elegantă din catifea puternic înflorată pe margini, cu modele cusute cu mărgelile colorate și fluturi, în zilele de sărbătoare, la joc și petreceri. Sub bete, la cingătoare, sălta batista înflorată, folosită la joc ori la muncă, pentru a șterge nădușeala. La

ie, mâneca se strângea pe încheietura mâinii printr-o brățară ori prin fuduri, un fel de volănașe răsfrânte în afară, dând astfel, în plus, o notă de eleganță și frumusețe. La gât se purta salba de gălbiori sau mahmudele, ori cel puțin un șirag de mărgele sau o simplă cordeluță de catifea neagră.

Și pentru femei încălțăminte de bază era, în vremuri îndepărtate, opinca cu șabacul frumos împodobit cu ciucurași de lână colorată. Ciorapii femeilor erau totdeauna frumos înflorați. Cele bătrâne, pe vreme rece, purtau tureci din lână. Ulterior, locul opincii l-au luat pantoful, ghetele înalte, cu carâmb. Pentru a-și feri capul de vânt, arșiță ori ploaie, fetele și femeile purtau tulpă din pânză albă și basmale deosebit de atrăgătoare prin culori, mai ales în zilele de sărbătoare. Pe vreme geroasă, femeile mai în vârstă purtau broboade călduroase din lână.

Specifice căsătoritelor erau splendida legătoare și marama de borangic, pe drept cuvânt o pânză de păianjen, măiestrit înflorată. Atât marama cât și legătura sunt purtate și astăzi cu îndreptățită mândrie la evenimente deosebite, mai ales de tinerele care participă cu entuziasm la serbări școlare, concursuri folclorice și festivaluri..

Totuși, puțini mai sunt astăzi cei ce respectă și apreciază cum se cuvine costumele populare autentice, așa cum l-au creat și purtat bunicii și străbunicii noștri. Din păcate, și mai puțini la număr sunt cei care mai poartă costumele populare sau măcar obiecte din componența acestuia chiar și în zilele de sărbătoare, acest lucru petrecându-se din comoditate, dintr-un spirit practic uneori greu de înțeles, sau pentru că, pur și simplu, hainele cu care se îmbrăcau bunicii nu mai sunt la modă ori acum lipsesc din garderobă. Nu-i mai puțin adevărat nici faptul că persoanele care știau și obișnuiau să facă asemenea haine sunt tot mai greu de găsit ori nu mai sunt interesate de această îndeletnicire, considerând-o costisitoare, neprofitabilă și foarte grea.

ARTA LEMNULUI ÎN ARGEȘ-MUȘCEL

Dr. Sorin Mazilescu, Coșești

Domeniu constituent al artei populare argeșene, sculptura în lemn conferă materialului prelucrat, pe lângă valoarea de utilizare, o evidentă individualitate artistică exprimată prin plasticitatea formelor și diversitatea decorului sculptural. Arhitectura populară din Argeș-Muscel conservă numeroase elemente constructive cu decorație realizată în ansambluri compoziționale rezultate din motive ornamentale extrem de variate. Elementele decorative în lemn ale exteriorului caselor țărănești sunt concentrate, în special, la prispe (fruntarii, stâlpi); construcții de locuit decorate în acest mod se înregistrează frecvent în zona Mușcelului și în cea de câmpie a Costeștiului.

Simpla enumerare a categoriilor de obiecte de lemn întâlnite în inventarul gospodăriilor țărănești ne demonstrează că aceste obiecte sunt legate de toate aspectele vieții, de la adăposturi și ocupații până la cele mai variate momente de viață socială sau manifestări de cultură spirituală.

Varietatea ornamentelor relevă talentul creatorului din popor. Pentru meșterul popular, decorarea obiectelor reprezintă o completare indispensabilă a destinației acestora, o modalitate de a le conferi, pe lângă individualitatea funcțională, o altă individualitate – artistică.

Predominanța, într-o zonă sau alta, a unei anumite categorii de obiecte sau a unei tehnici particulare, se explică printr-un complex de factori între care regăsim stadiul tehnic al meșteșugului la un moment dat, preferințele estetice ale creatorilor și beneficiarilor locali, influențate de stadiul vieții social-economice, de schimburile

culturale și asimilările permanente, dar și prin esențele lemnoase existente în zonele și subzonele studiate.

Gama bogată de motive și compoziții decorative, precum și efectele plastice, sunt rezultatul aplicării separate sau combinate a diferitelor tehnici decorative: sculptură, crestare, incizie, pirogravură, trafor etc.

Uneltele folosite pentru ornamentarea obiectelor de lemn sunt, în general, cele obișnuite în practicarea ocupațiilor și meșteșugurilor: barda, securea, fierăstrăul, cuțitul, briceagul, compasul, scoaba etc., ceea ce relevă forța creatoare și de adaptabilitate la situații a creatorilor populari care prin mijloace simple au produs această gamă bogată și diversificată de bunuri funcționale și de artă, având drept materie primă de prelucrare lemnul, bunuri care aparțin tuturor domeniilor de activitate.

Remarcabilă în arta lemnului este și adecvarea ornamentului la fiecare categorie de obiecte și faptul că orice obiect, îndeplinind o anumită funcție, beneficiază de însemne ale împodobirii, fără ca asemenea incrustații să împiedice însăși funcționalitatea obiectelor. Adecvarea ornamentului la obiect este necesară deoarece suprafețele decorate sunt condiționate, în primul rând, de funcția obiectului. Astfel, anumite genuri și categorii de obiecte sunt mai ornate decât altele, fiecare categorie de obiecte fiind legată de împrejurări de muncă și de viață, de funcții sociale, care, după măsură, influențează însăși calitatea estetică a obiectului.

Între piesele de mobilier tradițional care conferă culoare și, în același timp, somptuozitate interioarelor locuințelor țărănești din Argeș, lăzile de zestre – numite, în graiul zonal, „tronuri” – prezintă, pe lângă valoarea utilitară, o variată gamă decorativă realizată din motive predominant geometrice, crestate cu ajutorul scoabei.

Recunoscuți pentru măiestria confecționării lăzilor de zestre, meșterii rudari din Sălătrucu – localitate aflată în nord-vestul județului Argeș – manifestă o evidentă predilecție pentru ornamentul format din rozete cu șase brațe, din care realizează numeroase compoziții relevând o surprinzătoare imaginație.

Rozeta – element reprezentativ al soarelui în arta populară – domină ornamentația lăzilor de zestre, amplificată printr-un decor linear extrem de simplu, constituit din linii paralele, întretăiate, în zig-zag, în curbă sau spirală, scobite destul de adânc cu horjul sau scoaba, decor dispus pe latura frontală a lăzilor și, uneori, pe părțile laterale sau pe capacul pe care se așază, de obicei, zestrea miresei.

Motiv obișnuit în plastica ornamentală a caselor țărănești, rozeta prezentată ca atare sub forma roții, a discului solar sau a vârtejului, făcea parte din elementele încrustate pe ușa de intrare în casă sau chiar la poartă, pentru a-i apăra pe membrii familiei de forțele malefice.

Există un consens generat de acceptarea faptului că aceste motive își au originea în practicarea unui cult solar existent; că ecourile unei astfel de practici se fac simțite sub forme asemănătoare la distanță de milenii în arta populară românească este pus de Paul Petrescu pe seama continuității de viață care „a permis cristalizarea unei ornamentici geometrice alcătuind un fond extrem de puternic”.

În amplul repertoriu al ornamenticii lăzilor de zestre, apar frecvent motive decorative străvechi atestate încă din neolitic. Astfel, dintele de lup – utilizat ca element de decor în ornamentarea ceramicii antice – oferă meșterului popular, prin multiplicarea sa în variate combinații, obținerea unor interesante efecte artistice.

Dintre obiectele de uz gospodăresc decorate, furcile de tors prezintă o tipologie caracteristică zonelor etnografice Argeș și Muscel, fiind lucrate din „nuiele” de brad sau de corn, cu lungimi variind între 1 m și 1,20 m și prezentând suprafețe ornamentate cvasiintegral, prin utilizarea aceleiași tehnici a scrijelitului.

Furcile de tors se diferențiază considerabil prin ornamentică, întrucât meșterul le conferă o anumită particularitate determinată de preferințele destinatarei acestui obiect de lucru expus, evident, în „șezători” - activități colective prilejuite și de prelucrarea lânii.

Ele sunt, de regulă, un cadou care, pentru a fi acceptat cu plăcere, trebuie să poarte pecetea frumosului și să nu repete, pe cât posibil, alte obiecte similare, sub raportul ornamentării lor.

De aceea, printre meșterii „specializați” în confecționarea acestor unelte casnice, o categorie aparte o constituie ciobanii, care aveau posibilitatea selecționării „materiei prime”, dar și timpul necesar pentru „migălirea florilor”. Furcile de tors intrau, prin tradiție, în zestrea fetelor de măritat.

Motivale ornamentale rezultau din linii șerpuite („valuri”), triunghiuri cu vârful în sus, alternând cu altele cu vârful în jos, dinte de lup, brazi cu siluetă înaltă, cu ramuri paralele dispuse conic.

Bradul reprezintă un ornament preferat în arta populară, datorită „prezenței lui în cele mai multe din regiunile românești... putând fi legat de poporul român încă de la începuturile sale, ba chiar, mergând mai departe, poate fi legat de viața dacilor”¹.

Pomul vieții – motiv a cărei circulație cuprinde o arie geografică imensă – apare în varianta florilor, a copacilor cu ghiveci sau a pomului cu cucii.

Inciziile subțiri sunt reliefate prin frecarea lor cu unsoare amestecată cu funingine, spațiile nelucrate alternând în benzi egale cu cele ornamentate. Acest spațiu liber reliefează și mai pregnant banda ornamentată.

În zona Argeș sunt specifice furcile cu „aripi”, care se dovedesc mult mai funcționale, întrucât facilitează prinderea completă a caierului de lână. „Aripile” sunt concepute sub diverse forme, realizate prin decupare: coada rândunicii, coarnele berbecului, roata carului și altele.

Tehnica folosită în decorarea furcilor de tors este generalizată și în prelucrarea artistică a bătelor ciobănești, a fluierelor sau a cavalelor, decorul fiind completat cu aplicații metalice din alamă ornamentate în același mod.

Corelate ocupației tradiționale a păstoritului, obiectele utilizate în prelucrarea laptelui – veștile dar, mai ales, tiparele de caș – sunt bogat ornamentate. De formă rotundă sau dreptunghiulară, tiparele de caș sunt decorate în motive geometrice, vegetale sau

¹ Paul Stahl, *Folclorul și arta populară românească*, București, Ed. Meridiane, 1968.

antropomorfe, prin creștături practicate în adâncimea fibrei lemnoase.

Tiocurile pentru gresiile de ascuțit coasa și războaiele de țesut prezintă, de asemenea, decoruri realizate prin scrijelire.

Lingurile de lemn – în toată diversitatea lor, în special, lingurile de nuntă – au coada terminată, de regulă, în diferite figuri animaliere: cap de cal, creastă de cocoș, cap de șarpe etc. Lingurile mici pentru masă sunt decorate simplu, cu linii drepte, puncte și cercuri scobite în coadă. Liniile crestate sunt dublate cromatic, culorile utilizate fiind, în general, roșul și albastrul deschis.

Artiștii populari au creat și numeroase obiecte artistice legate de practicarea credințelor și obiceiurilor. În această categorie regăsim troițele, crucile, pristornicele și icoanele.

Construcții monumentale din lemn, troițele – cu profunde semnificații religioase – sunt amplasate, în general, la răscruce de drumuri sau la fântâni. Elementul compozițional central îl constituie crucea de formă latină încadrată lateral de componente structurale care susțin șarpanta unui acoperiș protector învelit, de obicei, cu șifă sau cu șindrilă. Materialul utilizat este lemnul de stejar, care conferă soliditate ansamblului compozițional dispus rectangular sau circular. Ansamblul prezintă o gamă ornamentală inspirată din amplul repertoriu decorativ al caselor țărănești sau al bisericilor de lemn: torsada bordând marginile elementelor constitutive ale troiței. În unele cazuri, decorul – predominant geometric – este subliniat prin culori extrem de vii. Inscripțiile incizate sunt, deseori, evidențiate prin conturarea literelor cu culoare roșie, spațiile dintre rânduri fiind vopsite în negru.

Troițele de lemn din secolul al XIX-lea prezintă, pe lângă valențe artistice incontestabile, și un evident caracter documentar, întrucât sunt menționați comanditarii, uneori întreaga obște a unei așezări. Prezentând un deosebit interes, troițele de lemn din Burluși și Cicănești au fost strămutate în rezervații de arhitectură ecleziastică. Troițele de lemn din secolul XX reproduc structural și decorativ construcțiile similare anterioare, inscripțiile fiind incizate sau excizate, însă, pe aplici metalice (Troița Rezistenței armate

anticomuniste din Munții Făgăraș – amplasată în satul Poienărei-Corbi). Meșterii sculptori specializați în construirea unor asemenea obiective: Dan Gherasimescu din Valea Danului, Ion Rodoș din Nucșoara și Vasile Constantin din Galeșu, comuna Brăduleț, aparțin unor școli de meserii cu tradiție în județul Argeș.

O mențiune specială trebuie acordată categoriei icoanelor de vatră și pristornicelor care, prin tehnici de horjire și crestare, se înscriu în preferințele decorative ale meșterilor populari, iar prin asocierea culorii, în câmpii ornamentali, se obțin efecte estetice particulare.

Bisericile de lemn din Cuca, Drăganu, Jupânești ș.a. constituie, sub raport arhitectural, expresia incontestabilă a artei crucerilor zonali care, inspirându-se din modul de concepere a locuințelor țărănești, au conferit construcțiilor eclesiastice atribute stilistice remarcabile, asigurându-li-se, astfel, o perfectă integrabilitate în mediul ambiental. Pridvorul deschis de pe latura vestică este elementul component al monumentului în care se concentrează decorul arhitectural: ușă cu arc în dublă acoladă și ancadrament sub forma unei torsade; stâlpi profilați la bază și capitel; cosoroabe cu decupeuri în arcade simple sau în acolade. Paleta ornamentală este surprinzător de vastă: cercuri intersectate cu stilizări florale cruciforme, meandre concepute într-o succesiune continuă, sugerând o torsadă dispusă, de regulă, în zona mediană a locașului de cult cu rol apotropaic, de delimitare a zonei sacre, glastre din care se ramifică, într-o dispunere simetrică, lalele stilizate, motive astrale, romburi, vrejuri etc.

Interiorul bisericilor relevă, sub aspectul ornamentației în lemn, o distribuție impresionantă la iconostasele de lemn care delimitează altarul de naos; ușile împărătești, în special, excelează în abundența decorului rezultat din traforuri, dominante fiind motivele vegetale. Piese de interior care prezintă ample decorații în lemn: proschinitarele, tronurile arhieresti, stranele, sfeșnicile sunt, de regulă, racordate ornamental iconostasului, pentru ca, astfel, ansamblul decorativ să fie unitar. Meșteri renumiți, originari din Argeș: Dumitru Iliescu-Călinești, Petre Donescu din Mușătești,

Vasile Constantin din Brăduleț ș.a. s-au inspirat, în realizarea unor astfel de piese, din opere similare aparținând artei postbrâncovenești.

În codul ornamentării arhitecturii populare tradiționale, torsada sau funia – ca element ornamental – prezintă o semnificație ancestrală, comună unor civilizații antice, semnificație generată de credința în rolul protector al acesteia, în special, pentru construcții.

Prezența unui brâu în formă de funie la construcțiile eclesiastice din lemn sau din piatră reprezintă un ecou al practicii menționate. „În codul artei populare, motivul de funie răsucită are o semnificație simbolică, reprezentând noțiunea infinitului, a eternității sugerată prin repetarea, posibilă la nesfârșit, a torsadei.¹” Încercuirea zonei sacre prin torsadă descinde din tradiția ancestrală a bisericii ortodoxe.

Prin frumusețile pe care le arată, bisericile de lemn constituie un punct de plecare în a înțelege și a cunoaște rolul pe care l-a avut și îl are credința în sufletul creștinilor ortodocși.

Bibliografie:

1. Constantinescu, Grigore, *Argeșul monumental – enciclopedie patrimonială*, Editura Alean, 2011.
2. Crețeanu, Radu, *Bisericile de lemn din Muntenia*, Ed. Meridiane, București, 1968.
3. Dancu, Julian, Dancu, Dumitru, *Pictura țărănească pe sticlă (Album)*, Ed. Meridiane, București, 1975.
4. Petrescu, Paul, *Arhitectura țărănească din lemn din România*, București, Ed. Meridiane, 1974.
5. Popescu-Argeșel, Ion, *Mănăstirile și bisericile din Muscel la cumpăna dintre milenii*, Ed. Fundației România de Măine, București, 2000.
6. Stahl, Paul, *Folclorul și arta populară românească*, București, Ed. Meridiane, 1968.
7. Vrabie, Gheorghe, „Ornamentica populară”, în revista *Argeș*, nr. 2(93), an IX, 1974.

¹ Julian Dancu, Dumitru Dancu, *Pictura țărănească pe sticlă (Album)*, Ed. Meridiane, București, 1975, p. 57.

FOLCLORUL MUZICAL AL CELOR NEVOLNICI

Prof. Moise Mitulescu, Pitești

O categorie folclorică muzicală mai puțin observată este cea care reflectă viața oamenilor neajutorați, neputincioși, incapabili (care nu se descurcă singuri...). Mulți dintre aceștia sunt neîndemânatici din cauza unor deficiențe fizice, așa cum sunt unele dificultăți ale aparatului locomotor. Unii sunt lipsiți de integritatea anatomică și funcțională a unui organ. Dar, paradoxal, ei sunt în multe cazuri înzestrați cu unele calități creativ-artistice. Au talent muzical îndeosebi. Ca o compensare, ei își înlocuiesc deficiențele fizice prin capacitatea și necesitatea de a se exprima artistic, literar și muzical. Foarte mulți, (și) datorită mediului lor social, sunt creatori de folclor. O mare parte dintre creațiile lor muzicale-folclorice au o frumusețe aparte.

Creația populară muzicală sau literară a nevolnicilor este o reflectare a vieții lor suferinde, trăite în mediul rural și chiar în cel urban. Este totodată o reflectare a realității lor înconjurătoare, cu determinate de felul vieții pe care o duc. Ei își exprimă și unele atitudini față de societate și de natura înconjurătoare și mai ales acea speranță de alinare, ocrotire și ajutorare datorită credinței în Dumnezeu!

Am observat manifestările folclorice ale acestor năpăstuiți de soartă și am constatat, încă din timpul copilăriei mele, că multe din exprimările lor muzical-poetice sunt interesante, impresionante și neasemuit de frumoase! Nu este mai puțin adevărat că astfel de manifestări au existat și în trecutul îndepărtat, la „scara blocului” și pe străzile orașelor... și nu au neapărat scopul cerșetoriei directe și speculative...

De aceea nu cred că este lipsită de importanță cercetarea, culegerea și studierea acestui folclor al nevolnicilor.

În tematica literară se fac referiri la suferința pricinuită de unele handicapuri (orbire, ologire, anomalii la membrele inferioare sau superioare, urmări grave ale unor accidente) etc. Dar există și tema înstrăinării, a singurătății.

Din punct de vedere muzical ar fi greșit să considerăm „cântările” acestor neajutorați ca fiind doine sau bocete. Desigur că, prin forma lor arhitectonică liberă de exprimare, improvizatorică, așa-zisă „parlando-rubato”, pot fi asemănătoare cu doina sau bocetul.

Alte analogii ar mai fi:

I.

- „doina se cântă (tot) solo, oricând în intimitate (sau în public), pentru a exprima un sentiment personal...”¹;
- una din terminologiile doinei este „de jale”;
- cântarea cu voce purtată („glissando”);
- „lărgirea versului cu interjecții;
- caracterul dramatic de exprimare”² (în tematică și melodică);
- „scară muzicală nemodulantă”;
- „formule ritmico-melodice individualizate”³;
- versul este tot cel octosilabic (uneori catalectic).

II.

- ca și la bocet, forma arhitectonică este strofică și chiar cu unul sau două rânduri melodice;
- melodia, ca și a bocetului, „are un caracter recitativ, profil descendent, material sonor redus, organizat în sisteme arhaice”;
- melodia se bazează și pe „un pentatonic, ca la tipurile arhaice de doină sau bocet”⁴;
- încheierea ultimului rând melodic cu o terță mică descendentă etc.

¹ Emilia Comișel, *Folclorul muzical*, pag. 269.

² Ibidem, pag. 271.

³ Ibidem, pag. 275.

⁴ Ibidem, pag. 243.

Nu mi-am propus aici, acum, să fac un studiu și o categorisire a cântărilor oamenilor nevoiași. Prin exemplificările pe care totuși le voi face în încheiere cu două dintre culegerile și transcrierile mele muzicale de acest fel, doresc să conving auditorii prezenți la această sesiune de comunicări că încă mai există un folclor al celor nevolnici, care are o deosebită valoare artistică muzicală și literară, expresivă și emoționantă.

Op! Măicuțică, măicuțică mea!

*Inf: o nevolnică, lângă biserică
de la leșorul Crinului, Pitești
12. ianuarie 1997. **

Rubato

Op, măi-cu-țică, măi-ca-ța mea! - De ce m-ai lă-sat

sin-gu-re-a? - Fă-ră pu-te-re și bol-nă-via-ră!...

ai, Și pă-ră-si-tă cu via-ță-a-mă-ră!

Notă: Ne rezervăm dreptul de a păstra anonimatul acelei nevolnice...

ÎNTRE ISTORIE ȘI LEGENDĂ: O JUPANIȚĂ DIN VEACURILE XV-XVI, PERSONAJ DE LEGENDĂ ÎN TRADIȚIA SPIRITUALĂ A UNOR SATE DE PE VALEA RÂULUI DOAMNEI

Prof. Radu Oprea, Pitești

Cu mai bine de trei decenii în urmă, unul din marii noștri folcloriști scria în ultima lui sinteză că dacă n-ar fi fost mai întâi legende, n-ar fi existat nici marile capodopere ale literaturii universale precum *Hamlet*, *Don Juan*, *Faust* sau *Luceafărul*, ceea ce demonstrează că problemele fundamentale ale existenței au fost mai întâi elaborate și îndelung cizelate de geniul anonimilor autori de legendă¹.

Dar nu geneza sau structura unor asemenea legende (mituri) de anvergură ne preocupă în rândurile de față, ci o producție relativ modestă, o legendă din bogatul repertoriu al folclorului de gen, pe care a făcut-o mai cunoscută publicului larg și specialiștilor (deși fusese înregistrată în scris și de alți autori din veacul al XIX-lea), prin culegerile și antologiile sale, același neobosit cercetător care a fost muscelianul Constantin Rădulescu-Codin.

Iată cum se prezintă textul narativ al acestei legende, într-o variantă a cunoscutului folclorist, culeasă din satul Domnești: „Apoi, cică în vremea de demult, stăpânea, în Țara Românească, un Domn vestit care se chema Domnul Cârjă. Și avea, aici la noi, case mândre, vite și pomosturi. Odată, pe când era dus la luptă cu dușmanii, Doamna Cârjoaia venea și petrecea aici. S-a întâmplat însă că, într-o vară, Doamna – mai de grija Domnului că s-o fi răpus în luptă, mai

¹ Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc*, I, București, 1981, p. 136-137.

de alte necazuri și greutăți – s-a bolnăvit greu și, după câteva zile, a și închis ochii pentru totdeauna.

Când a murit, a lăsat Doamna – cu limbă de moarte – ca toată averea ei, moșia Domnești, să fie a mănăstirei care o îngropa-o cu cinste și s-o îngriji și de sufletul ei. Și cum s-a lățit vestea morții – că o plângea tot poporul – au aflat călugării de la Câmpulung de adiată și s-au repezit cu toții aici la noi, de au luat trupul Doamnei și, cu mare alai, l-au pornit spre Câmpulung. Dar au fost lăsați în pace? Că s-a dus vestea la Argeș și s-au pornit călugării de acolo, cu mare zor, aici, spre satul nostru. Când li s-a spus și că Doamna a fost pornită spre Câmpulung, catran s-au făcut călugării de la Argeș. Și au pornit în graba mare de au prins pe cei de la Câmpulung, cu trupul Doamnei, în dealul Slănicului; iar acolo s-a încins o bătaie strașnică între cele două cete de călugări. Dă-i și dă-i.

Și, pe urmă, călugării de la Argeș, fiind mai mulți și mai voinici, au bătut pe cei de la Câmpulung; le-au luat trupul Doamnei Căjoaia și l-au dus de l-au îngropat cu cinste la Curtea de Argeș.

De Domnul Cârjă însă nu s-a mai auzit, nici de el, nici de numele lui. Pe semne, l-au mătrășit și pe el dușmanii.

Și d-atunci, moșia aceasta este a mănăstirii Argeșului: iar satul se cheamă Domnești, că a fost stăpânit de *Domnul Cârjă* și de *Doamna* lui.”¹

O altă variantă, publicată tot de Rădulescu-Codin, culeasă de această dată din Corbii-Muşcelului, pomenește de aceeași Doamnă Căjoaia „ce-și avea hotacul la locul ce se cheamă azi *Plaiul din mijloc*, acolo, spre răsărit de Râul Doamnei... unde era casa și masa Doamnei... care trecea râul, când și când, în partea cealaltă, își spăla hainele și le usca la soare... pe piatra ce se vede colo”. Odată s-a întâmplat de au năvălit tătarii, Doamna Căjoaia a fugit pentru a trece apa spre casa ei, dar cum râul venise grozav de mare atunci, Doamna s-a înecat în apele involburate ale râului. „De atunci, râului

¹ C. Rădulescu-Codin, *Din trecutul nostru. Legende, tradiții și amintiri istorice*, București, f.a., p. 57-58.

în care s-a înecat Doamna Cârjoaia, i s-a zis *Râul Doamnei*, iar pietrei pe care-și usca hainele și se odihnea și ea, *Piatra Doamnei*¹.

Într-o lucrare de referință în domeniu, ce are ca obiect tipologia legendei populare românești, producția din care am reprodus exemplele de mai sus a fost încadrată în categoria *legendelor etiologice*, domeniul: *Caracteristicile fiziografice, toponimia și organizarea teritoriului țării, adică legendele geografice și toponimice*; capitolul: *A. Apele*; subcapitolul: *VIII. Râurile*; tipul: 12.347; subtipul: *C. Cârjoaia*, cu 4 variante.²

Așa cum este cunoscut, o caracteristică de bază a legendei, ca producție folclorică, o constituie latura sa de „fabulație”. Dar, din câte se poate lesne observa din textele reproduse, elementul fabulatoriu aproape că lipsește. Ba, mai mult, cele două variante ale legendei pot fi caracterizate ca fiind niște „amintiri istorice” sau, cel mult, niște „tradiții istorice”. Or, un istoric de talia lui Constantin C. Giurescu susținea că o tradiție nu poate fi nici acceptată necondiționat, așa cum au făcut în anumite stadii ale istoriografiei unii autori, nici respinsă *de plano*, cum au făcut alții, sub motivul că n-ar fi decât „legendă”, ceea ce impune o atentă examinare a fiecărei tradiții în parte, spre a putea stabili partea sa de veridicitate³. Căci, susținea același autor, tradițiile populare reprezentau modul în care s-au cristalizat în amintirea contemporanilor evenimente și episoade istorice reale, imaginea pe care și-au format-o acești contemporani despre respectivele fapte, iar critica istorică a timpului a dovedit că, de multe ori, o serie de elemente ale tradiției populare se verifică prin „dovezi documentare autentice”, ceea ce nu se poate spune pentru tradiția cultă, mult posterioară.⁴

¹ C. Rădulescu-Codin, *Literatură, tradiții și obiceiuri din Corbii-Muşcelului*, București, f.a., p. 55.

² Tony Brill, *Tipologia legendei populare românești*, vol. 1. *Legenda etiologică*, prefată de Sabina Ispas, ediție îngrijită și studiu introductiv de I. Oprișan, București, 2005, p. 530-531.

³ Const. C. Giurescu, „Valoarea istorică a tradițiilor consemnate de Ion Neculce”, în *Studii de folclor și literatură*, București, 1967, p. 439.

⁴ *Ibidem*, p. 440.

Mărturisesc că, în urmă cu mai mulți ani, când eram preocupat de a desluși, în textul unor vechi acte, încrengăturile genealogiei unui vestit neam boieresc, nu-mi erau cunoscute variantele legendelor reproduse anterior. Interesul mi-a fost stârnit de o lucrare publicată relativ recent de Sorin Mazilescu¹, în care sunt antologate câteva variante ale legendei menționate. Am constatat, cu surprindere, că personajul central al acestor proze populare era, de fapt, un personaj istoric pe care îl întâlnisem în cuprinsul câtorva hrisoave de la sfârșitul veacului al XV-lea și până către 1526, interval după care se va vorbi în vechile acte numai la trecut despre Cârjoaia.

Pe scurt, pentru a elimina prea dese trimiteri la numărul și data documentelor medievale consultate², vă voi aminti „povestea” personajului menționat: Cârjoaia a fost, de fapt, unica fiică a boierului Neagoe ban Strehăianu, cunoscut mai cu seamă sub numele de „Neagoe de la Craiova”, începătorul puternicului neam al boierilor Craiovești, care a avut patru fii (Barbu, Pârvu, Danciu și Radu) și o singură fiică, pe Mușa, născută din a doua căsătorie a lui Neagoe, cu o nobilă de origine sârbă, pe nume Vinia.

Tânăra jupaniță Mușa, născută în jurul anului 1460, s-a căsătorit mai întâi cu boierul mușcelean Cârjeu, vistier al doilea în timpul lui Radu cel Frumos. Acest Cârjeu, împreună cu fratele sau ruda sa apropiată, Mogoș, stăpâneau Corbii de Piatră, o ocină la Micești cu vaduri de moară, și satul Malureni (Mălureani), așezare azi dispărută ca denumire și localizată în hotarul orașului Mioveni din zilele noastre. Cei doi boieri, Cârjeu și Mogoș, deși nu ne sunt arătați a deține importante dregătorii în sfatul domnesc, se pare că se bucurau totuși de ceva trecere în ochii voievodului lor, Basarab cel Tânăr Țepeluș, din moment ce acesta i-a trimis în solie, alături de alți doi confrăți, la Ștefan Báthory, voievodul Transilvaniei, cu scopul de

¹ Sorin Mazilescu, *Râul Doamnei și legendele sale*, Pitești, 2009, p. 38-40, 49-50, 70.

² A se vedea, pe larg, lucrarea: Radu Oprea, „O călugăriță din neamul Craioveștilor și ctitoriile sale muscelene”, în *Argesis*. Studii și comunicări. Seria Istorie, Tom. XIV, Muzeul Județean Argeș, Pitești, 2005, p 355-361.

a negocia încheierea păcii între regele Ungariei, Matia Corvin, și împăratul turcilor. Asta se petrecea în vara anului 1478 și, probabil, Mușa era deja soția vistierului Cârjeu din Corbii de Piatră, altfel nu i s-ar fi spus mai târziu „Cârjoaia” sau „Mușa din Corbi”, așa cum vom vedea.

Din căsătoria cu boierul mușcelean nu credem că Mușa a avut copii, pentru că după moartea soțului va stăpâni netulburată întreaga avere agonisită și moștenită de la acesta. După moartea lui Cârjeu, Craioveasca noastră, care era o femeie încă tânără, se mărită cu un alt boier, cunoscut documentar sub numele de „jupan Hamza”. Nu știm exact când a avut loc evenimentul, dar oricum înainte de 1491-1492 de când datează o carte de danie și de întărire a lui Barbu Craiovescu pentru ctitoria sa, Mănăstirea Bistrița, în al cărei domeniu funciar găsim amintit și satul Mălureanii, sat ce făcea parte, pe jumătate, din averea moștenită de Mușa de la Cârjeu.

După moartea lui jupan Hamza, întâmplată se pare după 1503, Mușa de la Corbi se călugărește și va fi cunoscută sub numele de „monahia Magdalina”. În această calitate primește de la voievodul Radu cel Mare un hrisov de întărire și danie, în 1506, pentru Mănăstirea Valea „unde trăiesc călugărițele, pe care a ridicat-o și a înnoit-o și a întărit-o monahia Magdalina, ca să-i fie gălețile domnești, cât este ceea ce se cuvine domniei mele, din satul Corbii de Piatră și din satul Mălureanii”.¹

¹*Documente privind istoria României*, B. Țara Românească, vol. II, doc. 18, p. 21 - 22. Cf. și *Documenta Romaniae Historica*, B. Țara Românească, vol. XXXIX (1654), București, 2010, doc. 260/1654 iulie 2, p. 312, prin care Constantin Șerban voievod întărește Mănăstirii Argeș satul Corbii de Piatră și metohul Merișul, pe hotarele alese de 24 de boieri și om domnesc, în vremea lui Matei Basarab, în care se spune: „Iar când au fost tocma în zilele răposatului bătrânului Basarab voievod, iar Magdalina călugărița se-au sculat de-au mersu la Basarab voievod de-au închinat metohul Merișul și satul Corbii lu Basarab voievod, însă deacă se va pristăvi ea, să-i zacă oasele în mănăstire, în Argeș. Deci preste puțină vreme, Magdalinii călugăriții i se-au întâmplat moarte, ce unde au fost jăluit, acolo i se-au întâmplat de au îngrupat, în tinda beséricii”.

A urmat, cum se știe din cronică țării și din alte izvoare, conflictul voievodului Mihnea cel Rău cu Craioveștii, petrecut în vara anului 1509, fuga acestora peste Dunăre și represaliile declanșate de năprasnicul domn împotriva rudelor, satelor și bunurilor ce le aveau boierii fugari, din care a avut de suferit și ctitoria lor de la Bistrița, ale cărei averi au fost confiscate sau risipite. În aceste condiții, monahia Magdalina a fost nevoită să vândă ocina sa din satul Mălureanii, atât pentru că se temea de răzbunarea lui Mihnea, dar și fiindcă avea nevoie de bani pentru repararea vechiului lăcaș și întemeierea unei mănăstiri de călugărițe la Corbii de Piatră.

Învățând din necazul abătut asupra fraților săi, în vremea lui Mihnea cel Rău, monahia Magdalina – procedând cu tact și inteligență – și-a închinat ctitoria de la Corbii de Piatră noului voievod, urcat în scaun în 1512, adică nepotului său de frate, Neagoe Basarab, salvându-și în acest fel averea de a ajunge „prădalică” după moartea sa, fiindcă nu avea urmași direcți de la cei doi soți, iar, pe de altă parte, își puna la adăpost și ctitoria, pe termen lung, din moment ce aceasta devenea mănăstire domnească.

Ca o ironie a sorții, la scurt timp, presimțirile rele ale Magdalinei s-au adevărat. În intervalul 1515-1519, fostul lăcaș al mănăstirii de la Valea va fi distrus, probabil de un incendiu devastator, dar curajoasa călugăriță nu renunță și, mai mult, se străduiește să ridice o nouă mănăstire, lângă vechea vatră, ajutată fiind de această dată de jupan Hamza comis, nepotul fostului său soț, acum boier de seamă în sfatul domnesc al lui Neagoe Basarab.

Ultimul document ce ne-o arată a fi încă în viață este din 1526, când trecuse poate de 66 de ani, document prin care voievodul Radu de la Afumați întărește Mănăstirii Corbii de Piatră ocine ce aparținuseră lui Cârjeu și lui Mogoș, moșii pentru care monahia Magdalina se judecă cu îndârjire să le obțină din mâinile unor cotropitori.

Credincioasa monahie și fosta mlădiță a unui prea vestit neam boieresc își va fi aflat odihna veșnică în generosul pronaos al Mănăstirii Argeșului, ctitoria evlaviosului său nepot, alături de membrii familiei acestuia, sub o piatră tombală neinscripționată, dar

similară tipologic cu cele ale rudelor sale domnești¹. Spunem aceasta având în sprijin un document din 1615, în care se menționează că monahia închinase Mănăstirii Argeș și satul Corbi, ocina sa de moștenire, pentru ca „dacă se va pristăvi, ei să-i zacă oasele în mănăstire”².

Întorcându-ne însă la textul așa-zisei legende etiologice și la încadrarea sa tipologică, ne luăm îngăduința de a lansa ipoteza după care legenda numită „Cârjoaia”, ce a luat naștere și a circulat în lumea unor sate de pe Valea Râului Doamnei (Corbi, Domnești, Pietroșani), a fost mai întâi o amintire istorică (un memorat), cristalizată apoi într-o tradiție istorică populară, al cărei fir narativ a fost contaminat în timp cu elemente din structura unor legende etiologice din ciclul „Râul Doamnei”, „Piatra Doamnei”, „Doamna lui Negru-Vodă” etc., rezultatul fiind o producție folclorică sincretică ce și-ar găsi locul mai degrabă în categoria tradițiilor istorice populare (al legendelor istorice), capitolul *D. Figuri istorice ale poporului român*; subcapitolul *V. Figuri feminine*, alături de „doamna lui Ștefan cel Mare”, „doamna lui Neagoe Basarab” etc³.

Este evident că, din punctul de vedere al credibilității – factorul esențial avut în vedere în delimitarea categoriilor prozei populare, pe lângă structura artistică și funcționalitate – tradiția istorică populară, inclusiv amintirea istorică, are cu totul alt statut. Ea este considerată, chiar și astăzi, drept relatarea unui adevăr indubitabil, pe care istoricii l-au confirmat nu o dată. Pe câtă vreme toate celelalte legende sunt privite cu anume neîncredere, când nu sunt trecute pur și simplu în categoria poveștilor, într-atât legendarul care aureolează figurile și întâmplările s-a distanțat de realitate.

¹ Cf. Pavel Chihaia, *De la „Negru-Vodă” la Neagoe Basarab. Interferențe literar-artistice în cultura românească a evului de mijloc*, București, 1976, p. 222 și fig. 37, 40, 41; Radu Oprea, *op. cit.*, p. 361.

² *Documente privind istoria României, B. Țara Românească*, veacul XVII, vol. II, doc. 18, p. 21-22.

³ Tony Brill, *Tipologia legendei populare românești. Vol. 2: Legenda mitologică, legenda religioasă, legenda istorică*, ediție îngrijită și prefață de I. Oprișan, București, 2006, p. 429-432.

În acest sens, în încheierea acestor rânduri, îmi vin în minte cuvintele marelui istoric Gheorghe I. Brătianu, așternute în paginile ultimei cărți tipărite în timpul prea scurtei sale vieți: „A respinge în totalitatea ei o tradiție istorică, numai pentru că unele din elementele ei au aspecte legendare, e o greșeală tot atât de vădită ca și însușirea ei totală, fără nicio judecată sau măcar o contribuție a spiritului critic”¹.

¹ Gheorghe I. Brătianu, *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Valeriu Râpeanu, București, 1980, p. 125.

NUNTA PE VALEA BRATIEI, ÎNTRE TRADIȚIE ȘI ACTUALITATE

Prof. Nadia Elena Pantazică, Pitești

De la izvor până la vărsare, Bratia străbate un teritoriu pe care din vechime s-au format obști tradiționale atestate documentar, unele înainte de secolul al XVI-lea: Aninoasa și Vlădești, 1437, altele ceva mai târziu – Berevoești 1506, Golești, 1515, Băjești, 1519, sate înșirate pe dreapta sau pe stânga râului, de parcă s-ar ține de mână. În aceste „vetre umane” s-au perpetuat o mulțime de obiceiuri, tradiții, datini legate mai ales de evenimentele majore din viața omului (*naștere, nuntă și moarte*), dintre care unele au ajuns până la noi, altele s-au pierdut ori au sărăcit, nu numai în fond, ci și în forme de manifestare.

Ceremonialul nunții tradiționale românești a fost abordat într-o mulțime de lucrări de către cercetători valoroși. Chiar în sesiunile de comunicări ale Asociației folcloriștilor argeșeni „C. Rădulescu-Codin”, din ultimii ani, am numărat 14 comunicări una mai interesantă ca alta. Drept urmare, nu ne-am propus să insistăm asupra ceremonialului propriu-zis, ci să ne oprim asupra unor aspecte, fie ele și mărunte, dar pline de semnificații, și care, prin diversitatea lor, oferă o imagine unitară a nunții din satele amintite mai sus.

„Fata mare” și „flăcăul de însurat” trimit nu numai la vârsta propice pentru trecerea într-o altă fază a existenței, ci și la puritate și virilitate, condiții *sine qua non* ale unei familii trainice. Depășirea cu mai mulți ani a acestui prag îi trimite într-o altă zonă apropiată de ridicol de „fată bătrână” și „flăcău tomnatic”, pe care mulți cred că numai babele cu vrăjile lor îi mai pot căpățui.

Tinerii se cunosc de la joacă, de la școală, de la muncile câmpului, de la horă. Cu timpul își fac loc zvonuri: „joacă cu al/a lui cutare.. ,are drag de al/a lui cutare, vorbește cu al/a lui cutare..”, iar când „cătătorul de casă”, de obicei o bătrână, scapă vestea nașterii unei noi familii, satul, adică femeile, încep căutările.

Dacă familia se întemeiază prin endogamie (căsătorie din interior), viitorii socri, sau rudele lor, ba chiar o mulțime de curioși se interesează în amănunt despre calitățile tinerilor, defectele lor, arborele genealogic, gradul de rudenie care nu trebuie să fie sub treapta a VII-a, adevărate „furci caudine” ce pun răbdarea la grele încercări, fiindcă trecutul se dezgroapă cu sârg, dacă e nevoie, chiar „de la Adam”.

Exogamia era mai demult un act de curaj, iar fetele, după integrarea în comunitate, primeau un alt nume, de obicei după locul nașterii: *Mocanca*, *Olteanca*, *Riseanca*. Socrii culegeau „referințe”, dacă aveau prieteni în satele respective. Dacă nu, mergeau ei sau o rudă la „fața locului” pentru a aduna date. Îmi amintesc cum, prin anii 1980, un sătean din localitatea Odobescu de lângă Titu a venit la Băjești să se intereseze despre viitorul său ginere. A aflat multe de la un bătrân ce venea de la câmp, care nu era altul decât bunicul flăcăului.

În ambele tipuri de căsătorie, sfera informatică era foarte largă: dacă are armata făcută sau e „reformat”, dacă a mai fost „încurcat” cu altă fată, dacă are casă sau loc de casă, dacă are în familie sau printre rude inși „pătați”, nu mai punem la socoteală hărnicia, omenia, cinstea, ori alte calități morale. Puse cap la cap, asemenea informații conturează profilul fizic și moral al viitorului ginere ori al miresei, când e cazul, și proiectează drumul în timp al viitoarei familii.

Peșitul e pe cale de dispariție, dacă nu chiar s-a scufundat în uitare. Logodna, în schimb, mai pâlpâie firav ici și colo. Într-adevăr, are loc întâlnirea familiilor, dar în final comunitatea află că „s-au înțeles”, formulă care a luat locul tradiționalului „s-au logodit”. Aceasta înseamnă că au căzut de acord ca într-o adevărată afacere, cum începe să fie privită nunta, fie la sat, fie la oraș.

Odinioară, zestrea miresei era adusă în casa ginerelui cu o săptămână înainte de nuntă. Momentul mobiliza întreaga suflare. Drumul parcurs de căruțele încărcate cu mobilă, așternuturi, plăpumi, perne, haine trebuia să fie cât mai lung. Satul era străbătut de la un cap la altul, chiar dacă mirii erau vecini, ca toți să vadă zestrea miresei. Flăcăi și fete în căruțe, chiuind în trapul cailor și în clinchetele de zurgălăi întregau spectacolul momentului.

La miresele din alte sate mergeau căruțe „cu păcănele” și cu cei mai strașnici cai, de preferat cât mai multe, ca de altfel și când era adusă mireasa. În 1890, Neculae Zăvoianu din Băjești, fiul primarului, a mers la Păcioiu să-și aducă mireasa cu 25 de căruțe, fata fiind din renumita familie Târlescu, iar alaiul trebuia să fie pe măsură.

Aducerea zestreii cu căruța s-a practicat pe valea Bratiei până în vremea colectivizării, după care s-a apelat la camioane, tractoare cu remorci, iar acum, la camionete, furgonete sau mașinile firmelor de unde se procură mobila, mai ales.

Începând de joi soseau „plocoanele”. Rudele, vecinii, alți săteni aduceau diverse daruri la ginere sau la mireasă: ouă, zahăr, ulei, brânză, unt, păsări vii necesare pentru masă. Soacra invita femeile venite cu plocon în casă și le servea cu dulceață de gutui. Mama mă lua cu ea și-mi dădea mie dulceața. Așa am ajuns la convingerea că unde se face dulceață, va urma nuntă, convingere exprimată ritos, prin 1955, când aveam vreo 10 ani. „Mamă, se mărită Țica Reta”, vecina de peste drum. Fusesem pe la ea și o văzusem făcând dulceață de gutui într-un tuci pântecos, împreună cu lelea Mița lui Hașpaliiu.

Un moment premergător nunții propriu-zise era „fedeleșul” sau „bradul”. Porțile ginerelui, miresei, nașilor, rudelor și ale vecinilor erau împodobite cu crengi de brad. Obiceiul se practică și azi pe toată valea, bineînțeles, cu schimbările survenite mai ales în fixarea temporală a evenimentului – vinerea în loc de sâmbăta.

Pentru că la Băjești nu existau păduri de brad, sâmbăta de dimineață ginerele trimetea o ceată de flăcăi cu o căruță având înhâmați cai strașnici, cu ciucuri de lână și clopoței, la Priboiaia, să

aducă brad la prețul unei sticle de țuică pentru pădurar. Porțile ginerei și ale miresei erau supraînălțate cu prăjini înfășurate în crenguțe verzi, iar la mijlocul celei verticale agățau o pancartă îmbrăcată în verde, cu inscripția „Bine ați venit!”. Ulterior au apărut altele sub formă de inimă, cu desene sugestive – săgeți de amoraș, sticle și pahare pe jumătate pline, găini pe tavă.

Seara avea loc fedeleșul care începea cu masa rudelor miresei sau a „pocânzeilor”, la care se servea ciorbă acră de pasăre și mâncare de cartofi, de multe ori fără carne, după care începea hora. În casa miresei tinerii împodobeau bradul cu panglici, iar mai târziu, cu benzi de hârtie colorată. În urmă cu un secol, de crenguțele bradului atârnavu turte dulci, covrigi. După miezul nopții „se spârgea” bradul la mireasă, iar tinerii se mutau la ginere. Cele două familii implicate în nuntă aveau tocmiți lăutari care se întreceau în a-și dovedi măiestria. În satele Vlădești sau Aninoasa activau tarafuri locale, în celelalte, Golești, Poienița, Bălilești cântau *Cantică Boieru*, *Petre Irimia*, *Ghică Spânu*, *Niță Spânu*, iar la Băjești - *Ion Bășcău*, *Victor Buștean*, *Fiera*, *Floroiu*, *Marica*, *Marin Moraru*.

Cu multă seriozitate era privită invitația la nuntă. În trecut se făcea în mod direct. Mirele împreună cu alți flăcăi numiți „chemători” mergeau sâmbătă seara pe la casele celor pe care doreau să-i invite și le dădeau să guste din ploscă. După ce beau vin sau țuică, ziceau „Să vă găsim sănătoși!”. La Băjești se mergea cu plosca duminică dimineața însoțiți de lăutari. La răspântii se mai încingea și câte o horă. Invitația tipărită a apărut după 1950, când erau trimise celor aflați în alte localități, pentru ca în ultima vreme să înlocuiască mersul cu plosca.

În vechime exista obiceiul ca socrii să meargă în duminicile premergătoare nunții în satele unde aveau rude, ca să le invite „cu sticla”.

Invitația tipărită respectă elementele de bază: familiile, tinerii, nașii, locul cununiei, petrecerea. Stilul diferă. Unele sunt sobre, concise. Altele abordează un limbaj intim ceremonios. De multe ori stilul este glumeț, dacă nu parodiază poezii, ori imită stilul cronicarilor ca-n exemplul de mai jos:

*Și dac-a fost pețită des (numele miresei)
E lucru tare de-nțeleș.
Dar din al prinților șirag
Câți au trecut al casei prag
De bună seamă cel mai drag (numele ginerelui)
A fost ales.*

Mireasa dintotdeauna a fost ușor de recunoscut, chiar când toți nuntașii se îmbrăcau în costume naționale. Era singura care purta fotă albă, iar pe cap, cunună din flori de câmp și bentiță cu mărgel colorate. Rochia de mireasă, diadema, voalul, buchetul au individualizat-o mai bine și au impus-o în centrul atenției. Mirele, în schimb, nu se deosebea de ceilalți flăcăi decât prin cămașa de ginere, cusută cu broderie fină, albă, numită „șabace”. Așa a apărut „batista de ginere” cu motive florale, cusute cu arnici roșu și verde, purtată în buzunarul de la piept al vestei negre. Apoi s-a prins în piept, peste ea prinzându-se „floarea de ginere”. Astăzi locul ei l-a luat o „bancnotă” de valoare ridicată sau străină, semn al kitsch-ului care a invadat nunta.

Privită în totalitatea și în complexitatea ei, nunta este o „țesătură”, o împletire de credințe, ritualuri, tradiții în diverse moduri de exprimare, după cum sună o veche zicală românească de pe vremea când „satele umblau pe bătrâni”, sau a obștilor devălmașe: „câte bordeie, atâtea obicei”.

Structural, ea are două părți: prima se întinde de la pețit până la sosirea alaiului ginerelui în casa miresei, iar a doua, de la plecarea la cununie până luni dimineață când tinerilor li se cântă „Zorile”. Între ele, ca un adevărat punct culminant, sunt evenimentele ce se derulează „la mireasă”, cu farmecul lor, cu încărcătura lor emoțională care atrage atenția nuntașilor.

Nașa gătește mireasa care se privește în oglinda ținută de o „soră de mireasă”, lăutarii cântă de rămas-bun „Miresică cu părinți/La ce focul te măriți”, socri mici dau „iertăciunea”, iar mirele despică ia soacrei pentru a-i strecura în sân câțiva bani, un preț simbolic pentru mireasă. Sunt momente care s-au păstrat și care pun emoțiile la încercare, chiar dacă se desfășoară la sat sau la oraș.

Nuntașii care se așezaseră la „masa miresei” sau „masa mică”, acum dispărută din motive de austeritate, mirii și nașii se prindeau în „hora miresei” care acum s-a diluat, contopindu-se cu „Nuneasca”.

*Haide, haide, nune mare,
Că dă soarele devale,
Hai să scoatem hora-afară
Că acuș se face seară!
Hai să-ncingem nuneasca
Și să jucăm mireasa!*

La sfârșit, „primașul”, vioristul vătaf al tarafului bate cu arcușul în dosul viorii atrăgând atenția:

*Dragă socrule, fii gata
Că acum îți pleacă fata
Și la tine-o mai veni
Când ciorile s-or albi!*

Chiar dacă durata s-a redus considerabil, mai precis de vineri după-amiază până duminică dimineța, nunta de astăzi mai păstrează câteva momente încărcate de suspans: porțile ferecate la casa miresei, mireasa ascunsă cu grijă pentru a nu fi găsită ușor, mireasa întoarsă de la cununie toarnă apă socrului mare și nașului așezați pe scaune cu perne de fulgi, în timp ce nuntașii pândesc momentul prielnic pentru a le turna țărână în mâini, spectacolul darurilor și al „contradarurilor” când lăutarii se întrec în glume „groase”, mai ales pe seama obiectelor de lenjerie intimă pe care le flutură agățate pe arcuș etc.

Nașului mai în vârstă i se cânta în atenția generală:

*Am îmbătrânit și nu mai pot
Nu mai ia pistolul foc
Și l-am dat la o vecină
Să-l scuture de rugină
Să-l frece, să-l lustruiască
Dac-oi trage, să pocnească.*

În trecut, luni după-masă, mirele și mireasa, acum cu batic pe cap, deoarece a intrat în rândul femeilor, merg la naș cu plocon. Pe drum, cei întâlniți sunt tratați cu vin roșu, iar nașului i se duce plocon

o găină roșie, semn că mireasa a fost curată, obicei la care s-a renunțat astăzi. Spun bătrânii că miresele „pătate”, care „se greșiseră”, erau duse înapoi la casa părintească pe o grapă de măracini, spre hazul întregului sat și spre rușinea rudelor și a familiei, obicei astăzi dispărut.

Nu putem trece peste obiceiuri care au invadat nunțile din satele amintite, aduse de mirese din alte zone etnofolclorice ori întâlnite în emisiuni de televiziune: furatul miresei, jocul găinii. La oraș întâlnim elemente de nuntă retro: rochii de mireasă cu trenă lungă, gineri în frac, mașini de epocă etc.

Fie că se desfășoară pe ulița satului sau la scara blocului, nunta rămâne un moment care marchează existența cuplului, iar formula consacrată „Bună dimineța” simbolizează începutul unei noi vieți în care, *bărbatul va lăsa pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amândoi un trup*, după spusele Sf. Apostol Pavel către efeseni, 5, 31.

MARGINALII LA ONOMASTICA DIN BĂJEȘTI

Prof. Nicolae Pantazică, Băjești

Pe lângă toponime, oronime sau hidronime, onomastica este un domeniu atractiv, care se cuvine urmărit cu atenție, deoarece oglindește aspecte ale vieții sociale dintr-o colectivitate rurală cu rădăcini adânci în Evul Mediu, cum este satul Băjești.

Cercetând documente vechi din colecția personală, de la Arhivele Naționale ori din publicațiile apărute în decursul timpului, având ca temă trecutul acestei așezări (Ștefan Andreescu, Spiridon Cristoceă, Ion Duțulescu), am ajuns la concluzia că bogăția onomastică este o dovadă grăitoare a intensității vieții pe aceste meleaguri.

Au apărut mai întâi numele unor voievozi descendenți din Vlad Dracul, Vlad Călugărul, Radu cel Mare, Vlad cel Tânăr, Dragomir Călugărul, Radu de la Afumați, care au avut strânse legături cu Staico, marele logofăt din Băjești, care era ginere, cumnat și unchi de voievozi.

Un document din 1511 vorbește despre Staico logofătul ot Băjești, soția sa, jupânița Caplea și fiul lor Pârvu comisul, pentru ca un hrisov din 1579, din vremea lui Mihnea Turcitul să pomenească și de fiica lor, jupânița Stana.

O altă familie de mare boier, dregător în Divanul domnesc în anul 1519, apare într-un document din septembrie al aceluiași an, jupan Hamza comisul și soția sa Magdalena, care dăruiesc mănăstirii Valea din Țițești, ocinile lor din satul Băjești, cumpărate de la Voico. Acest nume îl întâlnim și în 1865 – Tuță Voica, dar și Voica Pascului.

În vremea lui Radu Șerban (1602-1611), stăpânul satului era marele pitar Dragomir din Băjești, cu fiii săi, Ivan paharnic și Badea

Șefariul. Fiica lui Ivan se numea Anca și era căsătorită cu marele vistier Pârvu Vlădescu. Cealaltă fată purta numele Neacșa.

Perioada cea mai interesantă începe în jurul anului 1638 și se întinde pe cca două secole. Corespunde cu ascensiunea lui Mareș Băjescu, dar și cu dispariția ultimelor vlăstare ale acestui neam de boieri. Familia lui îmbogățește simțitor zestrea onomastică a satului Băjești.

Părinții lui erau Gheorghe și Stanca (Stana). Soția lui, pe nume Maria era „din casa postelnicului Cantacuzino” și soră cu un anume Băra, a cărui cruce o întâlnim și astăzi pe stânga Văii lui Băj, la poalele dealului Gurgui. Au avut o mulțime de copii pe care îi întâlnim fie în documente, fie în fresca bisericii din sat. Fiera, Gheorghe, Matei și Mihai purtau, după cum se vede nume neaoșe, românești, asemenea celor două surori – Ilinca și Vișica. Celelalte două fete nu sunt identificate onomastic, nici în frescă, nici în alte documente.

Cei opt copii i-au adus ca bucurie o „armată” de nepoți: Neagu, Fiera (2), Gheorghe, Matei (2), Pană, Costandin, Pârvu, Păuna Șerban. Averea considerabilă a ilustrului lor bunic se fărâmițează împărțindu-se între ei și urmașii lor răspândiți în cele șase județe unde acesta își avea moșiile.

Alți urmași ai familiei Băjescu apar în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea: Ștefan și soția sa Stanca, fiica lui Bărcă Cojescu (1745), Iordache Băjescu, ispravnic de județ, omorât în împrejurări dramatice în 1764, din porunca lui Ștefan Cehan Racoviță, episod ce face obiectul discuției despre adevăr și ficțiune în legendele locale despre satul Băjești, medelnicereasa Profira Băjasca (1774), Pană Băjescu serdarul (1795).

O figură aparte a fost Pantazi Băjescu serdarul, căsătorit cu Păuna din neamul Bărbățeștilor. Au avut trei copii: Iordache, Ioniță și Luxandra. Păuna avea din prima căsătorie un băiat, Iancu, purtând și el „sclitada” (nume, poreclă) Băjescu.

Luxandra, căsătorită cu Andricu șetrarul, a fost mama a trei copii: Gligore, Hristache și Constantin. Acesta din urmă, născut în anul 1795, a fost șetrar și apropiat al lui Tudor Vladimirescu.

Sora lui Pantazi Băjescu, Safta, căsătorită cu clucerul Ioniță Brezoianu, primise drept zestre partea de moșie aflată pe stânga Râului Târgului de la confluența acestuia cu Bratia până în dreptul Piscanilor. Așezarea umană de mai târziu se va numi Clucereasa, azi cartier al orașului Mioveni. (13 aprilie 1810).

Documentul din 17 noiembrie 1820 oglindește declinul familiei Băjescu, care, de la mare ban, a ajuns să se bucure cu umilul rang de șetrar. Vorniceasa Smaranda Filipeasca mărturisește că stăpânește 350 de stânjeni lângă moșia sa de la Maia, deoarece în timpul domniei lui Mavrogheni (1794), Pantazi Băjescu i-a făcut carte de danie banului Pană Filipescu pe acești stânjeni, întrucât banul l-a ajutat să capete „caftan de serdărie” și l-a rânduit și ispravnic la sud de Dâmbovița. Marele ban s-ar răsuci în mormânt!

Ultimul vlăstar pomenit de Ștefan Grecianu care a fost, la rândul lui, un urmaș al lui Mareș (Păuna Băjasca s-a căsătorit în 1720 cu Barbu stolnicul Grecianul), este Iorgu Băjescu (1847), la care adăugăm, din cercetările noastre, pe Michail Băjescu, elev la „Sf Sava” care cere în 1848 generalului Tell să-l înscrie ca infanterist în Armia Națională.

Locuitorii din Băjești, la început „cnezi” adică țăranii liberi apar în hrisoave ca martori sau adălmășari, ori ca părți în acțiunea de vânzare-cumpărare.

Astfel, într-un document din 1528, Radu de la Afumați întărește mai multora ocini în Băjești – Șerb, Stanciu, Nan, Neagoe, Dracea, Balea, Mircea, Dumitru, Voico, Radu, Stan, Oprea, Panul. Documentul din 1604 consemnează numele sătenilor care s-au vândut lui Dragomir din Băjești, mare pitar: Stan, Băjan, Vlaicu, Voico, Văsiu, Vasile, Saru, Dumitru, Stanciu, Radu, Oprea, Dragomir.

Alteori, cel care scrie simte nevoia să individualizeze persoana nu numai prin apartenența la sat, ci și prin legătura cu părinții: Dumitru, fiul lui Băjan (1622) Ion al Tomii cu feciorii, Popa Ion, Stan diaconul și Voinea (1668). Mihăilă stolnicul cu fiul său Arsenie (1669).

În actele încheiate la cumpărarea pământului de către Mareș banul apar numele sătenilor Radu și Stan Mocanul, Dumitru Sindiile cu frații săi Radu și Barbul, mătușa Dospina cu fiul ei Gheorghe, Ion, fiul lui Gheorghe (1661).

Odată încheiat procesul de cumpărare a Băjeștilor, numele sătenilor dispar din documente cu desăvârșire.

Preoții erau în acele vremuri printre puținii știutori de carte. Ei semnează acte de vânzare-cumpărare, și chiar aștern pe hârtie asemenea înscrisuri. Mai întâi popa Oprea cel bătrân și nepotul său Toma sunt martori la vânzarea unor ocini în Goleștii Vulparului, apoi popa Vladul din Băjești scrie „în casa mea”, la 1630, zapisul de înfrățire dintre Stanciu și vărul său Oancea din Băjești. Popa Ion apare în 1649, pentru ca mai târziu, popa Stan ot Băjești să dăltuiască pisaniile de la Cornetu (1666) și Aninoasa (1676).

Tradiția ca preoții să poarte un singur nume s-a păstrat până astăzi, cu mențiunea că până la 1900 era la modă numele de botez, iar după aceea, numele de familie. În afară de cei amintiți, în 1865 funcționau preoții Nicolae și Panait (m. 1895), ei fiind urmați de preoții Sumedrea (numele probabil al bătrânului preot Nicolae, născut în 1832), Samoilescu, Panțer, Ilinca și Marinescu (fiu al satului Băjești).

În veacul al XIX-lea, onomastica se modernizează. Familiile sunt identificate după capul gospodăriei, de obicei tatăl, rareori mama – doar dacă a rămas văduvă. Fiecare individ poartă un nume de botez și unul de familie care își are izvorul de obicei în numele unui strămoș:

Băj – Băjan, Băjescu, Băjăscu.

Radu – Rădescu, Răducu, Răducică.

Toma – Tomeci, Tomescu.

Alteori, numele moșului îl poartă mai mulți frați, veri sau nepoți:

Ușurelu – Radu, Nicolae, Din, Ion, Ilie, Neculae, Ioniță.

Hăbuc – Ivan, Gheorghe, Pătru, Petre, Ioan.

Boteanu – Iacov, Niță, Din, Radu, Stanciu.

Borcan – Gheorghe, Niță, Nae, Naie, Badea.

Safta – Ion, Constandin, Din, Nicolae.

Documentul din care au fost extrase aceste câteva exemple – „Tabelul nominal cu clăcașii din Băjești împrumătați pe moșia baronului Barbu Bellu în 1865” – oferă cititorului și alte informații, nu numai utile, ci și spectaculoase.

Numele de familie are la bază porecla (Cocoșatu, Chioru, Ușurelu, Cavaleru, Ciocănea, Durlin, Hăbuc, Mutu, Măgăreață, Negrici), îndeletnicirea unui înaintaș care s-a dovedit foarte priceput (Butaru, Dulgheru, Precup, Moraru, Spătaru, Cojocar, Ciobanu), originea (Boroveanu, Ungureanu, Unguroaica, Olteanu, Zăvoianu).

Numele unora din familiile de vază, în cazul nostru, familia Băjescu, a fost preluat de cei de jos care și-au făcut un titlu de mândrie că odraslele lor poartă numele acestora. Au apărut astfel Luxandra, Păuna, Safta, Iorgu, Pârvu, Pantazică).

Pentru a se simplifica onomastica, particula „sin” adică „fiul lui”... a fost înlăturată, rezultând un „Toma Ion” în loc de Ion al Tomii. În 1865 exista doar Stan Ciocănea. Fiii lui, câți vor fi fost (noi i-am identificat pe Apostol, Din, Ilie, Ion, Pătru și Dumitru) au făcut ca în anul 2008 să existe în Băjești 28 de familii purtătoare ale acestui nume.

Numele de botez era suficient începând cu secolul al XVI-lea pentru a identifica o persoană, mai ales dacă se adăuga fie rangul, fie localitatea. Ex.: în 1665 avem pe Mihăilă stolnicul cu fiul său Arsenie, Ion al Tomii cu feciorii: Popa Ion, Stan diaconul și Voinea (1668). În 1528 Radu de la Afumați întărește mai multora ocini în Băjești. Facem cunoștință cu Șerb, Stanciu, Nan, Neagoe, Dracea, Balea, Mircea, Dumitru, nelipsitul Voico, Radu, Stan, Oprea, Panul, care apar ca vânzători sau cumpărători.

Cei 119 capi de familie din 1865 care apar în documente poartă 68 de nume dintre care 30 au dispărut: Bâră, Borcan, Boroveanu, Ciobanu, Căliment, Chioru, Chilibar, Cojocar, Cocoșatu, Durlin, Diaconu, Davidoiu, Dulgheru, Dumitrana, Grecioiu, Gărtan, Heraru, Iosivoiu, Ivașcu, Moise, Moraru, Mușa, Mutu, Măgăreață, Precup, Răducică, Samoilă, Simion, Stana, Văduva.

Celelalte 38 care au ajuns până astăzi sunt următoarele: Armeanu, Bănuță, Bogdan, Boteanu, Butaru, Bucurel, Cavaler, Ciocănea, Ciopec, Dobroia, Eftene, Hăbuc, Ilie, Lucsandra, Negrici, Oancea, Olteanu, Onofrei, Pascu, Popa, Pantazică, Păvălache, Pistol, Pârvu, Preda, Safta, Sandu, Stoica, Șovar, Spătaru, Răducu, Tuță, Toader, Toma, Tomeci, Tintere, Ungureanu, Unguroaica, Ușurelu, Zăvoianu.

Nume (de familie) format prin adăugarea sufixului „escu” există doar unul: Rădescu. Nici mai târziu când devenise o adevărată modă ponderea lor era tot redusă: 5-6 cazuri. În plus, ele coexistă cu numele de la care s-au format: Pârvu-Pârvulescu, Safta-Săftulescu, Oprea-Oprescu, Marin-Marinescu, Mărgărit-Mărgăritescu.

Acestora li s-au adăugat alte familii venite în urmă cu peste 100 de ani din satele vecine: Bucura, Bușcă, Găișteanu, Lungan, Neacșu, iar începând cu anul 1950 și-au găsit locul mai mulți inși veniți din diverse colțuri ale țării, ori din sate vecine, și care și-au întemeiat familii durabile: Andrei – Davidești, Arapu – Cotmeana, Bazan – Stâlpeni, Banciu – Huedin, Barbu, Bucur, Petrache, Rizea – Țițești, Bănică, Bușescu – Vlădești, Buturici, Ilinescu – Poenița, Cărbunaru – Clucereasa, Ceaușu – Lunca Corbului, Cioată – Vaslui, Cârjeu, Vlăsceanu – Bălilești, Drăgănescu, Manolescu – Davidești, Cristescu – Micești, Dumitru, Năstase – Teleorman, Firea – Stâlpeni, Geantă – Dârmănești, Hurgheș – Câmpulung, Ilinca – Topana Olt, Militaru – Pietroșani, Manda – Poboru, Olt, Mareș – Văleni, Dâmbovița, Micu – Copaciu, Giurgiu, Niculescu – Godeni, Neagu – Dârmănești, Pavel – Cobia, Dâmbovița, Preda, Peleș – Pitești, Roșca – București. Un studiu al evoluției demografice arată că în următorii 20-30 de ani cel puțin 15 dintre aceste familii se vor stinge.

Numele de botez se înscrie în tradiția românească. Copiii trebuiau să poarte nume de sfinți. Așa se face că documentul amintit devine o adevărată oglindă a onomasticii din acele vremuri.

Ion cu derivatele sale Niță, Ioniță, Iancu se întâlnește de 38 de ori, Neculae, 10; Constantin, 6; Gheorghe, 9; Petre, 4; Stan, 3; Pârvu, 2; Marin, 2; Vasile, 2.

Cartea Eroilor înscrie numele celor căzuți în Primul Război Mondial, după cum urmează: Ion, 14; Gheorghe, 11; Neculaie, 9; Dumitru, 4; Apostol, 2; la care se adaugă Ilie, Alexandru, Ștefan și Toader - în total 44.

În Al Doilea Război Mondial se păstrează, în mare, proporția: Ion, 13; Gheorghe, 7; Neculae, 5; Constandin, 4; Vasile, 3; Dumitru, 1; Grigore, 1; Stelian, 1.

Între cele două războaie mondiale se manifestă o tendință accentuată de părăsire a onomasticii tradiționale și apariția unor nume sonore, exotice: Domițian, Napoleon, Maximilian, iar la fete, Gileta, Carolina, Valeria, Victoria, Alexandrina, dar și Marichonne.

Între 1940 și 1967 procesul de renunțare la nume de sfinți se accentuează în favoarea unor nume aflate „la modă”: Viorel, Adrian, Mălin, Alin, Andreea, Liana, și mai nou, Larisa, Bianca, Raluca, Lucian, Laurențiu, Bogdănel, Ionuț.

O situație aparte are vechiul și mereu noul nume „Ion” al nostru. Nu, nu vă duceți cu gândul prea departe și nici nu încercați să-l descoperiți, pentru că nu este vorba de un ins anume, ci de Ion, așa, în general, ca marcă onomastică de bază, nu numai la români, ci și la alte popoare, după cum zicea Farfuridi al lui Caragiale: „fiecare națiune are un 64 al ei”. Așa și cu Ion. Fiecare neam are un Ion pe care-l întâlnim sincron în toate colțurile lumii: Ioanis în Fanar, Ianis pe Olimp, Giovanni „ante portas Romae”, Juan de Catalunia sau Lisboa, Jean la Paris, lordul John în ceața londoneză, Johann valsând la Viena, Ianoș vecinul și, mai ales „prietenu nostru” din pustă, Ivan cu turbinca lui fermecată în care a încăput tezaurul României, bașca Basarabia și Bucovina de Nord, iar la poale de Carpați dai de Ion, românașul cu „șapte vieți în pieptu-i de aramă”.

El nu este numai „Botezătorul, Înainte-mergătorul”, contemporan al lui Hristos, ci și Gură de Aur, Evanghelistul, dar și purtătorul unor însușiri: Cel Milostiv, Postitorul, Rusu, Scărarul, Cel Nou, Pustnicul, Colibașul. Oricum, în calendarul creștin-ortodox este întâlnit de 34 de ori. Avem și noi, românii, câțiva sanctificați: Ioan de la Galeșu, de la Neamț, de la Suceava, de la Râșca, Valahul.

La catolici, vreo 23 au purtat tiara papală, împărați la Bizanț și regi ai Franței câte opt. Unii au fost exotici: regele Ioan Fără de Țară în Anglia medievală, țarul moscovit „cel Groaznic”, Ioan Vodă cel Cumplit, dar, spre bucuria noastră, era... armean, așa că răsuflăm ușurați de păcat!

„Ion” este un personaj important în literatură, datorită complexității de situații în care este întâlnit tipologic. Caragiale ni-l prezintă slugă umilă a unui arendaș, dar și năpăstuit, cu mintea răătăcită. La Rebreanu, e lacom de pământ pentru care își sacrifică iubirea cea arzătoare pentru Florica, iar la Creangă „vesel ca vremea cea bună și șturlubatic și copilăros ca vântul în tulburarea sa”.

Este prezent în creația populară în ipostaze care de care mai fermecătoare: cu felinaru-n brațe, având castel de sticlă, dar sărac de ibovnică, Ionel de peste deal, proprietarul unei grădini în care pasărea n-are somn.

Mirajul politicii l-a atras ca pe orice român care se respectă. Așa au apărut rând pe rând Ioan Cuza, Ionel Brătianu, Ion Antonescu, și ce s-o mai lungim, cu voia dumneavoastră... Ion Iliescu! Nu-i așa c-ar fi bun un Ion dintre ei să ne conducă prin meandrele acestei dureroase tranziții din care ne chinuim de douăzeci de ani și mai bine să ieșim?

În satul meu de la poalele mușcelor, Ion a ajuns relativ târziu. Într-un document din 1604, din cei 23 de bărbați, capi de familie, ce s-au vândut marelui pitar Dragomir, niciunul nu purta acest nume. Numai că zece ani mai târziu apare Oancea care dă numele unei funii din moșia Băjești, funia Onceștilor. Prin 1950 existau aici opt case în care trăiau 33 de suflete, 26 purtând numele Oancea, iar în dublet, Oancea Ion erau cinci. Întorcându-ne la Catagrafia din 1838, observăm că din 278 de bărbați, 82 se chemau Ion, după cum la 1865, din 119 bărbați întâlnim 13 Ion, 12 Niță, 8 Ioniță, 2 Ivan și câte unul Iancu și Onel, în procente în jur de 30%, cifră ce se menține și în anii 1895-1896.

Privită mai de aproape, onomastica locală pare săracă, dar în profunzime întâlnești o mulțime de diminutive, adevărate serii derivate pe care am încercat să le grupăm:

Ion – Onu, Onea, Oneață, Oane, Oanea, Oanță, Oancea, Oncioi, Oncică.

Ionel – Onel, Onuț, Ionuț, Nuțu, Nel, Nelu, Neluș, Lușu, Neluță, Neluțu.

Ionică – Nelică, Onică, Nică, Ică, Ionaș, Ionilă, Iancu.

Ioniță – Oniță, Niță, Nițică, Nițache, Noane.

Uneori funcționalitatea numelui este dublă, fiind atât nume de botez, cât și de familie, mai ales dacă cel de familie derivă de la Ivan: Ivănescu, Ivăncescu, Iovan, Iovănescu, Ivansuc.

Ca nume de familie derivate de la Ion, notăm: Ioncescu, Ionean, Ioneci, Ionicescu, Ionisie, Ionițiu, Ionete, Onuțan.

Diacronic, în urma cercetării unor documente vechi ori a studierii fenomenului onomastic actual, rezultă perioade care reprezintă adevărate „mode” în a pune nume copiilor. Pe la 1865, Ion era secondat de Niță și Ioniță, pentru ca în 1895, Niță să se impună cu autoritate. În perioada interbelică predomină Nelu, sub forma ceva mai scurtă: Nel. Fără prea mari eforturi de memorie notez pe următorii, pe care i-am cunoscut în copilărie, ei fiind născuți în perioada amintită: Nel din Deal, Nel Oancea, Nel al lui Roma, Nel Măcău, Nel Surlu, Nel Tomeci, Nel Breluș, Nel Marinescu, Nel Frunzel, Nel Boteanu, Nel Hoțu, Nel Rumănescu (2), Nel Onofrei etc.

După 1980 începe ... ofensiva lui Ionuț. Vezi la emisiunile TV niște zdrahoni fălcoși și mustăcioși, cu cefe de taur și mers apăsător, dar purtând numele atât de gingaș... Ionuț, diminutiv ce contrastează flagrant cu alura lor de superatleți. Ilar va fi și apelativul folosit mai ales la sate „nea” sau „moș” care în asociere cu Ionuț sună ciudat: moș Ionuț – o expresie pe cât de ciudată, pe atât de oximoronică, cu termeni ce se opun vehement.

De aceea vom încheia și noi tot oximoronic: săracul Ion, ce bogat este!!

ORAȚII DE NUNTĂ. ASPECTE ACTUALE ȘI MUTAȚII

Referent etnolog Maria Mirela Poduț, Maramureș

Dintre textele folclorice din cadrul ceremonialului nupțial, un rol important îl au strigăturile de despărțire a miresei de prieteni, vecini, neamuri, părinți. Momentul se desfășoară la casa miresei, înainte de a pleca la cununie, și este specific zonei etnofolclorice Maramureșul Istoric. După ce are loc gătitul miresei, aceasta se așază după masă cu nașii alături, iar câteva femei și temătoare din alai „fac strigături la mireasă”. Dacă în trecut erau adevărate cântece de jale, fiind grea despărțirea de părinți, uneori de sat, astăzi părăsirea satului natal este un fapt obișnuit. Cu toate acestea, textele care se rostesc au aproape aceeași încărcătură emoțională. În versuri regăsim aceeași incertitudine a tinerei fete ce pornește pe un nou drum, își asumă un alt rol. De multe ori, nunta care se desfășoară în satul natal este o reîntâlnire cu părinții, prietenele, vecinii, după o lungă absență din diverse motive (urmarea unei școli în alt oraș, plecarea la lucru în altă țară etc). Analizând astfel poezia de ritual și ceremonial, putem observa date psihologice și sociologice relevante din cadrul societății actuale (starea materială a mirilor, a nașilor, condiția socială). Redăm în continuare câteva strigături făcute de o „temătoare” (prietenă de-a miresei) la o nuntă din satul Hărnicești, Maramureș, ce a avut loc în anul 2012:

*Așteptăm de câțiva ani
O nuntă de bocotani,
Hai, dorule, și hai, hai!*

*Ei, măi și iară măi,
Și de-un an o doi de zâle*

*Așteptăm aici un mire...
Hai, dorule, și hai, hai!*

*Ei, măi și iară măi,
În vârful-aista de coastă
Îi copilăria noastră.
Hai, dorule, și hai, hai!*

*Ei, măi și iară măi,
A lui Surduș-a lui Prună
Am crescut toți împreună
Hai, dorule, și hai, hai!*

*Ei, măi și iară măi,
Și acasă și pân sat
Laolaltă toți am stat
Hai, dorule, și hai, hai!*

*Ei, măi și iară măi,
Ulița ne-o despărțât,
Da' noi nici nu am sâmțât.
Hai, dorule, și hai, hai!*

*Ei, hai și iară hai,
Am trăit cum am putut,
Ca și frații am crescut,
Hai, dorule, și hai, hai!*

*Ei, hai și iară hai,
Cine în Italia lucră
Pot'e face mare nuntă,
Hai, dorule, și hai, hai!*

*Ei, hai și iară hai,
Asta vreau, asta-mi doresc:*

*Nănașii ca să-i cinstesc
Hai, dorule, și hai, hai!*

*Ei, măi și iară măi,
Nu cinstesc pă orișicare,
Nănașii-s omini cu valoare,
Nănașii au suflet bun,
C-o zin'it atâta drum.*

*Ei, hai și iară hai,
Nănașu și nănașa
Să cunune mireasa.
Hai, dorule, și hai, hai!*

*Ei, măi și iară măi,
Orișiuunde te-ai afla,
Părinți nu ți-i uita!
Hai, dorule, și hai, hai!*

*Ei, măi și iară măi,
Nici de frate, nici de soră,
Batăr că te duci de noră.
Hai, dorule, și hai, hai!¹*

Solemnitatea momentului încă se păstrează, atitudinea celei care închină este una gravă, atrăgând atenția asupra însemnătății sociale a momentului respectiv.

Există și un limbaj al gesturilor: cea care închină ține uiaga cu pălincă frumos înstruțată într-o mână, în timp ce rostește strigătura.

Aruncarea cu grâu și strigăturile care se spuneau la sosirea mirilor de la cununie erau făcute de o socăciță. Astăzi, acest rol este

1 Arhiva CJCPCT Maramureș, Culegător Maria Mirela Poduț, Performer: Pop Maria, 2012.

preluat, uneori, de interpreta care asigura momentul artistic din noaptea nunții, dobândind o notă de spectacol.

Un alt obicei care se mai păstrează, uneori, este „strigătura la găină”. În trecut, când ospățul era în toi, apărea socăcița, aducând pe o tavă găina de nuntă, pregătită special pentru miri și nănași. Astăzi, la multe nunți, socăcițele au fost înlocuite de ospătari și servicii de *catering*, astfel acest ritual se practică foarte rar.

Găina este frumos înstruțată cu verdeață, flori și țigară în clonț. „Găina sau găinile sunt predate de socăciță nănașilor și mirilor cu hori specifice, numite și «horile găinii» sau «strigăturile la găină»”.

*Faceți-mi și mie larg,
Să pot sări peste prag;
Să pot sări mintenaș
Cu găina la nănași;
Faceți-mi cărare lată,
Că-s cu zadie sufulcată
Și cu găina-nstruțată;
Cu găina cea ciuclată,
Nu să dă fără de plată;
Uită-te, nănașă, bine
Ce găină grasă zine
Pregătită pentru tine!
Pă spinare-i cu untură
Și are țigare-n gură!...¹*

În trecut era un ceremonial complex, cu schimburi de replici între socăciță și nănași.

Dacă unii cercetători consideră obiceiul o probă inițiativă, alții spun că este un ritual menit să asigure „fertilitatea” tinerei perechi. Semnificația a fost uitată, iar obiceiul nu mai este spontan.

La nuntă este invitat tot neamul, vecini, apropiați din sat, care au grijă ca aceste momente să nu fie uitate. Poezia de ritual și

1 Petre Lenghel-Izanu, *Daina mândră pân Bârsana*, Baia Mare, 1979, pag. 94

ceremonial încă există, chiar dacă folclorul, ca realitate dinamică, a suferit modificări.

Strigăturile de la nuntă, ce se făceau în timpul jocului, erau numeroase. Drept dovadă, ele încă există în memoria locuitorilor din satele maramureșene, dar în ceremonialul actual de nuntă nu se mai spun. Având o notă satirică și de umor, de cele mai multe ori stârneau hazul.

*Astă fată știi juca,
Pâine nu știi frământa.
Dar de pâine n-ar hi hibă,
Nu știi fa' nici mămligă.
Astă fată jocă bine,
Mă învață și pă mine.
Dragă mândrulița mea,
Io pă tine te-aș lua,
Da' mi-o spus vecină-ta
Că te culci sara cu sore
Și te scoli la prânzu mare¹.*

Din punct de vedere estetic, nu putem să nu vorbim despre fenomenul *kitsch* din cadrul nunții. Cu ocazia momentelor festive, în zile de sărbătoare, dar și la lucru, oamenii din satele maramureșene obișnuiesc să se îmbrace în costum tradițional sau să folosească doar anumite piese din el. Femeile păstrează pânzătura (baticul), cămașa, sumna, zadiile, iar bărbații, cămașa, teptarul și clopul. Nu de puține ori aceste elemente de vestimentație sunt îmbinate cu obiecte nepotrivite, cum ar fi diverse accesorii sau încălțăminte proprii altor ținute.

1 Arhiva CJCPCT Maramureș, Culegător Maria Mirela Poduț, Performer: Maria Pinteș, 2012.

DIN VECHI IZVOADE

Prof. Elena Popescu, Câmpulung Muscel

Supun atenției dumneavoastră trei modele cusute într-un punct care se numește „pe românesc”. Se deosebește de cusăturile în cruce, a căror frumusețe rezultă din îmbinarea artistică a punctului primar, crucea, formată din două liniițe care se întretaie.

Bătrânele spun că această cusătură este mai veche decât cea „pe românesc” și chiar „pe românescuri”. Spre deosebire de cusăturile în cruci, tehnica „pe românesc” folosește laturi ale unui pătrat de trei-patru fire și diagonale.

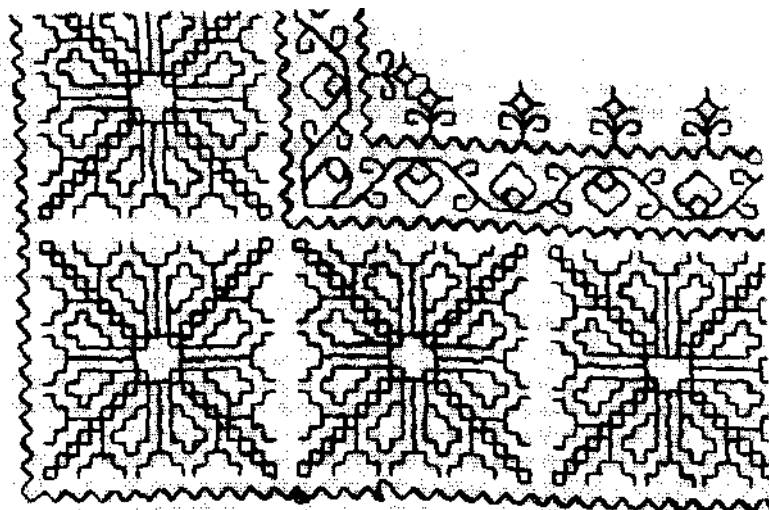
Cusătura „pe românesc” are mai multă finețe și acuratețe; orice imperfecțiune ieșind imediat la iveală. De obicei, cusătura nu poate fi completată cu mărgelile și cu fluturi.

Căutând aceste vechi izvoade am găsit rarități de excepție, care poartă în ele simboluri deosebit de valoroase, așa cum este o față de masă aflată la Casa memorială a poetului George Topîrceanu din Nămăești – Muscel.

La Azilul „Elena Doamna” din București se născuse viitorul poet, al doilea copil al lui Ion și al Paraschivei Topîrceanu, maestră în țesătorie. Părinții erau originari din părțile Sibiului, mama, din Săliște, iar tatăl, din Ocna. Este o vreme când familia Topîrceanu peregrinează, determinată de schimbarea locului de muncă, prin diferite localități: schitul Horezu (Vâlcea), din nou la București, apoi Armășești (Ialomița), schitul Văleni-Șuici (Argeș), Nămăești (Muscel).

E greu de spus dacă fața de masă făcuse parte din zestrea Paraschivei Topîrceanu sau fusese lucrată ulterior, cu modele din zona Sibiului, sau chiar mai târziu, utilizând alte surse. Cert este faptul că obiectul în discuție se păstrează și astăzi, așezat mai întâi pe

o ladă a familiei, apoi mutată pe o față de masă, ca să nu acopere frumusețea lăzii ardelenesti cu ferecături măiestre.

Fața de masă se compune din fâșii de cânepă țesută în casă, cu lățimea de 30 de centimetri, în număr de patru, pe lungime, încheiate pe muchie și lucrate cu ață neagră de cusut, din bumbac.

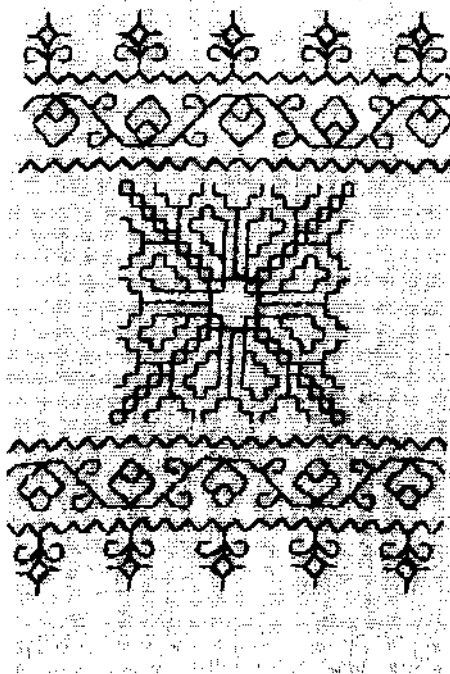
Materialul întreg conține o parte centrală, ca o rozetă octogonală, care desparte spațiul în patru părți, formând de mai multe ori despărțituri în cruci. Cea din centru iese mai bine în evidență.

Pe rândul al doilea sunt așezate flori stilizate, despărțite cu cârlige așezate într-o ordine simetrică și încadrate de alte cârlige.

Stratul exterior se impune prin motive florale stilizate, mai rare, deci mai vizibile.

Între straturi, în număr de trei, sunt zigzaguri despărțitoare.

Modelul poate fi lucrat și cu rozeta în mijlocul celorlalte straturi.

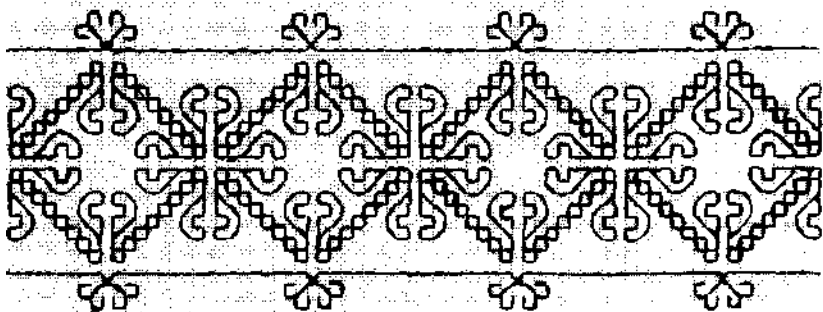
De jurîmprejur sunt ciucuri de lână, la distanța de opt centimetri. Cea mai mică dintre surorile poetului, Alexandrina, vorbea cu admirație și nostalgie despre această piesă, așezată în „casa mare”.

În lucrarea sa „Simboluri patrimoniale”, Virgil Vasilescu se ocupă de cultura și civilizația carpatică, ale cărei rădăcini sunt impresionante.

Stabilindu-se mai ales pe ornamente ceramice și de bronz, cercetătorul apreciază semnele simbolice ancestrale, multe preantice, cum sunt discul soarelui, semnul crucii, figura unui X, triumphiurile etc. La acestea am putea adăuga noi și ornamentele de pe cusăturile naționale, făcând și ele parte dintr-o civilizație puternică, prima și

singura în Europa. A studiat-o cu atenție cercetătoarea Marija Gimbutas și a stabilit că aparține unei ideologii cu caracter mitologic-religios, centrată pe figura unei mari zeițe, personificare a Pământului-mamă, zeiță a morții și a regenerării vieții. Îi corespund mai degrabă simboluri geometrice, vechi de peste patru milenii.

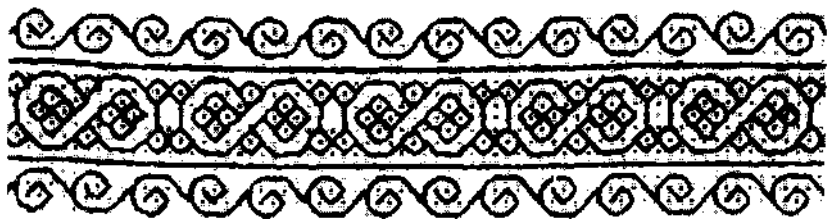
Cea de a doua cusătură, încă nevalorificată, conține un model ce-și poate găsi utilitatea pe o față de masă, un șervețel de mai mici dimensiuni, sau pe o poliță pe care pot fi sprijinite diferite obiecte de decor.

Motivul este religios. Se disting bine elementele componente ale unei cruci cu laturi egale. După prezența celor două elemente care compun o latură dublă a crucii, care seamănă cu două căușuri de pumn, aş putea numi „motivul adorației”, amintind de gestul omului care își ridică palmele pentru rugăciune.

Fiecare dintre laturile de care se prind pătrățelele care formează pumnul pregătit pentru adorație sunt în număr de trei, tot un simbol religios sacru.

La acestea aş putea adăuga un model care împletește niște linii duble, formând opturi care se leagă cu romburi, pătrate, hexagoane, ca în cărțile religioase din timpurile vechi, din vremea Cazaniilor.

De o parte și de alta sunt așezate cârlige, întregind frumusețea cusăturii. Modelul este completat cu șiruri de lucrătură „în șabac”, altă frumusețe pe care o putem admira.

Etalând frumusețea cusăturilor naționale, nu cerem neapărat să începem a lucra de mână, dar ne este de folos să pătrundem tainele încifrate ale vechimii noastre, ca să oferim dovezi ale sensibilității față de frumosul artistic autentic. Folclorul românesc mai are multe rezerve de descoperit și de redescoperit.

Bibliografie:

1. Popescu, Elena, *Poezia cusăturilor din Muscel*.
2. Stoica, Georgeta, Petrescu, Paul, *Dicționar de artă populară*, București, Editura Enciclopedică, 1997.
3. Topîrceanu, George, *Balade vesele și triste și alte poezii*, București, Editura pentru Literatură, 1966.
4. Vasilescu, Virgil, *Simboluri patrimoniale*, București, Editura Nova, 1997.

COMARNIC

Prof. Ion Popescu Sireteanu, Pitești

Prin termenul *comarnic* se denumesc „diferite construcții sau părți ale stânei” (Vuia, II, 240: vezi și p. 245, nota 35).

În Valea Jiului, comarnicul este „făcut fie sub streășină prin prelungirea acoperișului, fie într-o parte a stânei” (idem, II, 278).

În **DA**, comarnic are sensurile:

1) „colibă mică în care locuiesc ciobanii; umbrar pentru ciobani”.

2) „parte a stânii (cf. *geandâr*): locul (închis eu grădele [...]) unde se fierbe zerul, parte a stânii deschisă în față, care comunică cu strunga prin ușile pe care intră oile la muls, streășina care apără strunga de ploaie, parte a stânii unde se mulg oile, sub același acoperiș cu celelalte două despărțituri ale stânei: *stâna propriu-zisă* și *stâna foilor*, sala în care șed ciobanii de mulg oile, un loc închis cu grădele nelipite, acoperit în formă conică, unde fierb păcurarii (=păstorii) zerul. Comarnicul servește contra ploilor și pentru a face umbră mulgătorilor în zilele calde de vară”, Cf. *foișor, umbrar*.

3) „Loc adăpostit (ca o *cămăruță*) în stână, unde se păstrează cașul la uscat, numit și *celar* sau *pătul*; un fel de pod pe care se zvântă cașul, polița din stână unde pun băcionii cașii și băcioanele trocile cu lapte, un stâlp înalt la vârful căruia se află un pod acoperit cu scoarță, în care țin ciobanii bulzii de brânză spre siguranță de urs și ca să nu se strice, locul de la stână unde se așază cașul ca să se scurgă; sânt patru stâlpi, patru furci legate între ele și deasupra se pun niște crengi; cașul se așază pe aceste crengi. Îndată lângă *mutare* este *comarnicul*, care se mai numește și *pătul*, și servește la uscarea

cașilor. El este cămara stânei. Comarnicul este așezat pe patru furci bătute în pământ în formă pătrată, la o distanță de doi metri una de cealaltă. Împrejur, furcile sânt împreunate cu *hoduri*. Pe două laturi opuse și la mijloc stau în pământ două furci mai înalte, care asemenea sânt împreunate cu o grindă (*hod*) care se numește *zvârginile comarnicului*. Leasa [pe care se pune cașul la uscat] este așezată în comarnic”.

4) Prin extindere semantică, cuvântul denumește „poliță sau leasa pe care se usucă cașul (în comarnic), polița sau scândura pe care întinde baciul cașii de se usucă, o leasă pe care se pune brânza de se svântează, o leasă de nuiete pe care se pun cașii sau brânza, o instalație în forma unei mese, din leasă împletită sau tablă găurită pe care se așază cașul ca să se scurgă și să se usuce, o masă găurită pe care se așază cașii ca să se poată scurge, poliță pe care se așază cașii. Cașul luat din strecătoare se pune spre svântare pe o leasă de nuiete numită *comarnic*.

5) Prin analogie, s-a creat sensul „coș de sobă țărănească ce se termină în pod, numit și *ursoaică*”.

Se vede că autorii **DA** au adunat o mare bogăție de informații în prezentarea acestui cuvânt cu numeroasele lui semnificații.

Preluând aceste informații, autorii **MDA** le simplifică prea mult sau nu acordă atenție unor indicații din **DA**. La sensul „cerdac”, nu se precizează că este folosit impropriu; la sensul „coș la sobă” nu se precizează că este vorba de coșul numit și *ursoaică*. Sensul „șură mare”, preluat din „Șezătoarea”, este analogic, chiar dacă *șură* are pe alocuri și sensul „strungă”.

Pe baza informațiilor din lucrări consultate, dar și din anchetele noastre sau ale unor absolvenți ai Facultății de Filologie din Iași, vom face o grupare mai amănunțită a sensurilor, față de **DA**, dar mai organizată față de **MDA**, întrucât pentru acest dicționar nu s-au făcut anchete noi, iar cele de după 1934 (anul apariției **DA**, litera C) nu au fost valorificate.

1. Colibă mică sau doar un simplu acoperiș înclinat în care păcurariul și mulgașul sunt scutiți de ploaie și de vânturi ori de soare; colibă în care „se scutește de ploaie păcurariul și mulgașul”

(Morariu, *Viața*, 114, nota 1); „mic acoperiș înclinat servind ca adăpost pentru ciobanii” (Vuia, II, 275; vezi și planșele XXXVI B, XXXVII A și fig. 94, p. 291); în N-V Moldovei, este „adăpostul ciobanului” (idem, II, 290). Cu sensul mai general, în Jeud și pe Budescu Mare: „acoperiș ridicat pe patru furci” (idem, II, 256).

2. Acest acoperiș este, de fapt, și acoperișul locului unde ciobanii/ mulgarii/ mulgașii mulg oile, loc numit *strungă*; „Comarnic s-a numit și acoperișul din fața strungii, deasupra locului unde ședeau ciobanii care mulgeau oile la stâna de pe Retezat, Parâng, Munții Călimani”; această construcție a existat și există și „la stâna bârsănească din Carpații Meridionali și Răsăriteni” (Vuia, II, 242, 245); în Câmpia Română se numește „acoperișul strungii” (idem; II, 234); „acoperiș, la locul de muls”, în Valea Argeșului (idem, II, 320). Și la ungurenii de pe Râul Doamnei este „acoperișul de la locul de muls” (idem, II, 319); în apropierea stânei se afla strunga, cu un comarnic deasupra celor trei scaune unde se mulgeau oile” (idem, II, 319); „O altă parte de perfecțiune este acoperirea acestei bariere cu o boltă numită în unele părți *comarnic* și servește contra ploilor și pentru a face umbră mulgătorilor, în zilele calde de vară” și este „acoperit numai deasupra” (Giuglea, *Cuvinte*, 46). În Piua Pietrei [*Petrei*, I. P. –S] ciobanii mulgeau la adăpostul comarnicului” (Vuia, II, 218). George Pitiș spunea „Comarnic, acoperit, unde mulge, pe jos cu podele cam înclinate, ca să nu poată oaia trage” (p. 167), și revine cu informația potrivit căreia comarnicul este „cu acoperiș” (p. 183). Aceeași informație o avem și din mărginimea Sibiului: „acoperiș care-i scutea pe mulgători de ploaie” (N. Dragomir, în **LIGC**, II, 205); în Râmnicu Sărat este, de asemenea locul acoperit unde stau ciobanii la muls (Stoian, *Păstoritul*, 48). Același autor, în lucrarea citată spune că „La stânga și în fața stânei se înalță *comarnicu*, făcut ca și stâna din furci, lunguri și curmezișuri, cu deosebire că laturile (afară de cel dinspre nord) sânt descoperite. Acoperișul comarnicului poate să fie făcut cu o scurgere [...]. În fundul comarnicului se află spătarul, de care se reazemă ciobanii în timpul mulsului, iar sub spătar se află mulgătorile. [...] Comarnicul servește pentru adăpostirea de vânt, ploaie și soare a ciobanilor în

timpul mulsului” (p. 47-48). În Jina, *comarnic* este „numai acoperișul ușilor de la strungă” (BSRG, 1932, p. 262). Comarnic este „un acoperiș care să ferească pe mulgari de ploaie sau de soarele prea arzător”, pe Valea Bistriței (*Broșteni*, p. 17), „acoperișul de la strungă” (*Humulești*); comarnicul „servește pentru adăpostirea de vânt, ploaie și soare a ciobanilor în timpul mulsului. Acoperișul comarnicului poate să fie făcut cu o scurgere sau două. În fundul comarnicului se află *spătaru*, iar sub *spătar* se află *strunga* cu *cotaru*, partea de dinainte a acesteia, loc pe unde ies oile la muls” (*Murgeni*, 16). Și în Vrancea, *comarnic* este „locul unde ciobanii mulg oile” (Vuia, II, 194). Pe muntele Bostan, aproape de Bacău, este, de asemenea, „locul (acoperit) unde se mulg oile” (idem, II, 196). În Nereju (Vrancea), „Comarnicul, adică adăpostul în care se mulg oile, e făcut dintr-un acoperiș [...]. E podit cu scânduri înclinate spre scaunul mulgarului” (Herseni, *Probleme*, 82). Am putea adăuga și alte informații din care reiese că *un comarnic este un acoperiș, un loc acoperit* unde sunt mulse oile.

3. Comarnic este „locul unde se pun troacele cu lapte la stână și care se numește și celar” (Frâncu-Candrea, *Românii*, 99). Comarnicul, în S-E Munților Apuseni, „e o mică scară așezată orizontal sprijinită pe patru furcele fixate în pământ, la circa 1 m înălțime, ale cărei bare transversale susțin troacele ovale cu o capacitate de 10-15 litri” (Butură, 114).

4. Ov. Densusianu, în *Gaiul*, 314, scrie: „locul de la stână unde se așază cașul ca sa se scurgă; sânt patru stâlpi, patru furci legate între ele și deasupra se pun niște crengi; cașul se așază pe aceste crengi”. Pe Retezat și Parâng, comarnicul este partea stânei cu streășina ieșită în afară, care se află în fața intrării sau pe altă latură a stânei și avea rostul, pe de o parte, să apere intrarea de ploi, iar pe de alta, să servească drept încăpere pentru păstrarea cașului” (Vuia, II, 240); „*Comarnicul*, ridicat pe patru stâlpi și cu acoperiș pentru păstrarea cașului” (în Maramureș) (idem, II, 255); în Valea Jiului comarnicul este locul de uscat cași, sub streășina prelungită a stânii sau în interiorul stânii, sub forma a două bârne despicate, așezate cu fața netedă în sus” (idem, II, 278). În unele locuri, *comarnicul* este o

anexă a stânii și în el se păstrează cașul” (Morariu, *Viața*, 114, nota 1). În Pădureni, comarnicul este pentru uscat cașul (Vuia, II, 223); „...servește pentru uscarea cașului și se află chiar în fața colibeii” (Morariu, *Viața*, 164). Este cămara în care se ține brânza (pe Rarău); „colibă aparte în care se păstrează brânza la stânile din Maramureș, acoperită cu coajă de brad” (Morariu, *Oieritul evreilor maramureșeni*, în LIGC, IV, 194).

5. În Ținutul Pădurenilor și în Poiana Ruscăi, și comarnicul, pe care se zvântau cașii, este transportabil, ca stâna să gunoiască locul (Vuia, II, 182).

6. „Podul sau polița unde se pune cașul la scurs” (Dan, 190); o poliță pe care se păstrează cașul (Conea, *Clopotiva*, I, 73); polița pe care se pune cașul” în N-V Moldovei (Vuia, II, 195, 295); în Părăginosul este numai o scândură, o poliță (Conea, *Clopotiva*, I, 194); „polița largă, pe 4 pari, pe care se păstrează cașul”, în Pădureni - Hunedoara (Vuia, II, 223-224); polițele din stână în care se păstrează cașul, la țărâni din bazinul Hațegului și valea Streiului (Vuia, II, 449); *comarnice* sunt „polițele pentru caș în stânele mărginenilor din Țara Hațegului (idem, II, 285). R. Vuia ne spune că „la strungile pădurenilor lipsea acel acoperiș de deasupra locului de muls numit comarnic”. Aici *comarnic* era „polița ridicată pe patru pari în apropierea stânăi, și pe care se păstra cașul și se usca” (II, 223-224).

7. „Leasă pe care se pune cașul la uscat/ la zvântat/ la copt/ la dospit”, sinonim cu *poliță*, *pat*, *gratie* (Iordache, *Ocupații*, II, 106); leasă (de nuiete) pe care se usucă, se scurge, se coace cașul. Sinonim cu *poliță* (când e poliță), cu *comarnic* (acesta în sudul Transilvaniei și în nordul Moldovei) (*ibidem*, 78). În Bucovina am înregistrat și *leasă* sau *comarnic*, termenii fiind sinonimi.

8. La stâna cu *celar*, *comarnicul* este „un fel de etajeră” pe care se țin unele lucruri (Iordache, *Ocupații*, II, 86).

9. Vuia, II, 245, scrie că la secui *komirnyék* este „acoperișul locului unde stau ciobanii la muls” și „adăpostul în care doarme ciobanul lângă strungă”.

10. În zona Câmpulungului Moldovenesc, *comarnic* are și sensul „afumătoare” (Sfarghiu, 51).

Din toate informațiile prezentate de noi, ca și din cele prezentate în **DA** se vede ca pretutindeni comarnicul are rostul de a acoperi, de a apăra de ploaie, de soare, de vânt, sinonim fiind în primul rând cu *strungă*, ceea ce am arătat la locul potrivit (vezi vol. I, 300). Este, așadar, un acoperiș înclinat în două ape, acoperiș de la locul de muls, acoperișul din fața strungii sau acoperișul strungii, boltă numită comarnic, acoperișul ușilor de la strungă. Reluăm două informații prezentate mai sus: „la strungile pădurenilor lipsea acel acoperiș de deasupra locului de muls numit *comarnic*” și *comarnic*, la secui, este „acoperișul locului unde stau ciobanii la muls” (Vuia, II, 223, 245).

Cea mai interesantă și, am zice, spectaculoasă parte a acestui capitol este aceea privitoare la originea termenului păstoresc *comarnic*.

Dicționarele și autorii unor lucrări de etimologie susțin că termenul *comarnic* este slav, mai sigur sud-slav, întrucât se găsește la bulgari și la sârbi cu sensuri apropiate sau identice. Chiar Philippide scrie: „e sârbul *komarnik*”, „bulgar *komarnik*”, cabane, hutte d'un berger”, din v. bg. *komaĭ*, *comarŭ* (în **OR**, I, 728). Ov. Densusianu, în *Aspecte*, I, 112-113, spune că numai în bulgară se întâlnește un cuvânt asemănător celui românesc. În slavă este *komornikъ*, derivat din *komora* (<lat. *camera*) pătruns în slava comună. Din *komora* avem rom. *comoară*. Autorii **DA** scriu: „Din bulg. *komarnik* 'cabane, chalet' (cf. sârb. *komarnjak* 'colibă ciobănească', slov. *komarnica*, idem)”.

„La slavii din sud, cuvântul e un derivat din *kamara* (*komara*, *kamora*, *komora*), care e un împrumut din latinește (*camera*, cf. BERNEKER, **SL. WB.**, 556), încât e posibil ca vechii păstori români să fi fost cei ce au dat cuvântul slavilor de sud, pentru ca mai târziu să-l primească îndărăt de la ei (cf. Giuglea, *Dacoromania*, II, 332). Rutenescul *komarnyk* e împrumutat mai recent din românește”, G. Giuglea, în **DR**, II, 332 și în *Cuvinte*, 46, propune și o altă ipoteză: „Comarnic se poate explica și după regulile fonetice românești. Din

un *camara* + suf. *-nic* slav, dar productiv și la noi, merge ușor un **cāmarnic* (cu *a > o*, sub influența labialei)”.

Unele localități și unii munți poartă numele *Comarnic* (vezi GR, II, 575 ș. Urm.; Drăganu, *România*, 102-103; DRH B, II, 502).

Pentru prezența acestui termen în limbile vecine, vezi Vuia, *Tipuri de păstorit*, 56-57, nota 35; Vuia, II, 245; Vrabie, *Elemente*, II, SCL, 1976, n. 3, p. 284-285.

În lămrirea origini termenului *comarnic*, noi avem, alte date și alt punct de vedere.

În **DA**, cuvântul *coamă* este prezentat pe un spațiu apreciabil având patru sensuri principale.

1) „Părul des, stufos și mai lung decât părul corpului, de pe ceafa, greabănul sau de pe întreaga spinare a unor animale ca leul, calul, porcul și unele specii de câini. „Extrem de numeroase... [sunt] atributele cu care se exprimă diferitele forme și aspecte ale coamei: ...aleasă, bogată, borzoșă, buhoasă, câlțaiată, ciumpavă, ciupită, ciuntită, costrușită, creață, deasă, despărțită, flocoasă, frumoasă, groasă, hâdă, îmfoiată, înțepoșată, înspicată, lată, lăută, linsă, lucie, lomboșă, lungă, măiastră, mătăsoasă, mare, mică, mocănească, neagră, netedă, pârlă, păștită, păroasă, periată, pieptănată, pletoasă, rară, rățoiată, răsfirată, rătundă, rătunzită, retezată, roasă, rotată, sbârlită” etc. Dintre numeroasele citate, reținem doar unu: *Mai stai, murgule, legat,... Să bei apa muntelui... Ca să-ți crească coama naltă, Coamă naltă și învoaltă* (Teodorescu). Unele plante au în denumirea lor cuvântul *coamă*: *coama calului, coama porcului, coamă-de-mare*; 2) „Părul capului omenesc”; „frunzișul des din vârful arborilor, pădure de pe coastele și vârful munților”; „mănunchiul des al razelor solare, coada unei comete”; 3) „Muche orizontală, rezultată din intersecția a două planuri; spec. culme prelungită de deal (cf. creastă, sprânceană, obcină); muchea de deasupra, orizontală, a unui zid; linia formată de cele două planuri înclinate ale unui coperiș (cf. șaua casei); lemnul orizontal în care sunt înțepeniți căpriorii acoperișului, laț, slimă, coroană; vârful (cu spicele ale) unui stog; vâlul de pământ aruncat deasupra șanțului”. Aici se amintește *coamna munților*. Reținem un context din Pamfile,

Ind. casn., 422: Prin unele părți, *samarul* mai poartă numele de *laț*, *leaț*, *coamă*, *culme*, *samară*, *slemnea*, *slimă*, *comană* sau *coroană*”. Sânt și alte informații, sub acest sens, pe care nu le mai reținem; 4) „*Coama apei* = cursul, firul apei”, adică „linia mediană a unui râu”.

Coamă are o seamă de derivate: *comiță*, *comușoară*, *comăt*, -ă, *comós*, -oasă, *comár* „curelele care vin pe coama calului, când se înhamă, ceafa căpețelei”, dar aici trebuie adăugate și sensurile prezentate de noi (mai jos; *comană* „coama casei”, dar și sinonim al lui *samar*; *comarac* este variantă a lui *comanac*.

Aromânii au *coamă*, pl. *coame*: *coama a calui* (=coama calului), sinonim cu *grivă*, *hióte*. În greacă este *kóme*. La meglenoromâni, *coamă* este părul de la coada calului” ; „arcuș la vioară”. Cuvântul este o „moștenire din lat. *coma*.

*

Acest cuvânt are o mare prezență în toponimia românească, fără exemple în *Toponimia* de Iorgu Iordan. În Banat găsim *Coama* „șea de deal” în Gârliște și un „șes arabil și pășune” în Glimboca, jud. Caraș-Severin (DTB, II, 89). În DTRO, 2, 152, găsim următoarele nume de locuri: *Coama*, deal în Groștea, jud. Gorj; explicat prin *coamă* „culme, creastă, muche”; *Coama Arcanului*, coamă de munte în Runcu, jud. Gorj; *Coama Iepii*, pădure în Firijba, jud. Vâlcea; *Coama Strungilor*, deal în Urdari, jud. Gorj; *Coamele*, munte în Runcu, jud. Gorj. Se înțelege că numărul exemplelor s-ar putea înmulți.

Marea prezență a cuvântului în dialectele limbii române poate duce la concluzia că așa-numita „temă obscură **COMA**”, cu sensul „coamă”, poate fi o moștenire traco-dacă încă necunoscută, pe care o vor putea documenta antroponimia și toponimia.

Sensurile lui „coamă”, au putut ușura și chiar au condiționat apariția derivatului *comar*, cuvânt inclus în DA, în familia lui *coamă*. *Comar* are, cum am arătat, sensul „curelele care vin pe coama calului când se înhamă, ceafa, căpețelei”, după Damé, 50. Autorii MDA preiau cuvântul, dar îi dau sensul „ham”, ceea ce nu corespunde cu realitatea și cu informația din scrierea lui Damé. Dar *comar* are și alte sensuri. Astfel, în *Glosar Olt.*, 25, este înregistrat cu înțelesul

„lemn pe care se reazemă vârfurile căpriorilor (la casă)”. Dorina Bărbuț, în *Dicționar*, 59, înregistrează același sens: „lemn pe care se sprijină căpriorii unui acoperiș, la culmea acestuia”. În Bucovina, la Câmpulung, *comar* înseamnă „coamă (de țiglă)” Sfarighiu, 51, deci tot în legătură cu acoperișul și anume cu partea de sus a acestuia, unde se reazemă căpriorii pe un lemn lung așezat orizontal. Din **DTRO**, 2, 176, am reținut următoarele informații: *Comar* este nume de moșie și ar veni de la un nume de persoană *Comaru*, de unde și *Comărești*. În anchetele pentru **DEL**R am înregistrat la Hățăgel, c. Densuș Hd., cuvântul *comar* „partea mai ridicată a unei bucăți de teren arabil (atunci, când, arătura s-a început de la margine)”. Cu același sens, a fost notat cuvântul *comarnă* în Frasin - Db. Nu este greu de admis că de la *comar*, cu sensurile prezentate, dar și de la un sens neatestat, „acoperiș”, sau „coama acoperișului”, s-a putut ajunge la sensul „acoperiș care îi scutește pe ciobani de ploaie, soare și vânt, când mulg oile sau când le păzesc”. În acest caz, putem spune că de la *comar*, cu suf. *-nic*, sau de la *comarnă* cu suf. *-ic*, s-a realizat derivatul *comarnic*, împrumutat din română în bulgară și sârbă. Sensurile din ungurește (Márton, 212) au fost împrumutate mai târziu, așa cum au fost împrumutate și cele din ruteană.

Comarnic „E un termen ciobănesc foarte frecvent în toponimia noastră pastorală, cu divese accepțiuni” (Conea, *Clopotiva*, I, 85, nota 5). Este munte în plaiul Arefu (Constantinescu-Mircești, *Păstoritul*, 88); munte în Bucovina (Ionescu, *Dicț. Bucov.*, 70); *Comarnic* (vezi **MDGR**, II, 575); *Comarnic* (Dunăre, *Civilizația*, 120); *Comarnic* (în Runc) și *Comarnicele* (în Telciu, Giuglea, *Cuvinte*, 335); *Dealul Comarnicelor*, în Zagra-Năsăud (Giuglea, *Cuvinte*, 336) și *Dosul Comarniceilor* (în Parva, idem, *ibidem*, 336); *Valea Comarnicelor*, în Cuhea (Papahagi, *Graiul*, 208) și în M. Apuseni (**GS**, III, 66); *Valea Comarnicului* este un curs de apă în Corbu, jud. Harghita și tot aici *Comarnicu*, munte, și *Camărnicuț* (**ALRR**. Trans. Date, 79, 80); *Dealul Comarnic* în Tazlău (Mătasă, 62). Sunt și alte nume topice *Comarnic* (vezi **MDGR**, **DTRO**, 2 etc.). *Comărnicele*, este un nume de munte în Munții Orăștiei (Apolzan, *Carpații*, 55). Un joc popular se numește *Comarnicul*

(Varone, 45). Numele are vechi atestări. Astfel, *Comarnicele* (Comarnicul), munte în Vâlcea (1501), *Comarnicul*, munte în jud. Prahova (1510). Vezi și **DEBS**, 51 Mihăilă, *Dicționar*, 89; Drăganu, *Românii*, index, 647). De la români, cuvântul a trecut în limbile vecine și ca nume topic (Drăganu, *op. cit.*, 396-397).

La 1490, a fost menționat, lângă Iași, satul *Comarna*, care era și braniște (**DRH.A**, III, doc. 75, și la 1503, doc. 285). Despre substantivul comun *comarnă*, Philippide, în **OR**, I, 728, scria: „*Comarna*, care azi nu mai există ca nume comun, e probabil = comarnic”. Reamintim că subst. comun *comarnă* este atestat în Dâmbovița, și reprezintă un sinonim al lui *comar* (vezi mai sus), așadar cuvântul mai există, astăzi, insular.

În prima jumătate a sec. al XIX-lea, un *Chiril Comarnischi* avea parte în moșia Blândești, ținutul Botoșani (*Notiții statistice*, în „Buciumul român”, I, 1875, p. 285, s. v. Blândeștii).

La 1438 se menționează numele de persoană *Comarici*, derivat de la *Comaru* cu suf. *-ici*, stăpân al satelor Jidești și Averești (**DRH.A**, I, doc. 179, p. 253; Gonța, *Persoane*, 116). Se face trimitere la *Camărici* și *Cămarici*, dar găsim și numele în forma *Camarici*, menționat la 1558, 1587, „probabil același cu *Camarin*”, menționat la 1479 (Gonța, *ibidem*, 91). Numele de persoană *Cămărici* a fost” menționat la 1606. Un nume de sat *Comarețu*, lângă com. Predești, jud. Dolj, numit și *Comărețiu* se explică în **DTRO**, 2, 176, prin numele de persoană *Comarete* (> *Comareti* > *Comarețu*).

Tot la 1438 (**DRH.A**, I, doc. 186, p. 253) a fost menționată siliștea *Comareva*, probabil pe lângă Corod (v. și p. 448). Acest nume a fost slavizat în cancelaria domnească, el în realitate, fiind probabil fem. lui *Comarău*, derivat al lui *Comar(u)*, nume de persoană, cu suf. *-ău*. Din neamul lui *Comarău* era *Comarici*, boier.

Sinonimele lui *comarnic* sânt: *cerdac*, *cămară*, *celar*, *cerdac*, *cobăr*, *coliba strungii*, *coșar*, *cotar*, *coteț*, *foișor*, *geandar*, *leasă*, *pat/pătul/pătula*, *pod*, *poliță*, *spătar*, *șatră*, *șofru/șoapă*, *șură*; *ar. gătru* (*DDA*, 587).

O varianta a lui *comárnic* este *comanic*, întâlnită într-un singur text folcloric citat în **DA**: *Și, ca frate, că ți-oi da/O mioară d-o*

căldare,/Brânză dulce din sădila/Cașcaval din comanic,/Cum stă bine la voinic (Tocilescu, *Materialuri*, 116; în ediția Datcu, vol. I, p. 280). În **MDA**, *comanic* este prezentat ca având etimologie necunoscută, probabil cu sensul „comarnic”. Această variantă s-a putut ivi acolo unde cuvântul *comarnic* este puțin cunoscut. Aici accentul pe *í*, *comaníć*, este greșit (vezi și **MDA**). Singurul exemplu din Tocilescu este dintr-o baladă unde cuvântul rimează cu voinic. Accentul corect este pe *a*, *comárníc*. Așa și în următorul context, *Toată vara-n comarnic Șohan nu lucră nimic* (Papahagi, *Graiul*, 57), comarnic are accentul pe *i*, fiind în rimă cu *nimic*. Este de reținut că la aromânii din Gramoste este un sat numit *Comanic*, menționat de I. Nenițescu, 27, dar lipsește din lucrarea lui Capidan, *Toponymie*.

Și Nijloveanu, 465, are un text folcloric în care apare cuvântul *comanic*: *Brânză dulce din comanic*, explicat greșit în *Glosar*, 814, prin „sedila”. Cu *r* înlocuit prin *l*, găsim cuvântul în versul: *Unt dulce comalmic*, sau deformat în *comabrici*: *Unt dulce din comabrici*, ambele versuri dintr-o varianta a baladei Costea (în vol. *Cântecele și poveștile Oltului*, 27, 29). Probabil *comabrici* se explică prin *comarici*, cu un *b* epentetic.

În **DOR**, 271, se înregistrează numele *Coma*, *Coma Auraru*, *Comcea*, *Comin*, *Comino* [=Cominu], *Comoe* [Comoaia!]. Apoi *Comasca*, braț al Dunării la Giurgiu, despre care autorul scrie: „ar putea explica tt. [=toponimele] *Gura Comășteni* și *Comoșteni*. Cu suf. -șă, *Comșa*, nume actual folosit în Ardeal și Muntenia, derivat de alții din *Coman*, fără a explica apocopa lui -an”. Aici trebuie să spunem că numele *Coma* se explică prin subst. *coamă*. Iorgu Iordan, în *Dicționar*, 142, înregistrează numele *Coamă*, pentru care trimite la o comparație cu numele topic *Coama Calului*. *Comasca* este femininul lui *Coma* cu suf. -asca, așa ca în *Popásca*. În *Comșa*, suf. -an a fost înlocuit cu -șă. *Comoșteni* este un plural al lui *Coma* cu suf. -oște, ca în *Popoște*, pl. *Popoșteni*. *Comășteni* este variantă a numelui *Comoșteni*.

De la subst. *comar* au fost derivate numele satului *Comărești*, al satului *Comarca* și numele de persoane *Comariciu* și *Comarița*, menționate în **DOR**, 247.

Se crede că de la cumani ne-a rămas numele de persoană (nume unic, dar și de familie) *Cóman*. În **DOR**, 247, totuși, autorul scrie: „accentul și vocala **o** în loc de **u** (căci poporul se numea *cuman*, -ia) ar sugera derivația numelui de persoană din tema obscură **COMA**”. Sânt prezentate numele *Coman*, -a (fem.), -i (sat); *Comănea* (top.), *Comănariul* (Ard.), care poate fi cu sens de apart[enență] loc[ală]”. Cu suf. -aș, *Comănaș*, apoi nume formate cu suf. -ca, -cea, -eciu (ca în *Comăneciu*), -iciu (*Comăniciu*), *Comănel*, *Comeanel*, *Comăniță*, *Comănoiu*. Se precizează că „Toponimul *Vadul Cumanilor* n-are raport cu antroponimele”.

N. A. Constantinescu are dreptate: prin „tema obscură **COMA**” se poate explica numele *Coman*. Dar noi am arătat că această temă este variantă a rom. *coamă*, extrasă din nume precum *Coman* etc. Și adăugăm acum, din derivate ale lui *coamă*: *comiță*, *comușoară*, *comat*, -ă, *încomat*, *comos*, -oasă, *comar*, *comană* „coama casei”, *comarac* (var. a lui *comanac*). Reținem că apelativul *comán* (în munții Sucevei) are sensul „drac” și, prin ext., „om asemănător cu dracul de urât ce-i” (**DA**).

În Moldova, numele de persoană *Coman* apare mai întâi într-un document de la 1398 (**DRH. A, I**, doc. 6, p. 7-8), numindu-se astfel un boier hotarnic „de pinprejur”, deci vecin, care participă la delimitarea unei proprietăți, reamintit în anul 1404, împreună cu proprietatea sa numită *Comana* (*ibidem*, doc. 19, p. 27). Cu un an înainte, în 1403, este amintit satul *Comanăuți*, „pe pâraul Crasna, care este la Cobâle”, în ținutul Neamțului, azi dispărut (*ibidem*, doc. 18, p. 26).

La 1448 este menționată *seliștea Comăreștilor* în gura Cneajei, jud. Galați (*ibidem*, doc. 280, p. 398), nume amintit la 1459 (*ibidem*, II, doc. 87, p. 125). În sec. al XV-lea și al XVI-lea, numele *Coman*, unic sau și de familie, are o frecvență destul de mare în documentele moldovenești (vezi **DRH. A, I, II, III**; vezi Gonța, *Persoane*, 116). O mare prezență are numele *Coman* și în Țara Românească, întâlnit și în numeroase nume topice. Vezi și **DTRO, 2** și urm.

Christian Ionescu, în *Enciclopedie*, 88-89, spune că migratorii cumani s-au așezat la noi după anul 1223, „când o parte dintre ei s-au

așezat în Câmpia Dunării și Ungaria”, dar, precizăm noi, în Moldova s-au așezat cu mult înainte. Cu toate acestea, cumanii, fiind nomazi, fără așezări stabile, nu au lăsat urme importante în limba română. Probabil *Caracal*, *Teleorman*, *Vadul Cumanilor*. Mai departe, Chr. Ionescu arată că este greu de găsit urme cumane în antroponimia noastră. „În primul rând, numele acestei populații este în limba română un neologism de origine savantă; în al doilea rând, și de o mare importanță, este faptul că numele pers. *Comán* se deosebește de numele populației *cumán* prin poziția accentului”. Numele are vechi atestări, iar la sârbi și croați numele *Koman* este atestat în sec. al XII-lea. Autorul încheie însemnările despre acest antroponim spunând că „numele personal *Coman* a fost apropiat de *Coma*, *Comcea*, *Comșa*, derivate dintr-o temă antroponimică *Com-*, despre care afirmații sigure nu se pot face (s-a sugerat legătura cu lat. *Comatus* și gr. *Komaïos*, din *coma* „coamă” sau *Cosma*). Amintirea cumanelor ar putea fi păstrată doar în toponimie (*Comana*)”.

Mai amintim că un oronim cunoscut în apropierea lacului Scutari este *Kom* (Dragomir, 36, 177), *Komani* este o regiune în Muntenegru (idem, 60), *Komarani* este o localitate în zona Ragusa (idem, 133), iar *Komarnica* este un curs de apă (idem, 62). Poate că ar trebui amintite și numele topice *Komin*, câmp, deal și izvor, și *Komini*, coastă (idem, 66).

În *Dicționar*, 142, Iorgu Iordan scrie că n.f. *Coman(u)* se explică prin cuvântul *cuman* „numele unei populații turco-altaice, care a trăit prin părțile noastre”, și trimite la comparație cu top. *Comani*, *Comanul*, *coman* „dracul”, bg. *koman*. *Comana* este fem. al lui *Coman* și îl compară cu numele top. *Comana*. Numele *Comanic* este explicat prin *Coman*, cu suf. dim. *-ic*. Mai sunt prezentate n. fam. *Comaniciu* (același cu *Comănicu*), *Comaniuc* cu suf. ucr. *-iuk*. Explicație greșită prezintă Iordan și pentru numele *Comarnescu*: acesta ar fi ucr. *Komarnja* - „colectiv de la *komar* „țânțar”, comparat cu numele top. *Comarna*. „Ar putea fi și 'românizarea' numelui următor (cu înlocuirea sufixului *-schi* prin *-escu*, iar numele următor este *Comarnischi*, care se explică prin pol. *Komarnitski* sau (și) bg. *Komarnitski*”. La *Comarciuc* nu se prezintă nici o explicație, deși

este clar că la numele românesc *Comar/Comaru* a fost adăugat, ca în foarte multe cazuri în Bucovina, sufixul ucr. *-ciuc*. *Comă* este, după Iordan bg. *Koma*, femininul lui *Komo*, și nu românesc. Mai sus am vorbit despre acest nume, care este un împrumut românesc în bulgară.

*

O discuție aparte comportă subst. *comanac/comănac*, cu o prezentare amplă în **DA**, unde i se consemnează sensurile: 1) „(folosit mai ales în Moldova în alte părți a dispărut sau este învechit) acoperământ de cap la bărbați, în unele părți împletit cu andreaua, din canură sau din pănură de suman, negru sau „lăiu”, un fel de cușmă din suman negru, răsfântă în sus la partea de jos, un fel de căciulă sau clabă rotundă, purtată mai ales de ciobani, mai demult și de haiduci (era de culoare verde), de diferiți slujbași, de darabani, de boieri și chiar de domn” ; 2) „acoperământ de cap de păslă (de obicei de culoare brună), fără streășină, al călugărilor și călugărițelor, pentru uzul zilnic; este mai scund decât culionul (care se poartă la slujbă) și decât caucul și potcapul”; 3) „capac de căldare”; 4) „bucată de lemn tăiată verde, ramură de copac curățită de crăci și frunze”; 5) „crucea vâslei, mâner de lemn transversal la capătul vâslei”. Are mai multe variante, între care *comăiác* și *cumarác*. În unele locuri comănac este „pălărie de paie, cu bordure late; o poartă mai ales femeile” (**GS**, VI, 235).

*

Autorii **DA** au constatat că acest cuvânt se întâlnește la istororomâni în formele *coromac* și *cumarac* „pălărie”. Scriban l-a pus în legătură cu sb. *Kalamank* „scufie care se pune pe capul copiilor nou născuți” (ceh. *Kalaman*, „un fel de postav de lână”, rus. *kalamanjonok* „șesătură netedă de cânepă sau de in”, pol. *kalamanjka* „un fel de postav de lână”, după Bermeker) și „e același cuvânt ca m. -lat. *calamancum*, *calamaucum* „căiță”. „Avem a face cu un cuvânt, după toată probabilitatea, de origine orientală [...] despre care nu putem ști pe ce cale și în ce timp a pătruns la noi”. Considerațiile care urmează **DA** reprezintă numai presupuneri, din care cauză nu le reținem.

Autorii **MDA** prezintă explicația prin sb. *kalamank* drept etimologie sigură, ceea ce ne surprinde. Tot ca împrumut slav îl consideră și autorii **SDE**, care trimit la o comparație cu scr. *kalamank* „scufie pentru copii mici”.

Această explicație forțază lucrurile, încercându-se impunerea unei etimologii false.

Noi admitem părerea Zamfirei Mihail, *Terminologia*, 140, anume că etimologia lui *comănac* este necunoscută. De la această constatare trebuie să plece orice nouă încercare de a-i explica originea.

Dacă avem în vedere primele sensuri ale lui *comănac*, așa cum sânt prezentate în **DA**, constatăm că el denumește obiecte de acoperit capul, făcute de obicei din postav. Prin extensiune, se explică și celelalte sensuri, pe care le socotim mai noi.

Am văzut că printre variantele cuvântului găsim *cumarac* și *comăiac* și că la istoromâni găsim *coromac* și *cumarac*, dar Traian Cantemir, *Texte*, 162, a înregistrat și *comarac*, și recunoaștem în *cumarac* o variantă a lui *comarac* cu închiderea lui **o** la **u**, iar în *coromac*, o variantă a lui *comarac* în care s-a petrecut metateza lui **r** / **m** (**comorac* > *coromac*), iar prezența celui de al doilea **o** se poate explica prin asimilarea lui **a** sub influența consoanei bilabiale **m**. Rezultă că forma *comarac*, este un derivat al lui *comar* cu suf. *-ac*, iar despre *comar* amintim că este prezent în dacoromână și că are mai multe sensuri. Reamintim, de asemenea, că și dacoromânii cunosc varianta *cumarac* pentru *comanac*. Goran Filipi, în **ALIR**, nr. 647, p. 307 a înregistrat *kumarak* „pălărie”.

*

Deducem din cele prezentate că pentru baza apelativelor *comarnic*, *comar*, *comarnă*, *comanic*, *coman*, *comănac* și a numelor proprii corespunzătoare stă subst. *coamă*, cu sensurile prezentate, din al cărui derivate s-a extras tema *com-*.

UN MONUMENT DIN SECOLUL al XVII-lea, DESTINAT COLECTIVITĂȚII ȘI LEGĂTURILE SATULUI SCHITU- GOLEȘTI CU FAMILIA GOLEȘTILOR

Dr. Donia Felicia Poștoacă, Câmpulung-Muscel

Drd. Maria Soare, Pitești

Moșia Grădiștea de Sus (pe teritoriul căreia se află monumentul de care este vorba - Schitul sau Biserica Golești) este menționată pentru prima dată în documentul dat de Radu Voievod (Radu de la Afumați), datat 25 iulie 1526.

Preotul I. Răuțescu, într-un articol referitor la schitul Golești, face referiri la această moșie¹, ca de altfel și la alte documente de sorginte domnească, din anii 1527, 1574, 1597, 1599, 1608, 1628, 1630, 1632 și 1640, publicate în volumele de documente ale Țării Românești.

În anul 1648, Grădiștea este vândută Mănăstirii Câmpulung de către Nan „postelnic ot Bărbătești”, însă „tot satul den câmp, den pădure, den apă cu munții, fără numai a 6-a parte n-am vândut, care o au dat totul sluger iar la sfânta mănăstire de pomană și am tocmnit za ughi 200 bani gata”². Această moșie este hotărnicită la 8 noiembrie 1700³ de către 6 boieri hotarnici, luați „den poruncă domnească de egumenul Inochenție de la Mănăstirea Aninoasa”⁴, fiind menționat și hotarul Grădiștea de Jos, dinspre hotarul Coteștilor de la Râul Câmpulung.

În acest loc, în anul 1676 episcopul Grigorie al Buzăului a ridicat o biserică de cărămidă, una dintre cele mai frumoase biserici

¹ I. Răuțescu, „Știri documentare privitoare la biserica din Schitu-Golești”, în *Glasul Bisericii* nr. 3-4 martie 1960, p. 864.

² Arhivele Naționale București, Mănăstirea Câmpulung, I/15, ms. 204, f. 11.

³ Ibidem, I/26, ms. 204, f. 17.

⁴ Ibidem.

din acea vreme din Muscel, pe urmele uneia mai vechi din lemn, care data din secolul al XVI-lea, pe care a închinat-o ca metoh mănăstirii Câmpulung.

În ceea ce privește vechea biserică din lemn, existentă în secolul al XVI-lea, Vasile Brătulescu¹ menționează în articolul său că s-a găsit un fragment dintr-o inscripție pe o piatră funerară [„...a răposat robul lui Dumnezeu Nicola, din anul 7083 (1575)”]² ce era așezată în vechea ctitorie.

La 1 iunie 1687, în catastiful de odoare al schitului Golești, erau înscrise, ca dăruite de Grigorie, episcop al Buzăului, ctitor al acestei biserici, următoarele (păstrăm modul original de exprimare):

- icoană ferecată de Moscu cu Tristițeli;
- cruce ferecată cu smalț poleită;
- cruce mai mică ferecată din argint, cu smalț poleită cu pietre;
- cruce de lemn mare, săpată, neferecată;
- icoană în chilie „Soborul îngerilor”;
- 2 candelă din argint poleite (brincăl);
- cădelniță din argint poleită;
- 2 linguri din argint;
- potir cositor cu zvesdă;
- cădelniță de alamă;
- căție de alamă;
- sfeșnic de alamă de la Veneția;
- două liturghii cu tipicul românesc, tiparnic una, alta slavonească scrisă cu mâna, legată cu aur cu chitoare de fier;
- două molitfetnice mari legate cu aur de la Kiev;
- o tipsioară de cositor în anafarnic;
- trei clopote;
- douăsprezece tipsii de aramă mari făcute la Belgrad;
- o tigaie de aramă;
- douăsprezece tipsii de aramă în țară făcute;

¹ V. Brătulescu, „Articole și studii”, *Glasul Bisericii*, nr 34, 1960, p. 256.

² D. Onciul, „Raport despre schitul Golești de lângă Câmpulung”, *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, nr.11 (1910), p. 191.

- patru tingiri cu capac cu flori turcești;
- trei tingiri cu capac făcute în țară;
- o tigaie de aramă;
- două tocure de taler zugrăvite;
- o căldare mare cu belciuge la toarte, de aramă;
- o căldare mare cu toartă tot de aramă;
- una căldare mai mare cu toartă de aramă;
- o căldare mai mică cu toarte de fier;
- pirostria, o pereche;
- două cântare, unul mai mare, unul mai mic;
- două perechi de fiare de plug;
- o sapă;
- un târnăcop;
- un topor;
- un vătra;
- un ghiu de roată;
- una lingură de roată;
- un sfredel mare;
- un spitec mic;
- o bardă;
- o teslă;
- o broască;
- un fier de vite¹.

Așezământul de închinare este transcris de către preotul I. Răuțescu integral, într-un articol din *Glasul Bisericii*. Ceea ce nu publică preotul, ci doar amintește în rezumat de existența lui, este hrisovul din 5 februarie 1690, prin care același Grigorie episcop de Buzău, scoate schitul Golești, ctitoria sa, de sub închinarea mănăstirii Câmpulung, „fiind căzut în lipsă și din cauza neîngrijirii din partea acestei mănăstiri”².

„...chiverniseala lor nu am aflat nici un temei și nici o căutare, ce mai mult scăzădenie și lipsă întru toate și sfânta biserică părăsită și

¹ Arhivele Naționale București, Mănăstirea Câmpulung, LXIII/62. Original.

² Ibidem, LXI/20. Copie.

mai mult închisă și toate zilele mele slăbite, din carele la mai multă grijă am căzut și la mai mare cheltuială decât întâiu, când era asupra mea.

Deci, văzând eu așa că s-au slăbit, încât fiind eu viu, am socotit dar, în urma mea cu cât mai mult să vor slăbi obcinele și tocmelile mele am lăsat asupra lor, ci dar iată că las acea închinăciune ce am făcut și o stricu. De acum să nu să ție în seamă și să fie necrezută, ci iar să fie supt grija și stăpânirea noastră cum și întâi să se caute de ceia ce vor rânduî de noi a fi ispravnici iar de către ei să fie în pace și nebântuit în veci.

Iar cine s-are ispiti a face preste cuvântul meu să fie supt blestem și neertat de mine în veci.

Februarie 5 dni, leat 7198 (1690).

Grigorie, episcop Buzăului.

Ștefan Piscupescu adeverez această copie scoasă după cartea strămoșului meu¹.

1694 (7202) aprilie 23.

Ieșirea schitului Golești de sub autoritatea mănăstirii Câmpulung, obligându-se să-i dea pe an câte taleri 20 în două rânduri.

Eu eromonah Vasile, egumen, împreună cu tot săborul sfintei mănăstiri ot Dolgopol (Câmpulung) făcut-am aciastă scrisoare a noastră ca să fie de mare credință și de mărturie sfântului și dumnezeescului schit din Golești care are hramul sfinților și luminaților părinți Vasile Velichi, Grigore Bogoslov, Ioan Zlataust, care din temelie iaște zidit de sfinția sa răposatul părinte chir Grigorie ce au fost episcop la Buzău și l-au închinat sfinții mănăstiri ca să caute și să păzească de sfânta mănăstire, precum scrie și cartea sfinții sale cea de închinăciune, întru care, lângă alte multe învățături ce scrie acolo, zice și aciasta: ca să caute una cu alta și când ar prisosi la una și ar lipsi la alta, să se ajute. Iar apoi, după vreme, pentru multele nevoile țării și întâmplări ale oștilor, au căzut

¹ Ibidem, LXIV/20. Copie.

amândao la slăbiciune și la lipsă și neputându-să să ție cu cea dintâiu și ca să nu piardă și noi să rămânem în blestem, am socotit cu tot săborul sfintei mănăstiri și cu ctitorii împreună de i-am făcut o ruptoare și șă ție ce va da mănăstirii ajutorui ca să fie pomana ctitorilor și am așăzat să se dea de ani câte taleri 20, la sfeti Giorghie i la sfeti Dimitrie 10, iar altă bănuială să nu mai aibă de către mânîstire, de nimic, nici de lucruri, nici de altele, făr decât numai să-și dea ruptoarea lor. Iar ei să aibă voe să-și caute moșioarăle și viile să le lucreze, și ce-ar afla venit pă iale să-și ia, să se ajutoreze casa. Și de către mănăstire să nu aibă nici o opreală că așa am așăzat și am legat cu tot săborul. Și alte tocmele, câte sunt scrise în cartea închinăciunii, toate să se ție și să să caute de schit.

Și pentru ca să să crează am întărit și cu pecetea sfintei mănăstiri.

Aprilie 23, 7202 (1694)

(pecetea mănăstirii Câmpulung)

Eromonah Vasile, egumen ot Dolgopol. Ioan proegumen ot Dolgopol. Eromonah Daniil. Popa Necula sin episcop. Theodosie proegumen ot Dolgopol. Eromonah Ioan dichiul. Ghenadie eromonah, Daniil eromonah.

Aciasta iaste copie din cuvânt în cuvânt asemenea după cel adevărat zăpis, iulie 15, 1786.

Sidis Grigorie¹.

¹ Ibidem, LX/73 și LXIII/64. Copii.

PĂSTORITUL – DE LA VATRA STÂNII LA CUPTORUL CU MICROUND

Prof. dr. Ioan Praoveanu, Brașov

Titulul comunicării, pe care am onoarea s-o prezint la această reuniune științifică, mi-a fost sugerat chiar de tematica sesiunii: „De la ulița satului, la scara blocului. Mutații sociologice și etnografice”, o formulare cum nu se poate mai sugestivă privind evoluția (mai curând involuția) culturii populare, de la structura tradițională până la interferența cu valorile (în multe cazuri cu nonvalorile) culturale moderne, moment care marchează disoluția și chiar dispariția multora dintre componentele modului de viață moștenit.

Am ales ca temă „Păstoritul la români” pentru că atât cercetarea istorică dar și cea etnografică sunt unanime în a aprecia că păstoritul, ca formă organizată de creștere a animalelor, a constituit baza economică pe care s-a structurat civilizația românească drept una dintre cele mai vechi și mai evoluat civilizații. Și aceasta fiind că păstoritul și, în general, creșterea animalelor a deținut ponderea în economia satului românesc, datorită importanței produselor animaliere în gospodăria țărănească, pentru asigurarea hranei și îmbrăcăminte, în transport, munci agricole și în fertilizarea solului cu îngrășăminte naturale. Creșterea animalelor a fost favorizată de condițiile natural-geografice existente: un relief variat, cu munți bogați în pășuni pentru perioada „văratului”, cu întinse suprafețe de pășuni și fânețe în zona submontană și colinară pentru asigurarea hranei pe timp de iarnă și cu o bogată vegetație de luncă și de baltă în zonele de câmpie din apropierea Dunării, care putea asigura iernatul a numeroase turme de vite aparținând celui mai evoluat tip de păstorit, transhumanța pastorală. Păstoritul a deținut ponderea în raportul cu agricultura datorită marii sale rentabilități, întrucât:

„vitele și mai ales oile erau căutate pe piața internațională, în timp ce cultivarea grânelor era redusă la nevoile consumului intern” (1) – după cum remarcă istoricul P.P. Panaitescu.

Se pune, firește, întrebarea: care ar fi argumentele pentru formularea: „de la vatra stânii la cuptorul cu microunde”? În primul rând, pentru că însăși tematica sesiunii științifice ne îndeamnă la o analiză din perspectivă diacronică a fenomenului etnografic, în cazul de față de la strămoșii noștri daci (dacă ar fi să extindem discuția, rădăcinile civilizației dacice se află în epoca neolitică) și până la începutul mileniului III, când tăvălugul globalizării duce la declinul culturii și civilizației tradiționale. În acest context, păstoritul ar putea fi ultimul bastion care, retras în munți ca odinioară strămoșii noștri în fața hoardelor migratoare, mai păstrează, încă, în mare parte, caracteristicile unei îndeletniciri rămase element fundamental al identității poporului român.

Ca elemente - simbol, care să marcheze cele două limite temporale între care încercăm să facem o analiză succintă a evoluției păstoritului la români, am ales *vatra stânii*, componentă a complexului pastoral, definită cu termeni moșteniți de la daci (vatră și stână) (2) și cuptorul cu microunde, o ustensilă modernă care și-a făcut loc în bucătăria începutului de mileniu III, chiar și pentru prepararea bulzului la microunde, a bulzului dacic, chinuit într-o unealtă ieșită din laboratorul globalizării.

Ca formă evoluată de creștere a animalelor (nu numai a oilor), păstoritul se desfășoară pe cicluri calendaristice – văratul și iernatul potrivit calendarului pastoral – și după anumite rânduieli privind organizarea stânei, angajarea păstorilor (ciobanilor), hrana și paza animalelor, repartizarea produselor lactate. Aceste rânduieli au la bază norme de „drept obișnuielnic” care reglementează raporturile dintre proprietarii vitelor și stăpânul de munte, dintre ciobani și stăpânul de munte, dar și credințele și riturile practicate pentru apărarea animalelor de forțele malefice care bântuie spațiul pastoral și pentru asigurarea manei vitelor.

Vom observa că, în satul tradițional, componentele culturii materiale s-au împletit cu cele ale culturii spirituale. Manifestările de

cultură spirituală sunt chemate să ajute la împlinirile pe toate planurile, apelând la nevăzutul benefic, încărcat de putere divină.

Am ales, ca spațiu de analiză a fenomenului etnografic studiat, culoarul Bran – Rucăr, unde viața pastorală a fost intensă și, totodată, fiind un spațiu de circulație peste coloana vertebrală a Carpaților, a venit în contact cu toate prefacerile economice și sociale de peste veacuri.

Rânduieile pastorale, așa cum au fost reconstituite pe baza izvoarelor istorice și lingvistice aduse în câmpul de cercetare etnografic, coboară în timp până în epoca dacică și se circumscriu dreptului obișnuielnic, nescris, românesc, aplicat de obștea sătească.

Cuvântul *rânduială* are pentru omul tradițional o accepțiune mult mai largă decât cea care privește propria gospodărie și viața în comunitatea sătească, și anume: „o ordonare a tot ce există și e legat de echilibru și armonie”, o rânduială cosmică la care omul tradițional participă, ceea ce „îl face să aibă o ierarhie bine stabilită a lucrurilor și a faptelor sale” (3). Ideea de ordine, exprimată prin cuvântul rânduială, are pentru omul tradițional trei componente: „o ordine a cosmosului, adică a lumii materiale, o ordine spirituală în interiorul căreia omul și divinitatea colaborează și o ordine socială” (4). Pentru omul tradițional - după cum constată Ernest Bernea- „natura în manifestările ei sezoniere, viața omului de la naștere la moarte, muncile și evenimentele de tot felul intră în ritmul cosmic” (5).

În abordarea tematicii ocupațiilor tradiționale – păstoritul fiind ocupația de bază la români – vom constata că pentru păstor, și în general pentru omul tradițional, natura este „o substanță vitală din care el se hrănește continuu” (6). De aceea, folosirea cu înțelepciune a resurselor pe care i le oferă natura face parte din rânduieile vieții lui. Numai ținând seama de traiul în armonie al omului cu natura poate fi înțeles păstoritul ca mod de viață la români.

Un capitol de mare importanță în ceea ce privește aplicarea dreptului obișnuielnic românesc în sistemul rânduieilor pastorale îl constituie obiceiurile juridice referitoare la proprietatea asupra animalelor, la organizarea stânii pe perioada văratului, la obligațiile reciproce proprietar-cioban, proprietar-stăpân de munte. În ceea ce

privește forma evoluată a păstoritului, cu iernatul în afara teritoriului deținut de obștea satului, vom observa că în acest caz, pe lângă aplicarea unor norme de drept obișnuielnic, intervine și legea scrisă.

Proprietatea asupra animalelor era atestată prin semne recunoscute și omologate de către conducerea obștei satești. Fiecare proprietar de oi avea semnul lui de proprietate pe care îl făcea la urechea oilor prin însemnarea cu foarfeca. Semnele de proprietate, la oile membrilor obștii satești care nu practicau transhumanța pastorală, sunt: pișcătura, furculița, șuiata, în timp ce „semnele mocănești”, ale „târlașilor”, erau: barbura, cioanta, reduceau, clinciul și peleșul, obținute prin eliminarea unei porțiuni din ureche, în față sau în spate, în diverse asocieri. Urechea, cu semnul de proprietate, constituia dovada pe care ciobanul trebuia s-o prezinte proprietarului atunci când oaia se prăpădea, mâncată de „dihănii” (animale sălbatice: lupi, urși) sau murea de vreo boală pentru care nu era leac.

Rânduilele care privesc organizarea stânei, la care vom face referire mai întâi, privesc perioada văratului pentru vitele membrilor obștii satului într-o primă fază din ciclul evolutiv. Prin luna februarie era ales de către obștea satului responsabilul stânei, numit „stăpânul de munte”, dintre ciobanii mai înstăriți din sat și care și-au făcut avere prin muncă cinstită. Dintre candidații care îndeplineau aceste criterii era ales cel care „dădea brânza a mai bună” (7) și avea grijă de vite în ceea ce privește hrana, sănătatea (ciobanii trebuiau să cunoască bolile vitelor și să le trateze potrivit „rețetelor” transmise din generați în generație) și paza de animalele sălbatice.

După ce era ales, stăpânul de munte „se învoia” cu proprietarii vitelor privind plata cheltuielilor pentru vărat (potrivit „obiceiului din bătrâni”, 1 kg de brânză pe cap de oaie și 5 kg pentru fiecare vită mare) și se stabilea modalitatea de repartiție a produsului, în forma arhaică „cu rândul” (fiecare proprietar mulgea vitele sale când îi venea rândul, prin tragere la sorți, închea laptele și lua brânza acasă). Pe la sfârșitul primei jumătăți a secolului XX, dezvoltarea economiei industriale și a celei comerciale în unele așezări urbane din Țara Bârsei și Câmpulung Muscel și, în acest context, a relațiilor

de tip capitalist, care folosesc ca mijloc de plată banul, se reflectă și în economia pastorală prin înlocuirea treptată a simbriei în natură a ciobanilor cu simbria în bani și trecerea treptată de la repartitia produsului „cu rândul”, la „înțelegerea” ca proprietarul să primească pentru o oaie cu lapte 4-5 kg de brânză și 1 kg de urdă pentru vârat și 9 kg de brânză de fiecare litru de lapte pe care o vacă l-a avut într-o zi la măsurătoarea de la jumătatea verii (14 iulie).

Dacă muntele nu era proprietatea obștii satului și era închiriat de la alți proprietari, „stăpânul de munte”, ales de obștea satului, trebuia să se „învoiască” cu proprietarul muntelui.

La câteva zile de la „învoiala” cu proprietarii vitelor, stăpânul de munte „tocmea” ciobanii (baci, mânzărari, văcari, sterpari, cârlănari și un mânător) fie numai pe perioada vâratului, fie „cu anul”, cu „simbria” în natură (oi, haine, brânză) și în „scuteala” de vârat (de plata pășunatului și a pazei) a vitelor, proprietatea ciobanilor. Baciul era „cheia stânii” și lua „băcia din zece una” din produsul care iese pe perioada vâratului, mânătorul (strungarul), care dădea oile „la ușă”, lua „băcia de la urdă” (8). Ceilalți ciobani erau plătiți după cinstea și hărnicia fiecăruia și după încrederea și responsabilitatea pe care o prezentau privind grija față de animale. Mocanii mari („târლაშii”), care aveau stâna numai cu vitele lor și practicau transhumanța pastorală, tocmeau ciobanii „cu anul” astfel: ciobanul mare (vătaful de cârd) primea pe an 12 oi, cojoc și opinci; ciobanul mijlocăș primea 5 oi, cojoc și opinci; ciobanul mic (bulitișul) primea 3-4 oi, cojoc și opinci. Băieții, după ce terminau școala, „atunci pe timpuri de 3 clase”, se „băgau” ciobani la târlași „pe oi” (9) (cu plata în oi), încât până la plecarea în armată reușeau să „prăsească” până la 200 de oi; la întoarcerea din armată intrau în rândul ciobanilor și parcurgeau toate treptele ierarhiei pastorale.

Viața pastorală este rânduită potrivit bioritmului naturii și face parte din ceea ce strămoșii numeau „mersul lumii”, prin lume înțelegând: omul, lumea animală și lumea vegetală. Totodată, omul tradițional trăia într-un spațiu sacralizat, într-o permanentă relație cu divinitatea. Ca urmare, în toate acțiunile sale își fixează termene calendaristice raportate la sărbătorile religioase. Astfel, cele două

anotimpuri ale anului pastoral (vara pastorală și iarna pastorală) sunt delimitate de două repere religioase: Sf. Gheorghe (23 aprilie), sfânt al primăverii și simbol al tinereții anului, și Sf. Dumitru, primul din seria sfinților bătrâni care simbolizează îmbătrânirea anului.

În culoarul Bran-Rucăr s-au practicat două tipuri de păstorit: păstoritul de pendulare cu vâratul în munte și iernatul în sat și păstoritul de transhumanță, cu vâratul în munți și iernatul în câmpie sau „în baltă”, practicat de către marii mocani, numiți „târლაși”. Celor două tipuri de păstorit le corespund două tipuri de stână: stâna de strânsură, care, de cele mai multe ori este stâna obștii satului și stâna „târლაșilor”.

Prima perioadă a ciclului pastoral, vâratul, este precedată de o etapă, variabilă ca timp, care începe cu desprimăvâratul, când vitele sunt scoase pe terenul de fânețe și pășune al satului și pasc fără restricții până la Sf. Gheorghe (23 aprilie). De la Sf. Gheorghe începe vâratul la stâna din munte.

Plecarea oilor la munte (în zonele din nordul Transilvaniei, numită „sâmbra oilor”) era fixată potrivit „calendarului pastoral” la Sf. Gheorghe (23 aprilie) după ce fiecare proprietar înțărca mieii pe care îi ținea „de prăsilă”. Oile erau strânse în gospodăria „stăpânului de munte”, ciobanii le luau în primire de la proprietarii lor, pe baza semnului de la urechi.

După ce le luau în primire, ciobanii alegeau oile în cârduri separate: mânzările (oile cu lapte), câte 300-350 la un cârd, erau luate în primire de la stăpânul de munte de către mânzărari (3 la un cârd, dintre care unul era vătaf de cârd), cârdul de sterpe, luate în primire de un sterpar și cârdul de cârlani (mieii), dat în grija cârlănarului. Înainte de a pleca din gospodăria stăpânului de munte, fiecare cârd de oi era însemnat cu o danga din metal având un „semn de cârd” (literă sau cifră) aplicat pe fiecare oaie. Pentru paza vitelor, stăpânul de munte trebuia să asigure ciobanilor câte doi-trei câini ciobănești de fiecare cârd, câini care au lătratul gros și care la urs latră mai prelung.

Plecarea din gospodăria stăpânului de munte avea loc a doua zi dis-de-dimineată. Cârdurile de oi erau duse, până la Sfinții Împărați

Constantin și Elena (21 mai), „în jos”, la câmpie, prin livezi sau la poalele pădurilor. Aici improvizează o stână unde baciul prelucrează laptele și în această perioadă face numai telemea de oaie.

La 21 mai, (în funcție de vreme, între 21 mai și 1 iunie) turmele de oi, la care se alăturau și vacile la stâna mixtă, așa cum o întâlnim în culoarul Bran-Rucăr, urcau la munte. Aici se organiza întreaga gospodărie pastorală (târla) potrivit rânduielilor stânei: se stabilea „umbletul” (terenul de pășunat) fiecărui cârd de oi (mânzări, sterpe și cârlani) și al cirezii de vaci (partea de munte cu iarba mai grasă era repartizată vitelor cu lapte, „umbletul” sterpelor era la vârful); se alegea locul pentru înnoptat și erau împărțite sarcinile fiecărui cioban (baci, mânzărari, sterpari, cârlănari, vâcari, mânători), legate de paza și pășunatul turmelor și de prelucrarea laptelui. Baciul prepara brânza și celelalte derivate ale laptelui, supraveghea munca celorlalți ciobani, le repartiza hrana (mămăligă urdă, jintiță, bulz, balmeș) și veghea permanent la respectarea rânduielilor stânei. Paza și mulsul oilor cu lapte (mânzărilor) reveneau mânzărilor care, la rândul lor, erau ierarhizați, cel mai cu experiență este vătaf, cunoaște locul, merge în fruntea cârdului, ferindu-l de locurile primejdioase; celălalt cioban rămâne în urma cârdului, are grijă să nu se rătăcească vreo oaie și trebuie să asculte de vătaf. Cireada de vaci este păzită de vâcar, care trebuie să participe, alături de baci și de mânzărari, atât la mulsul vacilor, cât și al oilor. Stâna mai are și un cioban, numit mânător în zonele Bran și Muscel, cel mai mic în ierarhia pastorală, de obicei un băiat de vârstă școlară, care are ca sarcină principală să dea oile „la ușă” (la strungă) în timpul mulsului, aduce apa la stână, taie lemne, îngrijește focul, spală gălețile de muls și ajută pe baci la prepararea brânzei. Mânătorul se inițiază astfel în ale ciobăniei, o ocupație în care trebuiau parcurse toate treptele ierarhiei și dobândirea cunoștințelor privind: locurile bune și locurile rele din munte, procedee și tratamente tradiționale ale animalelor, mersul vremii, comportamentul animalelor sălbatice care atacau turma și mijloacele de apărare. Sterparii și cârlănarii nu trag cu turmele lor la stână; au umbletul oilor separat la vârful, unde își fac bordeiul pentru înnoptat, își iau merindea de la stână o dată la două-trei zile (10).

Munca la stână începea spre dimineață, „când începea să cânte pasărea” (11) cu mulsul oilor care dura cca. două ore, după care erau mulse vacile. Ciobanii mâncau un bulz sau o cană de jintiță cu mămăligă și plecau cu oile „la porneală”, pe la marginea pădurii, la „conacul” de dimineață. Aveau grijă ca oile „să nu moțâie” (să nu stea în loc), pentru că „se stricau” la uger. Orientându-se după soare, în zilele cu cer senin, și după spațiul parcurs în cele cu cerul acoperit de nori, la amiază ciobanii duceau oile la muls. La conacul de după-amiază, mânăzările „umblă la gol” și când soarele mai este de o suliță pe cer, cârdul este adus la mulsul de seară, după care ciobanii mulg vacile și pleacă cu mânăzările „la însărat” prin „stăoini”, cu iarba grasă până spre miezul nopții, când se retrag în târlă. În timp ce oile se află „la însărat”, baciul prepară cașul pentru brânză.

Pentru paza turmelor de oi, ciobanii folosesc clopotele (banatele din tablă alămite sau acioi din bronz turnat, cumpărate de la Bazargic de către mocanii care practicau transhumanța), pentru ca „oile să se tragă” după cârd. Clopotele erau purtate de către „batali” (berbeci întorși) care conduc turma la pășune. De mare folos pentru paza oilor de „dihăanii” erau câinii ciobănești, cu lătratul gros, purtând ca semn distinctiv la gât un „jujeu” și un colțar.

Prelucrarea laptelui la stână prin tehnicile și cu întregul instrumentar tradițional (vatra liberă cu cujbă din fierbătoarea stânii, gălețile de muls, închegătoarea, șteandul, putinica pentru jintiță, crinta pentru stors cașul, buduroiul pentru pus cașul la dospit, botele pentru apă, toate din lemn de brad) fac parte din fondul autohton al culturii populare românești. Pentru mulsul oilor se foloseau gălețile din doage de lemn de brad, strânse cu cercuri din „chișuri” de alun. Vacile se mulgeau în șistare din doage, realizate prin aceleași tehnici, de către dogarii satelor.

De la Sf. Gheorghe și până la Sfântă Măria Mare (15 august) oile se mulg de trei ori pe zi, după care numai dimineața și seara până la răvășit, pentru că laptele „scade”.

Laptele de oaie se amestecă cu cel de vacă, se toarnă într-un ciubăr, numit închegătoare, lucrat tot din doage de lemn de brad și, după ce baciul îi dă cheag natural, preparat din „rânza” mielului sau

vițelului de lapte, se lasă la închegat până când se alege cașul; baciul strânge cașul într-o învelitoare din pânză de cânepă, îl stoarce de trei ori, îl pune într-o crintă, presat de o tăbârcea ca să se scurgă bine zerul; după ce s-a stors bine, se pune într-un buduroi la fermentat timp de 10-12 zile, după cum e timpul (dacă este mai cald, cașul fermentează mai repede. După ce a fermentat, cașul este zdrobit pe un răvar, este frământat cu sare (3 kg de sare la 100 kg de caș) și „se bagă” în burduf de oaie sau în bășică de porc, obținându-se brânza de burduf, produs tipic păstoritului din satele culoarului Bran- Rucăr. Zerul rămas după închegarea cașului se pune la fiert într-un cazan de aramă pe focul din vatra stânii și se obține urda, care, strânsă cu o lingură de lemn, este pusă în zăgârnă din pânză de cânepă la scurs. Înainte de a o lua de pe foc, o parte din urdă, în amestec cu zer se pune la fermentat într-o putinică și se obține jintița pe care o consumă ciobanii la stână; din janțul rezultat prin stoarcerea cașului, în amestec cu caș dulce, se obține smocoilul, consumat de către ciobani la stână.

Pe la sfârșitul lunii septembrie, odată cu înțărcatul oilor cu lapte, care coincide și cu înrăutățirea vremii sus la munte, vitele coboară în sat unde are loc răvășitul. Potrivit rânduielilor pastorale tradiționale, răvășitul este momentul desfacerii turmei, ciobanii dau vitele în primire proprietarilor și începe o altă etapă a ciclului pastoral, tomnatul, marcată de „băgarea” berbecilor în oi și constituirea unor noi forme de organizare a pazei și pășunatului vitelor, fie individual, fie în forme asociative ale mai multor proprietari, până la căderea zăpezii, când vitele intrau în stabulație, la iernat.

Ca reper temporar, Sf. Dumitru (26 octombrie) marchează începutul celui de al doilea anotimp al anului pastoral, iernatul, perioadă de reproducție care se încheie odată cu înțărcatul mieilor la Sf. Gheorghe (23 aprilie). Vitele de la stânele de strânsură pendulau între munte, pe timpul verii, și sat, pe timp de iarnă, în timp ce vitele „târlașilor” care practicau transhumanța pastorală erau mânate la iernat în câmpie, în apropierea bălților unde se hrăneau cu salcie și

răchită, iar în timpul fătutului, ciobanii cumpărau porumb pentru hrana oilor de la locuitorii satelor din apropiere.

În prima parte a iernii, vitele care iernau în sat erau duse la adăposturile temporare, la hodăi, iar când se apropia vremea fătutului, erau coborâte la adăposturile din gospodărie, unde fânul era „mai cu venit”, provenind din locuri fertilizate prin gunoie cu bălegar de grajd. Fertilizarea solului în tehnici tradiționale constituie o componentă de bază a rânduieilor pastorale, pentru că „târlirea” cu turmele prin rotație pe toate categoriile de teren: arabil, de fânețe și pășune, și gunoarea cu bălegar de grajd, înainte de căderea zăpezii, asigurau o hrană sănătoasă, ecologică vitelor, de care depindea calitatea produselor animaliere de lapte, carne și lână necesare omului, un om sănătos în stare să lupte cu greutățile vieții. Atingem aici, tangențial, și rânduielele legate de alimentația tradițională, amintind doar că pentru oamenii satului de altădată nevoia de grăsime și nevoia de acru erau asigurate de lapte și derivatele lui și în foarte mică măsură de carnea de porc, iar aceasta doar de la Crăciun și până la Lăsatul Secului de Paști. Însă mai mult de jumătate de an oamenii țineau cele patru posturi, când hrana o constituiau fructele și legumele din gospodăria fiecăruia, precum și plantele spontane aflate din abundență în păduri și la marginea pădurilor, pe lângă ape și care, acum, sunt mai puțin prețuite.

O moștenire culturală de mare însemnătate pentru înțelegerea complexității de cunoștințe pe care păstorul trebuia să le aibă în relația sa cu mediul natural este aceea care privește tămăduirea (prin practici magice) animalelor cu ajutorul plantelor de leac și a unor procedee aflate la îndemâna sa, folosind cele mai simple „instrumente medicale”: briceagul, acul, cremenea și iasca sau cornul de șarpe. Astfel, dacă oaia avea „vărsat” (simptom: face bube roșii pe nas), se trage cu acul un fir de mătase prin buba unei oi mai curate după care firul se trage la toate oile din cârd ca „să se zboare” (să se vindece) mai repede. Un alt procedeu constă în presarea pe coada oii bolnave a unei bucăți de piatră vânătă, după ce mai întâi se face, cu cuțitul, o cruce pe pielea oii.

O boală frecventă la oi, cauzată de o răceală sau de neschimbarea la timp a târlei, era răsfugul (ca simptom, oile fac albeață la ochi, pentru că răsfugul „se urcă la cap”). Pentru a trata oile răsfugite, ciobanul purta la chimir, permanent, un corn de șarpe pe care acesta îl lepăda după luna august cu piele cu tot. Cornul era ras pe o bucată de pânză, „răsătura” era băgată pe o țevă de trestie sau de soc și se sufla în ochii oii în care era albeață. Răsfugul se mai trata cu leurdă tocată, amestecată cu tărâțe sau cu spânz tras prin urechea oii. Tratamentul cel mai frecvent folosit și mai eficace era rădăcina de răsfug negru, pisată și dată oilor în amestec cu tărâțe. Un alt procedeu era trecerea unui fir de păr de câine prin urechea oii bolnave (12).

Pentru a vindeca oile de gălbează, o boală de ficat care apare mai ales primăvara, era folosită „ștereagoia” (șteghia) fiartă și pleava de cânepă. O boală frecventă la oi este „șchiopul” care afectează unghia; ciobanul curăța bine unghia cu briceagul și aplica saramură, piatră vânăță și untură de porc. Când oile aleargă, uneori sângerează și atunci cu un briceag „se lasă sânge la ureche sau la nas”. Când oaia mănâncă prea mult, se umflă (însplinează), boală care se mai numește și dalac. Ca tratament, se înțepă oaia cu un ac mare (sulă) după a treia coastă pe partea stângă.

Rânduieile vieții omului tradițional – după cum am arătat mai sus – sunt integrate în ceea ce Ernest Bernea numește „rânduială cosmică”, care presupune „o ordonare a tot ceea ce există și e legat de echilibru și armonie”. Echilibrul și armonia se stabilesc numai printr-o armonie între lumea văzută și lumea nevăzută, populată de forțe care influențează în bine sau în rău acțiunile oamenilor. Păstorul face apel la forțele binelui, capabile să asigure sănătatea vitelor și a ciobanilor, sporul și mana vitelor, înlăturarea primejdiilor naturale și a daunelor provocate de animalele sălbatice, recurgând la o serie de practici și rituri cu caracter magic sau religios. Cele mai importante și la care vom face o succintă referire sunt: interdicțiile, riturile apotropaice și de purificare și riturile fertilizatoare și de asigurare a manei vitelor.

Interdicțiile care privesc viața pastorală au drept scop apărarea vitelor, apelându-se la sfinții protectori; de Sf. Precup (8 iulie) nu se lucra la fân și nu se băga brânza la burduf, pentru că „e rău de lup” (13); la Sf. Pantelimon (27 iulie) „se ține sărbătoarea pentru că e rău de urs” (14); ciobanii aveau interdicție de a coborî în sat și de a se apropia de femei, baciul până la Sf. Ilie (20 iulie), ceilalți ciobani până la Sf. Petru (29 iunie); era interzis accesul femeii la stână.

În legătură cu creșterea vitelor exista temerea de furtul laptelui de către iele, strigoi. Puteri protectoare contra lor erau atribuite unor plante ca: usturoiul, leușteanul, măceșul. La Sângeorz (23 aprilie), moment care marchează începutul unei perioade a ciclului pastoral destinată obținerii produselor pastorale, fiecare gospodar la grajdul vitelor o ramură verde de salcie, ungea cu leuștean ușile grajdului, așeza o grapă cu colții în afară la ușa grajdului, vacilor le pune un semn roșu în coadă împotriva deochiului și strigoilor (15). La plecarea la munte, oile sunt mânate cu o ramură verde de salcie, cunoscută ca având rol apotropaic (apărarea de strigoi și asigurarea manei vitelor (16).

Rânduielile pastorale, așa cum le-am reconstituit pe baza informațiilor din teren și bibliografice, au cunoscut declinul începând cu jumătatea secolului XX, odată cu dispariția generației care le-a păstrat pentru că „așa le-a pomenit din bătrâni”. Contactul satului cu așezările urbane și adoptarea produselor industriale, migrația unei părți a populației de la sat la oraș, fie prin angajarea în activități economice, fie la studii, adoptarea modei de către generația tânără, tendința oamenilor de a adopta modalități și tehnici mai facile de muncă și mai ales **renunțarea la multe dintre resursele naturale existente în spațiul de locuire** sunt factorii care au condus la îndepărtarea de sistemul de viață ordonat după norme fixate de către obștea satească și devenite norme obligatorii de conduită pentru toți membrii comunității.

În urmă cu peste un sfert de veac, stând de vorbă cu unul dintre mocanii brăneni care petreceau iarna „în baltă” cu turmele de oi, îmi spunea, cu părere de rău, că „acum nu mai sunt ciobani adevărați care să cunoască rânduielile stâni, să știe toate rânduielile vieții” (17). La

stână, vasele de lemn de brad pentru mulsul laptelui, prepararea și păstrarea brânzeturilor au fost înlocuite cu vase din aluminiu sau din material plastic, îmbrăcămintea din lână și blană de oaie, cu haine din materiale sintetice, iar fluierul din care doinea ciobanul, cu telefonul mobil. Despre interdicțiile, credințele și ritualurile de altădată se poate spune că, deși nu mai sunt practicate de către actanții vieții pastorale, ele au fost preluate și promovate cu prilejul unor serbări populare și emisiuni mass-media, de cele mai multe ori fără legătură cu autenticul. Ba mai mult, în urmă cu câțiva ani, în „raiul” turismului rural, pentru o emisiune televizată în direct, se pregătea „bulzul ciobănesc la cuptorul cu microunde”.

În loc de concluzii, mi se pare mai potrivit să închei intervenția mea printr-o reflecție de prin 1940, a reputatului etnograf și sociolog Ernest Bernea: „Civilizația acestei ultime epoci istorice a făcut din om o „ființă complexă”. Dar „complexitatea omului de azi nu înseamnă ceea ce am putea crede că înseamnă, adică: distincție în înțeles de superioritate, complexitate în sens de adâncime și frumusețe interioară. Complexitatea aceasta, care era și o sete de a se îmbogăți, a pus omul sub povara unor elemente secundare, din afara ființei noastre morale, l-a încărcat și l-a prefăcut până la năruire” (18).

Note:

1. Petre P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii românești*, București, 1969, p. 143.
2. Ion I. Russu, „Din trecutul păstoritului românesc”, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, Cluj, 1958, p.137.
3. Ernest Bernea, *Cadre ale gândirii populare românești*, București, 1985, p. 91.
4. Ibidem, p. 238.
5. Ibidem, p. 92.
6. Ibidem.
7. Informator: Ioan Șaramet, născut în 1932, satul Sohodol, comuna Bran, județul Brașov.
8. Informator: Ioan Darie, născut 1904, satul Moeciu de Jos, comuna Moeciu, județul Brașov.
9. Ibidem.

10. Informator: Iosif Florescu, născut în 1910, satul Șimon, comuna Bran, județul Brașov.
11. Ibidem.
12. Informator: Ioan Mânjină-Tălăieț, născut în 1918, satul Moeciu de Sus, comuna Moeciu, județul Brașov.
13. Informator: Ioan Șaramet, născut în 1932, satul Sohodol, comuna Bran, județul Brașov.
14. Informator: Ioan Darie, născut în 1904, satul Moeciu de Jos, comuna Moeciu, județul Brașov.
15. Ioan Pușcariu, *Monografia comunei Sohodol* (în mss.).
16. Germina Comănici, *Ramura verde în spiritualitatea românească*, Editura Etnologică, București, 2004, p. 173.
17. Informator: Ioan Mânjină-Tălăieț, născut în 1918, Moeciu de Sus, comuna Moeciu, județul Brașov.
18. Ernest Bernea, *Îndemn la simplitate*, Editura Vremea, București, 2006, p. 8.

NAȘTEREA ÎN VALEA VÂLSANULUI-ARGEȘ

Prof. Mihail M. Robea, București

Prinicipalele momente din viața omului – nașterea, căsătoria și moartea – se desfășoară însoțite de cicluri de obiceiuri. Ele formează a doua categorie importantă de obiceiuri. În principiu, obiceiurile respective din Valea Vâlsanului se prezintă sub forma unor variante zonale. Ele se organizează de diferiți săteni împreună cu familiile lor la anumite momente principale din viață și la desfășurarea acestora participă, la grade felurite, membri ai comunităților sătești (rude, vecini, invitați). Desfășurarea lor, mai mult sau mai puțin publică în satul contemporan, urmează, potrivit precizărilor folcloristului francez Arnold Van Gennep¹, trei stadii: 1. despărțirea, 2. așteptarea și 3. integrarea în ritmul vieții. În satul vâlsănean contemporan, obiceiurile acestea, ca și cele de peste an, se găsesc într-o profundă și continuă transformare. Unele practici magice străvechi au dispărut, în special cele privind nașterea; alte practici și-au schimbat funcția, îndeosebi cele legate de căsătorie; alte practici s-au conservat, însă fără funcția tradițională, mai ales cele raportate la moarte. Oricum, domină aspectul spectaculos, nou, în detrimentul celui magic, străvechi.

Cercetarea obiceiurilor ciclului familial și analiza elementelor folclorice se întreprinde în cadrul subcapitolelor: *nașterea*, *nunta* și *moartea*.

Cercetarea obiceiurilor și a creațiilor folclorice din ciclul familial beneficiază, ca și în cazul celorlalte obiceiuri, de informații solide și întinse din teren.

Nașterea – așteptată cu emoție și bucurie – constituie un prim eveniment important în viața omului, a unei familii. În viața oricărui sat, aceasta trebuie să asigure continuitatea generațiilor existente.

¹ Arnold Van Gennep, *Les rites de passage*, Paris, 1909.

Nașterea copilului e însoțită de un bogat ciclu de obiceiuri¹. Altădată, ciclul era mult mai bogat și îndeplinit riguros. Venirea sâtenței la casa de nașteri și modificarea mentalității oamenilor în satul contemporan au condus – în ultimele două decenii – la abandonarea treptată a unor vechi practici magice, pe de o parte, și la accentuarea, chiar la dominarea caracterului de divertisment, a unor obiceiuri atât din perioada precedentă, cât și din perioada contemporană. În privința perioadei precedente, informațiile din teren permit reconstituirea obiceiurilor la naștere numai până la limita ultimului deceniu al secolului trecut. În comparație cu stadiul actual, ciclul acesta al obiceiurilor se prezenta într-un sistem complex și încheiat, cu funcții precise și consacrate prin datină. Potrivit concepției satului tradițional, obiceiurile aveau rostul de a preveni accidente la nașterea copilului și de a-i asigura o creștere normală și un viitor fericit. Ciclul obiceiurilor derulează în cadrul mai multor momente – *nașterea propriu-zisă, botezul copilului, scăldarea lehuzei și tăierea moșului*. În jurul lor se grupează adevărate subcicluri de obiceiuri.

Nașterea copilului alcătuiește primul și cel mai important moment. Polariza cele mai numeroase credințe și practici. Astfel, într-un moment avansat al sarcinii, gravida („borțoasa”) trebuia să renunțe la anumite bunuri alimentare și să se ferească „dă uriciuni și

¹ Inf. Filofteia Dumitrescu, 70 de ani, Brădet. Culeg. M.R., 14.XII.1968; Victor Popescu, 64 de ani, Brădet. Culeg. M.R., 20 XII.1968; Elena Gh. Nițu, 54 de ani, Brăduleț. Culeg. M.R. 25.V.1969; Maria Gh. Stana, 68 de ani, Robaia. Culeg. M.R., 7.VII.1968; Maria Gh. Marina, 62 de ani, Bolovănești. Culeg., M.R., 11.VII. 1969; Achenia D. Enache, Vâlsănești. Culeg. M.R., 28.VI.1969; Ioana Moise, 88 de ani, Vâlsănești. Culeg. M.R., 29.VI.1969; Alexandrina I. Ceașescu, 75 de ani, Stroești. Culeg. M.R., 4.I.1969; Ecaterina Floca, 90 de ani, Valea Teascului. Culeg. M.R., 4.I.1969; Maria C. Broc, 87 de ani, Mălureni. Culeg. M.R., 5.VIII.1969; Maria Marin Baci, 65 de ani, Toplița. Culeg. M.R., 18 VIII.1969; Nicolae I. Ștefănescu, 67 de ani, Ioana Gh. Popescu, 86 de ani, Zărnești. Culeg. M.R., 25.VIII.1969; Ioana Marin Cîrstea, 70 de ani, Valea Mărului. Culeg. M.R., 20.X.1969.

ființe schimonosite”, spre a nu influența în rău dezvoltarea fătului sau chiar „lăpădarea lui”. În seara sau ziua nașterii, gravida chema la locuința sa pe „moașa satului”, care o avea deja pe femeie în evidența sa. În scenă intrau aceste două femei care stabileau raporturi speciale și împrumutau supranume deosebite: moașa de *moșică* și gravida de *nepoată*. Pe Vâlsan, ca și în alte părți, moașa avea o bogată experiență fiind cunoscătoare a tuturor practicilor magice și a credințelor privind nașterea, era sociabilă, receptivă, energică și modestă. Participa la toate momentele nașterii și înlocuia pe lehuză (lăuză) în casă și în gospodărie. Figură feminină prestigioasă în satul tradițional, ea era venerată de „nepoate” și de „copiii moșiți”, care în momentele critice ale vieții îi cereau sfaturi, era ajutată cu alimente și bani la „zile mari” și o invitau la câte o petrecere „la han”. La rândul lor, moașele erau mândre de „copiii moșiți” și satisfăcute de modestele lor atenții.

Aflată lângă nepoată, în momentele critice, moșica lua măsurile necesare unei nașteri ușoare și fără accidente: încingerea femeii cu „o jurubiță dă cânipă” ca „să se depene copilul cum să deapănă jurubița”, servirea ei cu ceaiuri fierbinți, îndemnarea bărbatului sau a vecinilor să tragă cu pușca spre a ușura „venirea pruncului pă lume”, așezarea femeii pe „stratu dă paie” care păstrează moralul ei ridicat. Odată născut, moașa lua copilul și-l ridica spre tavan, gest simbolic al intrării lui în lume; îi tăia și îi lega cordonul ombilical („buricu”); îi făcea prima baie cu apă sau lapte dulce, cu introducerea unor monede de argint, spre a fi frumos și norocos; îl ungea (în Brădet, Brăduleț, Stroești) cu „untură dă urs”, ca să fie puternic și îl înfășa în scutece ușoare. La rândul ei, lehuza era încinsă cu un brâu, îi da vin fiert cu ulei „ca să-i ia crizele și să se îndrepte” și era culcată jos, lângă sobă, pe stratul de paie pregătit în prealabil, timp de trei zile, ca „să n-o lovească bobitele”. În epoca caselor cu vatra în interior, femeia era așezată „pă vatră” de unde expresia de largă circulație aici „a da pă vatră” (a naște pe vatră). Când noul născut era un băiat, bucuria tuturor era mare. Rudele apropiate și vecinele o vizitau apoi pe lăuză, aducându-i bunuri de patiserie sătească și dulciuri. Între timp, moașa și tatăl copilului se

îngrijeau de „punerea” numelui copilului (Ion, Vasile, Nicolae, Gheorghe, Constantin, Elena, Maria, Marin etc.), care trebuia să fie al unuia dintre nași la primii doi copii, căci altfel „să făceau foc”, și de declararea lui la primăria comunei.

Momentul acesta al nașterii se încheia în a treia zi, cu două importante și străvechi manifestări: trecerea peste foc și masa ursitoarelor.

Trecerea peste foc era un ritual complex, dublat de purificarea cu apă și foc, a lehuzei și a copilului. În ziua sorocită, lehuza era îmbăiată, i se schimba cămașa și era urcată în pat. Cămașa cu care a născut se îngropa, dacă era uzată, sau se da „dă pomană la o femeie sărmană”, dacă era bună: în niciun caz nu se mai purta, căci altfel se îmbolnăvea pruncul de „boala copilului” (epilepsie). Apoi se făcea cu „stratu dă paie” un foc în curte, peste care sărea sau, în caz rar, îl ocolea de trei ori lehuza cu copilul în brațe. În timpul acesta ea mai ținea în mână o pereche de foarfeci. Avea de spus două formule benefice. Una, zisă „în gând” la început, privea purificarea prin foc: „Cum nu să lipește nimic dă foc, așa să nu să lipească nimic dă mamă și dă copil”¹. A doua formulă, spusă într-un dialog cu cineva din asistență, mai ales cu moașa, în timp ce simula tăierea cu foarfecile a ceva imaginar în aer, se referea la înlăturarea fizică a „ursitoarelor rele”, pentru a oferi un destin luminos copilului:

- Ce tai?

- Tai ursitoarele rele dă la copilu meu!²

Abia după acest ritual, lehuza putea să se miște prin casă și să iasă prin curte, fără însă să lucreze.

Masa ursitoarelor urma seara. În concepția comunităților vâlsănești, ca de altfel și a altor comunități³, ursitoarele – în număr impar, nouă ursitoare în credința majorității satelor și trei ursitori în credința câtorva sate (Vâlsănești, Mălureni) – erau „ființe nevăzute” investite cu atribute nelimitate și imuabile. Ele hotărau, se credea,

¹ Inf. Elena Gh. Nițu, 54 de ani, n. Brăduleț. Culeg. M.R., 25.V.1969.

² Inf. Filofteia Dumitrescu, 70 de ani, Brădet. Culeg. M.R., 14.XII.1968.

³ Simion Fl. Marian, *Nașterea la români. Studiu etnografic*, Tip. Carol Göbl, Buc., 1892.

desfășurarea vieții copilului (căsătoria, moartea). Nu le-a văzut nimeni, dar afirmau de unii informatori naivi că le auzeau vorbind numai „moașele foarte bune”. Credința în ursitoare era așa de puternică aici, încât a generat povești de largă circulație, printre altele: *copilu-necat*¹. De aceea, ursitoarelor, într-o cameră curată, li se puneau o masă bogată și variată în bunuri alimentare și în obiecte. „Să pune – declara o moașă – da toate, ca să fie da roade. C-așa am pomenit da la moș-strămoși”². Concret, pe masa țărănească rotundă, cu trei picioare, se rânduiau: pâine (mămăligă), boabe de porumb și de grâu pentru „a avea parte da belșugul câmpului”; lână, brânză ca „să aibă noroc de oi”; cânepă ca „să fie bogat în cânepă”; zahăr ca „să fie dulce”; carte și creion pentru „a învăța carte și a fi dăștept”; pânză ca „să fie îmbrăcat”; sare ca „să aibă gust”; un pahar de vin ca „să aibă roșeață în obraz”; trei sau nouă linguri pentru a putea gusta ursitoarele etc. În timpul nopții, lampa rămânea aprinsă la limita inferioară, cu o lumină difuză. Dimineata, masa era ridicată și bunurile de pe ea erau oferite moașei, drept răsplată, alături de altele, pentru serviciile aduse lehuzei.

În satul contemporan, din motive anticipate, toate aceste credințe și practici magice de la primul moment al nașterii, au dispărut. Mai supraviețuiește, izolat, numai „masa ursitoarelor”.

Al doilea moment important îl formează **botezul** și **cumetria**, fixat diferențiat de la un sat la alt sat, la una-trei săptămâni de la nașterea copilului. La acest moment intră în scenă, cu un rol dominant, nașii, de obicei nașii de cununie ai părinților copilului, obligați prin datină să le boteze copiii și să le supravegheze drumul vieții. Momentul se deschide cu botezul. Prin utilizarea apei, botezul este un act purificator, cu un dublu aspect: popular și religios. Botezul popular constă în îmbăierea copilului într-o apă caldută, special pregătită, cu plante și cu elemente încărcate de semnificații magice. În timpul scăldării i se fac felurite urări copilului. Apoi,

¹ Inf. Filofteia Dumitrescu, 70 de ani, Brădet, Culeg. M.R., 14.XII.1968; Maria Broc, 87 de ani, Mălureni. Culeg. M.R., 5.VIII.1969; Ioana Marin Cârstina, 70 de ani, Valea Mărului. Culeg. M.R., 20.X.1969.

² Inf. Maria Broc, 87 de ani, Mălureni. Culeg. M.R., 5.VIII.1959.

sters, el este pus în scutece noi, dăruite de nași. Apa scaldei e vărsată undeva în grădină, la rădăcina unui pom. Urmează botezul religios, care conține numeroase elemente laice (punerea unui dar în bani, sub pernă, la ridicarea copilului pentru botez; evitarea întâlnirii cu un nou-născut pe drum, ambele practici pentru ca micuțul să aibă noroc în viață; aducerea apei proaspete și limpezi de către moașă, ca să n-aibă viața tulburată etc.). În continuare, după ultimul botez, se desfășoară cumetria. În satul contemporan nu există botez fără cumetrie. În majoritatea cazurilor, cumetria capătă proporții apreciabile, cu masă îmbelșugată, cu taraf de lăutari și cu jocuri durând timp de 10-12 ore. Nu lipsesc de la cumetria nici urările de sănătate, noroc și fericire adresate copilului, nici darurile oferite acestuia.

Al treilea moment ceremonial, desfășurat la 40 de zile de la nașterea copilului, îl constituie *molitva lehuzei*, purificarea lăuzei. În perioada celor 40 de zile, lehuza era considerată „spurcată”. O serie de credințe preventive îi interzicea să muncească în gospodărie și s-o părăsească. Prin ceremonialul purificării, ea reentra în rândul celorlalte femei. Actul avea două aspecte: popular și religios. Purificarea laică, populară, consta în îmbăierea lehuzei într-o apă special pregătită de moașă, apă proaspătă de izvor și cu plante medicinale introduse în ea. Urma molitva, care consta în citirea unor rugăciuni de purificare la biserică. Ceremonialul, popular se mai păstrează încă.

În fine, obiceiurile privind nașterea se încheie cu tăierea moțului copilului. Acest ultim ceremonial cu caracter expres laic se desfășoară la date calendaristice diferite de la un sat la alt sat vâlsănean: la un an, în majoritatea cazurilor; la trei-cinci ani, în restul satelor. Actul consacră intrarea copilului într-o nouă etapă a vieții. Nașii și finul domină scena ceremonialului. În ziua hotărâtă, duminica, nașii taie în fața asistenței moțul copilului. În acest sens, unul dintre ei alege o „zbâlță” groasă (smoc) de păr deasupra frunții, o leagă într-o fundă, o introduce cu mâna stângă prin golul unui covrig și cu foarfeca în mâna dreaptă taie de sub panglică moțul. În clipa tăierii moțului, între nași și fin, care începe să vorbească, se

deschide un dialog aproape invariabil privind darul într-o viță al primilor:

- „Dă ce să fie moțu, fine?
- Dă oaie (capră, vacă etc.), nașule!”¹.

Dorința finului, sugerată de părinți, este respectată de nași. Moțul se păstrează la un loc sigur, spre a fi arătat copilului mai târziu. Tăierea moțului este urmată de o petrecere, uneori amplă, de proporțiile cumetriei. În perioada următoare, legăturile dintre nași și fini, părinți și copil se consolidează, fiind punctate de întâlniri sărbătorești, cu plocioane.

Între ciclul obiceiurilor la naștere din Valea Vâlsanului și cel din zonele Argeș² și Muscel³ există o similitudine atât de mare, încât ea merge până la identificare. Caracterul omogen s-a conservat mai bine decât la orice alt ciclu de obiceiuri din această parte de țară.

Repertoriul. Încă din primele zile ale nașterii sale, copilul este dezmiardat și legănat pentru odihna și liniștea lui. Funcțiile acestea le îndeplinește *cântecul de leagăn*, cunoscut în comunitățile vâlsănene cu termenul generic de *cântec*. Înlocuirea leagănului cu căruciorul și introducerea masivă a jucăriilor în viața copilului îi limitează treptat tematica și sfera de circulație. Pe teren pot fi ușor întâlnite numeroase mame tinere cu un astfel de repertoriu foarte limitat sau chiar fără să-l cunoască. Ignorate de culegătorii anteriori, cântecele de pe Vâlsan se constituie astăzi într-un repertoriu interesant și variat. Posedă un evantai tematic relativ întins, da le simplul îndemn la somn al copilului, până la enumerarea unor aspecte speciale complicate. Observațiile de teren indică o dozare aproximativă a temelor potrivit vârstelor copiilor. În zonă, temele

¹ Inf. Maria Marin Baci, 65 de ani, Toplița. Culeg. M. R., 19.VIII.1969.

² Arh. St., Buc. Fond. Minist.Inv., dos. 470/1942, f. 167: Albești; ibid dos. 475/1942, f. 82: Zigoneni.

³ Arh. St. Buc., Minist. Înv., dos. 754/1944, f. 93: Jupânești, ibid., dos 773/1944, f. 49: Domnești, ibid., f. 386: Piscani; ibid., f. 252: Bădești; C. Rădulescu-Codin, *Literatură, tradiții și obiceiuri din Corbii Muscelului*, Buc., 1929, p. 87-88.

speciei pot fi grupate în trei cicluri tematice distincte: 1. Îndemnarea copilului la somn (tip 1-4), având patru tipuri, cu îndemnuri simple (tip 1) și mai ample la somn (tip 2-4), adresate nou-născuților și copiilor mici; 2. Creșterea copilului pentru ajutorarea familiei și folosul țării (tip. 5-6), având două tipuri, cu evocarea unor imagini tipice din viitorul copiilor, adresate îndeosebi copiilor mărișori; 3. Îngrijirea copilului de părinți într-o atmosferă de muncă extenuantă (tip 7), având un tip, cu evocarea muncilor paralele cu îngrijirea copilului de părinți, adresat în special tot copiilor, mai mari; 4. Îndemnarea copilului la somn și creșterea lui pentru activități gospodărești și civice, având două cântece cu temă complexă, destinate îndeosebi tot copiilor mai mari.

Cântecele acestea prezintă reale însușiri artistice. Posedă întindere variată (3-18 vers.); formule inițiale, dezmiardătoare („Nani, nani, puiu mami!”); structuri compoziționale relativ felurite; imagini poetice concretizate cu figurile de stil. În general, textele vâlsănene sunt sobre și lipsite de excesul diminutivelor, formulelor stereotipice și interjecțiilor. În pofida unor sceptici, cântecele de leagăn, datorită tocmai formei și tematicii lor, se structurează într-o tipologie a lor.

1. – *Nani, nani (tip 1)*¹

Inf. Constantin I. Stoenescu, 10 ani, Valea Mărului. Culeg. M.R., 11.X.1969. Învățat: „dă la mama”.

Tip atestat în multe provincii ale țării. Varianta vâlsăneană cu o schemă clasică. Mama își îndeamnă nou-născutul să adoarmă ușor. Cântecele de leagăn cel mai simplu (trei vers).

2. *Nani, nani (tip 2)*

Inf. Filofteia Lom, 68 de ani, Vâlsănești. Culeg. M.R., 6.VII. 1969. Învățată: „dă mică, dă la mama”.

Tip cu o probabilă structură locală, împrumutată și asimilată creator din cântecele nupțial „Zorile”. Mama își dezmiardă copilul și

¹ Mihail M. Robea, *Cântece și poezii populare românești*, Buc., Casa Editorială Muntenia, 2004, p. 77.

îi mărturisește că-i dă sân să-l adoarmă și că-l apropie de piept să-i fie somnul ușor. Text închegat, fluent și cu însușiri artistice.

3. *Nani, nani, pușor (tip 3)*

Inf. Paraschiva Al. Uță, 74 de ani, Stroești. Culeg. M.R., 4.I.1969. Învățat: „dă mult, dă la femei”.

Tip atestat în unele provincii ale țării. Varianta locală, cu o schemă aproximativ clasică. Copilul este dezmiardat și îndemnat să se culce ca să se scoale „măricel”, fiind legănat cu mâna și potolit de setea de apă cu ceașca. Variantă condensată (cinci vers.), omogenă, construită cu paralelismul sintactic.

4. *Dormi cu mama, pușor (tip 3+5+4)*

Inf. Elena Gh. Nuțu, 54 de ani, Brăduleț. Culeg. M.R., 8.VI.1969. Învățat: „dă la femei bătrâne d-aici”.

Cântec atestat sporadic în unele zone ale țării. În spațiul vâlșănean, un cântec compus din motivele altor trei cântece de leagăn: 1, îndemnarea copilului la somn (tip 3) + (2). ajutorarea mamei sărace cu bani (tip 5) + (3). invocarea viețuitoarelor pentru adormirea copilului (tip 4). Textul cel mai amplu (18 vers.), omogen, cursiv și cu imagini multiple.

5. *Pușoru mamei (tip 4)*

Inf. Filofteia Dumitrescu, 70 de ani, Brădet, Culeg. M.R., 14.XII.1968. Învățat: „dă la mama, femei”.

Tip atestat frecvent în toate provinciile țării. O variantă locală, cu o schemă clasică. Copilul este dezmiardat și viețuitoarele sunt invocate să-l ocrotească mereu: curca să-l culce și peștele să-l crească. Variantă închegată, fluentă și sobră.

6. *Puiu mamei (tip 4+2)*

Inf. Alexandrina I. Ceașescu, 75 de ani, Stroești. Culeg. M.R., 4.I.1969. Învățat: „dămult, dă pă la femei”.

Cântec atestat parțial în unele zone ale țării. Alt cântec de leagăn, combinat din motivele a trei cântece diferite: (1) invocarea viețuitoarelor pentru ocrotirea copilului (tip 4) + (2) îndemnarea acestuia la culcare (tip 2) + reproșul adresat mamei pentru blestemarea sa în timpul legănatului. Ultimul motiv aparține

cântecului de înstrăinare. Text întins (17 vers.), omogen, cursiv și dramatizat. Cu imagini sociale din trecut.

7. *Nani, nai (tip 5)*

Inf. Elisabeta Donoiu, 60 de ani, Galeșu. Culeg. M.R., 18.VI.1969. Învățat: „dă la femei”.

Tip atestat îndeosebi în nordul Munteniei. O variantă locală cu schema aproximativ clasică. Mama își dezmiardă copilul și îl îndeamnă să se culce ca să crească și apoi, mare, să-i fie „dă ajutor” tatălui. Variantă compactă (7 vers), încheată, sobră, cu formulele inițială și mediană.

8. *Dragii mamei copilași! (tip 6)*

Inf. Ioana D. Cioran, 92 de ani, Mălureni. Culeg. M.R., 4.VIII.1969.

Cântec de leagăn pentru gemeni. Alcătuit cu elemente din limbajul tradițional și nou, fiind cântat copiilor săi gemeni (trei rânduri), de către informatoare. Mama își dezmiardă copiii, îi leagănă și „Cu vers dulce vă îngână”. Își exprimă dorința ca cei doi copii să ajungă „Viteji mari și băieți frumoși” pentru ca „Lumea să vă îndrăgească/ Și dușmanii să să-ngrozească/... Să vă meargă vestea-n lume”. Text cu o întindere medie (12 vers.), omogen, cursiv și cu alte valențe artistice. Pe canavaua tradițională s-a alcătuit un nou și interesant cântec patriotic de o mare actualitate. Acesta e cel mai frumos cântec de leagăn din zonă.

9. *Puiu mamei! (tip 7)*

Inf. Ioana P. Moise, 88 de ani, Vâlsănești. Culeg. M.R., 29.VI.1969. Învățat: „Dă mult, dă la femei”.

Tip atestat în unele provincii ale țării. Textul vâlsănean, cu o schemă aproximativ clasică. Mama își dezmiardă băiatul și îi evocă momentele chinuitoare din timpul îngrijirii lui: legănarea cu piciorul și toarcerea din furcă cu mâna. Text concentrat, echilibrat (9 vers.), încheat și cu multe însușiri artistice. Cu imaginea muncii extenuante a femeii în trecut.

COPILĂRIA PE ULIȚA SATULUI ȘI LA SCARA BLOCULUI

Prof. Elena-Camelia Sighiartău, Sibiu

Soarele răsare voios, de după dealul din spatele casei părintești. E pus pe șotii. Își trimite o rază mai sugubeață să se strecoare tiptil-tpitil printre șipcile fânarului, ca să-mi încălzească obrajii amorțiți de răcoarea dimineții de vară.

Aud ca prin vis larma binecunoscută din zorii unei zile oarecare la țară. Pintenatul își trâmbeștează nestingherit „cucurigu“-ul de-nviorare, se-aude scârțâitul balamalelor de la ușa cotețelor moțatelor și-apoi cum sar care-ncotro boabele de pe doi coceni de porumb frecăți de zor pentru ospățul puicuțelor adunate grămadă cu-n „pui-pui-pui!“. Ticu (tata)-i deja-n grajd la Ciuna, Fetița și Găbilă, vitele noastre, rânește și cară de zor bălegarul. Gocu și-a primit deja lăturile și scormonește cu râțul prin piuă, doar-doar o mai găsi vreo bucată de măr zemos. Apoi ieslea se umple cu iarbă proaspăt cosită și-n vreme ce Fetița și Ciuna rumegă de zor la verdeață înrouată, se-aude „țâlc-țâlc“ laptele cum picură-n găleata așezată cu grijă sub ugerile lor. Inima-mi dă brânci să sorb puțin din spuma albă și aburindă, așa că mă ridic în capul oaselor. Îmi netezesc părul și-mi scot din el câteva paie de fân uscat și ceva pleavă. Am dormit iarăși în fânar, cum mi se-ntâmplă des în vacanța de vară, când nopțile-s călduroase.

Nu-i nicio urmă de nor pe cer și mă minunez de ce-am visat azi-noapte. Se făcea că eram la oraș, domnișoară-n toată firea, și-mi întâlneam alesul pe-o bancă-n parc. Vise de fetiță de la țară...

Mă-ntind puțin și trag în piept aerul proaspăt al dimineții și mirosul de iarbă proaspăt cosită. Îmi arunc privirea roată și-o văd pe

mica (mama) trebăluind... O ceartă pe moțata care ține cu tot dinadinsul să se urce-n cerdacul de curând măturat. Ursu', ciobănescul nostru lățos, îi apotrofează și el stăruința cu-n lătrat mai vârtos, așa, ca să-i intre bine-n cap că prispa nu-i loc de promenada galinacee și-și continuă-apoi rondul de dimineată, uitându-se printre ulucile gardului, să vadă dacă nu carecumva trec pe uliță ceva mușterii ca să-i latre un pic. Norocul îi surăde, și, ironia sorții, tocmai ai lu' Găină trec cu mic, cu mare spre grădină. Dau binețe, cum se cuvine pe uliță, și cât își trag sufletul după urcuș, tăifăsuiesc puțințel cu ai mei. Merg la Curmătură cu toții, că au grădina mare și-i nevoie de mână de lucru serioasă. Și-au luat fiecare cele trebuincioase, fiindcă-i așteaptă fânul polog¹ de-adunat și ziua s-arată bună. Mezinul o mână² pe Joiana, lăptoasa casei și-și târâie cioroafele³, pasamite moștenite de la frațâne-su' mai mare. Își șterge cu mâneca nasul care-i curge-ntruna și se-opintește de zor cu-o furcă și-o greblă-s spinare. Nu vrea să le dea nicum celorlalți, că deja la șase ani ai lui bătuți pe muchie se crede flăcău în toată firea. „E bun-a dreacu de lapte, bre, dom' director, și nu-i stă gura toată zâua“, completează nea Ion fudul tare. Și-apoi, întorcându-se către prâslea-l ia la rost: „Ai zis, mă, bună-zâua lu' dom' director care te-nvață la școală, sau ți-ai înghițat limba, 'tu-ți anafura⁴ ta?“. Cel mic pune ochii-n pământ și-ngaimă⁵ ciușdit⁶ un „b'nă-z'ua“. Apoi își varsă toată obida batjocurii pe biata Joiana, urlând din toți rărunchii un „heee, boală⁷, fir-ai a ciorilor!“ și plesnind-o cu furca pe spinare.

De-abia apuc să mormăi și eu un „bună-dimineată“, că mă ia și pe mine tata-n pleasnă⁸: „Eee, zodia mă-sii de treabă, măi fată,

¹ (Pop.) Cantitate de iarbă (sau de alte plante) cosită dintr-o singură mișcare de coasă.

² A mâná – a îndemna la mers, a sili să urmeze un anumit traseu.

³ Reg. Cizme mai ponosite și largi.

⁴ Pâine sfințită.

⁵ A rosti cu greutate.

⁶ Sfiit.

⁷ Reg. Apelativ adresat vitelor când sunt mânate.

⁸ Reg. A lua la rost.

greu, mă, și de tine să dormi până la ora asta! Uite, l-alde ăla micu-a lu' nen'-tu Găină, deja a plecat la lucru și tu de-abia făcuși ochi!" Înghit gălușca¹ și ticu văzându-mă bosumflată, mă îmbie cu vorbă mai blândă: "Hai, vrei niște lapte de la Ciunica?". Sorb cu nesaț din cana plină până la refuz și mă strigă mica s-aduc o găleată de apă de la fântână, că trebuie să termine mâncarea pusă deja pe foc. Dau fuga desculță, hârjonindu-mă cu Ursu pe potecă; iau și-o trântă zdravănă pe piatra ce-ngrădește fântâna. Pasămite², mușchiul jilav³ de roua dimineții...

Mă-ntorc șontâc-șontâc cu găleata cu apă, și-n bucătăria noastră cu pământ pe jos, m-așteaptă mămăliguța aburindă pe masă, cașul făcut în casă și castronul cu lapte. „Putineiu⁴-l bat mai târziu,“ glăsuiește mama cu blândețe. „Acolo-i adunată cazna mea de deunăzi“, îmi spun în sinea mea și le zic o sudalmă⁵-n gând Ciunei și Fetiței, că m-au alergat ca pe hoții de cai peste vale, prin toate crângurile de la Bratu unde-i iarba mai mănoasă. Îmi promit data viitoare să-mi fac o nuia mai bună din lujer de sânger și să le-articulez zdravăn pe spinare la o adică. N-am timp să-mi duc gândul la bun sfârșit, că-i vremea de plecat la muncă. Azi, ca și-n alte dăți, avem oameni la lucru. Plecăm și noi cu toții-n Rogoaze, la fân. Facem inventarul scurt, nu carecumva să uităm ceva. Carevasăzică: ulciorul cu apă, greblele, furcile, haine de schimb, umbrela (poate plouă), fața de masă, lingurile, cuțitul, pâinea, sufertașul cu de-ale gurii (mâncarea gătită), carnea de la oală, cașul sărat, roșiile, castraveții, pâinea și merele văraticе. „Măi, băiete, ia-ți și țăpoiul⁶, că nu avem destule furci și suntem atâția...“ striga mica, dând să iasă pe poartă. Pornim și noi, ca mai devreme-ai lu Găină, cu vacile-n frunte.

¹ A înghiți gălușca - a suporta în tăcere o neplăcere.

² Pesemne, probabil.

³ Umed.

⁴ Putină mică, înaltă și strâmtă, în care se bătea smântâna ca să se aleagă untul.

⁵ Înjurătură.

⁶ Furcă mare cu dinții drepti de fier.

Ele știu drumul, ne duc la sigur. La pârleazuri ne despărțim. Unii o iau prin grădini, că-i mai de-a dreptul, alții cu vacile pe drum...

Toată lumea a ieșit la fân, copiii se hârjonesc prin spatele căpițelor și prepelecilor, mai risipesc uneori fânul abia strâns grămadă. Se mai aude răspicat câte-un „Dumnezeii tăi!” sau „Cristelnița¹ ta de copil! Vino-ncoa, acu’!”. Bărbații se burzuluiesc la prichindei și le mai ard din când în când câte-o scatoalcă² după ceafă, să le fie-nvățătură de minte... Apoi uită de toate și-ncep să fluiere cu voiebună, ciopbind sau bătând de zor câte-un bulumac³, dregând câte-o capră ruptă, în timp ce muierile lor înalță cu spor căpițele de fân. Le mai strigă uneori, ca să-și dea cu părerea „Ia vezi, fă, e bun prepeleacu”⁴ așa sau îți trebe unu’ cu mai mulți clenci⁵? „Fă, câte plimbi⁶ zăsăși să-ți mai bat la capra asta?”. „Măi omule, luau-ar ciuma de treabă, parcă vorbesc cu turcii! Acu-ți spusei...”, răspunde câte-o muieră mai drăcoasă.

Pe oriunde-ai apuca-o, pe drum sau prin grădini, până s-ajungi la locul tău aflui, deja cam toate noutățile din sat. Gura uliței le știe pe toate: „al Vetei Cizmarului se-nsoară“, „lu’ Ilie-a lu’ Bârneci i-a murit o junincă“, „Mitică Bouaru are vier bun de prăsilă“, „lu’ a lu’ Borovină i-a mâncat ursu’ doi noateni⁷ azi-noapte“, „a lu’ Costic-a lu’ Macadam e borțoasă“, „a lu’ Pârțulete își cumpără pământ de casă la oraș“, „Ghic-a lu’ Vasile Minciună s-a-mbătat criță și-a dormit pe marginea șanțului“, „a lu’ Căcălău pleacă-n

¹ Vas mare, de obicei de forma unei cupe, umplut până la jumătate cu apă, în care preotul afundă copilul la botez.

² Lovitură dată cuiva cu palma sau cu dosul mâinii.

³ Stâlp de lemn.

⁴ Par sau stâlp de lemn ramificat pe care se agață fânul ca să se usuce mai bine.

⁵ (Aici) Bifurcațiile trunchiului, tăiate parțial, pe care se agață fânul pe prepeleac.

⁶ Creangă mai groasă, tăiată și bătută pe laturile caprei de fân, pe care se-șază fânul la uscat.

⁷ Miel sau mioară de la înțarcare până la doi ani.

cătănie” și câte și mai câte. E ca și cum ai citi știrile la gazeta de dimineață. Uneori apare și ediția de seară, revizuită și adăugită.

Ajungem la grădină și fiecăruia i se dau sarcini precise. „Băieți, voi mergeți cu tac-tu să cărați prepelecii și caprele din fundu’ grădinii. Aici îmi bateți vreo doi și-nspre Tia lu’ Gaga încă trei. În vale am nevoie de două capre, că-i iarba mai bălăroasă. Tu, fată, stai aici și fă palele de fân ca să le care băieții-apoi! Veta rămâne să facă și ea capre cu mine și Leana face prepelecii. După ce-ai strâns, apucă-te de greblat. Când termini, du-te de-adună și niște sunătoare s-avem la iarnă de ceai!”. Nu prea-mi dă inima brânci, dar n-am de-ales. „Ce-aș huzuri¹ io la oraș acum!” gândesc pizmașă², amintindu-mi de Anișoara, verișoara din Pitești, care, ori de câte ori vine pe la noi se tot laudă cum se plimbă ea toată ziua prin parc și iese cu prietenele la câte-un suc și-o prăjitură, ca să scape de plictis. „Ceapa ta de greblă, cine te-o mai fi făcut și pe tine?”, îmi zic în gând cu năduf. M-a-nvățat pe mine țața Tia (sora bunicii) că e mare păcat să-njur cu „Luata-ar dracu’ sau naiba!”, așa că de-atunci în loc de „dracu’” și „naiba” pornesc cu „ceapa” la sudalmă...

Timpul trece, soarele-i de-acum sus și nori negri se-arată la orizont. Până la prânz treaba-i deja de jumătate făcută. Ne-adunăm sub zarzărul din Rogoaze, că-i umbră, și prânzim cu toții, așezați turcește, fiecare cu codrul³ de pâine-ntr-o mână și cu lingura-n cealaltă. Furculiță n-avem decât pe cea „dată de Dumnezeu”, cum zice ticu. Nu-i timp de „izmeneli”⁴, cu furculiță și cuțit, ca la oraș. Din când în când ne mai uităm și de vaci. Sunt în arini, pasc liniștite. Au apa la botul lor: valea trece chiar la hotarul cu grădina noastră. „Haideți, măi, mai iute, că ne bagă-n noapte și mai dă și ploaia peste noi”, ne-ndeamnă mica. Și toți se căznesc să iasă treaba ca la carte. Seara se lasă alene și-aproape-am gătat. N-a venit nici ploaia, iar soarele asfințește după deal. Cerul se face roșiatic la orizont, ca o

¹ A se lăfăi, a trăi comod în belșug și trândăvie.

² Invidioasă.

³ Reg. Bucată.

⁴ Purtare pretențioasă; fandoseală, sclifoseală.

pălălaie¹ de foc. Luna deja se vede palidă, parcă gata să leșine, ca o domnișoară cu ifose de salon... Greierii deja au început concertul lor de seară, iar mierlele țin isonul. Licuricii și-au aprins „lămpașele²” și se-aștern pe margine drumului ca un covoraș de stelute.

Când ne-ntoarcem, avem brațele pline de sunătoare, cântăm la solz și fluierăm, ca la horă, duminica. Nimerim în spatele lu’ Ilie-a lu Cociobuță. Vine cu turma de capre de pe coastă și toată ulița miroase-a pâci³ în urma lui. Dar nu ne mai pasă nici chiar de mirosul de pâci. Umblăm desculți prin glod⁴, lipăind prin băltoacele de pe drum; uneori, din nebăgare de seamă, mai dăm și-n câte-o balegă, așa că din când în când ne ștergem picioarele pe iarba umedă de roua serii sau le bălăcim în pârâiașul de lângă drum, să se ducă mirosul.

Ajungem acasă istoviți, cu „bronz de fân”, mulțumiți c-am ridicat tot fânul. Înfulecăm repede și mai mult în tăcere ce-a mai rămas din prânz. Ajutoarele pleacă, ai casei mai trebăluiesc care prin grajd, la muls și umplut ieslea, care la bucătărie, la spălat vasele. Într-un târziu ne-adunăm în odăiță la culcuș și-n curând Moș Ene ne ia sub oblăduirea lui. Băieții deja trag la aghioase⁵, eu și mica încă mai plănuim cu ce mă-nțolesc mâine dimineață. Mâine e sâmbăta dinaintea Sfintei Mării și noi copiii mergem la biserică cu bunicii, să luăm păștițe⁶. Acum se pot deschide chingile cerului⁷, noi ne-am luat o piatră de pe inimă.

Rândunelele ciripesc gureșe la streășina casei de dimineață. Plecăm gătiți cu haine de-„ăle bune” și cu lumânările de-aprins la morminte. Ne spovedim la „taica popa”, ne primim păștițele și-nfulecăm anafura⁸. La ieșire ne-așteaptă băbuțele satului înșiruite, cu vin și dulciuri pentru pomana celor trecuți în lumea dreptilor. Ne-

¹ Flacăra mare.

² Felinar, lampă.

³ Țap.

⁴ Noroi, tină sau bulgăre de pământ uscat ori înghețat.

⁵ A sforăi.

⁶ Împărtășanie.

⁷ A se porni potopul.

⁸ Pâine sfințită.

mbie care cu biscuiți, care cu napolitane sau covrigi, plus câte-un paharel de vin dulce sau țuică: „Ia, fă maică, și de la mine, să-i fie pomană lu’ alde Dumitru-al meu, că tare om bun fu!” Luăm câte-o dușcă¹, dar după două-trei pahăruțe, deja ni se pare că sfinții-ncep să se miște pe pereții bisericii; parcă și icoanele stau puțin mai șui². Băbuțele nu conținesc tot îmbiindu-ne... Cu chiu cu vai ne croim drum spre ușă, dar la poarta bisericii, altă pomană. Primit colăcei³, și-apare din senin și Mieilă.

Mieilă e năvleguțul⁴ satului. Nouă, copiilor, ne e frică de el și-o știe și el, căci ne mai necăjește uneori. Lumea îi dă de pomană, dar s-a-nvățat așa, iar dacă-l pui la treabă, pleacă. Nu-l vezi mai deloc purtând haine murdare sau prea peticite, însă împrăștie-n jur un miros dulce-acriu. Îi plac fetele frumoase și umblă vorba c-ar avea și-o ibovnică la oraș. Din când în când se mai face înspre vreun țânc mai slab de înger care fuge rupând pământul. Se plimbă mereu pe uliță după câte-o pomană. Molfăie la colivă de pe colăcel și rânjește tâmp de i se văd cioatele⁵ dinților îngălbeniți.

Azi însă nu mă mai sperie nici chiar Mieilă... Plec la oraș, la Anișoara, verișoara din Pitești. Am învoire de la mica și ticu, fiindcă-am făcut treabă bună la fân. Unchiu Tică, fratele mai mare-al tatei, și tanti Mimi vin în vizită la noi și la bunici câteva ore și mă iau cu ei. Plecăm toți trei, eu cu hăinuțele-ntr-o plăsuță, pregătită cu grijă de mica, iar unchiu’ și matusa, cu plasele de mere, brânză și lapte, pregătite de bunica. La Pitești ne-așteaptă Anișoara. E domnișoară și are deja pretendenți...

La scara blocului ne-ntâmpină vecinii unchiului. „Să trăiți, dom’ Petrică, săru’-mâinile dna Mimi, cine-i domnișoara asta drăguță?” întreabă unul mai răsărit. „Hmmm, îmi zic în gând, îmi place cum sună «domnișoară». E mai plăcut urechii decât «fă»-ul de

¹ Cantitate de băutură (alcoolică) putând fi băută dintr-o singură înghițitură.

² Strâmb.

³ Colăcel - colac mic care se-mparte la înmormântări sau pomeni, cu colivă.

⁴ Prostuț, bleguț.

⁵ Cioată - buturugă, bucată de rădăcină ori de trunchi rămas în pământ ori scos. Aici, cu sensul de dinte tocit sau rupt.

pe ulița noastră”... Zic și eu frumos un „Bună ziua!” și altul răspunde „Săru’-mânușitele, duduiță!”. Mai că-mi vine să mă umflu-n pene de-atâta importanță câtă mi se dă. După ce află că-s de pe la țară, altul completează: „Ee, să vedeți ce frumos e aici la noi la oraș. O să vă placă”.

„Azi mergem la grădina zoologică”, mă anunță unchiul, așa că lăsăm bagajele acasă și pornim spre zoo, care-i în cartier, la o aruncătură de băț. Mă-ncântă animalele exotice pe care le cunosc numai din cărți, pe cele neaoșe (majoritatea) le știu de la noi de la țară.

Zilele trec, am învățat deja rutina lor... Dimineața, la piață, dup-amiaza, somn și seara, plimbare-n parc, la cofetăria din colț sau o șuetă la scara blocului. Vară-mea-i plecată mai tot timpul la întâlniri, iar copiii de la bloc au găștile lor în care eu nu prea mai am loc. Mă-nvârtesc prin casă dintr-o cameră-n alta și de plictiseală ud toată ziua florile din balcon, mai-mai să le înec. Privesc cu jind păpușile din vitrină, dar n-am voie să le scot de-acolo; oricum sunt sub cheie. Sunt gătite frumos și aranjate, dar trebuie să rămână la locul lor. Brusc mă cuprinde-un dor nebun de-ai mei, de ograda casei părintești, de uliță, de vale, crâng și de Ciuna, de mirosul de fân cosit, de greierii și florile câmpului. Mai c-aș trage și-o porție de greblat...

CÂNTECUL POPULAR PESTE ANI

Dr. Floriana Stăncescu, Stâlpeni

Privire generală asupra evoluției folclorului muzical vocal de-a lungul anilor.

Privind în urmă și răsfoind prin paginile istoriei vom observa că viața omului sub toate aspectele ei sociale, economice, politice sau culturale a evoluat de la o epocă la alta, mers determinat sau nu, mai mult sau mai puțin, de voința societății, a oamenilor. Acest fenomen este un adevărat perpetuu. Când vorbim de *evoluție/inovație*, fără să vrem asociem termenul cu *tradiție*, lucru valabil în toate epocile istoriei. Și oricât de conservatori am dori să fim, evoluția se manifestă independent de voința noastră.

Aceste transformări s-au desfășurat unele în perioade mai scurte, altele mai lungi sau în unele perioade mai scurte au avut loc realizări însemnate și multe, în vreme ce alte realizări s-au conturat în timp îndelungat. Mulțimea de genuri folclorice muzicale de azi s-a născut și s-a răspândit cu viteza fulgerului; calitatea lor pe măsura vitezei cu care s-au răspândit.

Valoarea creației folclorice muzicale vocale.

Nu tot ce se creează mult și repede este întotdeauna bun, mai ales în arte; depinde de direcția în care s-a lansat/îndreptat: bună sau rea. Astăzi, scopul acestei viteze de creație și de interpretare are la bază un motiv economic: *banul*, și mai puțin dragostea de cântec, de interpretare trăită, dragoste ce încorporează în ea o gamă întreagă de sentimente nobile ca: dorul de casă, de locurile natale, de ființa iubită, dorul de codru și, de ce nu dorul de ulița satului. Iată un exemplu „bun”: cântecul interpretat de Ileana Sărăroiu „Satule, vatră

frumoasă!” („Satule, satule, vatră frumoasă,/Departe mai sunt de casă,/De casa parinților,/De freamătul frunzelor,/Frunzelor de liliac/Și de casa cu cerdac!”).

Tematica sănătoasă, seriozitatea, responsabilitatea, decența și trăirea adevărată sunt condiții care dau sens, culoare și valoare noilor creații. Dar mă întreb de unde atâta decență, de unde atâta seriozitate și sensibilitate când „ochiul dracului” și-a făcut apariția? Cultura maselor populare privind respectul fata de folclorul muzical bun lasă foarte mult de dorit în zilele noastre; este chiar neglijată, căci interesul constă în a avea cât mai mulți bani.

Revenind la tematica noastră: valoarea creației folclorice muzicale vocale este determinată de mediul și felul în care trăiește, de dorința ce-l stăpânește pe creator de a i se îndeplini ceva din conținutul cântecului interpretat de el, precum și de nivelul de alterare a cântecului popular existent în acel moment în viața obștească. Mai precis, e vorba de pătrunderea influenței unor genuri de cântece de la radio sau TV, datorită cărora mai mult se ascultă și mai puțin se creează. De exemplu, făcând o comparație între cântecele create azi pe care le auzim la programele Etno și Favorit, și cele pe care le voi da exemplu, constatăm că acestea de pe urmă sunt demne de aprecieri înalte, însuflând respect și demnitate.

În doina „De s-ar afla cineva” este oglindită clar ideea că iubirea curată e boală grea a inimii; în cântecul „Argeșule, apa ta!” dorul de neicuța este atât de mare, încât fata imploră apa Argeșului să-l aducă pe neica („Argeșule, apa ta/ Trece pe la poarta mea/ Și-mi aduce doruri multe/ De la neica-al meu din munte./ Argeșule de-ai putea/ Să-mi aduci iar pe neica./ Să-l mai văd pe la porțiță/ Și să-i dau dulce guriță!”). În „Mândră-i viața la Muscel”, o sârbă creată și interpretată de Elena Stăncescu, este evocat sentimentul de patriotism local și chiar de mândrie națională, când se spune: „Văd frumoasele muscele,/ frumusețea țării mele”. Aceste exemple sunt cântece din creația nouă cu un conținut tematic și melodic bun. Deci, cântecul popular, ca făcând parte din preocupările și realizările românului, a evoluat de-a lungul anilor, uneori în bine, alteori în rău, căci așa cum spuneam, a depins de felul și de mediul în care a trăit și

s-a cultivat interpretul. Și exemple bune se pot da foarte multe, precum și dimpotrivă.

Evoluția cântecului popular în perioada de după cel de-Al Doilea Război Mondial și până-n prezent.

În perioada de după cel de-Al Doilea Război Mondial după genul de cântec propriu-zis, apare mai frecvent un gen nou: cântecul de joc. El se răspândește repede, fiind foarte ritmat. Tematica acestui gen de cântec este legată de evenimentele de atunci, ca de exemplu tema militariei („Du-te, neică, fă-ți armata!”), dragostea față de persoana iubită, muncile agricole, păstoritul și altele. Cântecurile lente se cântă din ce în ce mai rar, iar baladele și doinele, foarte rar. Dacă astăzi mai găsim pe ici, pe acolo, rătăcite, câte o doină sau o baladă, un interpret sau o interpretă, toate acestea sunt adevărate nestemate ale folclorului nostru. Iată, deci, urmările evoluției cum se simt și în folclor.

Așadar, secolul vitezei se resimte și în cântecul popular. Mai apare acum acel gen muzical denumit „cântec nou de viață nouă”, cu tematică adecvată (munca în CAP-uri, pe tractor ș.a.), în care se oglindesc obiective legate de realizările acestei epoci: salba de hidrocentrale de pe Argeș și Bicăz, mulțimea fabricilor și uzinelor care se înălțau în ritm vioi, viața în colectiv la muncile agricole, pe tractor, slăvirea partidului clasei muncitoare și a „conducătorului iubit” ș.a. Realizarea acestor cântece era oarecum coordonată, în sensul de a fi create pe aceste teme. Multe concursuri organizate pe diferite faze stimulau creația nouă, dar interpretul nu mai simțea acel sentiment de trăire profundă ca odinioară. Ileana Sărăroiu a dorit să cânte versurile „Foaie verde spic de pâine,/ Teamă mi-e că mor ca mâine!” dar nu i s-a dat voie, fiindcă erau prea triste, fiind astfel nevoită să schimbe textul (noroc că acel nou text a fost bun, cântecul numindu-se „O bătrână într-o gară”). Totuși, să nu generalizăm, căci s-a cântat și bine și mult în această perioadă când festivalul „Cântarea României” antrena o mare masă de interpreți, ținând trează conștiința neamului în ce privește păstrarea melosului popular

românesc. Nu același lucru se poate spune despre cântecele din zilele noastre (nu despre toate).

Noile condiții de viață și de muncă și organizarea societății au determinat schimbări radicale în viața satului, schimbări care se oglindesc și în conținutul folclorului contemporan. Dar nu numai atât, căci la toate acestea se adaugă influența radioului și a televiziunii. Ciobănașul poartă cu el în vârful muntelui radioul, în sat vizionările la tv iau locul muncii de creație intensă, aproape că nimeni nu mai creează. Televizorul și radioul nu stimulează acest proces sănătos de creație, nu-l impulsionează pe individ în a crea ca altădată și nici de educarea și orientarea interpretului nu se ocupă, cu scopul de a-i da o direcție bună, așteptată.

Dulcea uliță a satului, altădată încărcată de manifestări folclorice, devine uitată și săracită de cântecul flăcăilor satului. Ce frumos răsunau cândva cântările lor în liniștea nopții, când se întorceau de la o șezătoare sau de la clacă, ba chiar și de la o nuntă!

Acum se pune întrebarea: *folclorul muzical evoluează?* Apar cântece multe și prea puțin autentice. Autenticul e o caracteristică sau o însușire care dispare văzând cu ochii. Sunt cântece care ne zgârie auzul și ne îngreunează sufletul, mai ales când tematica este legată de băutură, de imoralitate și de necinste. De ce să nu recunoaștem că adevărații mari interpreți sunt marginalizați, uitați, iar „ciurucurile” muzicii populare au invadat televiziunea. Astfel, autenticul aproape dispare. Apare nevoia de a striga SOS!. În plus, apare pericolul unei educații îndreptate spre o direcție greșită și „brandul” de cântec românesc își pierde din strălucire. Apare generația sărăcăcioasă spiritual, „în blugi și adidași”, cum a denumit-o poetul Adrian Păunescu, și în felul acesta, ce simplu și ce ușor dispare costumul popular... Pe ulița satului nu mai auzi tinerii salutând respectuos sau adresându-se cu acel „Ce faceți?”. Fetele nu-și mai cos iile cu arnici de diferite culori, cu fluturi și mărgel, nu mai torc firul de in, cânepa sau lână, stând pe bancă la poartă, cântând și veselindu-se. Ulița satului parcă plânge după tot ce a fost odată. Viața modernă își spune cuvântul, dar cu toate acestea tineretul trebuie educat și stimulat să creeze cântece noi, respectând specificul

melosului popular românesc și având grijă să nu nădească fragmente din diferite cântece, făcând unul așa-zis nou.

Bunica mea îmi spune: „Personal, tânjesc după acele obiceiuri, după tradiție, după tot ce-i românesc; poate generația mea trăiește puternic acest sentiment de dor după trecut, dar tineretul de astăzi sunt sigură că nu. Să nu fim nedrești, însă, și să-i judecăm prea aspru, concepțiile lor nu se potrivesc cu ale noastre, iar noul este îmbrățișat de cei care privesc în mod firesc modernizarea vieții, evoluția ei inevitabilă; cu alte cuvinte, lupta dintre vechi și nou a fost și va fi. Și totuși, nostalgia după vremurile frumoase și îndepărtate mă face să trăiesc aieva parfumul cântecului popular strămoșesc. Îmi amintesc cu atâta drag tradiționala sărbătoare de «moși», (când ne dam «de-a suratele»), pe care o așteptam cu nerăbdare pentru a face schimburi de vase pline de bunătați și flori. Atunci, pe ulița noastră era un «du-te vino» de la o casă la alta, căci oamenii se respectau și trăiau bucuria păstrării tradiției. Tineretul era sufletul acestor manifestări pe care le învățase și moștenise de la bătrânii. Astăzi, cei mai mulți tineri au luat drumul muncii în străinătate, tânjind probabil de dor după obiceiurile românești, după ulița satului în care s-au născut. Dar drumul cântecului popular în evoluția sa a fost influențat și de mutarea unui număr mare de țărani la oraș, ca muncitori și ingineri, spre marile fabrici și uzine ce se înălțau mărețe și binevoitoare”.

Astfel, pe harta țării apar orașe noi, muncitorești, precum Colibași (Mioveni) în care trăiesc și muncesc oameni veniți de la țară. Aceștia au adus cu ei până la scara blocului și cântecul popular pe care însă nu l-au mai cântat ca la ei în sat, ca pe ulița lor. Nu mai era acel mediu fermecător, autentic, în care să se desfășoare/manifeste. Treptat, cântecul s-a metamorfozat suferind influențe orășenești. Acum se pune întrebarea: apare oare un cântec popular hibrid? Să zicem că ar fi așa (un fel de folclor orășenesc), dar și acesta dispare curând, locul lui fiind luat de diferite genuri de muzică ușoară, exagerat de ritmată. De cântecul popular aproape că s-a uitat, sau cel mai dureros este faptul că locul lui este luat de manele, chiar și ele neautentice. Să nu uităm nici de folclorul

copiilor, care și el s-a schimbat în sensul că acum copiii cântă diferite melodii de joc în limbi străine, uitând adevăratele capodopere ale folclorului copiilor. Viața-i viață, ea merge înainte, omul se schimbă și odată cu el și tradiția se mai modifică, la care se adaugă și faptul că românul *prea ușor renunță la ce-i românesc* și îmbrățișează obiceiurile străine, cum ar fi sărbătoarea îndrăgostiților, „Valentine’s Day”, în loc să sărbătorească *dragobetele* nostru (împerecherea păsărilor) care a fost uitat și înlocuit. Această tendință evoluează în detrimentul bunurilor noastre folclorice, care-s mult mai frumoase și încărcate de semnificație și sensibilitate.

Un lucru este cert: cântecul popular s-a născut la țară, în vârful muntelui, pe ulița satului, la poarta românului și-n timpul muncilor agricole specifice țaranului român. Cu toate aceste transformări, în ciuda faptului că ne sufocă modernizarea noii vieți, se mai găsesc și astăzi, pe ici, pe colo, creatori și interpreți valoroși ai cântecului popular românesc. E și firesc. De 3 ori firesc: evoluția se impune, dar tradiția rămâne ca o amintire scumpă poporului român. Și cine știe ce genuri vor mai apărea, căci folclorul muzical românesc va fi și va dăinui la români.

Peste țara noastră multe urgii s-au abătut, dar românul și-a păstrat și apărat *limba, credința și tradiția*.

POVESTIRI CU TÂLC. ADUNATE ȘI ÎNDREPTATE, III

Prof. Ion Stroe, Vlădești

1. Mă doare pământul pârlogit

De câte ori Primăria convoca satul la căminul cultural pentru diferite probleme de gospodărire, Moș Antone era prezent și ridica în general aceleași probleme: suprafețe de pământ nelucrate sau lucrate superficial, lipsa șanțurilor de scurgere a apei, alunecările de teren agricol sau forestier defrișat, nu se fac anumite munci de întreținere la timpul potrivit și, în fine, depărtarea cu totul a celor tineri de agricultură.

Cu prilejul campaniei electorale pentru alegerile din 10 iunie 2012, la întâlnirea locuitorilor cu primarul, care a avut loc duminică 27 mai 2012, Moș Antone din nou, printre altele, reliefează aceleași probleme din viața satului unde trăiește de mai bine de 80 de ani.

De data aceasta, primarul își iese din fire:

- Ce tot spui, moșule? Mereu același lucru! Mai spune și altceva!

- Spun ce mă doare, primarule!

- Dacă te doare ceva, du-te la doctor!

- Dumneata ești doctorul! Dumneata trebuie să mă vindeci de ce mă doare pe mine!

- Atunci, moșule, spune odată ce te doare, să văd dacă te pot vindeca, dacă alt cineva nu te-a vindecat până acum!

- Mă doare pământul pârlogit, domnule primar!

2. Disimulare

Era într-o zi, cam pe la sfârșitul toamnei din 1960.

Directorul Școlii Pedagogice din Câmpulung Muscel, prof. Ilie Stănculescu, însoțit de prof. Dan Dănescu, se îndrepta spre ferma

agrozootehnică a instituției de pregătire a învățătorilor și educatoarelor, pentru a pune la punct unele probleme administrative, cu nea Gheorghe Teleleu, omul de bază al acestui sector.

Îi atrage atenția mirosul de fum de țigară care provenea din interiorul cuptorului de uscat prune, prin apropierea căruia treceau și spre care se îndreptau. Tocmai le iese în întâmpinare responsabilul fermei, care, deoarece știa că printre gratiile uscătorului de fructe erau pitulați cu țigara în gură elevii fumători, certați cu disciplina școlară, caută să ascundă adevărata înfățișare a lucrurilor, abătându-i pe cei doi musafiri din calea lor:

- Poftiți, tovarășe director! Poftiți, tovarășe profesor, și dumneavoastră! Poftiți în camera mea... să discutăm!...

- Măi Gheorghe, i se adresează directorul, luându-i vorba din gură și făcându-se că nu a observat nimic deosebit, dar cu voce tare pentru a fi auzit de către cei ascunși – văd că s-a mai copt o serie de prune grase acum la sfârșit de toamnă și început de iarnă, de ai dat foc la cuptor!

3. Animal inteligent

Vică și Petre, doi ciobani, coboară din muntele Broasca pentru unele târguieli de care au nevoie.

Sunt însoțiți de Mustătea, un ciobănesc carpatin foarte frumos și ager, cu care ei se mândresc. Ajung la Dâmbovicioara, cea mai apropiată localitate și, după ce se odihnesc puțin, încearcă să intre într-o alimentară. Dar câinele începe să mârâie și apoi să latre de parcă ar vrea să le arate că ceva scrie pe un afiș lipit pe ușa pe a cărei clanță deja Vică pusese mâna, deschizând-o.

- Nu vedeți anunțul: *Se interzice intrarea animalelor în magazin!* – îi atenționează vânzătoarea, observând că ei nu au sesizat nelișiștea inteligentului patruped pe care-l vor alături de ei și în prăvălie.

- Măi Vică, atunci eu și Mustătea te așteptăm afară până faci tu cumpărăturile!

4. Oaia și stăpânul său adevărat

Într-un sat de munte din zona Făgărașului sunt mulți crescători de oi, capre și vaci.

Într-o zi, unuia dintre ciobani i-a dispărut o oaie. Unde să fie? A mâncat-o lupul? S-a rătăcit de turmă? Greu de presupus! În cele din urmă, păgubașul dovedește cu probe că animalul se află în turma altuia, dar acesta nu recunoștea.

Nu pentru că oaia însemna cine știe ce, dar mai mult pentru a scoate la iveală adevărul, omul necăjit se adresează unui judecător. La prima înfățișare a celor doi în instanță, nu s-a clarificat nimic.

- Veniți mâine și-mi aduceți oaia cu pricina! – le zise judecătorul.

Zis și făcut! Omul legii îi închide pe cei doi ciobani separat, fiecare în camera lui, având ieșirea spre coridorul unde rămăsese oaia.

Poruncește reclamatului să strige oaia așa cum o striga el de obicei, dar animalul nu se sinchisește la auzul glasului său. Apoi procedează la fel și cu ciobanul păgubaș. Cum a auzit vocea stăpânului adevărat, animalul s-a îndreptat spre ușa camerei de unde venea strigătul.

Așa s-a dovedit că oaia fusese furată și, astfel, a fost înapoiată dreptului proprietar, hoțul fiind descoperit fără martori și pedepsit.

Animalele cunosc glasul stăpânului lor!

5. Așteptare cu rezultate frumoase

În vara lui 1941, sergentul Ion vine din război într-o permisie. Se căsătorește cu Rodica, pe care o iubea, și, după câteva zile, se întoarce din nou pe front, undeva aproape de Odesa, în Crimeea.

Doar o săptămână au stat împreună și sperau că războiul se va termina curând, ceea ce nu s-a întâmplat. Au trecut pe rând 1942, 1943, 1944, 1945, dar Ion nu s-a mai întors, și nu era singurul. Unele femei au renunțat să tot aștepte sosirea bărbaților sau a fiilor lor.

Rodica își aștepta încă soțul cu aceeași speranță ca în clipa despărțirii. Aproape zilnic venea la gară la ora opririi trenurilor dinspre București, dar... zadarnic!

Cam la începutul lui 1947 sosește din U.R.S.S. primul lot de prizonieri, dar Ion nu se număra printre ei. Peste câteva luni, femeia primește o telegramă care avea un enunț concis: *Sosesc! Ion*. În ziua sosirii acestei vești, Rodica a plâns, de data aceasta de bucurie, și s-a gândit cum să-l întâmpine la gară mai frumos.

În trenul care se apropia de stație, Ion avea emoții puternice. *Rodica..., ce s-a întâmplat cu ea de atâția ani?... mai trăiește?... l-a așteptat?... s-a recăsătorit?* Și totuși era fericit că se afla printre puținii care au supraviețuit atâtor ani de război și de prizonierat. Trenul a oprit și în gară era mare îmbulzeală de oameni. Poate printre ei erau și unii cunoscuți, dar atunci nu avea ochi decât pentru Rodica.

Undeva la ieșirea spre sat, ea stătea cu lacrimi în ochi și-l aștepta. Deodată, ca la comandă, privirile lor s-au întâlnit și au pornit prin mulțime unul spre altul până când mâinile lor s-au atins. S-au îmbrățișat, fericiți că, după atâția ani de despărțire, încep adevărata lor viață.

Așteptarea n-a fost în zadar!

6. Nu răspândiți zvonuri mincinoase!

Într-un ziar local din Câmpulung Muscel, apare un articol în care este criticat cu severitate compartimentul domnului responsabil al Direcției locale pentru protecția consumatorilor.

Citind materialul îndreptat împotriva lui și considerându-se nevinovat, se adresează unui bătrân cu rugămintea de a-l sfătui ce să facă: să-l dea în judecată pe autorul care, prin intermediul presei, a răspândit despre el zvonuri neadevărate? Să-l oblige pe acesta să-i ceară scuzele de rigoare în scris în cadrul aceluiași ziar?

După ce l-a ascultat cu atenție, sfătuitoarea lui îi spune:

- În locul tău, eu n-aș face nimic. Cei mai mulți nu au cumpărat ziarul. Dintre cei care au intrat în posesia lui, nu toți au citit cele relatate despre tine. Poate jumătate n-au înțeles bine conținutul sau nu i-au dat importanță, pentru că sunt interesați de altceva. Cei ce te cunosc bine nu cred cele spuse despre comportamentul tău.

Responsabilul, după ce mulțumește bătrânului pentru sfaturile sale, pleacă gânditor spre locul său de muncă, vorbind ca pentru sine:

- Are dreptate unchiașul. Dacă le ignorăm, zvonurile dispar singure. Și-apoi... prea multe asemenea vești mincinoase. Unii se hrănesc cu ele și-și consolidează astfel cariera, umbrindu-i pe cei merituoși.

Ce de zvonuri! Dacă s-ar pune impozit pe ele, ce câștig ar avea statul de pe urma lor!

Nu dați atenție zvonurilor!

7. Să avem grijă unii de alții!

Într-o zi din noiembrie 1997, în sala de judecată a unui tribunal din provincie, este pe rol procesul intentat unui vârstnic acuzat că a furat o pâine de pe teigheaua unui chioșc.

Vinovatul și-a recunoscut pe loc vina, fără să mai fie nevoie de alte probe, dar a justificat-o prin aceea că este sărac, banii nu-i ajung și familia sa cu patru copii este lipsită de subzistență.

În conformitate cu legea, judecătorul l-a condamnat cu amendă de 1.000.000 de lei, dar pentru că și-a dat seama de situație, a băgat mâna în buzunarul său, a luat portofelul, l-a deschis și a scos din el suma respectivă, pe care i-a întins-o inculpatului:

- Să nu refuzi! Ia banii și du-te la bancă! Depune amenda în contul respectiv!

Apoi s-a adresat auditoriului din sala de judecată, foarte numeros în ziua aceea:

- Vă condamn pe toți aici prezenți cu o amendă pe care fiecare v-o fixați pentru faptul că în orașul nostru un om a trebuit să fure o pâine ca să-și salveze copiii de la foame. Și pentru faptul că a fost adus aici la judecată numai pentru acest lucru, în timp ce alții fură toată brutăria!

S-au strâns imediat mai mulți bani și sărmanul a plecat cu lacrimi în ochi, nevenindu-i să creadă că se poate și o astfel de judecată, primind o sumă modestă, dar necesară pentru el în asemenea situație.

Trebuie să înțelegem că trăim în societate și fiecare dintre noi purtăm responsabilitatea celorlalți! Să purtăm de grijă unii altora!

8. Frumosul dragostei

O femeie cam la treizeci de ani, căsătorită, se născuse oarbă.

În zilele noastre, când știința și tehnica medicală au avansat, a putut fi operată la ochi într-un spital din străinătate. Din fericire, intervenția chirurgicală a reușit și femeia a putut vedea lumea înconjurătoare ca orice om normal. Dar, spre uimirea celor din jur, ea nu a găsit nimic care să-i placă în ceea ce vedea.

- Mi-am închipuit lumea altfel de cum este, aș fi dorit-o mult mai frumoasă – a spus ea.

Nu a fost atrasă de obiectele din cameră sau din grădină, nici de înfățișarea părinților sau a altor vizitatori. Când a văzut pe soțul său, însă, dezamăgirea a dispărut. I s-a părut atât de fermecător, încât a plâns de bucurie!

Ceea ce privim cu ochii dragostei este nespus de frumos!

9. Cu spatele la greutate

Profesorul dirigențe organizează o ieșire pentru adolescenții săi din clasă, fete și băieți, cu scopul de a vizita păstrăvăria de la Căndești.

Pentru că drumul nu permitea altfel, mijlocul de transport a fost o remorcă trasă de un tractor, ceea ce favoriza și admirarea peisajului subcarpatin.

Profesorul, cu spatele la direcția de mers a autovehicolului, dar cu fața la elevii săi, a procedat la întreținerea unor discuții legate de frumusețile muscelor, de formele de relief, dar și de unele greutăți ce par că se ivesc în drumul vieții tinerilor, în dorința de a-și atinge idealul.

- Voi să procedați ca mine acum – le spune el discipolilor, adică să călătoriți cu spatele înainte. Privind în față, voi vedeți toate șanțurile, gropile, toate denivelările peste care treceți și vă speriați de ceea ce s-ar putea întâmpla. Pe câtă vreme eu, numai după ce le-am depășit am făcut cunoștință cu ele, declarându-mă mulțumit că le-am trecut cu bine. Adesea, continuă el, veți avea necazuri, dar nu trebuie să le priviți și să plângeți în fața lor! Treceți prin viață cu spatele la greutate, optimiști și îndrăzneți, că veți birui!

10. Pe ce cale merg copiii noștri?

Cu mai mulți ani în urmă, la penitenciarul de la Jilava a fost adus un criminal foarte periculos.

Avea la activ, pe lângă furturi și spargerii, multe de omoruri. De aceea era condamnat pe viață și ținut singur în celulă, cu mâinile și picioarele în lanțuri.

Pentru că numărul deținuților se mărise, în încăperea lui mai este adus un pușcăriaș înrăit, încătușat, pedepsit cu închisoare tot pe viață pentru omor destul de grav.

Acesta era, din întâmplare, fiul primului criminal. Groaznică întâlnire! Tatăl și feciorul în aceeași celulă, amândoi deținuți pentru fapte asemănătoare.

Cum își vede părintele care deja își plecase capul, fiul își ridică brațele înlănțuite, răcnind la el:

- Tu m-ai adus aici! Ca să fiu alături de tine! Pentru asta m-ai făcut? Să merg pe calea ta?...

Copiii își urmează părinții adeseori!

11. Dovada călăuzei

Câțiva turiști s-au rătăcit undeva prin Munții Retezatului. Au mers la întâmplare, doar-doar vor găsi traseul care să-i ducă la un loc de refugiu.

Au ajuns undeva pe un vârf de unde nu mai puteau merge nici înainte, nici înapoi. Tocmai când se însera, din depărtare îi zărește un ciobănaș care păștea oile pe culmile mai apropiate. Acesta coboară peste stânci, trece peste văi, gata să scape în prăpăstii, să ajungă la ei pentru a-i scoate din încurcătură.

- Am venit să vă arăt drumul pe unde trebuie s-o luați ca să ajungeți la cea mai apropiată cabană unde puteți înnopta în siguranță, le spune păstorul istovit de oboseală.

Mare le-a fost bucuria tuturor că acest tânăr, cu prețul sângerării mâinilor și picioarelor, venise să-i scape de necaz. Totuși,

unul dintre excursioniști îl privește din cap până-n picioare și-l întreabă:

- Cu ce ne dovedești că ne poți fi călăuză?

Ciobănașul rămase înmărmurit, după care le arată rănila de pe mâinile și picioarele lui:

- Nu sunt acestea cea mai bună dovadă?

Toți s-au rușinat, lăsând privirile în pământ, pentru că n-au gândit că sacrificiul băiatului nu era altceva decât... dovada călăuzei.

12. Cum o făcea mama...

Ion se însoară cu o fată de care avusese drag de mai multă vreme.

Ea îi făcea totdeauna mâncarea bună, numai că el nici nu vrea să audă de felul cum îi gătea fasolea:

- Nu e cum o făcea mama! îi scotea el ochii.

Biata femeie se ostenea s-o fiarbă ba mai mult, ba mai puțin, să-i pună sare, să adauge și pătrunjel sau mărar, s-o prăjească, să fie mai deasă, mai rară. Oricum o dădea primea aceeași observație:

- Nu e cum o făcea mama!

Într-una din zile, pune fasolea să fiarbă la foc într-o oală de pământ și merge la vecina s-o întrebe:

- Lele Veto, o cunoști pe soacră-mea, spune-mi și mie cum gătea ea fasolea, căci cu bărbatul meu, oricum i-aș face-o, n-o mai scot la capăt.

Bătrâna îi explică tot ce știa ea și, din vorbă-n vorbă a trecut mai mult timp, încât deodată femeia tânără și-a adus aminte că uitase fasolea pe foc. A dat fuga acasă, dar... pentru că apa scăzuse prea mult, fasolea se afumase.

Tocmai atunci a sosit bărbatul obosit de la pădure. Pentru că altă mâncare nu avea, nevasta i-a pus pe masă o mămăligă rece, două cepe și o strachină plină cu vârf cu fasolea așa cum era, afumată.

Mănâncă Ion cu poftă totul și mai cere o porție:

- Acuma da, zic și eu, femeie, că ai făcut fasolea bună, cum o făcea mama.

Și așa i-a făcut-o toată viața cât a trăit cu el: cum o făcea mama!

13. Ca nuca-n perete...

S-au întâlnit tovarăși doi hoți: unul furase o vacă și altul o coasă.

La judecată, cel ce furase coasa era mai fricos, dar cel cu vaca, mai curajos, îmbărbătându-l, i-a spus:

- Mă, tu fugi de aici, stai mai deoparte, intru eu primul! Apoi să te așezi cu urechea la ușă ca să auzi cum mă judecă pe mine. Cum fac eu, așa să faci și tu! Ai înțeles?

Iese judecătorul și-l cheamă pe cel care era la intrare, pe cel cu vaca.

- Ia spune, hoțule, de ce ai furat vaca omului din grajd?

- Nu e adevărat, domnule judecător! Vaca asta am crescut-o eu de când era vițică.

Pentru că păgubașul nu avea probe, a rămas hoțul cu vaca.

Intră și cel care furase coasa. Judecătorul i se adresează:

- De ce i-ai șterpelit vecinului coasa, hoțule?

- Nu e adevărat, domnule judecător! Coasa asta eu am crescut-o de când era seceră!

- La pușcărie cu tine! îi zice omul legii. Unde ai văzut tu, bă, seceră care să crească până se face coasă? Ai nimerit-o ca nuca-n perete!

14. Hotelul de lângă gară

Un grup de actori de la Teatrul Național - București pleacă în Franța într-un turneu.

Ajung în gara Paris-Est noaptea târziu, pe o vreme deloc favorabilă. Se adresează unui taximetrist, rugându-l să-i ducă la hotelul a cărui adresă i-o dau, unde aveau locuri rezervate, ca să se odihnească până a doua zi. După aproximativ o oră de mers prin metropola franceză, iată-i ajunși în fața doritei clădiri unde doreau să înnopteze! Plătesc suma cerută, cam piperată pentru niște bieți actori români, dar asta era! Nu se putea altfel!

Când s-au trezit, a doua zi, de dimineată, și-au dat seama că localul în care-și petrecuseră prima noapte nu era în altă parte decât în vecinătatea gării unde-i lăsase trenul cu care veniseră de la București, până la care puteau ajunge pe jos în câteva minute.

15. Cu cap sau fără cap?

Era toamnă!

Gheorghe și Ion merg în pădure să aducă o spinare de lemne, că doar vine iarna. N-au apucat bine să intre în desiș, că le-a și apărut în față un urs, care, de teama lor, a zbughit-o la fugă. Cei doi, după el, până când animalul a ajuns la viziunea lui, în care s-a și ascuns.

Dar Ion zise:

- Gheorghe, eu mă bag în bârlogul lui să-l scot de acolo viu. Poate ni-l iau ăia la grădina zoologică și ne dauceva parale pe el. Vezi tu, mă leg cu frânghia asta de un picior. Când o să mișc, tu să mă tragi afară cu urs cu tot.

Zis și făcut! Ion intră, dar cum îl vede, ursul îi și reteză capul.

După ceva timp, văzând că sfoara nu se mai mișcă, Gheorghe trage de ea și-l scoate. Ce să vezi? Fără cap! Nedumerit, se întreabă:

- Băăă, dar când a intrat în vizuină avea cap? Nu-mi pot da seama. O fi avut cap, n-o fi avut! Ia, să mă duc la el acasă și s-o întreb pe nevastă-sa, că ea știe mai bine dacă Ion al ei avea cap atunci când l-a luat de bărbat.

- Mă Gheorghe, parcă a avut!

- Ia vezi, fă, dacă e așa, trebuie să fi avut și-o pălărie!

- Stai, să mă uit în cuier! zise femeia, după care intră-n casă de unde iese nedumerită:

- Nu este nicio pălărie, Gheorghe! E doar pălăria mea în cuier!

Și-au rămas amândoi pe gânduri: Cu cap sau fără cap?!

16. Și cu banii și cu animalul

De la Gârda de Sus părăsim Valea Arieșului și ne abatem să parcurgem cei 18 km, în zbor, dacă se poate, pentru a ajunge la acea frumusețe naturală ce poartă numele de Ghețarul din peștera Scărișoara.

Cam la jumătatea distanței, însă, suntem nevoiți să oprim în fața unei turme de oi ce traversa șoseaua dintr-o parte în alta. Profitând de aceasta, atât noi cât și ceilalți turiști coborâm din autovehicole. Admirând peisajul minunat din acea parte a Carpaților Apuseni, în același timp privirile ne sunt îndreptate spre pașnicele animale însoțite de câinii care patruleau de o parte și de alta, dirijându-le astfel de parcă ar ghici gândul stăpânului lor.

Atrage atenția îndeosebi un ciobănesc carpatin de o frumusețe rară: dolofan, nu prea înalt, labele mari, coada potrivit de lungă, alb la culoare, mustățile dese și lungi, ochii ascunși de părul mare care cădea spre bot, urechile blegi, mersul rapid și elegant.

Un turist american, atras de frumusețea animalului, se îndreaptă către cioban:

- Îți ofer 1.000 dolari pentru acest câine. Dă-mi-l!

- Nu se poate! Nu-l vând!

După câteva minute se adresează păstorului un cetățean de-al nostru, de prin părțile Olteniei, după cum îl trăda vorbirea:

- Admirai câinele tău. Vreau să-l cumpăr și-ți promit că-l voi îngriji poate mai bine ca tine. Îți dau 1.000 de lei pe el. Facem târgul?

- Facem!, răspunde ciobanul, luând banii și, prinzând câinele pe care abia-l ridică, îl oferă noului său stăpân care îl închide în portbagajul furgonetei sale.

Nedumerit, ca toți ceilalți, un tânăr mai îndrăzneț se adresează oierului:

- Păstorule, cum e posibil să refuzi o sumă atât de mare oferită de un american și să accepți vinderea câinelui tău unui român pe un preț mult mai mic?

- Dacă-l vindeam turistului de peste ocean, nu-l mai vedeam niciodată. L-am dat românului, pentru că de la acesta curând se va întoarce înapoi. Astfel, voi rămâne și cu banii și cu frumosul meu carpatin!

17. Coada vacii și ștampila Primăriei

Mai mulți țărani, din localitate cer de mai multă vreme administrației locale reabilitări în domeniul pășunatului vitelor.

Insistă oamenii: defrișarea măracinilor de pe izlaz, amenajarea puțurilor/iazurilor pentru adăparea permanentă a animalelor, nivelarea terenurilor degradate și, de ce nu, aratul și semănatul unor suprafețe, fertilizarea și chiar erbicidarea pășunilor.

Și au mai cerut sătenii: stabilirea imașurilor pentru oi separat de cele folosite pentru bovine, paza izlazurilor împotriva celor ce nu respectă regulile obștei.

Și tot cer întruna: renunțarea la diferite investiții care nu sunt de urgentă necesitate și îndreptarea atenției către zootehnie, ocupație de bază a locuitorilor din comună, care aduce venituri mari.

Și-au insistat, și-au insistat, și-au tot insistat pe lângă inginerul agronom, consilier, viceprimar și primar. S-au adresat și unora mai mari care au venit la ei în timpul campaniei electorale, vorbindu-le de *proiecte* și iar *proiecte*, dar în zadar! A mers o delegație de-a lor și la județ și unul mare în funcție le-a spus că asta e treaba Primăriei, că de-acum totul e *deconcentrat* și aparține *autonomiei locale*.

Pentru că acest limbaj le-a fost pe neînțeles, s-au adresat din nou primarului:

- Domnule primar, auziți ce ni se spune de la județ, că dumneavoastră aveți toată puterea în mână ca să ne ajutați să facem ceea ce nu putem face singuri. Îndreptați-vă atenția și spre noi cei de la coada vacii, căci cu asta trăim! Orientați fonduri locale și pentru asta! Puneți ștampila și pe astfel de investiții!

Ca și când ar fi avut prea multe pe cap, ca să se mai adauge și așa ceva, primarul le răspunde disprețuitor:

- Bravo, mă! Ce-are a face coada vacii cu ștampila Primăriei!?

18. Ca vinerea la stână...

În satul ăla era doar un cioban cu oi multe și care lua în pază și pe cele ale consumatorilor care aveau doar câteva.

Printre aceștia era și Gheorghe care, prin august, își propune să meargă în munte și să vadă ce mai este cu mioarele lui. Și-apoi...

avea o poftă de mâncare... Și-ar fi dorit un bulz de mămăligă cu brânză, pârlit pe jăratice și să bea o oală de jintiță din burduf de oaie. Acasă nu a mâncat nimic la plecare și, când a ajuns în apropierea stânii, își slăbește cingătoarea ca să încapă în burtă cât mai mult:

- Slăbiți-vă, bete late,

Că mănânc brânză cu lapte!

După ce a stat de vorbă cu baciul despre pășunat, despre oi și ce producție de brânză ar fi anul acela, nemaiputând răbda de foame, cere de mâncare:

- Bace, fă-mi un balmoș sau un bulz de brânză și, de sete..., niște lapte. Sau mai bine..., tare aș bea niște jintiță din burduful ăla agățat în cui!

- Nu-ți dau așa ceva, că azi este vineri și e de post. Vino altădată! Până atunci, ia ici o strachină de fasole cu niște mămăligă. Poftim și o ceapă, cu sare, dacă vrei!

Parcă i s-a dat cu ceva în cap. Mațele îi chiorăiau de foame. Ce să facă? A mai stat, crezând că poate ciobanul s-o îndupleca, dar...

- Nu se poate, că cine mănâncă de dulce într-o zi ca asta... rămâne fără oi, îi oile...

A mierlit-o. S-a ridicat și a plecat răstindu-se la bete, de parcă acestea ar fi înțeleș:

- Strângeți-vă, bete late,

S-a lipit burta de spate!

Strângeți-vă, chetorii,

Să nu-mi cadă pantalonii!

Și de atunci a rămas vorba aia:

- Voi în viață nu pripiți,

Ca mine să nimeriți,

- Țineți minte vorba bună -

Ca vinerea la stână!

19. Justificare de avere

Horia Georgescu este un om cu venituri modeste, dar, pentru că se băgă în politică, alături de mai-marii zilei, reușește să strângă ceva avere.

Bun de vorbă și lingușitor din fire, urcă repede în ierarhia socială și devine directorul unei agenții. În această situație, este obligat să-și întocmească declarația de avere. Repede, însă, *este luat în vizor* nu atât pentru sumele de bani depuse la diferite bănci, ci mai ales pentru cele trei locuințe pe care le posedă: un apartament cu opt camere, zona centrală, în București, o vilă cu trei etaje la Predeal și o casă țărănească făcută după toate regulile civilizației moderne, undeva la țară, prin Teleorman, așezată la marginea unei păduri și înconjurată de o mare suprafață de teren.

Autosesizate, organele de urmărire penală *intră pe fir* și-l anchetează:

- Domnule Georgescu, cum justificați proveniența celor trei locuințe într-un timp atât de scurt?

- Le-am cumpărat de la părinții mei.

- Cu ce bani?

- M-am împrumutat la niște prieteni!

- Și de unde veți restitui această datorie, pentru că veniturile dumneavoastră nu sunt atât de mari?

- Mă voi împrumuta la părinți!

20. Bețivul

Anul 2011 a fost bogat în fructe pentru toate localitățile din zona dealurilor dâmbovițene. Prunii, mai ales, și-au rupt crengile sub greutatea roadelor.

- Abia aștept ca Stalin să dea drumul la povarnă. Mi-au stat prunele din fiert. Voi avea țuica mea și nu mă mai vedeți pe aici prin cârciumă multă vreme – spunea Vâlcu tovarășilor lui *de pahar*, într-o seară, spre sfârșit de august.

Cam pe la începutul iernii, este din nou în fața teighelei și cere pe datorie *una mare*.

- Să fie de prună și mai tare! – se adresează el barmanului. Ți-o plătesc *la pensie*! Trece-mă pe caiet! – continuă cu voce tare.

- Păiii... nu spuneai că ai prune multe și vei avea ce bea mult timp? – intervine unul dintre vechii lui *petrecăreți* ce se cinsteau la o masă alăturată.

- Hooo... că nu v-am mințit! Am avut butoiul de o sută de vedre plin – răspunde Vâlcu cu îngâmfare.

- Și ce-ai făcut cu atâta țuică?

- Jumătate... am băut-o:

- Și cealaltă jumătate?

- Am vândut-o!

- Și cu banii ce-ai făcut?

- I-am băut!

PORTUL POPULAR GĂLEȘEAN – LIANT AL GENERAȚIILOR ȘI O CARTE DE VIZITĂ A SATULUI

înv. Lucreția și Gheorghe N. Tița, Galeșu

*În port, și-a arătat românul destoinicia sa în ale gătelii,
asemuindu-se câmpului ori codrului înverzit
și numai în haina românească dragostele simple
și nevinovate erau legate mai trainic...*

Constantin Rădulescu-Codin

Dacă întâmplător sau nu, la sfârșit de săptămână, sunteți în situația de a alege unul dintre traseele turistice ale Argeșului, vi-l propunem pe cel care urmează cursul Vâlsanului spre izvoare, unde veți descoperi Galeșul de azi (așezat la 54 km de Pitești și 20 km de Curtea de Argeș), sat ce aparține comunei Brăduleț (fostă Brătieni).

Relieful este destul de frământat și, în general, înalt (circa 600 m altitudine). Frumusețea dealurilor creează un decor minunat – păduri de fag și suprafețe ocupate cu fânețe, pășuni și livezi de pomi fructiferi. Astăzi, localitatea păstrează multe dintre oazele de viață țărănească de altădată, îmbinând stiluri noi de arhitectură în lemn și cărămidă, cu cele vechi și foarte vechi. Un sat românesc de munte, în care ospitalitatea stă înscrisă în curțile și livezile largi, gata oricând să ofere drumețului popas. Dacă la oprire veți întâlni un sătean/ o săteancă în costum popular, să fiți siguri că ați ajuns în satul despre care ziarul „Argeșul” (12 iulie 1942) făcea următoarea apreciere: „**Opincuțele din Galeș**. Deosebit de impresionantă a fost manifestarea Căminului Cultural din Galeș care, în cadrul serbării culturale, organizată la Căminul cultural Mușătești - plasa Argeș, a prezentat câteva coruri pe patru voci, executate de flăcăi și fete de țară. Toate fetele erau îmbrăcate în frumosul port local și încălțate

pilduitor și neobișnuit de frumos cu opincuțe legate uniform cu nojițe...”

Costumul popular constituie nu numai un ansamblu material cu funcții practice de apărare contra intemperiilor, ci și un purtător de semne și simboluri, un limbaj de comunicare – transmițându-ne atitudinea creatorului față de locul în care trăiește.

Pentru confecționarea veșmintelor tradiționale, cu mulți ani în urmă, fiecare gospodărie cultiva pe lângă casă mici suprafețe cu în și cânepă. Semănatul se făcea primăvara de timpuriu pentru ca plantele să ajungă la maturitate în mijlocul verii. Tulpinile erau smulse din pământ, făcute *mănuși* (mănunchiuri) și lăsate la soare câteva zile. Pentru a desprinde sămânța de pe tulpini, se așezau mănunchiurile pe un *țol* și se băteau cu un *mai*. Apoi, mănunchiurile erau legate pe grătare de lemn și așezate în apa călduță din Lacul Rancea, pentru topirea părții lemnoase. Deasupra se așezau câteva lemne mai groase, pentru ca plantele să fie acoperite de apă. După aproximativ trei săptămâni, grătarele erau scoase la mal, plantele erau spălate și așezate la uscat. Fiecare mănunchi era melițat – pentru îndepărtarea *spâldărilor* (partea lemnoasă), apoi periat și tras prin *dehilă* (ustensilă specifică operației), obținându-se fuiorul și *zgribenii* (resturi nefolosibile). Torsul fuioarelor se făcea în serile de iarnă, când femeile organizau, prin rotație, *clăci* (șezători). Participantele erau răsplătite cu boabe de porumb fiert, gogoși, fructe... Firele erau țesute, iar valurile de pânză erau înălbite în apa limpede a Vâlsanului. Mai târziu s-a folosit bumbacul pentru obținerea pânzei, material procurat de la prăvălii, cu ocazia târgurilor.

Lâna, materia primă pentru haine, se găsea din abundență în fiecare gospodărie, știut fiind faptul că sătenii erau buni crescători de oi țurcane, țigăi și *stogoșe*. Primăvara, după tunsul oilor, lâna era spălată, uscată, dusă la *darac* (pieptene) și la mașina de lâna (de la Mușătești), apoi toarsă în fire după trebuință (mai subțiri sau mai groase). Firele erau urzite pe ulucile de la gard sau pe un rând de furci înfipite în pământ, trase pe sul, *năvădite* și țesute de fiecare gospodină. Materialul obținut era dus la piuă pentru „îngroșare”;

pănura, la croitorul din sat: cea neagră, pentru pantaloni, iar cea albă, pentru cioareci.

De menționat că în fiecare gospodărie se aflau ustensilele necesare: războiul de țesut, suveicile, zimții, roata de făcut țevi, țevile, mosoarele, țevi de soc, vârtelnița, răschitoarea, pieptenii pentru scos părul din lâna oilor, tocăliile pentru răsucit firele toarse, furca de tors, fusele ș.a. (În sat, gospodina Rozalia Costache deținea tipare pentru modelele de pe iile de purtare, fote, batiste).

Portul feminin găleşean a împrumutat și el din bogăția culorilor și originalitatea formelor de relief, în cuprinsul cărora trăiesc și muncesc țărăncile argeșene; câmpul de flori și codrul înverzit, iarba înaltă de prin fânețe – toate se regăsesc în modelul fotelor și în filigranul iilor, în șiragul mărgelilor de pe vestă sau în rafinamentul țesăturilor lucrate în război.

Piese care compun îmbrăcămintea găleşencei și-i conferă nota de specificitate:

- **Ia**, din pânză țesută în război (din fire de in sau cânepă și mai târziu din bumbac), împodobită cu alesături sau cusături pe *ciupagul* din față și din spate, pe mâneci și *nade*; pentru zilele de lucru, cu înflorituri simple, dar viu și puternic ornamentate pentru zilele de sărbătoare; mâneca, dintr-o foaie, largă sau încrețită la încheietura mâinii și cu colți pe margine; clinii, prinși în cheiță;

- **Fota**, purtată peste poale, prinsă în brâu cu bete înflorate; lucrată din fire de lână țesută în război și cu alesături simple pentru lucrul de toate zilele, cu flori cusute cu mâna, folosind tot fire de lână vopsită în roșu, verde, galben și mai puțin albastru, pentru zilele de sărbătoare;

- **Betele**, lucrate cu modele din lână vopsită, cu ornamente geometrice (vărgi, ochiuri), la capete cu ciucuri lungi din urzeală;

- **Călțunii**, din pănură albă, purtați peste ciorapii lungi din lână albă;

- **Opincile**, confecționate din piele de porc sau vită, argăsită în coajă de arin sau stejar;

- **Nojițele**, din fire de lână neagră, răsucite cu *tocălia*, cu ajutorul cărora se încălță opincile; se dau peste picior, în partea de jos;
- **Papucii** (scarpeții), făcuți din pănură recuperată; se purtau vara, când pământul era uscat;
- **Vesta** neagră, din lână, mai târziu din catifea neagră, împodobită cu mărgelile (diferite forme, culori și mărimi), fluturi pentru zilele de sărbătoare și simplă pentru zilele lucrătoare;
- **Cojocelul**, din piele de miel alb, deschiat în față, cu bumbi din același material, cu ornamente simple – cel de purtare și cusut cu arnici roșii, negre, galbene – pentru cele de sărbătoare;
- **Minteanul** (zeghea), din pănură neagră, cusut de croitor și prins în față cu nasturi de aceeași culoare; îmbrăcat în anotimpul rece;
- **Găteala capului**: basmaua (barișul, cârpa), marama, legătorea, beteala (purată de mirese), broboada, iar la gât - salbă sau șirag de mărgelile...

Specifice femeilor căsătorite sunt **legătorea** și **marama de borangic**, de forma unui voal lung de câțiva metri, cu o înfățișare spumoasă, fiind împodobită cu ornamente din lânică, bumbac, mătase albă și galbenă.

E momentul să cităm o consemnare făcută la 5 dec. 1965, legată de reprezentanții Galeșului în *finala celui de al 8-lea Concurs artistic*:

„...Fiecare dintre cele opt formații corale argeșene, venite la București, a încântat prin coloritul de neasemuit al costumelor, prin demna ținută scenică, prin elevata interpretare a bucăților din repertoriu [...]. Albul imaculat al zăpezii de pe piscurile munților coborâse parcă să strălucească în maramele unui cor de femei, al Căminului Cultural din Galeș. Roșul aprins al iilor se întrecea cu cel al trandafirilor, înfloriți pe țesătura verde, ca verdele frunzelor din păduri și livezi...” (V. Iosif).

Înainte de a ieși la horă, fata își lucra, ajutată de mama ei, de surori, câteva rânduri de haine populare (pentru vară, pentru iarnă).

În ziua când avea să *iasă la horă*, va îmbrăca cel mai frumos costum din cele noi, care să nu semene cu ale celorlalte fete din sat (ne referim la model, materiale, culori). În seara în care fata primea în casa părinților pe viitorul soț, însoțit de rude („în peșit”), printre altele își prezenta și lada de zestre. Din această zi, viitoarea mireasă, împreună cu prietene apropiate, trecea la cusutul iei și cămășii cu cruce, pe care trebuia să le ofere socrilor mari, în duminica nunții, la *hora miresei*.

Costumul popular bărbătesc este și acesta la fel de atent elaborat:

- **Cămașa** cu clini, lucrată din pânză țesută în război (din fire de in sau cânepă, mai târziu din bumbac); două bucăți (foi, fâșii) pentru trup și doi *clini* care leagă pieptul de spate; deschizătura pentru cap (gura cămășii); gulerul îngust, ornamentat cu arnici negru, roșu, este legat cu *băieri* (tot din arnici); mânecile sunt largi, din două foi prinse prin *bucățui* (pătrate fixate la subsuoară) de trup; cămășile sunt ornamentate de la guler în jos cu *râuri de negru și roșu* în jurul gurii cămășii și la partea terminală a mânecilor; de menționat este crucea de pe pieptul cămășii, cusută cu arnici negru, roșu și puțin galben; cămașa se poartă peste cioareci, deasupra genunchilor, strânsă în talie cu brâu, bete sau chimir; mai aproape de zilele noastre, cămășile sunt lucrate cu vârgi din arnici albastru; bucata (foaia) din spate a fustei are încrețituri (pliuri) mărunte; cămașa cu poale scurte este cusută pentru cei care purtau pantaloni din pănură neagră. Și un amănunt de istorie locală: Corul țăranilor din Galeșu a participat la concursul formațiilor artistice de amatori, desfășurat la Craiova, în 29 iunie 1985. În timpul concursului, regizorul de scenă l-a avertizat pe dirijorul corului (pr. Theodor Manda) ca, înainte de a se deschide cortina, bărbații să încheie vesta cu nasturi, pentru a acoperi crucea de pe pieptul cămășii, altfel corul va fi eliminat din concurs...

- **Cioarecii** sunt confecționați din pănură (*dimie*) albă, țesută în război, apoi dusă la piuă pentru „îngroșare”; croitorii satului știu să coasă cioareci strânși pe picior;

- **Betele**, țesute în război, din lână vopsită cu ornamente geometrice; se poartă pentru a strânge cămașa în talie;
- **Chimirul**, din piele de bovină, cumpărat pe măsură și după gust, din târguri; se poartă peste cămașă; în chimir se țineau atât amnarul, iasca și cremenea, cât și banii;
- **Minteanul** (zeghea), din pănură neagră, țesută în război; cu guler din piele de miel negru; mai târziu, cu catifea neagră la manșete și buzunare;
- **Pieptarul bărbătesc** (cojocul înfundat), confecționat din piei de miel alb, tăbăcite, prevăzut cu o bogată ornamentație, dispusă în majoritate pe piept; în partea de jos este prevăzut cu două buzunare, în partea stângă sus se află un buzunar pentru ceas; în stânga, sub braț, se încheie cu bumbi (tot din piele);
- **Vesta**, din pănură neagră, țesută în război și îngroșată la puiă; mai târziu, cu catifea pe la guler și buzunare; se încheie cu nasturi; se poartă în anotimpurile calde;
- **Opincile**, din piele de porc sau bovină, argăsită cu coajă de arin sau stejar, croite după mărimea tălpii, încălțate cu ajutorul nojițelor sau curelelor din piele de bovină;
- **Obielele** din pănură albă sau pânză de cânepă;
- **Pălăria** de fetru negru, cu o calotă semisferică, cu boruri foarte mici („cuib de cioară”);
- **Căciula** mocănească din miel negru (țuguiață sau rotundă).

Inserăm aici și opinia unui specialist, muzicologul Dumitru D. Stancu, cel care a cunoscut bine formația corală găleșeană, prin urmare și costumele tradiționale ale interpreților:

„...Se pare că Valea Vâlsanului, cu găleșenii săi, a strălucit și va continua să strălucească ceva mai mult decât drumul care ne leagă de câteva decenii; și asta pentru că, în buchetul de realizări cu care aceștia și-au încununat existența, au șlefuit mai multe nestemate, au presărat în tot ce au sădit, zi de zi, ca gospodari și membri ai obștii sătești, ceva din parfumul Mărginimii, din care s-au desprins, pornind peste culmi cu turmele de mioare și durând cu localnicii așezări noi, neamuri noi, fapte noi... Pe această *gură de Rai*, udată de unda-i șerpuită, printre culmi semețe, apa Vâlsanului toarce istoria

așezării Galeșului, însoțind imaginile cu tânguirea doinelor revărsate în fluier și cavale, aducătoare de miresme cu ecou sibian...” (1998).

Zestrea, preluată din generație în generație de locuitorii acestui sat de munte românesc, îmbogățită în cadrele respectului față de conservarea și perpetuarea ei, ca bun de patrimoniu local și național, a devenit un *certificat* al țăranului găleşean. Și că este așa o dovedesc și premiile acordate perechilor de tineri participanți la concursul: *Cea mai frumoasă argeșeancă și cel mai frumos argeșean – purtători ai costumelor populare de sărbătoare*, în cadrul sărbătorilor anuale ale Argeșului și Muscelului.

ATITUDINEA FESTIVĂ ÎNTRE CONSERVATORISM ȘI MODERNITATE

Prof. dr. Țintatu-Comănescu Elena Cremona, Pitești

Societatea modernă, în mare parte globalizată, impune individului o atitudine normată, oarecum rigidă, care trebuie să respecte niște modele de conduită. Elementul de originalitate nu vine nicicând dintr-o comunitate enclavizată, marginală, ci este transmis din lumea celor care dețin influența mediatică. Modelele sunt create și adoptate cu viteza dorinței de a fi în pas cu cei mulți, nu cu cei valoroși.

În societatea tradițională, un model de sărbătoare a unei colectivități putea naște forme degradate în alt spațiu. Dar modelul cultural al fiecărui grup rămânea nealterat, oarecum închis. Orice manifestare culturală a satului exista numai în variante. La fel se întâmpla cu festivismul. Fiecare membru al comunității era amprentat de modelul cultural în care s-a format. Între comunitățile izolate mai circulau unele obiceiuri, unele credințe, elemente ale festivismului, dar nu și oamenii. Fiecare rămânea acolo unde simțea că îi era locul. Așadar, deși viața fiecărei comunități era pusă sub autoritatea altui model cultural, o parte a elementelor festive circulau uneori.

Astăzi sunt tot mai mulți cei care își investesc speranțele, timpul și banii în nimicuri. Sunt afectate puțin câte puțin intensitatea sentimentelor, gravitatea gesturilor și importanța obiectelor. Viața devine tot mai exterioară, dar mai comodă. Confortul dă acum măsura lucrurilor. Am ajuns să învățăm de la televizor, de pe internet, din reviste și ziare. Informația este transmisă gratis de cele mai multe ori... Majoritatea oamenilor sunt cu un pas în universul surogatelor culturale și cu celălalt ancorați în petecul de viață tradițională pe care o mai recunosc drept moștenire spirituală. Astăzi

sunt mai importante liniștea și confortul. Se mizează pe mitul distracțiilor cu orice prilej, în timp ce devenim din ce în ce mai mioritici, adică mai resemnați cu pierderea treptată a identității, cu principiile moralității.

Întâlnesc din ce în ce mai puțini oameni-personaje, oameni care să aibă puterea de a nu fi egoiști, de a se privi ca parte a unui tot supraviețuitor. Asimilăm mult prea repede fast food-ul, modelele excentrice de locuire, reclamele, melodramele, tabloidele, comunicarea seacă prin emoticoane sau anglicisme abreviate, vestimentația, comportamentul. Impresia multora este că marea cultură ne strică liniștea, iar cei care o gustă sunt niște ciudați sau măcar niște inadaptați. Avem un respect exagerat pentru loisir, gadget și festivitate. Ele devin chiar idealuri de viață. Pe rețele de socializare ne expunem viața privată cu multă inocență, nu ne mai rămâne nimic personal, dispare tot farmecul adevărurilor intuite, nu dezvăluite agresiv. Și apoi ne plângem de invadarea intimității, de parcă alții ar fi vinovați. Poate este doar dorința de a fi important, de a te simți apreciat, admirat... Nu mai există confortul tău cu tine. Relația cu Dumnezeu e din ce în ce mai diluată. Din păcate...

Nu vreau să concentrez tot binele în trecut. Răul se împarte între prezent și viitor. Satul nu pare a căuta relaxarea, răgazul. Respectul pentru acestea e tipic urban. Idealul societăților vechi era să se facă totul temeinic. Probabil că omul modern simte că trăiește într-o lume prea grăbită, de aceea visează la un răgaz, în care să acționeze pe îndelete. El renunță la obligații și constrângeri. Apoi se minte... Astfel munca devine bricolaj, călătoria turism, sportul și artele joacă.

Irina Nicolau spunea că festivitatea este ceea ce rămâne din sărbătoare după ce a fost îndepărtat miezul de sacralitate. Festivismul înseamnă tendința exagerată spre festivități. Hainele, cuvintele, gesturile și obiectele nu mai lucrează în folosul relației dintre om și Dumnezeu. Festivitățile ocolesc sublimul, consumând fără să regenereze. Orașul are, față de societatea arhaică, alte relații cu natura, altă raportare la timp și la spațiu, alte forme de comunicare între oameni, alt fel de a concepe munca și odihna. Există în oraș atât

sărbători care au corespondente în lumea satului, cât și unele inventate. Ele diferă foarte puțin de festivități. Astăzi este greu să trasezi o graniță între sărbători și festivități, pentru că e o confuzie generală care tulbură relația dintre oameni și Dumnezeu. Limbajele de comunicare cu sacrul s-au diversificat și s-au amestecat. Reducem sărbătorile la relația cu magazinul. Pe cea cu sacrul am uitat-o. Moș Crăciun apare azi, în varianta mondializată, ca o prelungire a cumpărăturilor. Despre ieșurașul de Paști, ce să mai vorbim... În copilăria mea el nu ajunsese la atribuții festive. Nu ne dăm seama că, pe măsură ce numărul cadourilor e tot mai mare, sărbătoarea se face tot mai mică.

Dar să refuzi schimbarea este o nebunie. Decât să te opui globalizării și implicit modernizării, mai eficient ar fi să exploatezi ce a rămas. Cu măsură... Principalul este cum te raportezi la ce ai salvat și nu cât ți-a rămas, căci folosești moștenirea ca să-ți decorezi viața sau ca să ți-o însuflețești. Depinde numai de noi...

Bibliografie:

1. Nicolau Irina, *Ghidul sărbătorilor românești*, Editura Humanitas, București, 1998.
2. Țintatu-Comănescu Elena-Cremona, *Migrațiile interne și enclavale culturale*, Editura Tiparg, Pitești, 2009.

EXPLOATAREA TRADIȚIONALĂ A LEMNULUI DIN ZONA RUCĂR-PODUL DÂMBOVIȚEI-DÂMBOVICIOARA ÎN MĂRTURIA UNUI MUNCITOR FORESTIER ȘI MEȘTER POPULAR, SCULPTOR

Prof. Tiberiu Tudor Vlad, Rucăr

Traian Herseni, un mare cercetător al satului românesc și al realităților lui cultural-spirituale spunea despre modul cum trebuie făcută cercetarea etnografică, și mai ales ce principiu trebuie să stea în spatele acestei cercetări: *Să nu uităm că dacă în științele naturii putem distruge și chiar ucide ca să aflăm adevărul, cunoașterea unui neam purcede în primul rând din dragostea față de el.*

Aici adevărurile nu se desvăluiesc dacă te apropii numai cu socoteala rece a minții, și odată stabilite, ele n-au valoare decât dacă neamul se înalță prin ele și crește organic.

Dragostea de adevăr trebuie să se îmbine cu dragostea de neam, pentru că numai aceasta ne duce la cunoașterea adevărată și ne ajută să alegem căile cele mai prielnice pentru o viață sănătoasă care să fie și omenească dar și românească.

Exploatarea tradițională a lemnului reprezintă una dintre activitățile de bază ale locuitorilor din zonele montane.

Fiind o activitate ce presupunea un efort fizic deosebit, a fost necesară folosirea unor instalații tradiționale, a unor tehnici străvechi de exploatare și transport al masei lemnoase.

Instalațiile tehnice populare reprezintă unul dintre cele mai importante și mai interesante capitole ale civilizației tradiționale, pentru că ele prezintă o imagine pe cât de concludentă, pe atât de spectaculoasă a efortului permanent depus de om pentru a-și ușura existența.

Industria populară aparține unui sistem om-mașină sau om-instalație, a cărui esență constă în principal în fenomenul de

automatizare a procesului de producție, deci de substituie a subiectului, din funcția de creator nemijlocit, prin instalația acționată de energiile naturale, în cea de organizator și supraveghetor al procesului muncii, având drept principală consecință randamentul mult superior al procesului de producție și economisire a energiei umane.

Captarea și utilizarea cu ajutorul instalațiilor a diferitelor forme de energie hidraulică, în cazul exploatărilor forestiere – de către locuitorii spațiului carpato-dunărean, ilustrează nu numai găsirea unor soluții optime de adaptare la mediul geografic, ci și aplicarea lor într-o manieră specifică, proprie unui anumit tip de gândire tehnică.

Spațiul românesc, datorită particularităților sale istorice, sociale, geografice și economice, a permis conservarea în stare activă a unor tehnici și instalații tradiționale de exploatare a lemnului până în cea de a doua jumătate a secolului XX, situație unică în Europa vremii respective.

Acest aspect, deși a avut anumite consecințe negative asupra securității și a productivității muncii, a avut însă și consecințe extrem de pozitive asupra cercetării etnografice de teren, putându-se reconstitui un întreg sector de activitate din mărturiile unor foști muncitori la pădure.

Un astfel de muncitor a fost și Nelu Ancu, din localitatea Podu Dâmboviței, care a reușit să ne readucă pentru câteva ceasuri imaginea unei lumi din care a făcut parte, pe care a iubit-o și a slujit-o din copilărie, pe care o iubește și acum și de care se simte legat cât va trăi pe acest pământ.

Ion-Nelu Ancu este un om extrem de complex, atât ca structură intelectuală, cât și ca structură sufletească. Are o istorie a existenței fascinantă și dramatică în același timp, și i-a făcut o deosebită plăcere să ne-o povestească, cu har, nostalgie și incredibilă luciditate și memorie a detaliilor pentru cei 80 de ani pe care-i are.

A reușit să găsească în ființa lui știință și putere ca să fie, în ordinea experiențelor profesionale, muncitor necalificat la Întreprinderea Forestieră din Rucăr, elev al Școlii Militare de Ofițeri,

mecanic la Șantierul Hidrotehnic Pecineagu și primar vreme de patru ani al comunei Dâmbovicioara.

După pensionare și-a desfășurat la un înalt nivel tehnic și artistic pasiunea sa de-o viață pentru sculptura în lemn, realizând o veritabilă expoziție de miniaturi și machete prin care s-au reconstituit unelte și instalații tradiționale de exploatare a lemnului.

Datorită experienței sale a fost intervievat în calitate de consultant de specialitate în materie de poduri tradiționale, în prestigioasa lucrare bilingvă româno-engleză „Podul, creație, trăire și cunoaștere”, vol.1, de Sabin Florea, Constantin Ionescu și Cornel Chirvai, apărută în 2012 la editura Publishing House. Mi-a prezentat cu mândrie și modestie în același timp acest volum, cu o ținută artistică și tehnică deosebite, urmând interviul pe care mi l-a dat, constituit de la sine într-o pledoarie pentru muncă cinstită, istorie trăită la cote înalte și mai ales simț artistic de excepție.

Am înțeles din destăinuirile sale că, într-adevăr, alături de cele două mari civilizații fundamentale românești (civilizația lutului și civilizația agro-pastorală), civilizația lemnului completează o triadă cuprinzând rezultate de nivel european și chiar mondial, iar vechimea și profunzimea acestei civilizații suscită și acum cel mai viu interes din partea cercetătorilor.

Din lunga și fascinată poveste a vieții sale profesionale am ales doar partea în care povestește cum anume se făcea exploatarea materialului lemnos din momentul în care era tăiat lemnul și până ajungea prin plutire la fabrica de cherestea, deoarece aceste operațiuni au dispărut complet din activitatea forestieră contemporană, iar aducerea aminte a acestor tehnici este interesantă la cel mai înalt nivel și pentru un etnolog, dar și pentru orice om care este interesat de acest mod de exploatare a lemnului.

.....
T.V. Domnule Nelu Ancu, spuneți-mi, vă rog, cum se făcea exploatarea masei lemnoase în perioada în care ați lucrat dumneavoastră.

N.A. *Lemnul, fie că era buștean sau lemn cu diferite întrebuințări, se transporta fie prin corhănire pe pantă, fie pe canale*

special amenajate. La Rucăr, la Clăbucet era un canal de 6 km, era cel mai lung din zonă, dar erau și canale mai scurte, în funcție de configurația terenului. Canalul era făcut din bârne de lemn îmbinate cu cuie de lemn de fag, lungi de 10 cm. Un lemn care era dat de la coadă – așa se zicea în limbajul forestier – ajungea la Dâmbovița în trei minute, dar asta se întâmpla doar iarna, când pe canal se făcea un sigon de gheață... Din loc în loc, însă, pe acest canal erau cam 40 de țiitori sau poștași, oameni care supravegheau canalul, stând la distanță de 20 de metri de el, pentru că se întâmpla să sară un lemn și la 10 metri de canal și, dacă te prindea în raza lui de acțiune, praf te făcea. Am lucrat și eu ca poștaș când aveam 16 ani. Acești poștași turnau apă pe canalul care îngheța și înlesnea alunecarea lemnului, iar gheața asta formată pe canal se numea sigon.

T.V. Care era codul de semnale prin vorbă atunci când se dădea drumul la bușteni pe canal?

N. A. Când se dădea codul de jos de la tason, cei de acolo strigau tare, cât puteau „cargaa!” iar apoi strigătul era purtat de poștași până sus. Când îi dădea drumul cei de sus de la grămadă, la buștean, strigau și ei cât puteau „vardaa!”, semn că s-a dat drumul la buștean pe canal. Cei de pe traseul canalului, ca să le arăte tuturor că merge bine strigau și ei „menaa!”. De multe ori se forma o brigă pe canal, adică o grămadă de lemne, și se întâmpla să se rupă canalul din cauza buștenilor care izbeau marginile. Atunci când se întâmpla acest lucru sau vreo altă problemă, se striga „bauu!”. Când se băgau oamenii să repare canalul, ca să fie siguri că nu se mai dau bușteni, și să poată să lucreze în siguranță, strigau „ohii băă, ohii”.

T.V. De unde proveneau aceste strigături, aceste coduri de comunicare?

N.A. Din vocabularul italian. Italienii au adus în exploatarea forestieră din România și unelte specifice, dar și un vocabular specific, iar românii le-au preluat împreună cu toată știința exploatarei lemnului.

T.V. Vreau să vă întreb un lucru foarte important legat de activitatea de exploatare a lemnului. Cum se făcea plutăritul?

N.A. În 1949, când s-a înființat Întreprinderea Forestieră, a început să se organizeze mai bine toată activitatea de exploatare forestieră. Atunci s-au adus meșteri din Maramureș și s-a format un baraj mai mic pe Dâmbovița, pentru a mări debitul de apă, pentru că, vara, râul mai scădea, iar plutele nu puteau să mai ajungă la fabrică.

În baraj s-a făcut un radier, adică un canal de fugă, cum s-ar spune, prin care trecea pluta. Erau două feluri de plutire a buștenilor: una sălbatică, până la baraj, și plutirea dirijată sau organizată, de la baraj în jos.

Lângă baraj erau muncitori care făceau plutele, sau tablele cum se spunea la buștenii legați. Prima tablă se numea buzar, iar pe buzar se afla cârma, erau și plute cu două cârme, cele care erau mai mari. În spatele buzarului se legau apoi alte table, până la 120 de metri cubi de buștean la o astfel de plută.

Având în vedere faptul că până atunci la noi nu se făcuseră plute, s-au adus plutași de pe Bistrița. Bistrița era un râu mai mare, mai domol, în vreme ce Dâmbovița era mai iute, mai îngustă, iar plutașii de pe Bistrița nu au rezistat. Ei doar le-au arătat muncitorilor noștri cum se face pluta și apoi au plecat, dar ai noștri au fost mult mai isteți, mult mai destoinici. Era totuși o activitate foarte riscantă, nu oricine era plutaș, plutașul era om între oameni.

Nu a durat prea mult acest mod de transport al buștenilor, doar până în 1962, când întreprinderea forestieră a construit un drum nou de la Podu Dâmboviței, pe chei. Ca să se poată exploata parchete mari – s-au făcut drumuri și pe Măra și pe Căpitanul și prin alți munți, s-a făcut mecanizare, iar transportul buștenilor se făcea acum cu camioane, și astfel plutele au dispărut.

T.V. Domnule Nelu Ancu, spuneți-mi acum, la finalul discuției noastre, după ce ați trăit o viață în tradiții, în meșteșuguri tradiționale, cum definiți dumneavoastră tradiția românească, civilizația tradițională românească?

N. A. *Tradiția românească m-a crescut și m-a călăuzit. Iubesc tradiția românească, pentru că e trăită de mine în modul cel mai autentic.*

La finalul acestei memorabile destăinuiri, cel mai bine se poate concluziona starea care l-a însoțit pe acest om de-a lungul întregii sale vieți prin următoarele cuvinte aparținând lui Ovidiu Papadima: „Munca nu e legitimată decât prin sfințenia ei”.

Bibliografie:

1. Ghinoiu. I (coordonator), *Atlasul Etnografic Al României*, Vol. III, Editura Academiei Române, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 2008.
2. Herseni, Traian, *Probleme de sociologie pastorală*, Editura Academiei Române, București, 1941.
3. Papadima, Ovidiu, *O viziune românească a lumii*, Editura Saeculum I. O. București, 2009.

ANEXE

GHEORGHE PANTELIE, 1941-2008

Prof. Grigore Constantinescu, Pitești

„Pictura mea stă la mijloc, între lumină și întuneric”.

Culorile vieții

În familia unor negustori de seamă, specializați în comerțul cu chimicale din perioada interbelică a Piteștiului: Gheorghe Pantelie, originar din Mihăeștii Muscelului, și ai soției sale, Ecaterina Rădulescu, fiica unor proprietari de pământ din Rociu-Argeș, femeie distinsă, cu vădite aptitudini artistice, colecționară de costume populare, ea însăși creatoare de broderii, se ivea pe lume, la 25 decembrie 1941, talentatul artist plastic și profesor de mai târziu, Gheorghe Pantelie...

Casa părintească, respirând parcă prin vopselele etalate pe rafturile prăvăliei cu deschidere spre Târgu din Vale, fusese lipsită, însă, de tihna Crăciunului în însângeratul an 1941, când scâncetul de viață al copilului acoperea țipetele sfâșietoare de durere ale vecinilor care primiseră vești de moarte de pe frontul răsăritean de dincolo de Nistru...

Încă de la nașterea pruncului înfășat în scutecele pe care mama sa prinsese un fir roșu de lână spre a nu fi deocheat, culorile aveau să-i călăuzească drumul de urmat dincolo de pragul casei părintești, când ursitoarele de bine i-au hărăzit să se înalțe în lumea fascinantă a picturii, pentru a plăsmui, cu timpul, chipuri de oameni, ori icoane de viață dragi sufletului său...

Chemarea artei

Învățând abc-ul desenului în școala din apropierea casei de pe strada Maior Șonțu, atras de mic spre mirajul culorilor, Gheorghe Pantelie urmează cursurile Școlii Medii de Arte Plastice din Pitești și, ulterior, în completare, ale Liceului de Fete din orașul de pe Argeș, unde profesori înzestrați ei înșiși cu vădite calități artistice îi vor șlefui talentul înăscut. În dorința de a-și însuși temeinic tainele picturii naționale și universale, Gheorghe Pantelie se înscrie la Institutul de Artă Plastică „Nicolae Grigorescu” din București, pe care l-a absolvit în 1971, avându-l ca profesor de pictură pe Octav Angheluță [1904-1978], considerat, de criticul și istoricul de artă Adina Nanu, drept „una din forțele vitale care s-au format și manifestat în perioada interbelică, atât de bogată în talente, și care și-au păstrat și în epoca «realismului socialist», a propagandei politice comuniste, cultul pentru creația artistică autentică, asigurându-i supraviețuirea”...

Adevăratul mentor spiritual al studentului piteștean a fost, însă, potrivit aprecierii pictorului Ion Pantilie, fratele mai mic al artistului, colegul său mai în vârstă din facultate, Mihai Horea, un adept învederat al artei abstracte, „un pictor singular, care nu seamănă cu nimeni, poate doar cu el însuși și al cărui demers artistic pare simplu: pătratul raportat la secțiunea de aur”...

Încadrat la Galeria de artă a Muzeului Județean Argeș, într-un mediu extrem de favorabil dezvoltării sale ca artist plastic, Gheorghe Pantelie se remarcă printr-o susținută activitate, organizând periodic retrospective ale unor maeștri ai penelului din colecția de artă a galeriei piteștene, valorificându-le expozițional, astfel, operele tezaurizate în patrimoniul muzeelor de artă din România.

Implicat direct în fenomenul artistic contemporan, expune, pe simezele Galeriei de artă din Pitești, creațiile unor pictori consacrați, dar și ale unor debutanți, îndrumându-i, cu un remarcabil tact pedagogic, pe aspiranții la glorie antumă, uneori mult prea dispuși pentru experimentări artistice, de receptarea corectă a cărora nu erau pregătiți într-o suficientă măsură.

Luminând destine

Coleg cu el, pe când gira, sub umbrela responsabilității decizionale a Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Argeș, o stare de continuă veghe vizând evitarea unor derapaje de la bunul simț impus de canoanele artei autentice, deși nu accepta tendințele de reproducere frauduloasă a unor valori de artă arhicunoscute publicului avizat, manifestate frecvent în practica „artistică” a unor amatori, Gheorghe Pantelie avea, totuși, o vădită atitudine de înțelegere a celor ce se dedicau trup și suflet artei, chiar dacă, pentru neinițiați, nu era evidentă nicio scânteie de talent în creația acestora...

Fără să persifleze îndărătnicia unora de a se agăța de un destin paralel, pentru care nu erau vizibil dotați, Gheorghe Pantelie reușea să găsească „lumini” în care întrezărea un posibil drum de urmat, în obscuritatea cvasitotală pentru noi, ceilalți specialiști în varii domenii ale creației populare, a oricăror urme de inspirație în „tablourile” supuse analizei de către autori.

Îmi stăruie în memorie un prim contact cu un „cuplu” familial lipsit de mijloace materiale, frecventând cu asiduitate orice manifestare de artă organizată de către instituția noastră, cuplu pe care noi îl defineam obsesiv ca fiind reprezentativ pentru o categorie de participanți nelipsiți de la vernisajele urmate programat de o gustare rece și un suc; așa-numiții „pișcotari”...

Când „artistul pișcotar” și-a înșirat, sub privirea admirativă a „îngerului său păzitor”, cartoanele inegale ca dimensiuni, pe care imaginasă scene de viață, tratate într-o manieră naivă, pe dușumeaua imensei sufragerii a casei directorului Nae Dumitrescu de la Liceul „I. C. Brătianu” (devenită, după naționalizarea comunistă, sală de ședințe a Centrului), prima reacție a fost, pentru „juriu”, condensată într-un sentiment tacit de compătimire, mai ales că își „preațase” „expoziția” cu o mărturisire deconcertantă: cartoanele de dimensiuni diferite fuseseră recuperate de la o ladă de gunoi menajer, iar vopselele dăruite de un zugrav de firme, care îl înzestrase, în schimbul unor mici servicii casnice, și cu o pensulă numai bună de zugrăvit pereții... Dincolo de momentul pur emoțional, reacția

nemărturisită a fost cvasiunanimă: poate că n-ar fi rău ca „tablourile” pictate să ajungă la sursa de proveniență a cartoanelor... Era o decizie dură care, însă, ar fi frânt cu siguranță un drum în viață...

Și, atunci, l-am văzut în adevărata sa lumină pe Gheorghe Pantelie: din mulțimea de cartoane pictate, înșirate pe jos, a luat, aplecându-se cu grijă ca să nu calce pe celelalte, doar două...

Ni le-a arătat doct, pe rând, în detaliu, adresându-se, apoi, „autorului” care îl urmărea cu sufletul la gură, neștiind de ce le selectase numai pe ele: „În astea se simte sensibilitatea ta artistică; e un început pe o cale pe care trebuie să mergi și, sper, să ai satisfacții depline la sfârșit, dacă îți cizelezi nu numai dorințele, ci și tehnica de lucru!... Te aștept la orele pe care le am cu elevii din clasa mea de pictură, în clădirea de lângă sinagogă... Vreau să-ți dăruiesc și niște cartoane, și niște tuburi de culori”...

Selecția operată cu atâta bunăvoință, spusele lui de bine sădind în tânăr încrederea în ceea ce face, au fost, pentru mine, o lecție de viață, pe care n-am uitat-o, deși destui ani s-au scurs de atunci...

„Zbucium și izbăvire”

Opera pictorului profesor s-a bucurat de o apreciere motivată a specialiștilor în arta plastică românească actuală. Iolanda Malamen – o apreciată scriitoare bucureșteancă, dar și o îndrăgostită de culorile îngemănate pe pânză, ea însăși exersându-și talentul în acest domeniu fascinant al artei, mărturisea, în inspiratul său eseu „Gheorghe Pantelie, zbucium și izbăvire” consacrat pictorului, pe care l-a publicat în 2008, în Revista „Lucefărul”: „Rareori, mi-a fost dat să văd un spirit mai disponibil dialogului; rareori am văzut un artist mai neconcesiv cu superficialitatea și cu locul comun, și rareori am văzut un artist la care acea stare ataraxică, necesară oricărui creator, să fie trăită, în mod paradoxal, ca opusul ei, prin frământări, neliniști și elan paroxistic. Am privit adesea cărțile despre artă din propria bibliotecă, pe care le citea și recitea, le adnota, le sublinia febril, până când paginile se desprindeau din legături. Era categoric și volubil cu lucrurile pe care le iubea. Era un

meșteșugar în căutarea absolutului, care disprețuia improvizațiile și credea cu ardoare în misionarismul social al artistului. Piteștiul a fost pentru el o matrice sufletească, un spațiu de care nu s-a putut desprinde niciodată, deși unele tentative au existat de-a lungul anilor. Nu lipseau, bineînțeles, ierarhizările proprii, amplu și bine fondate, care exprimau venerări, afilieri și convingeri lucide. Interesat de ceea ce produc tinerii artiști, era adeptul necesității tuturor experimentelor.

Gheorghe Pantelie nu este un pictor al intuiției și al obsesiei formale și nici un izbăvitor de lumi palpabile, nici măcar atunci când își pictează ibricul în care-și face cafeaua și nici când polemizează cu umor pe subiecte de haos social și economic postdecembrist. Picta în transa limbajului vertebrat (cel care nu-și etalează suficiențele) și surprindea hieraticul sau pâlpâirile viului, decelând, ordonând și destăinuind. Clădea și refăcea, filtra și risipea miriade de puncte cromatice, cu care-și construia imaginarul. Înfloriri stranii, vegetații monadelfe, naturi statice, aflate parcă într-o enigmatică înfiorare a luminii și a umbrelor, vorbesc despre determinare, control asupra spațiului și ardoare cromatică.

Gheorghe Pantelie străbate și respiră abstractul până la a-i simți puritatea, limpezimile, muzicalitatea. Culorile dominante sunt de la caldul unor galbenuri, ocruri-portocalii și roșuri ce-și iradiază strălucirea, stingându-se în varii nuanțe, până la tonurile albastrurilor reci, celeste, impregnate de misterul astral.

Cu puțin înainte de moarte, având posibil sentimentul mării treceri, se portretizează, realizând două răscolitoare ogindiri: una cu trimitere clară la celebrul «Autoportret» al lui Vincent van Gogh, cealaltă arătând chipul patetic al unui clovn îmbătrânit, ce-și ține bastonul pe genunchi ca pe singurul obiect care-l mai leagă de existența pământească”.

Contactul nemijlocit cu opera artistului plastic prilejuise Iolande Malamen reflecții motivate: „Gheorghe Pantelie, artist plurivalent, cu mare vocație pedagogică și cu exemplar simț critic, căutând mereu, cu intenția de-a opune căutării, rezolvarea, aidoma unui demiurg, artist cerebral, meditativ, pentru care forma și culoarea ard în peisaje universale, artist ce vede ce alții n-ar putea vedea în

trei vieți, umblând prin limbajul plastic cu o vehemență fertilă, Gheorghe Pantelie, atât de parcimonios cu demonii celebrității, și-a asumat cultura occidentală, extrăgând din ea «miezul» tainic în care, ca într-o rotire apoteotică, culoarea devine înțelesul luminii și al întunericului. O lecție de pictură de neuitat, un limbaj în care impresia este invers proporțională cu natura din jurul nostru, adică devine concept mistic, și, după cum mărturisește însuși Gheorghe Pantelie: «Pictura mea stă la mijloc, între lumină și întuneric».

Considerațiile sintetizatoare ale Iolandei Malamen despre arta pictorului piteștean, privită în contextul unei alte creații plastice măiestrit concepute de către talentatul pictor Ion Pantilie, aveau ca temei analitic expoziția comună de pictură organizată de către cei doi frați, Gheorghe Pantelie și Ion Pantilie, „artiști de mare forță gestuală, coerență modernă și luciditate expresivă”, în Sala de artă „Artis” din București, la 28 martie 2005.

Simeze edificatoare

Gheorghe Pantelie devenise o prezență constantă pe simezele galeriilor de artă din țară încă din 1971, când a debutat în cadrul Expoziției Cenaclului de artă plastică din Pitești; au urmat, în ordine cronologică, expozițiile personale și de grup organizate în sălile de artă de la: „Tehnic-club”, Pitești [1972]; „Amfora”, București; „Plener”, Bydgoszcz (Polonia) [1973]; Muzeul de artă, Pitești [1974]; Galeria de artă, Pitești [1975]; Galeria de artă, Cluj–Napoca [1978]; „Metopa”, Pitești [1979-1981]; „Căminul artei”, București [1981]; „Dalles”, București [1982-1986]; „Metopa”, Pitești; Râmnicu Vâlcea [1987], „Metopa”, Pitești [1989]; „Orizont”, București; Erlangen (Germania) [1990]; Erlangen [1991-1992]; Frankfurt (Germania) [1992]; Casa Americii Latine, București [1995]; „Salonul de Sud”, Râmnicu Vâlcea [1996-1997]; „Metopa”, Pitești [1998-1999]; Salonul Centrului Cultural, Pitești [1999-2004]; „Artis”, București [2005]; „Apollo”, București [2006].

Membru din anul 1975 al filialei Argeș a Uniunii Artiștilor Plastici din România, Gheorghe Pantelie este deținătorul Premiului republican de pictură [1974], Premiului de excelență Argeș [2002],

Premiului pentru activitate expozițională [2003]. A efectuat călătorii de studii în: Bulgaria, Grecia, Germania, Polonia, Ungaria, URSS și este prezent în colecții particulare din: Germania, Italia, Polonia, România, SUA. Numele său apare în: *Istoria picturii românești*, de Vasile Florea și Marin Mihalache, în *Enciclopedia artiștilor plastici români*, în *Dicționarul personalităților din România* [2003], dar și în volumul meu, *Argeșul monumental. Enciclopedie patrimonială* [Pitești, 2011], printre personalitățile de excepție care au înnobilitat, prin opera lor, tărâmul de cultură și spiritualitate al Argeșului.

Implicări responsabile

Activitatea sa socială a fost extrem de laborioasă, prin funcțiile importante deținute, contribuind efectiv la dezvoltarea artelor plastice pe plan zonal și, implicit, național: inspector–șef la Inspectoratul pentru Cultură al Județului Argeș [1990], inspector de specialitate la Inspectoratul Școlar Județean Argeș [1997–2001], metodist la Casa Creației Populare Argeș [1984–1989], preocupându-se de „arta populară din județ, de susținerea și creșterea mișcării artei naive, pe plan local și național”, iar, ca profesor, a predat cursuri de specialitate la Liceul „Dinu Lipatti” din municipiul Pitești [1971–2008].

Confesiunile sale devenite publice relevă un mod de gândire care nu acceptă superficialitatea manifestată de o generație apatică, debusolată, fără niciun crez în posibilitățile omului de a se depăși prin propria lui activitate: „Îmi doresc ca toți intelectualii piteșteni să miște, cu energia lor pozitivă, lucrurile înspre calitate. Ne-am născut să gândim. Dacă există «Judecata de Apoi», să vedeți cum o să fim trași la răspundere pentru că ne-am folosit creierul prost, că n-am gândit cât trebuie!... Nu mă refer la cei săraci cu duhul, ci la cei care încearcă să-și păcălească existența. E momentul să ne provocăm limitele, pentru că nu poți să trăiești cu un suflet sărac!”...

Marcat de un spirit de frondă motivat într-o societate sufocată de „mizerii spirituale” deversate provocator prin unele medii de informare sau, mai degrabă, de infestare publică, Gheorghe Pantelie și-a propus asanarea morală a spațiului său existențial, concepând, în

2001, la Centrul Cultural Pitești și la Metopa, o expoziție-protest, șocantă pentru vizitatori, prin care, precum remarca concitadinul Virgil Diaconu, „a înfierat cultura de cartier subvenționată de guvern, indiferența puterii față de mizeria vieții postrevoluționare, imoralitatea și corupția ridicate la rang de instituție”.

Confesându-se, fără intenția de a se autocenzura, el însuși era obsedat de propria sa viață, de autodepășirea sa artistică, neîmpăcat cu suficiența unor opere lipsite de un țel bine definit: „Viața mea nu a fost plină de amar cum s-ar putea crede... În ea a picurat și dulceață. Vă invit să vă imaginați ce delicioasă și rafinată este o trăire dulce-amară. Dacă aș fi avut parte numai de dulceață, aș fi trăit într-o imensă greață... Dacă aș fi trăit numai într-un amar, aș fi fost un ratat... Am de toate: cataloage, expoziții, participări, premii, un munte de diplome. Toate sunt hârtii fără valoare, oricine își poate face rost de așa ceva, numai să vrea. Doresc să-mi fac singur o scară înaltă din pictura mea, o scară pe care să mă pot sui la cer; că de pământ, m-am c-am săturat!”...

„Dacă moartea nu l-ar fi înălțat brusc la Ceruri, Gheorghe Pantelie ar fi fost, cu siguranță, în opinia exigentei analiste a operei sale plastice, Iolanda Malamen, același teoretician revolut și pasional în ce privește „rosturile” artei și același intransigent și avar deconspirator al propriei opere, la care a migălit toată viața, având conștiința valorii sale”.

Din păcate, în ziua de 18 februarie 2008, pe șevaletul de culori luminoase ale vieții trăite liniștit, printre tablouri și printre ai săi, în casa lui din Bascov, destinul așternea necruțător culoarea neagră a morții, profesorul artist Gheorghe Pantelie, în vârstă de numai 67 de ani, trecând din efemeritatea vieții terestre în eternitatea celestă.

Memoria sa va dăinui, însă, cu certitudine, întru eternitatea spațiului cultural românesc, printr-o viață dăruită cu devoțiune artei autentice.

PRIMA MONOGRAFIE DIN LITERATURA ROMÂNĂ

Referent Sorin Dănuț Radu, Pitești

În nr. 1 (260), ianuarie 2014, al *Buletinului Informativ* al C.N.C.P.C.T. București, la rubrica „Restituiri”, a apărut un articol interesant, semnat de Nicolae Danciu Petniceanu din partea C.J.C.P.C.T. Caraș-Severin. Din acesta aflăm despre „prima” monografie din literatura română *Topografia satului Maidan*, scrisă de eruditul Sofronie Marcu Liuba (1850-1929). Lucrarea a apărut în anul **1895** la Tipografia Diecezană Caransebeș. Devenită, între timp, o carte rară, de patrimoniu, a fost tipărită în tiraj limitat, de doar 500 de exemplare (!), iar „puține biblioteci din Banat se pot lăuda că o au în evidență”, cum scrie autorul.

Pentru diferiți cercetători și nu numai, acest fapt ar trebui să suscite mare interes. A determina cronologic prima monografie în istoriografia românească de profil este un eveniment aparte...

Este de subliniat un alt aspect: *Buletinul Informativ* apare în format tipărit, dar și on-line, având, deci, o răspândire destul de mare, și este o lucrare de specialitate pentru centrele de cultură și de creație din țară. Așadar, o astfel de informație nu trebuia să treacă neobservată.

În mod curios aflasem, înainte de a lectura acest articol, că o localitate din Argeș avea prima monografie cunoscută. În anul 1939, G.T. Niculescu-Varone întreprindea un ambițios proiect, acela de a realiza o *bibliografie* a lucrărilor monografice din România Întregită. Căutarea era susținută de fondul Bibliotecii Academiei Române și se întindea pe anii 1855-1939, iar fiecare lucrare este însoțită de o descriere minimală și de cota specifică.

Ținând cont că *Topografia satului Maidan* a apărut în 1895, este logic ca această lucrare să se regăsească în bibliografia lui Niculescu-Varone. Și totuși nu o găsim aici.

Din start să precizăm că România interbelică, la acea vreme (1939) număra „178 comune urbane (din cari 22 municipii, 49 orașe reședințe și 107 orașe nereședințe), 70 comune suburbane și 8.942 comune rurale” (p. 6). Din cele aproape 9 mii de comune „de toate categoriile, câte sunt în România întregită s’au publicat dele anul 1855 până la 25 Aprilie 1939” (când a finalizat Niculescu-Varone acest studiu), 203 monografii de localități, dintre care: 16 pentru municipii, 87 pentru biserici și mănăstiri și 44 „dicționare geografice și monografii de județe” (*Ibidem*). Atunci erau 71 de județe.

Niculescu-Varone menționează, după aceste lămuriri preliminare, primele două lucrări monografice românești:

„*Istoria Câmpulungului*, prima reședință a României», de C.D. Aricescu, Partea I cu 190 pag. și Partea II cu 179 pag. București, **1855-56**, 2 volume (II. 31.758), este **întâia monografie de oraș**, din cele publicate la noi între anii 1855–1938, în volume sau broșuri, aflate în Biblioteca Academiei Române.

«Comuna Straja și locuitorii ei. Studiu istoric, topografic și folkloric», de Dan Dimitrie, Cernăuți **1897**, 6+112 pag. (I. 66.462) este **prima** din cele apărute între anii 1897-1938, în volume sau broșuri” (p. 6, *subl. n.*).

La indicele alfabetic al autorilor, numele Sofronie Marcu Liuba nu apare menționat. Același rezultat și dacă luăm în calcul indicele alfabetic al numelor localităților. Este posibil ca *satul Maidan* să aibă întâietate (cu anul 1895), deoarece *comuna Straja* va avea monografie doi ani mai târziu, dar, oricum, nu este prima monografie.

Am verificat și în altă sursă pentru mai multă acuratețe. În studiul istoric „*Câmpulung, file de istorie și legendă*”, din frumosul album editat de Bruno Andreșoiu, regăsim la pag. 14: „Astfel nu e de mirare că **prima monografie de oraș din istoriografia românească** este *Istoria Câmpulungului*, scrisă de C.D. Aricescu, la jumătatea sec. al XIX-lea. **Momentul coincide cu instalarea, la 1855**, de către

Gheorghe Popescu, a primei tipografii moderne din oraș, pe strada Bărăției” (subl. n.).

Câmpulung este unul dintre cele mai vechi centre urbane din întreg spațiul românesc, jucând un rol însemnat din punct de vedere politic, religios, administrativ și economic încă din Evul Mediu. Este prima reședință domnească din Țara Românească și tot aici își are originea primul document cunoscut în limba română, *Scrisoarea lui Neacșu* (1521).

Despre Câmpulung s-a scris foarte mult și, probabil, mulți cercetători și-au îndreptat cu interes și pasiune preocupările științifice asupra acestei străvechi așezări românești. Editura „Ars Docendi” a Universității din București are o serie¹ de titluri reunite în colecția „Câmpulung Muscel”.

Poetul, dramaturgul, gazetarul, traducătorul și istoricul câmpulungean Constantin Dimitrie Aricescu (1823-1886) are un rol important în *Revoluția* de la 1848 din Țara Românească. Interesant în biografia sa este faptul că va avea domiciliul forțat în orașul natal (la Câmpulung) în perioada 1851-1856. Aici va scrie prima monografie a orașului în limba română, dar grafiată cu caractere chirilice.

Să cităm, pentru a reda ideile timpului, intenția lui Aricescu: „Am întreprins **descrierea Câmpulungului nu pentru că este locul meu natal**; cu niciun preț n-aș fi voit a scrie istoria vreunei cetăți barbare sau tiranice; am scris *Istoria Câmpulungului* **pentru materia cea avută și nobilă ce mi-a procurat acest subiect, pentru instituțiile lui liberale și frumoase**.

Fiindcă, însă, Câmpulungul este ridicat, oarecum, pe ruinele unui municipiu roman, anume Romula, și acesta pe ruinele unei cetăți (dave), anume Jidava, a trebuit să dăm lectorului o idee repede de Jidava și de Romula, ca municipiu și comună, pentru dezvoltarea istoriei noastre.

Istoria noastră nu este alt decât o ghirlandă de flori, culese din grădina istoriei și a tradiției de muza mea poetică, și depusă d-o

¹ Peste 40 de lucrări publicate începând cu anul 2000. Catalogul on-line poate fi consultat la adresa <http://arsdocendi.ro/wp-content/uploads/Colectia-Campulung-Muscel2.pdf>

inimă castă, pe fruntea locului meu natal, spre semn de recunoștință filială și de admirație pentru frumos” (citată din *Prefață, subl. n.*).

Bibliografie:

***, *Buletinul Informativ* al C.N.C.P.C.T. București, nr. 1 (260), ianuarie 2014, pp. 36-38.

***, *Dicționar Enciclopedic*, vol. I, Editura Enciclopedică, București, 1993.

Andreșoiu, Bruno (coord.), *Câmpulung Muscel: schițe pentru o monografie arhitecturală*, Igloo, București, 2012.

Aricescu, C.D., *Istoria Câmpulungului, prima rezidență a României*, partea I și partea II, Imprimeria lui Ferdinand Om, București, 1855-1856.

Aricescu, C.D., *Istoria Câmpulungului, prima rezidență a României*, ediție îngrijită de Adrian Săvoiu și Gheorghe Pârnuță, prefață de Adrian Săvoiu, Editura „Ars Docendi”, București, 2007.

Niculescu-Varone, G.T., *Monografiile orașelor, comunelor și mănăstirilor din România Întregită. Bibliografie. 1855-1938*, Tipografia Ziarului „Universul”, București, 1939.

CÂNTECUL POPULAR DE LA TRADIȚIE LA INOVAȚIE. RAPSODUL IULIAN MUTU CONSTANTIN LA 65 DE ANI.

Dr. Sorin Mazilescu, Coșești

Folclorul muzical din Argeș și Mușcel este unul reprezentativ pentru întreg spațiul românesc. Strâns legat de viața oamenilor ale căror simțăminte le exprimă, de manifestările ei multiple, el s-a concretizat într-o seamă de genuri, categorii și repertorii. Se pot întâlni aici nenumărate cântece și jocuri de nuntă, bocete, colinde, bătrâna doină numită aici de codru și de dragoste, cântări păstorești, încă multe balade, între care unele pe teme locale cum ar fi Cântecul lui Radu lui Anghel, Cântecul lui Codin, Cântecul focului de la Costești ș.a. Din impactul dintre folclorul muzical autohton și cel de obârșie transilvană, adus de oierii pe care viața i-a purtat odinioară peste munți și i-a statornicit în numeroase așezări, s-au creat și se creează fără conținere cântece de stil nou.

Cercetătorii institutelor de specialitate, în special ai Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” din București, dar și cercetători locali, membri ai Asociației Folcloriștilor Argeșeni „Constantin Rădulescu-Codin”, au întreprins în județul Argeș întinse campanii de cercetări cu caracter monografic, soldate cu peste 3.000 de melodii înregistrate, culese după o înaintată metodă științifică și însoțite de un amplu material documentar: texte poetice, fișe ale pieselor înregistrate, fișe ale informatorilor, fotografii etc. Multe din materialele culese au fost valorificate până în prezent fie pe plan central, dar și de Centrul Creației Populare Argeș.

Se știe că folclorul muzical și poetic mușcelean și argeșean a fost mai bine consemnat între anii 1928-1963, după ce monografiile satelor din județ au prins contur (prin publicare) la inițiativa

revizorilor (inspectorilor) școlari, foști elevi ai Școlii Sociologice Monografice de la București, inițiată și condusă de sociologul Dimitrie Gusti (1880-1955). În cadrul acestei școli s-au promovat metode de cercetare asemenea arheologiei, constând din investigarea sistematică a realităților din mediul rural românesc, cercetare finalizată în numeroase studii și lucrări monografice. Printre reprezentanții Școlii Sociologice Monografice îi amintim pe: Gheorghe Vlădescu-Răcoasa, Henri Stahl, Traian Herseni, Octav Neamțu, Constantin Brăiloiu, Anton Golopenția.

În plan local, personalitatea dominantă a mișcării sociologice este Constantin Rădulescu-Codin (1875-1926), un învățător care – cu multe realizări – a ajuns la conducerea instituțiilor de învățământ până la calitatea de Revizor școlar al județului Mușcel între 1914-1926. Este considerat folcloristul-pionier al Muscelului, dar, de fapt, aria sa de investigare a fost mult mai largă, întinzându-se și asupra județelor Dâmbovița, Vâlcea, Mehedinți, Constanța, apoi în zona Banatului, în Țara Oltului, în Țara Bârsei și în Bucovina. Debutul său are loc în 1891, în calitate de culegător de folclor, iar prima lucrare (*Poezii populare, Fata și cucul*) apare în 1896. După ce publică, în același an, *Din Mușcel, cântece poporane*, primește încurajarea lui George Coșbuc pentru a reda posterității colinde, doine, hore, balade și „piese” din bogatul repertoriu sătesc.

Gestul folcloristului Constantin Rădulescu-Codin dobândește importanță prin faptul că devine un exemplu pentru colegii de breaslă. Modest și harnic, cum îl caracterizează contemporanii, C. Rădulescu-Codin culege – și publică în parte – un impresionant număr de texte care cuprind cântece bătrânești, cântece istorice, cântece haiducești, doine și alte cântece (numite de către el cântece domestice), doine de dragoste, voinicești, de „străinătate”, de jale, muștrări și blesteme, cântece de cătanie, cântece la nunți, colinde, urături, plugușoare, descântece, cântece „superstițioase”. Intuind nevoia unor clasificări a producțiilor populare, C. Rădulescu-Codin devine – prin strădaniile continue – tot mai coerent în transcrierea melodiilor populare, fiind de admirat strădania sa de a se îndrepta spre originalitatea creațiilor păstrate de vestiții lăutari mușceleni

Marin Colțatu (din comuna Gemenea-Brătulești, județul Dâmbovița) și Nicolae Zavragiu (din comuna Vulturești, județul Argeș), fiind ajutat în opera sa de prof. Filofteia Popescu, absolventă a Conservatorului din București.

Dacă începutul culegerilor ample de doine și balade este făcut de Constantin Rădulescu-Codin, acestea ating un apogeu în deceniile șase, șapte și opt ale secolului XX, în mod special în domeniul poeziei și mai puțin al muzicii, dar nu poate fi omis faptul că acele creații – care s-au cules și s-au transcris de către Paula Carp, Ghizela Sulițeanu, Ilarion Cocișiu, Harry Brauner de la Institutul de Cercetări Etnologice și Dialectologice din București, și de către folcloriștii din zonă, profesorii Moise Mitulescu, Ion Grecu, Marin Brânaru – sunt cele mai reprezentative pentru genul lor, rămânând în paginile publicațiilor în așteptarea interpreților ideali.

În deceniile șase-opt ale secolului trecut își desfășoară activitatea la Universitatea de Litere din București și la ICED – în calitate de secretar științific (1958-1970) și de Șef al secției literare (1971-1977) – Alexandru Amzulescu, un literat apropiat de poezia populară căreia i-a închinat o bună parte din creația și energia sa. Alexandru Amzulescu își începe publicațiile cu o *Antologie de doine, cântece și strigături*, publicate în 1955, după care atenția i se îndreaptă spre baladă, despre care va formula opinii autoritare în lucrări precum: *Observații critice în problema studierii baladei; Cântecul nostru bătrânesc; Modelul funcțional al eposului eroic românesc; Modelul acțional al eposului eroic românesc; Vechi cântece de viteji* (2 antologii), culminând cu editarea în 1964 a celor trei volume de *Balade populare românești*, un adevărat corpus al baladei folclorice în care sunt adunate, cu pricepere și răbdare, „352 piese cu indicarea variantelor după o clasificare personală, precedate de un amplu studiu interpretativ în care este prezentat stadiul cercetărilor asupra baladei, semnificația, valorile documentare,

ideologice și artistice ale speciei și evoluția ei (text și melodie) în circulația folclorică vie până în contemporaneitate”¹.

În anul 1967 Alexandru Amzulescu redactează un text fundamental intitulat *Balada populară în Muscel*, pe care îl publică în *Studii de folclor și literatură*², unde face o sinteză a înregistrărilor (aduse la zi) din zona Muscelului, referindu-se la numele rapsozilor și titlul baladelor înregistrate. De asemenea, autorul se referă la tipologia generală a repertoriului ales, la tipul de baladă corespunzător cu indicele tematic și bibliografic pe care l-a utilizat în lucrarea de referință *Balade populare românești* (Ed. pentru Literatură, București, 1964).

Parcurgând aceste tabele te cuprinde uimirea cum un număr limitat de specialiști, cei pe care i-am numit anterior, au reușit să adune atâtea comori folclorice din Mușcel, punând la dispoziția rapsozilor actuali sau a soliștilor de muzică tradițională un neprețuit tezaur repertorial. Remarcăm capacitatea de sinteză pe care o realizează folcloristul Alexandru Amzulescu privind drumul baladelor în decursul timpului până în deceniul șapte al secolului trecut. Autorul precizează că „în ciuda, dar și în temeiul inadvertenței acestui titlul generic și convențional, de «baladă», gruparea laolaltă și scara succesiunii unui capital folcloric atât de divers, întinzându-se de la eposul eroic tradițional («cântecul bătrânesc propriu-zis») până la cele mai recente creații ale tipului «jurnal-oral», s-a făcut în chip diferențiat, pe baza propunerii de clasificare a cântecului epic de ascultare din lucrarea «Balade populare românești»”³.

Capacitatea muzicii de a impresiona sufletul omenesc este fundamentală, de aceea o regăsim atât în opiniile melomanilor, cât și în argumentele specialiștilor. „Reprezentând încă în timpul nostru diferite stadii mai puțin evoluat decât muzica literată (muzica cultă n.n.) și, în special prin deținerea unor elemente de structură muzicală,

¹ Iordan Datcu; Sabina Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1979, pag. 48.

² * * *, *Studii de folclor și literatură*, Ed. pentru literatură, București, 1967.

³ Alexandru I. Amzulescu, „Balada populară în Muscel”, în *Studii de folclor și literatură*, pag. 247.

reminescențe certe ale unor etape timpurii din evoluția muzicii, folclorul muzical se relevă, prin funcționalitatea, practica și structura sa, ca o mărturie încă vie a polului de origine a istoriei muzicii. Folclorul muzical, sub care înțelegem muzica populară, ramificată într-o seamă de categorii muzicale vocale și instrumentale, pe generații și uneori pe sexe – categorii transmise exclusiv pe cale orală prin filiera tradiției –, se plasează astfel, prin condițiile existenței sale, ca o unică mărturie din zilele noastre a ceea ce va fi însemnat muzica înaintea procesului de literalizare prin norme de teorie și grafie”¹.

Prin aprofundarea cercetării etnomuzicale s-a ajuns la colecționarea unor documente, unor culegeri din cele mai fertile zone etnomuzicale prin care sunt delimitate etapele parcurse de categoriile folclorului românesc. Cunoscând trăsăturile tradiției orale, interpretul actual trebuie să își selecteze melodiile încorporându-le în credințele și miturile diferitelor zone, în ritualurile sau ceremoniile din care fac parte. Numai în acest sens interpretul se poate pătrunde de legăturile dintre limbajul muzical și verbal, cu esența expresiei și încărcătura emoțională.

Chiar dacă interpretul preia o melodie de doină sau o baladă în integralitatea sa dintr-o anumită colecție, el trebuie să se integreze în mentalitatea oralității, preluând elementele de stilistică caracteristice zonei sale de interpretare, începând de la culoarea timbrală la tehnica de cânt și la atmosfera pe care o creează cântărețul popular autentic. Sunt necesare studii privind morfologia materialului folcloric de factură străveche, vizând aspectele melodice, ritmice și relația vers-muzică.

Interpretul trebuie să deceleze structura propriu-zisă a unei melodii de încărcătura survenită din afara stilisticii respective, prin straturile succesive de interpretări. Pentru un interpret contemporan conștient de misiunea sa de a-și apropia esența folclorului, este necesar să existe o preocupare permanentă pentru stabilirea legăturii

¹ Ghizela Sulițeanu, *Psihologia folclorului muzical*, București, Ed. Academiei, 1980, pag. 22.

dintre limbajul verbal și cel muzical. Memoria sa muzicală și afectivă trebuie să vină în slujba actului de creație, intervenind cu elemente de improvizație, prin care rostirea cuvântului și intonarea muzicală să întrezească imaginea reală a situației pe care textul o propune. Intonând un text, fie el chiar și poetic, cântărețul care își propune să redea muzica populară nu pronunță doar cuvinte în sine sau cuvinte combinate, ci transmite un mesaj. „Muzica a fost adesea concepută ca o expresie a trăirilor. În realitate, muzica se referă nu la trăirea (sau sentimentul în sine) ca atare, ca un fenomen psihologic oarecare, ci la ceea ce este trăit, adică la tot ceea ce din lume are o semnificație pentru om. (...) Muzica este marea artă de a exprima atitudinea față de viață, de a ne bucura de frumusețile ei, de a împărți durerile ei, de a trăi vibrând la unison cu ea (...) capacitatea muzicianului este, în ultimă instanță, capacitatea de a satisface cele mai umane trebuințe din ansamblul trebuințelor umane. Pe baza unui material special de sunete, muzicianul desprinde gama variată a diferitelor forme de relații ale omului cu ceea ce se petrece în lume și, transmițându-le în sunete, le abstrage de la împrejurările particulare, crează un fel de gramatică a limbii, în care se exprimă diversitatea variațiilor atitudinii abstracte a omului. Capacitatea muzicală este aceea de a crea această limbă, de a o înțelege, de a o folosi”¹.

Interpretul trebuie să înțeleagă cât de puternic este impactul unui text alcătuit din cuvinte arhaice asupra omului contemporan și cum poate, prin unele expresii locale neuzuale, să-l recheme pe ascultător către originile sale mai mult sau mai puțin îndepărtate:

*Frumoasă mândruță-și lua,
Nu mai avea niminea,
Pe nume o chema Voica,
Zestre bună apuca:
Tot cincizeci de iepe breze,
Pintenogi de trei picioare,
Pe su' poale, rotocoale,*

¹ Ibidem, pag. 30.

*'Mbuiestrate-n fuga mare:
Când le vedeai umbletul,
Rău îți seca sufletul!'*¹

Adâncind textul și sensul lui, interpretul are posibilitatea să pătrundă adânc în esența muzicală, descoperind legile care stau la baza modalităților de redare expresivă a conținutului.

Rolul interpretului actual – în opinia noastră – este acela de a se antrena în cercetarea fenomenului folcloric muzical, căutând să înțeleagă mijloacele concrete structurale și morfologice ale cântecului pe care urmează să îl interpreteze, printr-o îndelungată meditație și practică artistică și numai apoi, în urma unor selective alegeri stilistice, să manifeste curajul de a prezenta în public acea melodie.

Cântărețului actual i se solicită o largă paletă de mijloace de expresie; „de pildă, situându-se în extremă, chiar și pauza din cuprinsul unor strigăte de comandă la muncă forestieră, al unor cântece de leagăn, bocete, balade etc., își dovedește rostul ei bine delimitat în structura pieselor respective”².

Unul dintre puținii rapsozi din Argeș care mai promovează cântecul autentic este Iulian C. Mutu, născut la 15 februarie 1948 în satul Curteanca, comuna Buzoiești, județul Argeș, cunoscut fiind la radio și televiziune ca Iulian Mutu Constantin.

Promovează folclorul din zona de sud a Argeșului, la interferența vetrelor folclorice din Olt, Teleorman și Argeș. Iubește cântecul popular de mic copil, cântând de la 6 ani, iar de la vârsta de 11 ani îl preia de la bătrânii și lăutarii satelor, ajutat fiind de mama sa, Ioana Mutu, cea care era nelipsită de la șezătorile, clăcile, furcăriile și hora satului.

¹ Constantin Rădulescu-Codin, *Literatura populară. Cântece și descântece ale poporului*, București, Ed. Minerva, 1986, pag. 248, fragment din „Balada lui Tudor”.

² Ghizela Sulișteanu, *Psihologia folclorului muzical*, București, Ed. Academiei, 1980, pag. 33.

Neavând mijloace tehnice de a înregistra melodiile cântecelor, mama rapsodului era cea care ținea minte melodiile și textele acestor cântece.

Până la vârsta de 14 ani, când finalizează cele șapte clase elementare, participă la concursurile și fazele comunale, intercomunale, raionale și regionale, obținând diplome și premii, iar mai târziu își face simțită prezența și la concursurile naționale.

Neavând posibilități financiare, nu poate urma un liceu de muzică, așa cum își dorea, și urmează la Pitești o școală de ucenici – specialitatea construcții, iar în 1965, la vârsta de 18 ani, se înscrie la Școala Populară de Artă din incinta Palatului de Cultură – Pitești, secția canto popular, avându-i profesori de teorie și solfegiu pe Ion Grecu, iar de canto, pe Maria Dohatcu.

La 33 de ani avea un repertoriu destul de bogat ce cuprindea doine, balade și cântece propriu-zise, având diferite teme folclorice, repertoriu pe care începe să-l valorifice începând cu 3 aprilie 1983, când face primele imprimări la Radio-București, cu Orchestra acestei instituții, condusă de dirijorul Marius Olmazu. Din cele 10 piese prezentate comisiei de specialiști din Radio i-au fost aprobate doar două: *Bate vântu' vârfurile* și *Am o mândră și-am o lele*.

Îl regăsim și în arhiva Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” din București. Prin intermediul etnomuzicologului Steluța Popa, pe 26 septembrie 1992, înregistrează pe bandă magnetică 29 de piese (*Auzăi ramăt în codru; Cine are șase boi; Toți băieții mi se duc; Lele roșie în obraz; Cine n-are dor pe lume; Am o mândră și-am o lele; Aseară-n ieșitu' Lunii; Lie Ciocârlie; La cel cap de pisculeț; Tot-am zis mă duc, mă duc; Mă bate gânduri de foc; Când răsare sfântul soare; Cine-mi are drum la vale; Cântecul Baciului; Mă cheamă mândrele-n crâng; Gheorghică din Amzărești; La fântâna din Făget; Pusăi barda la curele; Au venit aseară-n sat; Pe deal pe la Severin; Am fost aseară la clacă; Am bărbatul băutor; Are mama trei băieți; Trecui valea mort de sete; Balada „Scorpiei”; Balada lui „Miu haiducu”; Balada „Pe drumeagul Radului”; Când fusei cu plugu-n coastă; Focul de la Costești*).

Își continuă seria imprimărilor, iar pe 2 februarie 1995, împreună cu Orchestra „Doina Argeșului”, sub bagheta dirijorului Dorel Manea, înregistrează în studiourile Radio-București cinci piese. În același an, pe 15 iulie, este chemat la București pentru a înregistra cu formația „Ion Albeșteanu” încă trei piese.

Nu se mulțumește și continuă să culeagă folclor, având șansa să o cunoască pe șefa secției de folclor din Radio, Angela Marinescu, care îl programează la comisia de specialitate, reușind să înregistreze cu Orchestra Radio, în perioada 1998-2006, 13 piese sub bagheta dirijorului Adrian Grigoraș, ajungând în prezent să aibă în fonoteca Radio 50 de piese.

Anii trec, iar în august 2011, la Studioul „Cristi Iordan” din Rm. Vâlcea, împreună cu Orchestra „Vâlceana”(dirijor: Ionel Puia), din care făceau parte și câțiva instrumentiști ai Orchestrei „Doina Argeșului, înregistrează 15 piese.

Materialul pe care l-a fructificat Iulian Mutu Constantin a fost ascultat și de prof. univ. dr. Emilia Comișel, iar la îndemnul acesteia reușește, în primăvara anului 2012, să organizeze un spectacol aniversar intitulat *30 de ani de cântec popular autentic*, ocazie cu care și-a lansat și cartea de folclor, intitulată *Cânt din vatra satului*. Volumul cuprinde 50 de piese (doine, balade, cântece propriu-zise cu diferite teme folclorice, cântece ceremoniale etc).

În cariera domniei sale a realizat patru albume: „Garofiță din Pitești”, 1999, „Pe drumeagul Podului”, 2004, „Argeșule, strop de floare”, 2007, și „Focul de la Costești”, în 2012.

În discuțiile pe care le-am avut cu Iulian Mutu Constantin, având ca punct de plecare *cântecul popular*, acesta ne-a descris ceea ce era odinioară și ceea ce este astăzi, făcând o radiografie a folclorului actual. *Astăzi găsim mai greu un cântec autentic, bătrânii și lăutarii vestiți din sate nu prea mai sunt. Diferența dintre cântecul autentic și cel inovat, spune Iulian Mutu Constantin, este că cel inovat este creat de unii așa-ziși poeți populari, de lăutarii mai în vârstă și chiar de unii interpreți care își doresc să câștige de pe urma acestor creații populare. Aceste cântece au diferite teme din viața de zi cu zi și anume: de dușmănie, de pahar, de părinți uitați și*

de cei plecați în străinătate, cântece satirice, ceremoniale, cântece despre copii și despre cei care au o viață grea și dezordonată etc.

Noile cântece create își iau esența tot din cântecul autentic, doar că ea apare sub altă formă de exprimare, fiind schimbate textul și melodia. În prezent aceste cântece sunt frecvent cântate la petrecerea românului: nunți, botezuri, zile onomastice etc.

Cântecului autentic îi trebuie o anumită perioadă pentru a fi acceptat de oamenii de specialitate, fiind necesar ca textul și melodia să reflecte tradițiile și obiceiurile locului natal. Aceste cântece sunt auzite de la bătrânii și lăutarii vestiți ai satelor. Tinerii care termină o Școală Populară de Artă sau un liceu de muzică, rar renunță la cântecul comercial pentru interpretarea cântecului autentic din locurile natale. Pentru ca un tânăr să ajungă cu adevărat un interpret de muzică populară tradițională, trebuie să studieze mult pentru a cunoaște tainele cântecului autentic, chiar dacă e născut cu har de la Dumnezeu. El trebuie să participe la diferite obiceiuri și tradiții specifice zonei folclorice pe care o reprezintă și să culeagă cântece de la rapsozii și lăutarii vestiți ai satelor, cu ocazia unor manifestări folclorice. Să studieze cărțile de folclor din toate zonele țării și să participe cât mai des la concursuri și festivaluri de folclor, iar din repertoriul lor să nu lipsească doina și balada.

Cei care vor să pășeașcă pe acest drum spinos, mai ales cei talentați, trebuie să cânte și să descopere cântece vechi, să nu-i imite pe alții, să cânte din toată inima și cu mult drag, cu suflet și din suflet, pentru a se ridica la arta cea adevărată, ajungând cântăreți, iar apoi artiști talentați, conchidea Iulian Mutu Constantin.

O SUBHERMENEUTICĂ A IMAGINARULUI

Prof. Mihaela Necula, Pitești

Postmodernitatea destramă cu viteză vechile consensuri, creează altele noi. Sunt ele doar niște suprafețe iluzorii ale unui adânc ce se arată numai în fractură, într-un termen disruptiv (...) anarhetipul¹?

Istoria înseamnă, în primul rând, o aventură a spiritului (...) Imaginarul este un produs al spiritului (...) Imaginarul se amestecă în realitatea exterioară și se confruntă cu ea; își găsește acolo puncte de sprijin sau, dimpotrivă, un mediu ostil; poate fi confirmat sau repudiat. El acționează asupra lumii și lumea acționează asupra lui. Dar, în esența sa, el constituie o realitate independentă, dispunând de propriile sale structuri și de propria dinamică².

De-a lungul întregii existențe, omul se raportează perpetuu la un „ceva” dincolo de perceperea exterioară a vieții, fie că „timpul nostru” și-a hrănit spiritul mai mult la „ulița satului” sau și-a urmat visul postmodern la „scara blocului”.

Însă pe ulița satului, cu toții ne amintim că ne-am jucat, cel puțin o dată... un joc al originilor care aveau să dea glas poveștii repetate la nesfârșit tocmai pentru a susține, prin rit și credință, ulița copilăriei. Satul este, așadar, spațiul matrice, prin excelență, al memoriei colective de astăzi, al identității cu sinele; în care „cultura

¹ Corin Braga, *Concepte și metode în cercetarea imaginarului – Dezbaterile Phantasma*, Ed. Polirom, Iași, 2007, pp. 28-29

² Lucian Boia, *Pentru o istorie a imaginarului*, Ed. Humanitas, București, 2000, pp. 9-14.

minoră”¹, tradiția, credința, oralitatea pigmentează geografia imaginară la fiecare pas.

Fiind un produs al spiritului, imaginarul original este și o istorie a arhetipurilor, întrucât orice istorie și oricare începuturi surclasează ordinea, așezarea. Cu toate acestea, domeniul imaginarului nu urmărește vreun raport cu realitatea sau vreo invazie a realului în imaginar, ci ar putea fi de folos ca un barometru al evoluției sensibil-istorice. De aceea, imaginarul de pe „ulița satului” (origine, cuvânt, poveste, repetiție, rit, unicitate, credință, ideal, suflet) și structurile arhetipale s-au prins pe țesătura întregii memorii colective. Literatura a fost, mult timp, o literatură a arhetipurilor, a acelor concepte ce păreau să reunească esența, neramificabilul.

Conceptul de „anima” și „animus”, teoretizat de Carl. G. Jung, și-a desfăcut valențele, de-a lungul literaturii, pe subiectele mai multor opere, sub chipurile mai multor autori și, poate, inclusiv pe identitatea cititorilor. Cele patru lucrări fundamentale ale lui Gaston Bachelard surprind chintesența ireductibilă a celor patru elemente: aerul, focul, apa și pământul. Lucrarea lui Gilbert Durand, *Structurile antropologice ale imaginarului*, aduce în evidență concepte grupate pe regimul diurn și nocturn și subliniază însemnătatea și repetabilitatea acestor arhetipuri văzute ca matrice universală, a simbolului individualizat și fluctuant, dar și a schemei, o generalizare dinamică și afectivă a imaginii.

Lucian Boia propune opt structuri arhetipale, secvențe ideatice ce s-ar putea plia perfect pe ritmul imaginarului de la „ulița satului”. În mijlocul trăirii arhetipale a existat dintotdeauna conștiința unei realități transcendente ce ține, poate, de domeniul supranaturalului, dar care poartă amprentă sacră, lumea concretă fiind o aparență ce ascunde sau camuflează structuri profunde. Redat concentric, imaginarul străvechi al sfârșiturilor lumii atestă perfecțiunea prin mitul eternei reîntoarceri. Chiar și dispersarea sacrului din lumea concretă nu propune decât o reinvestire într-o altă realitate.

¹ Silviu Angelescu, *Mitul și literatura*, Ed. Univers, București, 1999, p. 6.

„Dublul”, moartea și viața de apoi reflectă credința într-o altă lume, de pe un tărâm religios sau metempsihotic, convingerea de la „ulița satului” privind, mai mult, imaginarul de „ieri”. De aceea, a apărut ideea unei unități, a unei năzuințe, indiferent de planul istoric, la androgenie și coerență, actualizarea originilor fiind absolut necesară. De-a lungul timpului, atât sociologic cât și etnografic, dar și în literatură, s-a aderat la refacerea inițială și la recunoașterea cu miturile fondatoare. Într-un moment anume, oamenii au simțit nevoia descifrării viitorului, o căutare obsedantă spre evadare, ca o consecință a refuzului condiției umane și a istoriei; imaginarul polarizat antitetic și caracterizat adesea printr-o luptă a contrariilor fiind un arhetip al polilor opuși supuși unității, dar disociați contradictoriu.

Cu toate acestea, aş exclude o singură structură din lista enunțată de Lucian Boia, adăugând-o, mai degrabă, unei percepții imaginare postmoderne, anarhetipale, aceasta fiind alteritatea – împingerea unui eu către un altul, a unui spațiu către o macrodimensiune. „Noi” și „ceilalți” sunt principiile opuse și complementare ale identității, „celălalt” fiind cel mai adesea o persoană sau o comunitate observată prin filtrul deformat al imaginarului, prin care ceea ce percepem, imaginea sa, reală și ficțională este supusă unei operații de pulverizare a sensurilor – el trebuie să fie încărcat de sens, căci la ce ne-ar servi un „altul” care n-ar avea nimic special de spus¹?

Jocul alterităților nu ține seama structurilor arhetipale, căci nu concentrează similitudini sau diferențe într-un simbol, ci, mai degrabă face perceptibilă imaginea prin reperceptibilitate, în fond operând cu proiectarea asupra celui alt al propriilor noastre fantasme și dorințe, găsindu-și chemarea la marginile lumilor semantice: jocul alterităților este o structură permanentă a spiritului, care poate să se exerseze pe „ceilalți” reali sau puri imaginari, urmând o scală foarte extensibilă, mergând de la deformarea infimă până la ficțiunea pură.

¹ Lucian Boia, *Pentru o istorie a imaginarului*, Ed. Humanitas, București, 2000, p. 117.

Mecanismul funcționează în strânsă corelație cu evoluțiile istorice și manifestările ideologice. Nu este în niciun caz un joc gratuit. Este vorba de un mobil puternic care canalizează acțiunea oamenilor și mersul istoriei. Totul trece, în cele din urmă, prin acest inepuizabil sistem de oglinzi¹.

Timpurile se mută de la un an la altul, epocile se schimbă, iar imaginarul nu aderă la metamorfoză... pare că până la „ulița satului” a fost definit, de la arhetip la arhetip, ca o imagine-structură, mai mult ținând de o critică a configurațiilor. Dar suflul timpului ia sfârșit, intuiția lineară se oprește, nemailăsând loc credinței transcendente într-un alt univers. Tot ceea ce părea că ține de ordine și așezare se preschimbă... în „ceva” ce se simte, trăiește, imaginează, „acum” la „scara blocului”.

Expansiunea până la imaginarul postmodern îi declanșează acestuia o „personalitate” ce pare a nu putea ține în frâu pe „fortuna labilis”; subiectul postmodern de la „scara blocului” fiind unul multiplu, cu o viziune scindată a realității pe o pulverizare de sensuri.

Identitatea umană se „focalizează” policronic – în mai multe timpuri, politropic – pe mai multe spații și dimensiuni, permițând celeritatea – mutarea dintr-o percepție într-alta, dintr-o viziune în alta, dintr-o identitate în alta.

Arhetipul, invariantul, modelul recurent de la „ulița satului” se prăfuieste definitiv, în ochii noștri și prin țesuturile noastre, palpitând acum un imaginar schizomorf, pe ale căror bătaii ritmice se mai aude doar glasul surd al existenței anarhetipale.

Literatura spusă și scrisă, povestea de la „scara blocului” este o masă de episoade „periferice”, lipsită de scheletul arhetipal de demult și de logica cosmoidală a asociațiilor mitice, șoaptele narative de „aici” apăsând doar pe vocalele anarhice: fragmente, meteoriți, asteroizi, rămășițe, imagini, simboluri, miteme care alcătuiesc un nor figurativ care copleșește prin el însuși, care bombardează imaginația și distruge convențiile de percepție².

¹ Ibidem, p. 138.

² Corin Braga, *Concepte și metode în cercetarea imaginarii – Dezbaterile Phantasma*, Ed. Polirom, Iași, 2007, p. 22.

Ce ar fi anarhetipul? un arhetip sfărâmat, un arhetip în care centrul de sens, centrul transcendent al operei a fost pulverizat, asemenea unei supernove care explodează într-un nor galactic de sensuri. Ca un mecanism de creație, ca un „duct” epic sau liric ce uită, în desfășurarea operei respective, într-un mod deliberat (...) asociațiile și conexiunile, succesiunile de imagini, de scene, de situații ce duc la constituirea unui sens global al textului (...) imaginația având un rol esențial: acela de a face să comunice personalitățile distincte pe care le creăm în noi înșine; ea este fluidul, canalul de comunicare între identitățile noastre diferite...¹.

Cum funcționează literatura de la „scara blocului”? În primul rând, se abate de la schemele previzibile până la anarhetip și creează continuări posibile în fiecare punct de încrengătură al unei opere, scenariul fiind pulverizat într-o nebuloasă de sens, iar scenele sfârșesc prin a genera și a conglomera o nebuloasă emotivă, afectivă, senzorială, imaginativă.

Dacă metodele de înțelegere a imaginarului clasic, de supraconstrucție sau metaconstrucție, vizau analiza, interpretarea prin traducerea limbajului fantasmatic într-unul conceptual și prin reducerea haosului imagistic la un scenariu monologic, epistema actuală imaginativă propune o subhermeneutică, cu scopul de a potența latențele imaginilor. Interpretarea clasică nu mai funcționează deoarece prin metode de subconstrucție sau infraconstrucție, nucleele de imagini ar trebui „duse până la capăt”, printr-o analiză, poate, pe secvențe, pe imagine cu imagine.

Amplificând toate latențele unor asemenea imagini, prin analize succesive, se ajunge în final la o „nebuloasă” de imagini, în care „pulberea” de sensuri ajunge să vorbească prin ea însăși, fără ca noi să fi scos din operă un schelet interpretativ². Metodele prin care se poate dezvălui imaginarul postmodern vizează cu precădere imaginația și nu intelectul, analiza anarhetipurilor constând în disponibilitatea de a vibra la toate simțămintele, dar și în participarea

¹ Ibidem, p. 27.

² Ibidem, p. 27.

activă a cititorilor, a acelor „noi” reali de dincolo și din Text. Explorarea imaginarului se poate realiza numai prin activarea senzațiilor, afectelor, imaginilor, fantasmelor menite să „dialogheze” cu ele însele. Poate că și cercetarea pe grup, polimorfă astfel, ar aduce un plus cunoașterii arhetipale. Jocul de-a creația ad-hoc, de tip „ca și cum”, poate că ar sugera o alternativă posibilă la puzzle-ul imaginar: scopul acestei identificări fantasmatică este de a coborî după cel pierdut în labirintul nebuniei și de a-l aduce înapoi la suprafață, ca un Heracle care îl scoate la lumină pe Tezeu, rămas prizonier în Hades¹.

Până la urmă, este vorba de cum să ne afirmăm identitatea într-un secol atât de scizionat, iar calea cea mai bună o reprezintă, nu încercarea la identificarea atotștiută, ci implicarea la o identitate ce pare să se regăsească pe toate dimensiunile și să vibreze în același ritm cu noi înșine, chiar dacă uneori plurifocalizat. Atunci când te implici în conturarea unei structuri și structura te conturează pe tine (...) O operă are un efect diferit pentru fiecare: participăm la facerea ei în egală măsură în care ea participă la facerea noastră. Și atunci orice „știință” este făcută imposibilă².

A interpreta nu înseamnă a transpune în concept, deci a explica și a distruge astfel identitatea obiectului despre care vorbești, ci înseamnă a gândi analogic, adică a păstra (...) tocmai identitatea, ființa și unicitatea respectivului obiect³.

A interpreta la „scara blocului” actual nu mai înseamnă, de mult timp, a analiza, a descompune sau conglomera la esență și, întrucât esența nu mai există, a citi imaginarul postmodern echivalează cu a-l scrie tu însuși/însăți, a pune povestea pe povestea ta și a nu-i surprinde sensurile, scrierea înlocuind metafora care este textul prim, aproximând-o cu o altă metaforă, cea a textului critic⁴.

Nu ar exista o distincție între imaginarul arhetipic, de la „ulița satului”, și cel postmodern, al anarhetipurilor de la „scara blocului”,

¹ Ibidem, p. 29.

² Ibidem, p. 30.

³ Ibidem, p. 31.

⁴ Ibidem, p. 33.

ci mai degrabă, o intercomplementaritate o mișcare comprehensivă a propriului „trup cosmic”. Lumea se schimbă, textul și valoarea sunt aceleași, privirea se mută. Concepțiile se întrepătrund. A alerga secvențial nu satisface valoarea imaginară. Și atunci? Astăzi trăim într-o realitate transstructurală, transsistemică, istoria de altădată reasezându-se în alte cadre, alte paradigme, pe o istorie nu rațională, ci transrațională, în care anarhetipul este, mai degrabă, un transarhetip.

Suntem, aproape cu toții, captivii literaturii și încercăm să interpretăm viața din perspectiva literaturii, însă trebuie să intrăm în literatură din perspectiva vieții¹.

Bibliografie:

1. Boia, Lucian, *Pentru o istorie a imaginarului*, Ed. Humanitas, București, 2000.
2. Braga, Corin (coord.), *Concepte și metode în cercetarea imaginarului – Dezbaterile Phantasma*, Ed. Polirom, Iași, 2007.
3. Angelescu, Silviu, *Mitul și literatura*, Ed. Univers, București, 1999.

¹ Ibidem, pp. 43-45.

CUPRINS

Costin Alexandrescu, Folcloristul și etnograful dr. Mihail M. Robea la 85 de ani	5
George Baci, Zdrelea haiducul și Copil-Român, eroi ai folclorului muscelan	24
Cezar Bădescu, Șezătoarea și claca în ulița satului	31
Mariana Bordeanu, Cristina Sava, Meșteșuguri tradiționale ale berevoeștenilor. Dogăritul și împletitul muielilor	38
Ion I. Bratu, Există un derapaj în folclorul nostru?	42
Constanța Cristescu, Un model de cercetare organologică. Harry Brauner, Cobza lui Vasile Bursuc	48
Corina Isabella Csiszár, Elemente tradiționale, mutații și influențe în nunta maramureșeană	58
Ionela-Daniela Gheorghe, Modalități de conservare a patrimoniului cultural imaterial	65
Ion C. Hiru, Viața la țară în Domneștiul de altădată	71
Raluca Mihaela Marinescu, Portul popular între vechi și nou	84
Sorin Mazilescu, Arta lemmului în Argeș-Muşcel	89
Moise Mitulescu, Folclorul muzical al celor nevolnici	96
Radu Oprea, Între istorie și legendă: o jupaniță din veacurile XV-XVI, personaj de legendă în tradiția spirituală a unor sate de pe Valea Râului Doamnei	99
Nadia Elena Pantazică, Nunta pe Valea Bratiei, între tradiție și actualitate	107
Nicolae Pantazică, Marginalii la onomastica din Băjești	114
Maria Mirela Poduț, Orații de nuntă. Aspecte actuale și mutații	123
Elena Popescu, Din vechi izvoade	128
Ion Popescu Sireteanu, Comarnic	133
Donia Felicia Poștoacă, Maria Soare, Un monument din secolul al XVII-lea, destinat colectivității și legăturile satului Schitu-Golești cu familia Goleștilor	148
Ioan Praoveanu, Păstoritul – de la vatra stâniei la cuptorul cu microunde	153
Mihail M. Robea, Nașterea în Valea Vâlsanului-Argeș	167
	255

Elena-Camelia Sighiartău , <i>Copilăria pe ulița satului și la scara blocului</i>	177
Floriana Stăncescu , <i>Cântecul popular peste ani</i>	185
Ion Stroe , <i>Povestiri cu tâlc. Adunate și îndreptate, III</i>	191
Lucreția și Gheorghe N. Tița , <i>Portul popular găleșean – liant al generațiilor și o carte de vizită a satului</i>	206
Elena Cremona Țintatu-Comănescu , <i>Atitudinea festivă între conservatorism și modernitate</i>	213
Tiberiu Tudor Vlad , <i>Exploatarea tradițională a lemnului din zona Rucăr-Podul Dâmboviței-Dâmbovicioara în mărturia unui muncitor forestier și meșter popular, sculptor</i>	216

ANEXE

Grigore Constantinescu , <i>Gheorghe Pantelie, 1941-2008</i>	225
Sorin Dănuț Radu , <i>Prima monografie din literatura română</i>	233
Sorin Mazilescu , <i>Cântecul popular de la tradiție la inovație. Rapsodul Iulian Mutu Constantin la 65 de ani.</i>	237
Mihaela Necula , <i>O subhermeneutică a imaginarului</i>	247

**CAIETE FOLCLORICE ARGEȘ
XVII
PITEȘTI, 2014**

ISSN 1584 - 2126